BILL BRYSON

CĂLĂTORII PRIN EUROPA

POLIROM

BILL BRYSON

CĂLĂTORII PRIN EUROPA

Traducere de Ioana Aneci

POLIROM
2015

Bill Bryson, *Neither Here, Nor There: Travels in Europe*

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-5684-4
ISBN PDF: 978-973-46-5685-1
ISBN print: 978-973-46-5520-5

Coperta: Radu Răileanu
Foto copertă: c by Gianfranco Petrella

elefant

BILL BRYSON, născut în SUA, a lucrat ca jurnalist și a fost rector al Universității Durham din Marea Britanie. Este autorul mai multor jurnale de călătorie și al unui bestseller de știință popularizată, *A Short History of Nearly Everything*, care a fost distins cu Aventis Prize și Descartes Science Communication Prize. La Editura Polirom, de același autor au mai apărut *Acasă. O istorie a vieții private* (2012), *De cealaltă parte a lumii. Călătorind prin Australia* (2014) și *O plimbare în pădure. Redescoperind America pe cărările Munților Apalași* (2015).

Cynthiei

William James descrie experiența unui om care inspira gaz ilariant; de fiecare dată cînd era sub influența lui, știa secretul universului, dar, cînd își revenea, nu-l mai ținea minte. În cele din urmă, făcînd un efort uriaș, a notat secretul pe o hîrtie înainte să se risipească viziunea. Cînd și-a venit complet în fire, s-a repezit să vadă ce scrisese. Iată ce era: „Tot timpul se simte miros de gaz”.

Bertrand Russell, *A History of Western Philosophy*

1
Spre nord

Iarna, de la Oslo pînă la Hammerfest faci 30 de ore cu autobuzul, deși apare întrebarea de ce ar vrea cineva să meargă acolo iarna. E la capătul lumii, cel mai nordic oraș din Europa, la fel de departe de Londra pe cît e Londra de Tunis, cu ierni întunecate și aspre, cînd soarele se scufundă în Atlantic în noiembrie și mai răsare abia peste zece săptămîni.

Eu am vrut să văd aurora boreală. Și de mult îmi doream cumva să simt pe pielea mea cum trăiesc oamenii într-un loc atît de izolat și de sumbru. Acasă, în Anglia, cu un pahar de whisky și un atlas geografic în față, mi se păruse o idee genială. Dar acum, la sfîrșitul lui decembrie, în timp ce călcam cu grijă prin zloata cenușie din Oslo, începeam să am îndoieli.

Lucrurile demaraseră cam prost. La hotel mă trezisem tîrziu, așa că a trebuit să sar peste micul dejun și m-am îmbrăcat la repezeală. N-am reușit să găsesc nici un taxi, fiind nevoit să-mi tîrîi bagajul ridicol de greu opt străzi prin zloată pînă la autogara din centru. M-am chinuit mult să-i conving pe angajații băncii Kreditkassen de pe Karl Johans Gate să-mi schimbe în numerar suficiente cecuri de călătorie ca să plătesc exorbitantul bilet de autobuz de 1.200 de coroane – pur și simplu nu știam cum să-i fac să priceapă că William McGuire

Bryson din pașaportul meu și Bill Bryson de pe cecurile de călătorie erau una și aceeași persoană: eu – și în sfîrșit am ajuns în stație cu două minute înainte de plecare, abia răsuflînd și asudat tot după nesfîrșitul urcuș chinuitor care este viața mea, iar fata de la ghișeu mi-a spus că nu-mi găsește rezervarea.

— Asta nu se întîmplă cu adevărat, am zis. Eu de fapt sînt acasă la mine, în Anglia, și-mi petrec Crăciunul în tihnă. Draga mea, mai toarnă-mi și mie un strop de porto, te rog!

În realitate, am spus:

— Trebuie să fie o greșeală. Vă rog să mai verificați o dată.

Fata s-a uitat peste tabelul cu numele pasagerilor.

— Nu, domnule Bryson, nu sînteți trecut aici.

Dar *eu* îmi vedeam numele, chiar și așa, cu susul în jos.

— Uitați acolo, al doilea de jos.

— Nu, a hotărît fata, aici scrie Bernt Bjornson. Ăsta-i un nume norvegian.

— Ba nu scrie Bernt Bjornson, scrie Bill Bryson. Uitați-vă, *y* face o buclă și sînt doi de *l*. Domnișoară, vă rog.

Dar ea nimic.

— Dacă pierd autobuzul ăsta, cînd pleacă următorul?

— Săptămîna viitoare, la aceeași oră.

A, nemaipomenit!

— Domnișoară, credeți-mă, scrie Bill Bryson.

— Ba nu.

— Domnișoară, uitați care-i treaba: eu am venit din Anglia. Am la mine niște medicamente care ar putea salva viața unui copil.

N-a ținut.

— Vreau să vorbesc cu șeful dumitale.

— E la Stavanger.

— Ei bine, eu am făcut rezervare prin telefon. Dacă nu urc în autobuzul ăsta, o să-i trimit șefului dumitale o reclamație scrisă, de o să-ți afecteze cariera pînă la sfîrșitul secolului.

Asta n-a părut s-o neliniștească deloc. Abia atunci mi-a venit ideea s-o întreb:

— Dar, dacă Bernt Bjornson ăsta nu vine, pot să merg eu pe locul lui?

— Desigur.

Oare de ce nu-mi vin idei de astea din prima, ca să nu-mi mai bat gura degeaba atîta?

— Mulțumesc, am zis, tîrîndu-mi bagajul afară.

Era un autobuz mare, cu etaj, cam ca un Greyhound american, dar la etaj numai în jumătatea din față erau scaune și geamuri. Restul era caroseria de aluminiu, pictată cu imaginea îngrijorător de psihedelică a unui peisaj intergalactic, ca o copertă de roman SF ieftin, cu cuvintele *express 2000* împopoțonînd coada unei comete. Pentru o clipă m-am gîndit prostește că în partea din spate, fără geamuri, ar putea fi un soi de dormitor și că, atunci cînd va veni vremea să ne culcăm, vom fi conduși acolo de o stewardesă care ne va invita să ne alegem cîte o cușetă. Eram dispus să plătesc oricît pentru această opțiune. Dar mă înșelam. Partea din spate și tot spațiul de sub noi erau pentru marfă. *Express 2000* nu era decît un tir de cursă lungă, dar care transporta și pasageri.

Am plecat la 12 fix. Mi-am dat seama rapid că în autobuzul ăsta totul era făcut anume ca să nu te simți confortabil. Eu stăteam chiar lîngă radiator, așa încît, în timp ce simțeam la extremități un curent de aer răcoros, piciorul stîng mi s-a încins

așa de tare, că auzeam cum îmi trosnesc firișoarele de păr de pe piele. Scaunele erau proiectate de un pitic care voia să se răzbune pe oamenii de dimensiuni normale; asta era singura explicație. Tînărul din fața mea și-a lăsat așa de tare spătarul pe spate, încît aproape că stătea cu capul în brațele mele. Citea o carte de benzi desenate care se numea *Tommy og Tigern* și, dacă te uitai la fața lui, îți dădeai seama că Dumnezeu este total lipsit de simțul umorului. Scaunul meu era fixat într-un unghi ciudat care mi-a provocat imediat o durere de gît ce nu m-a mai lăsat. Era un mîner de reglaj într-o parte și am presupus că voi putea să-l mut înapoi într-o poziție mai confortabilă, dar știam din experiență că, dacă îl ating, spătarul se va trînti pe spate, zdrobindu-i rotulele bătrînicii care stătea în spatele meu, așa c-am lăsat-o baltă. Femeia de lîngă mine, care se cunoștea că era o veterană a acestor campanii polare, și-a depozitat în buzunarul din fața ei o tonă de reviste, șervețele, dropsuri pentru gît, alifii, unguente și bomboane cu fructe, apoi s-a culcușit sub o pătură și a dormit aproape non-stop pînă am ajuns.

Ne legănam printr-o penumbră înzăpezită, prin suburbiile dispersate ale orașului Oslo, de unde am ieșit în cîmp. Satele și fermele risipite păreau cochete și prospere în amurgul fără sfîrșit. Fiecare casă era decorată cu luminițe de Crăciun care sclipeau vesele la ferestre. M-am cufundat rapid în starea aceea de prostrație, deloc neplăcută, care tinde să mă cuprindă atunci cînd fac o călătorie lungă, cînd mi se bălăngăne capul ca și cum mi-aș pierde complet controlul asupra mușchilor gîtului, dar nu-mi pasă.

Pornisem în călătorie. Urma să văd din nou Europa.

Prima dată cînd am venit în Europa, în 1972, eram slăbănog, timid și singur. Pe vremea aia, singurele zboruri ieftine erau de la New York la Luxemburg, cu o escală pentru realimentare pe aeroportul Keflavik din Reykjavik. Avioanele erau vechi și nu tocmai de cea mai bună calitate – măștile de oxigen se mai desprindeau uneori din compartimentele lor supraîncălzite și se bălăngăneau în aer pînă cînd venea vreo stewardesă să dreagă ușița cu un ciocan și cîteva cuie pe care le ținea între buze, iar ușa toaletei se tot deschidea dacă n-o propteai cu un picior, ceea ce te determina să te gîndești de două ori dacă intenționai să mai faci și altceva înăuntru – și se deplasau chinuitor de încet. Dura o săptămînă și jumătate ca să ajungi pe Keflavik, un mic aeroport cenușiu în mijlocul unei pustietăți plate și cenușii, și încă o săptămînă jumate de zbor pînă la Luxemburg.

Toți cei din avion erau hipioți, în afară de echipaj și de doi directori de la o fabrică de procesare a heringilor care călătoreau la clasa întîi. Parcă eram într-un autobuz Greyhound, în drum spre o adunare a cîntăreților de folk. Oamenii tot scoteau ba o chitară, ba o mandolină, ba o sticlă de vin ieftin și legau prietenii cu vecinele de scaun, care era clar că aveau să se finalizeze cu multe partide de sex înfocat pe tot felul de plaje mediteraneene.

În lungile săptămîni pline de nerăbdare care au precedat călătoria, mă îmbărbătasem, recunosc, cu tot felul de fantezii pe care mi le derulam în minte cu ochii ațintiți în tavan și în care de obicei locul meu din avion era taman lîngă o bunăciune trimisă de taică-său, împotriva voinței ei, la Institutul pentru Tulburări Nimfomaniace din Lausanne, care se întorcea spre mine la un moment dat, cînd zburam deasupra Atlanticului, și-

mi spunea: „Iertați-mă, v-ar deranja să vă cuibăriți puțin fața între coapsele mele?”. În realitate, pe scaunul de lîngă mine a stat pînă la urmă un tip deșirat și plin de coșuri, cu ochelari cu rame negre și o grămadă de pixuri aliniate frumos în buzunarul cămășii, într-o cutie de plastic. Pe cutie scria GRUBER: MAGAZIN DE CHESTII CA LUMEA, FLAGELLATION, OKLAHOMA. DACĂ N-O CUMPERI, PROBABIL NU-ȚI TREBUIE sau ceva de genul ăsta. Avea niște furuncule pe gît care arătau ca niște răni de glonț ce nu se mai vindecaseră și puțea îngrozitor a unguent pentru tuse Vicks VapoRub.

A stat mai tot drumul cu nasul în Biblie, urmărind cu ambele arătătoare fiecare rînd pe care-l citea și rostind cuvintele suficient de tare ca să aud mereu în urechea dreaptă un șușotit sacadat. Mă așteptam la ce e mai rău. Nu știu de ce toți habotnicii au pornirea asta nestăpînită de a converti pe oricine le intră în raza vizuală – eu nu încerc să-i transform pe ei în fani ai echipei de baseball din Saint Louis, pentru numele lui Dumnezeu! –, dar încearcă de fiecare dată.

Astăzi, cînd mă acostează cîte unul, îi explic că oricine poartă șosete albe cu pantofi gen mocasini și o insignă pe care scrie SALUT! EU SÎNT GUS! probabil că n-ar putea să mă convingă nici să ies dintr-o mașină care a luat foc, cu atît mai puțin să mă angajez pentru toată viața să mă închin la vreo zeitate și îi spun ca data viitoare să trimită pe cineva mai inteligent și îmbrăcat mai cu gust, dar atunci eram prea fraier, așa că stăteam și ascultam politicos, scoțînd cîte un „Hmmmm” neutru cînd îmi sugera că Isus ar putea să-mi schimbe complet viața. Undeva deasupra Atlanticului, stăteam și cîntăream situația din spațiul meu personal de 200 de centimetri cubi, așa cum face toată lumea cînd zboară cu avionul pe distanțe lungi,

și, cu mare dificultate, m-am aplecat în față și am cules ceva de pe jos. Cînd m-am ridicat în picioare, l-am văzut pe vecinul meu de scaun privindu-mă în sfîrșit cu sclipirea aceea rău prevestitoare în ochi.

— L-ai găsit pe Isus? a spus el brusc.

— Ăăă, nu, am găsit o monedă, i-am răspuns, așezîndu-mă repede la loc, iar în următoarele șase ore m-am prefăcut că dorm, ignorînd rugămințile lui șoptite de a-l lăsa pe Hristos să-și construiască un bordei în inima mea.

De fapt, mai aruncam pe furiș cîte-un ochi pe geam, așteptînd să zăresc Europa. N-am uitat niciodată cînd am văzut-o în sfîrșit, pentru prima dată. Avionul a coborît din nori și, sub mine, a apărut brusc acest tablou magic cu cîmpuri ca niște petice verzi și sate cu turle de biserici risipite într-un peisaj unduios, ca o cuvertură pe care ai scuturat-o și ai aruncat-o înapoi pe pat. Călătorisem mult în America pe calea aerului și pe geamul avionului nu văzusem niciodată altceva decît nesfîrșitele cîmpuri aurii ale unor ferme cît Belgia de mari, rîuri șerpuitoare și liniile negre, parcă trase cu creionul, ale șoselelor drepte și subțiri, ca niște sîrmulițe bine întinse. Întotdeauna peisajul părea imens și în mare parte pustiu. Aveai impresia că, dacă te străduiești suficient, poți să vezi tocmai pînă la Los Angeles, chiar și atunci cînd survolezi Kansasul. Însă aici peisajul avea perfecțiunea ordonată a unei machete feroviare. Totul era atît de verde și de migălos cultivat, de compact, de fermecător, de… european. Am fost topit. Și încă nu mi-a trecut.

Îmi luasem cu mine un rucsac galben așa de mare, că, atunci cînd am trecut prin vamă, mă cam așteptam să fiu întrebat: „Aveți ceva de declarat? Țigări? Alcool? Un cal mort?”, și mi-am

petrecut toată ziua clătinîndu-mă sub greutatea lui pe străduțele vechi ale Luxemburgului într-un soi de buimăceală surescitată – o combinație, nouă pentru mine, de entuziasm, epuizare și stimulare vizuală intensă. Totul părea extrem de viu, de limpede și de nou. Mă simțeam de parcă era prima dată în viața mea cînd ieșeam din casă. Totul era atît de diferit: limba, banii, mașinile, plăcuțele cu numerele de înmatriculare, pîinea, mîncarea, ziarele, parcurile, oamenii… Nu mai văzusem niciodată în viața mea o trecere de pietoni, tramvaie, pîine nefeliată (nici măcar nu-mi trecuse prin cap că ar putea exista așa ceva), nu mai văzusem pe cineva care să poarte beretă cu atîta seriozitate, nu mai văzusem oameni care să-și cumpere fiecare ingredient pentru masa de seară din alt magazin sau care să-și aducă de acasă sacoșele lor, nu mai văzusem fazani nejumuliți și iepuri nejupuiți atîrnînd în vitrina măcelăriilor sau un cap de porc zîmbind pe o tavă, nu mai văzusem vreun pachet de Gitanes și nici pe omulețul Michelin. Iar oamenii – ei bine, oamenii erau luxemburghezi. Nu știu de ce mă minuna așa de tare ideea asta, dar nu-mi mai reveneam. Mă tot gîndeam: omul ăla-i luxemburghez. Și fata aia la fel. Habar n-au de New York Yankees, habar n-au de melodia pe care se derulează genericul emisiunii *The Mickey Mouse Club*, sînt de pe altă lume. Era minunat.

După-amiază, am dat nas în nas cu coșurosul lîngă care stătusem în avion; eram pe Pont Adolphe, deasupra defileului care traversează orașul. Își tîra picioarele înapoi spre centru, cărînd și el un rucsac supradimensionat. L-am salutat de parcă am fi fost prieteni – la urma urmei, dintre cei 300 de milioane de oameni din Europa, era singurul pe care îl cunoșteam –, dar el nu prea părea la fel de entuziasmat ca mine.

— Tu ți-ai găsit cazare? a întrebat mohorît.

— Nu.

— Păi, să știi că eu nu găsesc nimic nicăieri. Am căutat peste tot. Nu-i nimic liber.

— Serios? am făcut eu, simțind cum mi se strecoară în suflet o umbră de îngrijorare.

Chestia asta putea fi destul de gravă. Nu mai fusesem niciodată în situația de a-mi face singur rost de un loc de dormit – îmi închipuisem că o să mă înființez la vreun hotel mai mic cînd îmi trăsnea mie și că după aia totul o să meargă uns.

— Lua-l-ar dracu' de oraș, la naiba cu Luxemburgul ăsta! a zis cu năduf amicul meu și s-a cărat.

Am umblat pe la o serie de hoteluri aproape sordide de pe lîngă gara centrală, dar nu aveau nici o cameră liberă. M-am aventurat mai departe, încercînd și la alte hoteluri din drum, dar fără succes, iar în scurt timp – căci Luxemburgul este un oraș pe cît de fermecător, pe atît de compact – m-am trezit pe o șosea care ieșea din oraș. Nefiind prea sigur cum să rezolv această criză, m-am hotărît să ajung în Belgia cu autostopul. Aia era o țară mai mare; poate că acolo avea să-mi meargă mai bine. Am stat o oră și 40 de minute pe marginea drumului, cu degetul mare ridicat, privind cu inima strînsă cum mașinile trec în viteză pe lîngă mine, în timp ce soarele cobora spre orizont. Eram cît pe ce să mă las păgubaș – și ce altceva să fac? habar n-aveam – cînd a oprit o rablă de Citroën 2CV.

Mi-am tîrît rucsacul pînă la mașină; pe locurile din față doi tineri, un el și o ea, se certau. O clipă am crezut că de fapt nici nu opriseră ca să mă ia pe mine, că bărbatul trăsese pe dreapta doar ca s-o ia la palme pe femeie – știam că europenii au obiceiul ăsta, văzusem eu în niște filme cu Jean-Paul Belmondo

pe postul public de televiziune; dar apoi femeia a ieșit din mașină, m-a măsurat cu o căutătură năprasnică și mi-a dat voie să urc în spate, unde m-am așezat cu genunchii la gură printre niște mormane de cutii de pantofi.

Șoferul era prietenos. Vorbea bine engleza, strigînd către mine, ca să acopere vuietul ca de tractor al motorului, că el lucrează ca vînzător ambulant de pantofi, că nevastă-sa e funcționară la o bancă din Luxemburg și că locuiesc chiar dincolo de graniță, în Arlon. Se tot întorcea și muta lucrurile de pe bancheta din spate ca să-mi facă mai mult loc, aruncînd cutii de pantofi către geamul din spate, deși aș fi preferat să nu facă asta pentru că de cele mai multe ori nimereau în capul meu, iar în același timp conducea cu o singură mînă pe șoseaua aglomerată, cu 110 kilometri la oră.

O dată la cîteva secunde nevastă-sa scotea cîte un țipăt ascuțit cînd spatele vreunui camion se profila amenințător, umplînd tot spațiul care se vedea prin parbriz, iar atunci el devenea din nou atent la drum cam două secunde jumate, după care își îndrepta iarăși atenția către confortul meu. Ea îl tot bodogănea la cap că conduce ca o ciubotă, însă el se purta de parcă asta ar fi fost cine știe ce bizarerie simpatică a femeii, aruncîndu-mi niște priviri galice, conspirative, pline de subînțeles, însoțite de vreo grimasă, de parcă protestele ei stridente ar fi fost o glumă între noi doi.

Rareori mi s-a întîmplat să fiu mai sigur că o să mor dintr-o clipă în alta. Individul conducea de parcă era într-un joc video. Șoseaua era împărțită în trei – încă o chestie cum nu mai văzusem niciodată: pe o bandă se mergea spre est, pe alta spre vest, iar cea din mijloc era folosită pentru depășiri în ambele direcții. Amicul meu nu părea să priceapă sistemul. Se înfigea

pe mijlocul benzii din mijloc și părea sincer uimit cînd vreun camion se îndrepta spre noi amenințător, parcă ieșit direct din desenele animate cu Road Runner. Atunci el trăgea de volan în ultima secundă, după care își scotea capul pe geam, porcăindu-l pe șoferul camionului, pînă cînd țipetele isterice ale neveste-sii – și ale mele – îi aminteau că sîntem iarăși într-o criză majoră. Am aflat mai tîrziu că Luxemburgul are cea mai mare rată a accidentelor rutiere mortale din Europa, ceea ce nu mă surprinde absolut deloc.

În jumătate de oră am ajuns la Arlon, un orășel industrial mohorît. Acolo totul părea cenușiu și prăfuit, chiar și oamenii. Bărbatul a insistat să vin să mănînc la ei în seara aceea. Am protestat și eu, și nevastă-sa – eu politicos, ea cu o silă pe care nici măcar n-a încercat să și-o ascundă –, însă el nu ne-a luat în seamă, de parcă am fi fost doar niște alintături simpatice, și, pînă să mă dezmeticesc, eram împins pe niște scări întunecoase și poftit într-un apartament minuscul și spartan. Nu aveau decît două camere – o chicinetă cît o debara și camera cealaltă, în care erau o masă, două scaune, un pat și un pick-up portabil cu două discuri, unul cu Gene Pitney și unul cu o fanfară engleză. M-a întrebat pe care vreau să-l ascult. I-am zis să aleagă el.

A pus Gene Pitney, s-a făcut nevăzut în chicinetă, unde nevastă-sa l-a luat în focuri pe șoptite, și s-a întors spășit, aducînd două pahare mari și două sticle mari de bere, maronii.

— Să vezi ce bună-i, a promis el și mi-a turnat în pahar niște bere blondă care, după cum am descoperit, era caldă.

— Mmm! am făcut eu, încercînd să las impresia că îmi place.

Mi-am șters spuma de pe buze, întrebîndu-mă ce șanse aș avea să scap cu viață dacă sar pe geam de la etajul ăla. Ne-am băut berea în tăcere, schițînd cîte un zîmbet din cînd în cînd. Eu

încercam să mă gîndesc cu ce seamănă berea aia și în cele din urmă am hotărît că era o mostră uriașă de urină, poate de la vreun animal de la circ.

— Nu că-i bună? m-a întrebat belgianul.

— Mmm! am făcut eu din nou, dar fără să duc paharul la gură.

Nu mai plecasem niciodată așa departe de casă. Mă aflam pe un continent străin, unde oamenii nu vorbeau pe limba mea. Călătorisem 6.500 de kilometri într-un congelator cu aripi, nu mai dormisem de 30 de ore și nu mă mai spălasem de 29 – ce căutam eu în apartamentul acela minuscul, spartan dintr-un oraș necunoscut din Belgia, urmînd să iau cina împreună cu doi soți ciudați rău?

Madam Ciudata și-a făcut apariția aducînd trei farfurii, fiecare cu cîte două ochiuri, pe care ni le-a trîntit în față. Eu și ea ne-am așezat la masă. Bărbată-su s-a cocoțat pe marginea patului.

— Bere și ouă, am zis eu. Interesantă combinație.

Cina a durat patru secunde.

— Mmm! am făcut eu, ștergîndu-mi buzele de gălbenuș și mîngîindu-mi abdomenul. A fost excelent. Mulțumesc foarte mult. Ei, acum ar cam trebui să plec.

Madam Ciudata mi-a aruncat o privire puțin spus încărcată de ură, însă Musiu Ciudatul a sărit în picioare și m-a prins cu afecțiune de după umeri.

— A, nu, trebuie să asculți și partea cealaltă a discului și să mai bei o bere.

A întors discul și apoi am ascultat tăcuți, luînd din cînd în cînd cîte o gură de bere. După aia m-a dus cu mașina pînă în centrul orășelului, la un mic hotel care o fi fost cîndva

somptuos, dar acum era plin de becuri goale și administrat de un individ în maiou. Acesta m-a condus pe niște scări care parcă nu se mai terminau și de-a lungul unor coridoare și m-a abandonat într-o cameră mare, fără covoare, ce conținea în imensitatea ei întunecoasă un scaun pe spătarul căruia era un prosop subțire, o chiuvetă ciobită, un șifonier absurd de mare și un pat enorm de stejar în care erau urziți, de-a lungul și de-a latul, 150 de ani de sex imperios.

Mi-am lăsat jos rucsacul și m-am prăvălit pe pat, fără să mă descalț, apoi mi-am dat seama că întrerupătorul becului de 20 de wați care plutea undeva în negura de deasupra capului meu se află în capătul celălalt al camerei, dar eram prea istovit ca să mă mai ridic să-l sting – doar pentru o clipă m-am întrebat dacă nu cumva fanaticul ăla religios pe care-l cunoscusem în avion rămăsese tot fără cazare în Luxemburg și tremura acum ca vai de el pe sub o poartă sau pe o bancă, în parc, îmbrăcat cu două pulovere, îndesîndu-și în blugi pagini din *Luxemburger Zeitung* ca să-l mai apere de frig.

„Sper”, mi-am zis și m-am cufundat într-un somn adînc pentru următoarele 11 ore.

Am petrecut cîteva zile colindînd prin pădurile din Ardeni. Mi-a luat ceva timp să mă obișnuiesc cu rucsacul. În fiecare dimineață, cînd îl săltam în spate, mă clătinam cam un minut, de parcă mă lovise cineva cu un ciocan în cap, dar asta mă făcea să mă simt foarte în formă. Parcă luam un șifonier cu mine în vacanță. Nu știu dacă m-am simțit vreodată atît de mulțumit și plin de viață ca în acele trei-patru zile petrecute în sudul Belgiei. Aveam 20 de ani și eram de capul meu într-o lume perfectă. Vremea era frumoasă și peisajul verde, fermecător și

presărat cu mici ferme unde gîștele și găinile tîndăleau pe lîngă vreun drum pe care rareori trecea vreo mașină.

După o oră sau două de mers ajungeam prin vreun sat adormit, unde doi moși cu berete stăteau în fața cafenelei cu cîte un pahar în mînă și priveau tăcuți cum mă apropii și trec pe lîngă ei, răspunzînd la *bonjour*-ul meu voios înclinînd din cap aproape imperceptibil, iar seara, cînd găseam o cameră liberă la vreun hotel și apoi mă duceam la cafenea ca să citesc o carte și să beau o bere, mai dădeam peste zece oameni care mă salutau cu același gest abia schițat, care, entuziasmat, am crezut că denotă respect și acceptare. Cred că nici măcar nu mi-am dat seama că mă evită cînd, prinzînd curaj după șapte-opt pahare de Jupiler sau Donkle – cum aș putea să uit numele ăsta? –, mă aplecam către unul dintre ei și spuneam încet, dar pe un ton prietenos: *Je m'appelle Guillaume. J'habite Des Moines.*

Și uite-așa a trecut vara. Am hoinărit patru luni de-a lungul și de-a latul continentului, prin Marea Britanie și Irlanda, prin Scandinavia, Germania, Elveția, Austria și Italia, pierdut într-o uluire continuă. A fost cea mai fericită vară din viața mea. Mi-a plăcut atît de mult, încît am ajuns acasă, am răsturnat într-un incinerator tot ce aveam în rucsac și m-am întors în vara următoare împreună cu un tip pe care îl cunoșteam din liceu, unul Stephen Katz, ceea ce, după cum mi-am dat curînd seama, a fost o mare greșeală.

Katz era genul de om care stătea întins în pat pe întuneric într-o cameră de hotel în timp ce tu încercai să dormi și trăncănea ore în șir, cu amănunte șocante, uneori de o perversitate sinistră, despre ce i-ar plăcea să-i facă vreunei nimfete de liceu sau alteia, ținînd cont de preferințele lui și de

unele ale fetelor, sau își anunța bășinile spunînd: „Fii atent, că vine una meseriașă. Ești pregătit?”, după care le dădea note în funcție de volum, durată și puturoșenie, cum îi zicea el. Aș putea spune că lucrul cel mai bun în a-l avea tovarăș de drum pe Katz a fost că toți ceilalți americani nu au fost nevoiți să-și petreacă vara cu el.

În scurt timp a devenit un fel de zgomot de fond, individul care stătea în fața mea la masă și întîmpina fiecare nouă farfurie de mîncare cu „Ce rahat mai e și ăsta?”, un străin hiperactiv care vorbea continuu despre mătărîngi și se ținea peste tot de coada mea, iar după o vreme m-am învățat să nu-l mai aud, așa că am petrecut o vară aproape la fel de plăcută ca și cea de dinainte – și tot ca și cum n-aș fi avut tovarăș de drum.

De atunci, aproape toată viața adultă, 15 din ultimii 17 ani, am locuit în Anglia, la hotarul acestui continent magnific, din care nu mai văzusem aproape nimic. O vizită de patru zile la Copenhaga, trei excursii pînă la Bruxelles, o tură scurtă prin Olanda – cam cu atît mă puteam lăuda că făcusem în cei 15 ani de cînd eram european. Venise vremea să pun lucrurile la punct.

Inițial am hotărît să pornesc de la Capul Nord, punctul cel mai nordic al continentului european, și să merg spre sud, către Istanbul, vizitînd pe drum cît de multe locuri reușeam. Intenția mea fusese să-mi încep călătoria primăvara, însă chiar înainte de Crăciun am dat un telefon la Universitatea din Tromsø, cea mai nordică universitate din lume și principalul loc unde se studiază aurora boreală, ca să aflu cînd este cea mai potrivită perioadă pentru a admira acest spectacol de lumini celest. Legătura era atît de proastă, încît nu-l auzeam aproape deloc pe amabilul profesor de la celălalt capăt al firului – parcă vorbea

din mijlocul unei vijelii îngrozitoare; îmi închipuiam cum se dă ușa de perete și cum năvălește zăpada viscolită în coliba lui șubredă și singuratică din mijlocul sălbăticiei –, dar am priceput că, dacă voiam să fiu sigur, trebuia să plec chiar atunci, în toiul iernii, înainte să răsară iar soarele, la sfîrșitul lui ianuarie. Întîmplător, era un an foarte bun pentru aurora boreală – era ceva cu activitatea solară intensă –, însă trebuie să fie senin ca s-o vezi, iar în nordul Norvegiei nu prea ai garanții că prinzi așa ceva.

— Ar trebui să vă gîndiți să rămîneți aici cel puțin o lună! a strigat el în telefon.

— O lună? am întrebat, realmente alarmat.

— Cel puțin.

O lună. O lună în cel mai geros, mai întunecat, mai sumbru și mai izolat loc din Europa. Tuturor celor cărora le-am spus asta li s-a părut amuzant. Și uite că acum mă îndreptam spre nord în zgîlțîiturile unui autobuz: pornisem la drum, nu mai aveam nici o scăpare.

*

La scurt timp după ce am plecat din Oslo, mi-am dat seama, cu oarecare neliniște, că nimeni din autobuz nu fumează. Nu vedeam nicăieri semne cu *fumatul interzis*, însă nici nu voiam să fiu primul care să-mi aprind țigara, ca să mă bodogănească după aia toți în norvegiană. Eram aproape sigur că bărbatul care stătea vizavi de mine era fumător – părea destul de cătrănit – și încă mai sigur despre tînărul din fața mea. Încă n-am cunoscut vreun adult care să citească reviste cu benzi desenate și care să nu aibă o slăbiciune și pentru tutun și

tatuaje. Am răsfoit broșura companiei Express 2000, care se găsea la fiecare scaun, și am citit îngrozit cuvintele *tilsammen 2.000 km non-stop i 30 timer.*

N-am învățat norvegiana din supa cu paste-alfabet, însă chiar și eu mi-am dat seama ce scria acolo. 2.000 de kilometri! Non-stop! 30 de ore fără nici o țigară! Dintr-odată, am simțit din nou tot disconfortul. Mă durea grumazul, piciorul stîng sfîrîia ca o felie de șuncă în tigaie, tînărul din față stătea cu capul mai aproape de prohabul meu decît stătuse vreodată orice bărbat pînă atunci, iar spațiul pe care îl puteam numi personal era mai mic decît dacă m-aș fi vîrît în valiză și m-aș fi expediat prin poștă la Hammerfest, iar colac peste pupăză, urmau 30 de ore fără nici o doză de nicotină. Era mai mult decît puteam suporta.

Din fericire, situația nu a fost chiar atît de disperată. La granița cu Suedia, la vreo două ore după ce plecaserăm din Oslo, autobuzul a oprit la un punct de control vamal din pădure, iar cît a intrat șoferul în gheretă ca să rezolve cu hîrțoagele, majoritatea pasagerilor, inclusiv eu și cei doi pe care îi mirosisem, s-au năpustit jos și au sudat cîteva țigări, tropăind de pe un picior pe altul în zăpada rece. Cine știe cînd urma să mai avem norocul ăsta? De fapt, cînd am urcat înapoi, atrăgîndu-mi dușmănia veșnică a cucoanei de lîngă mine după ce am călcat-o pe picior a doua oară în cinci minute, am mai studiat puțin broșura Express 2000 și am descoperit că itinerarul părea să includă și trei opriri.

Prima a fost spre seară, la un local cu autoservire de pe marginea drumului, la Skellefteå, în Suedia. Era foarte ciudat. La capătul cozii, pe perete, se afla un meniu gigantic, iar în dreptul fiecărui fel de mîncare era cîte un buton roșu, care, cînd îl apăsai, le indica celor de la bucătărie să se apuce să-l

gătească. După ce făceai asta, îți împingeai tava goală pe tejghea pînă la casă, oprindu-te ca să-ți alegi o băutură, și apoi așteptai lîngă casier 20 de minute, pînă cînd îți era adusă mîncarea. Nu prea semăna a autoservire, nu? Cum eu eram ultimul de la coadă, iar coada nu se mișca din loc, am ieșit și am fumat o grămadă de țigări în gerul mușcător, apoi am intrat din nou. Coada se mai scurtase doar puțin, dar am luat o tavă și m-am uitat pe meniu. Habar n-aveam ce erau mîncărurile alea și, cum am oroare să nu cumva să comand din greșeală ficat, de care mi-e atît de silă, încît mă întrerup puțin aici ca să vomit în coșul de gunoi numai pentru că m-am gîndit la el, am ales să nu aleg nimic (deși am fost foarte tentat să apăs pe *toate* butoanele numai așa, ca să văd ce-o să se întîmple).

Însă mi-am ales o sticlă de Pepsi și niște patiserii micuțe, dar, cînd am ajuns la casă, casiera mi-a spus că nu pot plăti cu banii mei norvegieni și că îmi trebuie bani suedezi. Asta m-a surprins. Întotdeauna crezusem că popoarele nordice erau ca frații și că își schimbau liber banii unul altuia, așa cum fac Belgia și Luxemburgul. Urmărit de privirea neîndurătoare a casieriței, am pus înapoi prăjiturelele și sticla de Pepsi, luîndu-mi în schimb un pahar de apă rece ca gheața, care nu costa nimic, și m-am dus la o masă. Cotrobăind prin buzunarul gecii, am găsit un rest de biscuit din avionul cu care venisem din Anglia și aia a fost toată cina mea.

Cînd ne-am întors în autobuz, sătui după ce mîncaserăm cotlete de miel cu legume și/sau biscuit cu apă rece, șoferul a stins luminile din interior și, neavînd încotro, am încercat să adormim. Era chinuitor de inconfortabil. Într-un tîrziu, după ce am încercat toate variantele, am descoperit că poziția cea mai bună era să mă întind pe scaun oarecum invers, cu picioarele

spînzurate deasupra mea. În felul ăsta, m-am cufundat într-un somn adînc și surprinzător de odihnitor. Zece minute mai tîrziu, monedele norvegiene au început să-mi alunece din buzunar, căzînd pe jos, de unde (bănuiesc) au fost culese pe furiș de băbuța care stătea în spatele meu. Și uite-așa a trecut noaptea.

Am fost treziți devreme pentru că mai făceam o oprire, de data asta în La Mama Dracului, Finlanda. De fapt, se numea Muonio și era cel mai pustiu loc pe care îl văzusem vreodată: o stație de benzină și o cafenea prăpădită în mijlocul tundrei. Vestea bună era că în cafenea acceptau bani norvegieni; vestea proastă era că aveau de mîncare doar chestii pe care nu le-ar fi înghițit decît niște oameni dintr-o zonă lovită de foamete. Șoferul și schimbul lui au primit niște platouri aburinde, încărcate cu ouă, cartofi și șuncă, dar care nu păreau să semene cu nimic din ceea ce ni se oferea nouă, celorlalți. Eu am luat o sticlă de apă minerală și un biscuit mare cu o felie de brînză veche de-un an, pentru care a trebuit să plătesc uimitoarea sumă de 25 de coroane, și m-am retras într-un separeu din colț. După aceea, în timp ce șoferul și schimbul său mai zăboveau la cafea, înghițindu-și rîgîielile mulțumite, eu și ceilalți pasageri ne-am învîrtit prin magazinul din complexul respectiv, căscînd gura la curele de transmisie și lopeți de zăpadă, apoi am stat lîngă autobuz, în gerul crîncen, fumînd iar țigară de la țigară.

Am pornit din nou la drum la 7.30. N-a mai rămas decît o zi întreagă din asta, m-am gîndit eu plin de bucurie. Peisajul era inexplicabil de mohorît, kilometri monotoni de pustiuri acoperite de zăpadă și păduri de mesteceni răvășite. Vedeam reni care pășteau de-a lungul drumului și adesea chiar pe șosea,

ieșiți să lingă sarea împrăștiată peste gheață. Am trecut prin vreo două sate lapone, care păreau neospitaliere și lipsite de viață. Aici nu erau luminițe de Crăciun la ferestre. În depărtare, soarele numai ce s-a ițit de dincolo de dealurile joase, zăbovind nesigur, apoi a dispărut din nou. Nu aveam să-l mai văd iar decît peste trei săptămîni.

Chiar după ora 5 am trecut un pod cu taxă, lung și singuratic, ajungînd în insula Kvaløya, pe care se află Hammerfestul. Ne aflam în punctul cel mai nordic din lume în care poți ajunge cu un mijloc de transport public. Hammerfestul este aproape inimaginabil de izolat – se află la 1.000 de mile de Insulele Shetland, la 800 de mile de Insulele Feroe, la 150 de mile nord chiar și de amicul meu, singuraticul profesor de la cea mai nordică universitate din lume, cea din Tromsø. Eram acum mai aproape de Polul Nord decît de Londra. Gîndul acesta m-a incitat, făcîndu-mă să-mi lipesc nasul de geamul rece.

Ne-am apropiat de Hammerfest de sus, coborînd un drum de coastă șerpuit, iar cînd în sfîrșit ni s-a înfățișat privirii, arăta pur și simplu minunat – un tărîm de basm cu lumini aurii care se întindeau pe dealuri și în jurul unui golf larg. Îmi închipuisem c-o să găsesc un sat – vreo cîteva case în jurul unui golfuleț, poate o biserică, un magazin cu de toate, un bar dacă aveam noroc –, dar era un orășel în toată regula. Un orășel poleit. Lucrurile începeau să arate mai bine.

2
Hammerfest

Mi-am luat o cameră la Hotel Håja, aproape de chei. Camera era mică, dar confortabilă, cu telefon, un televizor color micuț și baie. Eram foarte mulțumit și vibram de incitarea aceea pe care o simți atunci cînd ajungi într-un loc nou. Mi-am aruncat bagajul, m-am uitat puțin prin cameră și am ieșit să fac un tur prin Hammerfest.

Părea un orășel destul de simpatic, de genul slavă-Domnului-că-nu-sînt-obligat-să-trăiesc-aici. Hotelul se afla într-un cartier întunecat, plin de birouri de expediție și depozite. Erau și vreo două bănci, o clădire foarte mare care era sediul poliției și o poștă cu un șir de cabine telefonice în față. Cînd am trecut pe lîngă ele, am observat că în toate cărțile de telefon fuseseră arse de cine știe ce disperat în căutare de senzații tari și acum atîrnau carbonizate de lanțurile de care erau prinse.

M-am plimbat pe strada principală, Strandgatan, care mergea vreo 300 de metri de-a lungul portului, mărginită pe o parte de tot felul de magazine – o brutărie, o librărie, un cinema (închis), o cafenea care se numea La Kokken –, iar pe partea dinspre țărm de primărie, încă vreo cîteva magazine și matahala întunecată a fabricii de prelucrare a peștelui Birds Eye – Findus. Din loc în loc erau atîrnate luminițe de Crăciun

deasupra străzii, dar toate magazinele erau închise și totul părea pustiu, în afară de cîte-un taxi care mai trecea în viteză pe lîngă mine, de parcă era într-o misiune urgentă.

Era frig, dar nu chiar așa cum mă așteptasem. Asta mi-a convenit, pentru că fusesem cît pe ce să cumpăr la Oslo o căciulă rusească de blană – din aia cu clape pentru urechi – cu 400 de coroane. Oricît de mult aș detesta să ies în evidență, cîteodată mă apucă așa, o pornire incontrolabilă de a mă face de rîsul curcilor, și fusesem la un pas de a ajunge pe noi culmi cu căciula aia rusească. Evident, nu mi-ar fi fost de nici un folos.

Dincolo de centru, strada o cotea de-a lungul golfului, spre un promontoriu îngust, iar după vreo jumătate de kilometru oferea o priveliște fermecătoare asupra orașului, cuibărit în căușul munților negri, ca în palma unui uriaș. Golful era tot negru ca smoala; doar zgomotul egal al valurilor te lăsa să ghicești ce-i acolo. Însă orașul părea minunat de tihnit, cu toate luminile alea, un refugiu cald și luminos în nesfîrșita noapte arctică.

Satisfăcut de acest prim tur de recunoaștere, m-am întors alene la hotel, unde am luat o cină ușoară, dar uluitor de scumpă, după care m-am întins recunoscător în pat.

În toiul nopții am fost trezit de o furtună. M-am tîrît pînă la fereastră și m-am uitat afară. Vîntul urla, viscolind zăpada cu sălbăticie. Un fulger a luminat cerul. Nu mai văzusem niciodată fulgere în timpul unei furtuni de zăpadă. Șoptind „O, Doamne, unde am ajuns?”, m-am întors în pat și m-am cuibărit sub pături. Nu știu cît era ceasul cînd m-am trezit, dar am mai moțăit și m-am foit încă vreo oră pe întuneric pînă cînd mi-am dat brusc seama că n-o să se lumineze de ziuă. M-am ridicat din pat și m-am uitat pe geam. Furtuna nu încetase. Jos, în parcarea

secției de poliție, două mașini pe care scria POLITI erau îngropate în troiene aproape pînă sus.

După micul dejun, m-am aventurat să ies în mijlocul furtunii. Străzile erau tot pustii, zăpada troienea pe la uși. Vîntul răvășea orașul. Lămpile stradale pîlpîiau și se legănau, proiectînd umbre spasmodice pe zăpadă. Decorațiunile de Crăciun zornăiau. O cutie de carton s-a rostogolit de-a latul străzii, în fața mea, apoi vîntul a ridicat-o în văzduh, deasupra portului. Era îngrozitor de frig. Pe strada care tăia cîmpul deschis spre promontoriu am început să-mi doresc din nou să fi cumpărat căciula aia rusească. Vîntul era neînduplecat: spulbera particule minuscule de gheață care îmi ardeau obrajii și abia mă lăsau să respir. Aveam un fular la mine, pe care mi l-am legat peste față ca bandiții, și m-am chinuit să înaintez împotriva vîntului, adus de spate.

Din zăpada învîrtejită, mi-a apărut în față o siluetă. Am băgat de seamă că avea o căciulă rusească. Cînd s-a mai apropiat, mi-am tras fularul în jos ca să zic ceva isteț în semn de salut – „Cam răcorică, nu?” –, dar omul a trecut pe lîngă mine fără să-mi arunce nici măcar o privire. Peste vreo sută de metri am mai trecut pe lîngă un cuplu, doi soți care se îndreptau apatici către oraș, dar și ei și-au văzut de drum de parcă eram invizibil. Niște ciudați, m-am gîndit eu.

Promontoriul s-a dovedit a fi dezamăgitor, doar o harababură de depozite și mici șantiere de reparare a vaselor se profilau printre macaralele care scîrțîiau. Tocmai voiam să mă întorc cînd am observat un semn care indica direcția spre ceva numit Meridianstøtten și m-am hotărît să văd despre ce era vorba. Am coborît promontoriul pe o alee, pe partea dinspre larg. Aici vîntul bătea și mai violent dinspre marea

furioasă. De două ori aproape că m-a luat pe sus, împingîndu-mă cîțiva metri. Nu mai atingeam pămîntul decît cu vîrful ghetelor. Am descoperit că, dacă țin brațele întinse, pot să alunec pe tălpi, împins de vînt. Era extrem de amuzant. Am botezat sportul ăsta windsurfing irlandez. M-am distrat pe cinste pînă cînd o rafală neașteptată m-a răsturnat cu roțile-n sus. M-am izbit cu țeasta de gheață așa de tare, că mi-am amintit brusc unde am pus cheia de la șopronul cu cărbuni în vara trecută. Durerea de cap cu care m-am ales și gîndul că următoarea rafală ar putea să mă proiecteze în mare la fel ca pe cutia aia de carton pe care o văzusem mai devreme m-au făcut să mă las de sportul ăsta și am înaintat cu mai multă prudență spre Meridianstøtten.

Meridianstøtten era un obelisc de pe o mică ridicătură, în mijlocul unui cimitir de depozite. Am aflat mai tîrziu că era un monument ridicat pentru a marca încheierea în 1840, chiar în acest loc, a primei măsurări științifice a circumferinței Pămîntului. (Hammerfestul mai avea și meritul istoric de a fi primul oraș din Europa care a avut iluminat stradal pe bază de curent electric.) M-am cățărat cu greu pînă la obelisc, însă viscolea așa de tare, că n-am reușit să citesc ce scrie pe el și m-am întors în oraș cu gîndul că o să mai merg acolo în altă zi. N-am mai ajuns niciodată.

Seara am luat cina la restaurantul hotelului, după care am stat în bar, savurînd niște beri Mack care costau 50 de øre înghițitura, gîndindu-mă că în mod sigur, dintr-o clipă în alta, atmosfera o să se anime. La urma urmei, era revelionul. Însă barul semăna cu un birou de pompe funebre care servea și băuturi. Doi bărbați cu înfățișare blajină, cu jachete din piele de

ren, privind în gol, tăcuți. După o vreme, mi-am dat seama că mai era un mușteriu, care stătea singur într-un colț mai întunecos. Doar licăritul țigării sale l-a dat de gol. Cînd a venit chelnerul să-mi ia farfuria, l-am întrebat ce distracții mai erau în Hammerfest. S-a gîndit o clipă și mi-a spus: „Ați încercat să dați foc cărților de telefon de lîngă poștă?”.

De fapt, nu asta a zis, pentru că, tocmai cînd a deschis gura, individul singuratic din colț i-a adresat nu știu ce remarcă nedeslușită, care mi-am închipuit că era ceva de genul: „Băi, nenorocitule cu frunte de maimuță, tu, ăla în piele de ren, ce tre’ să fac ca să mă servească și pe mine cineva aici?”, căci chelnerul a lăsat farfuria mea înapoi pe masă atît de rapid, încît a făcut să salte tacîmurile, s-a dus glonț la individ și a început să-l tragă furios de braț și de umăr, căznindu-se să-l ridice de pe scaun și împingîndu-l apoi cu chiu, cu vai către ușă, unde în cele din urmă l-a împins afară, în zăpadă. Cînd s-a întors chelnerul, roșu tot la față și răvășit, i-am zis vesel:

— Sper că nu vă conduceți toți clienții așa la plecare!

Însă el n-avea chef de glume și s-a retras îmbufnat la bar, așa că n-am mai aflat ce poți să faci în Hammerfest ca să mai treacă timpul, în afară de a incendia cărțile de telefon, a-l înjura pe chelner și a plînge în pumni.

La 11.30, barul fiind tot pustiu, am ieșit să văd dacă e vreo mișcare pe-afară. Vîntul se oprise, însă nu era nici țipenie. Toate ferestrele caselor erau luminate, dar nu se vedea nici un semn că oamenii dinăuntru petrec. Apoi, chiar înainte de miezul nopții, tocmai cînd mă gîndeam să mă întorc la hotel, s-a întîmplat ceva foarte ciudat. Toată lumea a ieșit din casă și oamenii s-au apucat să aprindă artificii – niște artificii mari cît China care șuierau în văzduh și apoi explodau cu un bubuit sec,

umplînd noaptea de scîntei colorate. Timp de o jumătate de oră, de pe toată peninsula, au explodat și au scînteiat artificii deasupra portului, căzînd apoi în mare. După care, la fix 30 de minute de cînd începuse totul, oamenii au intrat înapoi în casele lor și Hammerfestul s-a cufundat din nou în somn.

Treceau zilele. Cel puțin de trei ori pe zi făceam cîte o lungă plimbare, tot uitîndu-mă pe cer după aurora boreală, iar seara ieșeam din oră-n oră să văd dacă nu a-nceput, dar degeaba. Uneori mă trezeam în toiul nopții ca să mă uit pe fereastră, însă nimic. Ningea o dată sau de două ori pe zi – cu niște fulgi grăsani, pufoși, ca ăia pe care-i vezi în emisiunile de varietăți de Crăciun –, dar în rest cerul era senin. Toată lumea îmi spunea că vremea e perfectă pentru aurora boreală.

— Ei, dacă veneați înainte de Crăciun – a fost superb, îmi ziceau, după care îmi dădeau asigurări că garantat o să apară în seara aceea. Ieșiți pe la vreo 11. O să vedeți.

Dar degeaba.

Cînd nu mă plimbam și nu mă uitam la cer, stăteam în barul hotelului, la o bere, sau întins în pat, cu o carte în mînă. Am încercat o dată sau de două ori să mă uit la televizorul din camera mea. În Norvegia nu există decît o singură rețea de televiziune și e uluitor de proastă. Nu numai că emisiunile sînt plictisitoare, deși la capitolul ăsta ar putea chiar să cîștige niște premii, ci toată treaba e făcută surprinzător de neprofesionist. Cînd se termină un film, vreo 30 de secunde se văd cercurile alea albe, supărătoare, ca acelea care apăreau cînd se terminau filmulețele de familie și tata nu ajungea suficient de repede la proiector, iar apoi se aprind brusc reflectoarele îndreptate către prezentatorul din ziua aceea, ce pare oarecum luat prin

surprindere, de parcă tocmai era pe punctul să facă ceva ce nu voia să vadă tot poporul. Prezentatorul, întotdeauna un tînăr sau o tînără care arată foarte bine, cu un pulover viu colorat și cu o coafură impecabilă, umple pauzele dintre emisiuni cu o serie nesfîrșită de reclame la programul din seara aceea: un documentar despre extracția minieră din Narvik, o dramă istorică cu costume de epocă în care personajele principale au niște mustăți de se vede de la o poștă că-s false și-s așa de rigide cînd se mișcă, de parcă ar avea un par înfipt în posterior (dar se străduiesc ca asta să nu le afecteze jocul actoricesc) și un concert de jazz cu Sigi Wurtmuller Rhythm Cadettes. Cel mai bun lucru care se poate spune despre televiziunea norvegiană este că îți dă o senzație de comă, însă lipsită de griji și de disconfort.

Am început să mă simt de parcă îmi recomandase doctorul să plec undeva pentru odihnă („într-un loc total plictisitor, unde să n-ai absolut nimic de făcut”). Nu mai dormisem niciodată așa de mult și așa de bine. Nu mai avusesem niciodată atîta timp de tăiat frunză la cîini. Dintr-odată, aveam vreme pentru tot felul de lucruri: să-mi desfac șireturile de la ghete și să le leg înapoi de nenumărate ori, pînă cînd capetele erau *exact* la aceeași lungime, să rearanjez tot ce aveam în portofel, să-mi tund părul din nas, să fac liste lungi cu toate lucrurile pe care le-aș face dacă aș avea ceva de făcut. Uneori stăteam pur și simplu pe marginea patului cu palmele pe genunchi și mă uitam în jurul meu. De multe ori vorbeam singur. Cel mai adesea făceam plimbări lungi prin frig, scrutînd descurajat cerul opac, apoi mă opream la o cafea La Kokken, unde căldura plăcută aburea geamurile.

Parcă eram la pensie. Am început chiar să iau cu mine, cînd plecam la plimbare, un carnețel în care îmi notam, fără nici un rost, tot ce făceam în ziua respectivă, așa cum făcuse tata cînd a ieșit la pensie. Se ducea în fiecare zi pe jos pînă la bufetul din supermarketul de la noi din cartier și, dacă treceai pe-acolo, îl vedeai scriind ceva în carnețel. După ce a murit, am descoperit că umpluse un dulăpior cu carnețelele lui. În fiecare erau însemnări de genul: „4 ianuarie. Mers la supermarket. Băut două căni de cafea fără cofeină. Vreme frumoasă”. Acum am înțeles de ce făcea asta.

Treptat, mi-am făcut cunoștințe. Au început să mă recunoască La Kokken, la poștă și la bancă și să mă salute cu un gest rezervat. Am ajuns să fiu un fel de piesă de mobilier în barul hotelului, unde eram, evident, considerat un excentric inofensiv, individul din Anglia care a venit și n-a mai plecat.

Într-o zi, neavînd absolut nimic de făcut, m-am dus în audiență la primar. I-am spus că sînt jurnalist, dar de fapt voiam să schimb și eu două vorbe cu cineva. Avea față de cioclu și era îmbrăcat cu blugi și o cămașă de lucru albastră, care îl făcea să arate în mod neliniștitor ca un pușcăriaș lăsat liber, dar era un om de treabă. Mi-a povestit o grămadă despre problemele economiei locale și, cînd să plec, mi-a zis:

— Trebuie neapărat să-mi faceți o vizită într-o seară. Am o fată de 16 ani.

Ooo, ești foarte amabil, n-am ce zice, m-am gîndit eu, dar sînt om însurat.

— Ar fi încîntată să-și exerseze puțin engleza.

A... Aș fi mers, dar pînă la urmă nu m-a mai chemat. După aia, m-am dus La Kokken și am scris în jurnalul meu: „Interviu

cu primarul. Vreme rece”.

Într-o după-amiază de duminică, la hotel, am auzit un bărbat, cam de vîrsta mea, care vorbea cu proprietarul în norvegiană, dar cu copiii lui în engleza din zona Londrei. Îl chema Ian Tonkin. Era un englez care se însurase cu o fată din Hammerfest și acum preda engleza la liceul din localitate. El și soția lui, Peggy, m-au invitat la ei la cină, mi-au dat să mănînc pe săturate carne de ren (delicioasă) și fructe de mur pitic (ciudate, dar la fel de delicioase) și au fost amabilitatea întruchipată, compătimindu-mă foarte tare pentru ghinionul meu cu aurora boreală.

— Trebuia s-o vezi chiar înainte de Crăciun – o, a fost splendid! spuneau.

Peggy mi-a povestit o întîmplare tristă. În 1944, nemții aflați în retragere, în încercarea de a lăsa Armata Roșie fără adăpost, au incendiat orașul. Localnicii au fost evacuați pe mare, fiind cantonați pe la străini pînă la sfîrșitul războiului. În timp ce flotila de evacuare ieșea din port, vedeau cum flăcările le înghit casele. Tatăl lui Peggy a scos cheile casei din buzunar, le-a aruncat în mare și a spus oftînd: „N-o să mai avem nevoie de astea”. După război, oamenii s-au întors la Hammerfest, dar capela era singura clădire care mai rămăsese în picioare. Au reconstruit orașul aproape cu mîinile goale, casă cu casă. Poate că nu era cine știe ce și, în plus, era la mama naibii, dar era căminul lor și ei îl iubeau; nu cred că mai există vreun grup de oameni pe care să-l fi admirat atît de mult.

De la Peggy, Ian și alți oameni pe care i-am cunoscut am aflat totul despre oraș – despre situația precară a industriei pescuitului, de care depindeau toți într-un fel sau altul, despre

palpitantul proces al unui criminal care avusese loc cu un an înainte, despre acuzațiile de incompetență la capitolul deszăpezire. A început să mi se pară tot mai interesant. Am ajuns să mă simt ca acasă în Hammerfest. Mi se părea cît se poate de firesc să mă aflu acolo, iar viața mea adevărată din Anglia devenea tot mai îndepărtată și mai ireală.

S-a întîmplat în a șaisprezecea zi de cînd mă aflam în Hammerfest. Mă întorceam de pe promontoriu după plimbarea mea de dimineață cînd, într-un petic senin de cer, deasupra orașului, a apărut un nor străveziu, multicolor – nuanțe de roz, verde, albastru și liliachiu. Pîlpîia și părea să se involbureze. Încetul cu încetul, s-a întins pe tot cerul. Părea cumva uleios, asemenea curcubeielor pe care le vezi uneori într-o baltă de benzină. M-a lăsat cu gura căscată.

Din ce citisem, știam că aurora boreală se produce la o înălțime foarte mare în atmosferă, pe la 300 de kilometri altitudine, dar spectacolul ăsta părea suspendat chiar deasupra orașului. Aurora boreală e de două feluri – cortinele pîlpîitoare, ca niște voaluri, pe care le-a văzut toată lumea în fotografii, și norii de gaz, mai rari, la care mă uitam eu în momentul acela. Norii ăștia sînt mereu altfel. Uneori se alungesc, ca niște fantome, pe toată bolta cerească, precum fumul într-un tunel aerodinamic, mișcîndu-se cu o viteză foarte mare, alteori atîrnă ca niște perdele luminoase sau ca niște sulițe strălucitoare de lumină, iar foarte rar – poate o dată sau de două ori într-o viață de om – se adună din toate cele patru zări și plutesc împreună chiar deasupra capului tău, într-o spectaculoasă explozie mută de lumină și culoare.

În întunecimea fără fund a peisajului, atunci cînd te afli la 150 de kilometri de cea mai apropiată lumină artificială, aurora boreală poate crea cele mai ciudate și mai tulburătoare iluzii optice. Poate părea că țîșnește din cer și zboară spre tine cu o viteză uluitoare, de parcă ar încerca să te ucidă. Poate fi înfricoșător. Și astăzi mulți laponi sînt ferm convinși că aurora vine și te ia dacă îi arăți o batistă albă sau o foaie albă de hîrtie.

Spectacolul din dimineața aceea era unul relativ modest și n-a durat decît vreo cîteva minute, dar a fost cel mai frumos lucru pe care-l văzusem vreodată și mă mulțumeam cu atît în lipsă de altceva.

Seara am avut parte de o adevărată desfătare – un spectacol de lumini care a durat ore întregi. Aurora era de o singură culoare, verdele acela fosforescent și straniu, ca pe ecranele radarelor, însă dansa frenetic. Vîrtejuri înguste de lumină măturau bolta imensă a cerului, apoi rămîneau agățate ca niște dîre vaporoase. Uneori fulgerau cerul ca niște stele căzătoare și alteori se răsuceau languros, ducîndu-mă cu gîndul la felul cum se ridica, leneș, fumul din pipa tatei în timp ce acesta citea. Uneori aurora licărea mai intens către apus, apoi dispărea într-o clipă și apărea după un moment în spatele meu, de parcă se juca cu mine. Mă tot întorceam și mă răsuceam ca s-o văd. Nici nu-ți trece prin cap cît de imens e cerul pînă cînd nu încerci să-l cuprinzi pe tot cu privirea. Cea mai ciudată era liniștea. O asemenea activitate părea să impună măcar cîte un tunet îndepărtat sau niște pîrîituri ca acelea provocate de electricitatea statică, dar nu se auzea nimic. Toată această energie uriașă se consuma fără nici un sunet.

Era un ger crîncen – eram încălțat cu trei perechi de șosete, dar tot îmi înțepeniseră degetele de la picioare în ghete și am

început să-mi fac griji c-or să-mi degere –, însă tot nu mă dădeam dus: am stat și am căscat gura vreo două ore.

În ziua următoare am mers la biroul de turism să-i povestesc lui Hans, directorul, cu care mă împrietenisem, și să-mi fac o rezervare pentru autobuzul din săptămîna următoare. Nu aveam de ce să mai stau. Hans, aparent surprins, mi-a zis:

— Nu știai? Săptămîna viitoare nu e nici un autobuz. Se duce la Alta pentru revizia anuală.

Parcă mi-a dat cu ceva în cap. Încă două săptămîni în Hammerfest. Ce naiba aveam să mai fac încă două săptămîni?

— Dar ai noroc, a adăugat Hans. Poți să pleci astăzi.

Nu-mi venea să-mi cred urechilor.

— Poftim?

— Autobuzul ar fi trebuit să ajungă ieri, dar a întîrziat din cauză că era zăpadă mare pe la Kautokeino. A ajuns abia azi-dimineață. Nu l-ai văzut afară? Se întoarce astăzi.

— Azi? Pe bune? La ce oră?

S-a uitat la ceas într-o doară, ca unul care trăiește de mulți ani la dracu-n praznic și tot acolo o să rămînă încă mulți ani.

— A, păi, cam în zece minute, aș zice eu.

Zece minute! Rareori mi s-a întîmplat să mă mișc mai rapid. Am fugit la autobuz, m-am rugat să nu plece fără mine, deși nu eram deloc sigur că m-a înțeles cineva, am alergat într-un suflet la hotel, mi-am aruncat toate lucrurile în valiză, am achitat nota de plată, am mulțumit și am ajuns la autobuz, cu colțuri de haine atîrnîndu-mi din bagaj, tocmai cînd dădea să pornească.

Amuzant e că, în timp ce părăseam Hammerfestul, pentru o clipă, mi-a părut rău că plec. Era un orășel simpatic. Mi-au plăcut oamenii. Fuseseră drăguți cu mine. În alte circumstanțe, poate că aș fi rămas acolo definitiv. Dar asta ar fi o nebunie, m-

am gîndit apoi. Venise vremea să mă întorc la Oslo și în lumea reală. Plus că trebuia să-mi cumpăr o căciulă.

3

Oslo

Îmi amintesc că în prima mea călătorie prin Europa m-am dus singur la un film în Copenhaga. În Danemarca primești bilet cu loc. Am intrat în cinematograf și am descoperit că, potrivit biletului meu, trebuia să mă așez lîngă singurii oameni care se mai aflau în sală, un cuplu de tineri prinși în genul acela de îmbrățișare pasională pe care o asociezi de obicei cu reîntîlnirile de pe chei de la sfîrșitul unor războaie îndelungate. Dacă stăteam lîngă ei, era ca și cum i-aș fi rugat să mă lase și pe mine să particip – s-ar fi ajuns cam la același lucru –, așa că, din discreție, m-am așezat puțin mai încolo, lăsînd cîteva scaune între noi.

Au mai intrat niște oameni în sala de cinema, s-au uitat la biletele pe care le aveau și au umplut scaunele din jurul nostru. Cînd a început filmul, eram vreo 30 de oameni care stăteam înghesuiți unul lîngă altul în mijlocul unei săli mari și cam goale. La două minute după aceea, o femeie încărcată cu sacoșe de cumpărături s-a chinuit să se strecoare pe rîndul meu, s-a oprit lîngă scaunul pe care ședeam și mi-a spus pe un ton sever, plin de glotale și de indignare, că stau pe locul ei. Asta a stîrnit agitația lanternelor plasatoarelor și reexaminarea iritată a biletelor de către toți cei din jur, pînă cînd au aflat toți că sînt

turist american, deci că nu sînt în stare să pricep unde îmi indică biletul să mă așez, deși este vorba despre niște instrucțiuni simple, așa că, acoperit de rușine, am fost escortat înapoi la locul pe care ar fi trebuit să stau.

Deci am stat unii lîngă alții și ne-am uitat la film, 30 de oameni înghesuiți ca niște refugiați într-o barcă de salvare supraîncărcată, atingîndu-ne umerii și auzind orice zgomot făcut de cei din jur, oricît de mic, și mi-a trecut atunci prin cap că sînt anumite lucruri pe care unele nații le fac mai bine decît oricine altcineva și alte lucruri pe care le fac cu mult mai rău și am început să mă întreb: oare de ce?

Uneori mașinăriile unei nații sînt atît de deosebite și de ingenioase, încît le asociem doar cu țara respectivă – autobuzele cu etaj din Marea Britanie, morile de vînt din Olanda (ce adaos inspirat într-un peisaj plat: gîndiți-vă cum ar transforma ele Nebraska!), cafenelele de pe trotuarele Parisului. Și totuși, sînt unele lucruri pe care majoritatea țărilor le fac fără nici o dificultate, dar pe care altele pur și simplu nu le pricep.

Francezii, de pildă, nu înțeleg care-i faza cu statul la coadă. Tot încearcă ei, săracii, dar degeaba. Pe oriunde mergi în Paris, vezi oameni așteptînd ordonat la cozi în stații, însă, în momentul în care oprește autobuzul, coada se dezintegrează instantaneu, de parcă ar fi o evacuare în caz de incendiu la o casă de nebuni, toți bulucindu-se să urce primii, fără să realizeze că asta contrazice însuși scopul statului la rînd.

Britanicii, în schimb, nu înțeleg unele dintre regulile de bază ale mîncatului, după cum o dovedește tendința lor de a consuma hamburgeri folosind cuțitul și furculița. Nu încetează să mă minuneze și faptul că mulți dintre ei își întorc furculița invers și își țin dumicatul în echilibru pe dosul acesteia. Trăiesc

în Anglia de un deceniu și jumătate și tot trebuie să-mi stăpînesc impulsul de a mă duce la oameni pe care nu-i cunosc prin baruri și restaurante ca să le zic: „Scuzați-mă, n-ați vrea să vă vînd un pont care să v-ajute boabele alea de mazăre să nu se mai împrăștie pe toată masa?”.

Pe nemți îi derutează umorul, elvețienii n-au nici o noțiune despre distracție, spaniolii cred că nu-i nimic ridicol în a lua cina la miezul nopții, iar italienilor n-ar fi trebuit să li se împărtășească vreodată faptul că s-a inventat mașina.

Una dintre micile minuni din prima mea călătorie în Europa a fost faptul că am descoperit că putea exista atîta varietate pe lumea asta, că existau atîtea modalități diferite de a face lucruri în esență identice, ca mîncatul, băutul sau cumpărarea unor bilete la cinema. Mă fascina faptul că europenii puteau fi atît de asemănători – că puteau să fie cu toții atît de pedanți și cerebrali, să conducă mașini micuțe și să locuiască în case micuțe din orășele vechi, să iubească fotbalul, să fie relativ nematerialiști și pașnici, să aibă camere de hotel friguroase și restaurante confortabile și îmbietoare – și totuși atît de nesfîrșit și de imprevizibil diferiți unul de altul. Îmi plăcea ideea că în Europa nu puteai fi niciodată sigur de nimic.

Îmi place și acum sentimentul acela că nu știi niciodată sigur care-i faza. La hotelul meu din Oslo, unde am stat patru zile după ce m-am întors din Hammerfest, camerista îmi lăsa în fiecare dimineață un pachet de ceva care se numea Bio Tex Blå, un *minipakke for ferie, hybel og weekend*, conform instrucțiunilor. Am petrecut multe ore plăcute mirosindu-l și făcînd tot felul de experimente cu el, nefiind sigur dacă era ceva de spălat rufe, de făcut gargară sau de curățat vasul de toaletă. În cele din urmă am decis că era pentru spălat rufe – a făcut

minuni –, dar la fel de bine s-ar putea ca, în săptămîna aceea, pe oriunde mergeam în Oslo, oamenii să-și fi spus unul altuia: „Știi, individul ăla miroase ca soluțiile de curățat veceul”.

Cînd le spuneam prietenilor mei din Londra că voi face o călătorie prin Europa și că voi scrie despre asta, îmi ziceau:

— Păi, trebuie să știi o mulțime de limbi.

— A, nici vorbă, răspundeam eu cu o oarecare mîndrie, nu știu decît engleza, iar ei se uitau la mine de parcă eram nebun.

Dar ăsta-i farmecul călătoriilor în străinătate, după părerea mea. Eu nu *vreau* să știu despre ce vorbesc oamenii. Nu-mi imaginez că ceva te-ar putea face să te minunezi ca un copil mai tare decît faptul de a te afla într-o țară despre care nu știi aproape nimic. Dintr-odată, ai din nou 5 ani. Nu știi să citești nimic, ai doar o idee foarte vagă despre cum merg lucrurile, nu poți nici măcar să treci strada fără să-ți pui viața în pericol. Întreaga ta existență se transformă într-o serie de presupuneri interesante.

Îmi face mare plăcere să mă uit la televiziuni străine și să încerc să-mi imaginez despre ce naiba e vorba. În prima seară pe care am petrecut-o în Oslo, m-am uitat la o emisiune științifică: într-un studio, doi bărbați stăteau la o masă de laborator, discutînd despre tot felul de animale cu blană lucioasă, un fel de rozătoare, ce se tîrau pe masă și se cățărau din cînd în cînd pe haina prezentatorului. „Și faceți sex cu toate creaturile astea, nu?”, spunea acesta.

„Categoric”, răspundea invitatul. „Desigur, trebuie să ai grijă cu porcii-spinoși, iar lemingii pot să devină foarte nevrotici și să se arunce de pe stînci dacă simt că nu-i mai iubești la fel ca înainte, dar în principiu animalele astea sînt niște tovarăși foarte afectuoși, iar sexul este pur și simplu ca din altă lume.”

„Minunat! Săptămîna viitoare veți afla cum puteți face droguri halucinogene din cîteva substanțe chimice pe care le aveți acasă, în dulăpiorul cu medicamente, dar acum a venit momentul să se golească ecranul pentru un minut și apoi să se aprindă brusc reflectoarele fixate pe prezentatorul zilei, care va avea aerul că *tocmai* voia să se scobească în nas. Ne revedem săptămîna viitoare."

După Hammerfest, Oslo era pur și simplu minunat. Era tot rece și presărat cu zăpadă cenușie, însă părea de-a dreptul tropical după Hammerfest și am renunțat la ideea de a-mi cumpăra o căciulă de blană. M-am dus la muzee și m-am plimbat o zi întreagă prin peninsula Bygdøy, unde cele mai frumoase case ale orașului se înalță pe coastele împădurite ale dealurilor, cu priveliști încîntătoare către centru, dincolo de apa înghețată a portului. Dar în majoritatea timpului m-am învîrtit prin centrul orașului, umblînd între gară și palatul regal, căscînd gura la vitrinele magazinelor de pe Karl Johans Gate, principalul pietonal din Oslo, o stradă lungă și frumoasă, înveselită de luminile strălucitoare, plină de norvegieni fericiți, sănătoși și mereu tineri, bucurîndu-mă de viață și de faptul că nu mă mai aflu la Hammerfest, ci într-o lume în care domnește lumina zilei. Cînd mi se făcea frig, mă așezam la o masă dintr-o cafenea sau un bar și trăgeam cu urechea la conversații pe care nu le înțelegeam ori scoteam mersul trenurilor din Europa editat de Thomas Cook și îl studiam cu un soi de venerație umilă, făcînd planuri pentru restul călătoriei.

Thomas Cook European Timetable este probabil cea mai grozavă carte scoasă vreodată. E imposibil să-i răsfoiești cele 500 de pagini cu mersuri ale trenurilor tipărite cu litere înghesuite fără să-ți vină să trîntești două brațe de haine într-o

valiză și s-o iei din loc. Fiecare pagină are un iz romantic: „Montreux-Zweisimmen-Spiez-Interlaken”, „Belgrad-Trieste-Veneția-Verona-Milano”, „Göteborg-Laxå-(Hallsberg)-Stockholm”, „Ventimiglia-Marsilia-Lyon-Paris”. Cine ar putea rosti aceste nume fără să simtă un freamăt de entuziasm, fără să vadă cu ochiul minții un peron înecat în aburi și plin de călători care așteaptă și de mormane de bagaje clădite lîngă un tren elegant, lung de vreo jumătate de kilometru, cu o listă de destinații exotice afișată pe fiecare vagon? Cine ar putea citi nume precum „Moscova-Varșovia-Berlin-Basel-Geneva” fără să simtă o invidie melancolică față de toți norocoșii ăia care apucă să facă o mare călătorie de la un capăt la altul al unui continent de legendă? Cine ar putea arunca o privire la un asemenea itinerar fără să vrea să urce și el în tren? Ei bine, Sunny von Bülow, de exemplu. Dar, în ceea ce mă privește, eu puteam petrece ore întregi absorbit de mersurile trenurilor, fiecare un hățiș fermecat de ore, numere, distanțe, mici pictograme misterioase înfățișînd cuțite și furculițe încrucișate, pahare de vin, cruci, tîrnăcoape de miner (ce-or fi putut însemna astea?), feriboturi și autobuze, precum și note de subsol aiuritor de confuze:

873-874	La/De la Storlien – vezi tabelul 473.
977	Lapplandspillen – vezi tabelul 472. Oprește doar pentru coborîre. Pe (7) vagoanele sînt atașate la trenul 421.
k	Recomandabil rezervare.
t	Pasagerii nu pot să urce sau să coboare în aceste stații.
x	Via Västerås pe (4), (5), (6), (7).

Ce înseamnă toate astea? Habar n-am. Puteai studia cărțoiul de la Thomas Cook ani întregi fără să ajungi să-i înțelegi cu adevărat complexitățile mai profunde. Și totuși, acestea sînt chestiuni care ar putea afecta viața oamenilor. În fiecare an sînt probabil zeci de oameni care ajung la sute de kilometri distanță de destinația lor pentru că n-au observat nota de subsol care spunea: „Non-stop pînă la cercul polar după Karlskrona – vezi tabelul 721 a/b. Recomandabil sticlă cu apă fierbinte. Pesmet marinăresc abia după Murmansk. Întors via Anchorage și Mexicali. Mamă, ce-ai dat-o în bară de data asta, amice".

Hammerfestul fusese un soi de exercițiu prelungit de încălzire, dar acum urma să mă apuc de călătorit serios – iar prin asta vreau să spun genul ăla de călătorit care implică deplasarea dintr-un loc în altul. Mă prinsese dorul de ducă. Voiam să hălăduiesc prin Europa, să văd afișe ale unor filme care nu ajungeau niciodată în Marea Britanie, să privesc cu uimire panouri publicitare și anunțuri din magazine pline de umlauturi și sedile exotice și indicatoare cu parcarea interzisă sub formă de Ø, să aud melodii pop care nici cu cea mai mare îngăduință n-ar fi hituri în altă țară, să întîlnesc oameni a căror viață să nu se mai intersecteze niciodată cu a mea după aceea, să nu știu cum să folosesc un telefon public sau ce-i chestia aia din farfuria mea.

Voiam să fiu nedumerit și fermecat, să iau contact cu nesfîrșita și încîntătoarea varietate a unui continent unde poți să urci într-un tren și peste o oră să fii într-un loc în care oamenii vorbesc altă limbă, mănîncă altceva, au alt program de lucru, duc o viață ce este în același timp atît de diferită și totuși atît de ciudat de similară. Voiam să fiu turist.

Însă mai întîi venise momentul să plec acasă.

4

Paris

M-am întors în Anglia și am așteptat să treacă iarna. Am petrecut absurd de mult timp făcînd cumpărături pentru călătorie – un ceas de voiaj, un briceag milităresc, un rucsac verde cu galben-aprins, care, m-a asigurat nevastă-mea, avea să fie numai bun dacă mă hotăram să poposesc într-un camping de gay –, iar o zi întreagă m-am tîrît prin pod, căutînd prețioasele mele hărți Kümmerly + Frey. Am cumpărat aproape tot setul cu Europa în 1972 și aceasta a fost una dintre puținele investiții inteligente din tinerețea mea. Ce vorbesc? A fost singura investiție inteligentă de pe vremea aia.

Tipărite în Elveția, cu toată precizia și cheltuiala obsesive pe care le presupune asta, hărțile de la Kümmerly + Frey cuprindeau cîte o țară sau două în pliantul acela elegant, albastru cu galben. Dacă le desfăceai, descopereai că sînt mari, clare și tipărite foarte frumos, pe hîrtie de calitate. Cel mai mișto era că notele explicative erau doar în germană și franceză, ceea ce le dădea un aer exotic care m-a atras în 1972 și care mă atrage și acum. Un călător ce are la el hărți intitulate „Jugoslawien 1:1 Mio” și „Schwarzwald 1:250.000” pare mai serios și mai umblat. Transmite mesajul „Nu vă puneți cu mine. Sînt un tip care se pricepe la hărți”.

Absorbit de un teanc de hărți de la K + F și cel mai recent *Thomas Cook European Timetable*, am petrecut seri lungi încercînd să schițez un itinerar care să fie deopotrivă cuprinzător și posibil de acoperit, dar am dat greș la ambele capitole. Europa nu-i ușor de sistematizat. Nu poți călători de la o coastă la cealaltă. Sînt puține caracteristici topografice care să sugereze un cap și o coadă naturale, iar cele existente – Alpii, Rinul, Dunărea – ori mă depășeau fizic, ori fuseseră bătute de o mie de ori. În plus, Europa pur și simplu e prea mare, prea ticsită cu lucruri de văzut. Nu există loc care să nu merite să fie vizitat.

În cele din urmă, m-am hotărît să merg la ghici. Aveam să mă întorc la Oslo ca să continui de unde rămăsesem și de acolo urma să plec unde îmi trăsnea. Apoi, cam cu o săptămînă înainte să plec, mi-am dat seama brusc că Oslo era ultimul loc unde mi-aș fi dorit să fiu. În Oslo era încă iarnă. Trecuseră abia două luni de cînd plecasem de acolo. O voce parcă străină îmi șoptea: „La naiba, Bill, du-te la Paris”. Așa că m-am dus.

Fata de la agenția mea de turism din Yorkshire, care nu are o idee prea clară despre geografia lumii mai încolo de Leeds (am rugat-o odată să-mi rezerve un bilet de avion către Bruxelles și m-a sunat peste zece minute ca să-mi spună: „Vă referiți la Bruxellesul acela din Belgia, domnule Bryson?”), îmi găsise cazare la un hotel din arondismentul 742, un cartier lipsit de farmec, undeva pe la marginea orașului Calais. Hotelul se afla vizavi de un complex sportiv nou-nouț, care fusese construit astfel încît să aducă vag cu un delușor: pe pereții laterali creștea niște iarbă tunsă scurt. N-aș fi putut spune care era ideea, pentru că pereții erau atît de înclinați, încît nu puteai să te

plimbi pe iarbă ori să stai așezat pe ea, așa că era nefuncțională. Singurul său scop real era să-i permită arhitectului să spună: „Ia priviți aici! Am proiectat o clădire pe care crește iarbă. Nu că-s meseriaș?”. Acesta, după cum vom vedea, este marele defect al arhitecților din Paris.

Hotelul era unul dintre locurile acelea moderne și sterile care mă fac întotdeauna să mă gîndesc la reclamele la asigurări de sănătate, însă măcar nu avea ciudățeniile de temporizatoare pe care le vedeai cîndva pe coridoarele hotelurilor din Franța. Eu le-am descoperit cînd am venit prima dată din America. Toate întrerupătoarele de pe coridoare erau programate să se închidă după 10-15 secunde, probabil ca să se facă economie. Nu era chiar așa de rău dacă aveai camera chiar lîngă lift, însă, dacă era mai încolo pe coridor – iar coridoarele din hotelurile pariziene tind s-o ia razna, ca moșii care suferă de Alzheimer –, în general străbăteai ultima bucată pe o beznă de-ți băgai degetele-n ochi, bîjbîind cu mîinile pe pereți și izbindu-te, invariabil, cu părțile mai moi de colțul vreunei mese de stejar din secolul al XIX-lea, pusă acolo, evident, anume pentru asta. Cîteodată dădeai cu degetele peste ceva neted și păros, care îți dădeai seama peste o clipă că e altă persoană, iar dacă vorbea engleza, puteai să-i vinzi vreun pont – și să primești altele la schimb.

În scurt timp învățai să vii cu cheia în mînă și să alergi pînă la ușa camerei tale ca un campion la sprint. Dar problema era că, atunci cînd ieșeai din cameră, era tot întuneric, întrerupătoarele lipseau complet și – credeți-mă – *intenționat* și n-aveai de ales: trebuia să bîjbîi cu brațele întinse prin beznă, ca Boris Karloff în *Mumia*, sperînd că n-o să-ți rupi gîtul pe casa

scării. De aici am învățat o lecție foarte importantă: francezii nu ne plac.

Dar nu-i nimic, pentru că, desigur, nici pe ei nu prea îi poate suferi nimeni. Întîmplător, tocmai văzusem un sondaj într-un ziar britanic în care unor directori li se ceruse să enumere lucrurile pe care le detestă cel mai mult din tot universul și primele trei erau, în ordine: piticii de grădină, zarurile pufoase agățate de parbrizul mașinii și francezii. Mi-a plăcut la nebunie. Dintre toate lucrurile detestabile de pe lumea asta – molimele, sărăcia, guvernele tiranice, Michael Fish[1] –, ei au ales piticii de grădină, zarurile pufoase și francezii. Mie mi se pare delicios.

La prima mea vizită în Paris mă tot întrebam: de ce mă urăște toată lumea așa de tare? Cum am coborît din tren, m-am dus la punctul de informații pentru turiști din Gare du Nord, unde o tînără severă în uniformă albastră s-a uitat la mine de parcă aveam o boală infecțioasă.

— Ce doriți, mă rog? a zis – sau, cel puțin, așa mi s-a părut.

— Aș vrea o cazare, vă rog, am răspuns, simțindu-mă imediat intimidat.

— Completați asta.

A împins spre mine un formular imens.

— Nu aici. Acolo.

Mi-a făcut semn din cap către o tejghea pentru completat formulare, apoi s-a întors spre cel care stătea la rînd după mine, zicînd:

— Ce doriți, mă rog?

Eram uluit – eu veneam dintr-o țară unde *toți* erau prietenoși, unde pînă și antreprenorii de pompe funebre îți urau o zi plăcută cînd plecai s-o îngropi pe bunică-ta –, dar am aflat în scurt timp că toți parizienii erau așa. Intrai într-o

brutărie și dădeai cu ochii de o creatură care semăna cu un melc uriaș și avea o privire ce îți spunea că n-o să vă împrieteniți niciodată. Într-o franceză aproximativă, îi cereai o franzeluță. Femeia te măsura cu o privire rece, apoi îți trîntea pe tejghea un castor mort.

— Nu, nu, îi ziceai, gesticulînd cu mîinile, nu un castor mort. O *franzeluță.*

Melcul acela imens se holba la tine, nevenindu-i să creadă, apoi se întorcea spre ceilalți clienți și le spunea ceva în franceză, vorbind prea repede ca să pricepi și tu, dar, evident, ideea era că individul ăsta, *turistul ăsta american,* intrase și ceruse un castor mort și ea îl servise cu un castor mort și acuma nu mai voia castorul mort, voia o franzeluță. Ceilalți clienți se uitau la tine de parcă ai fi încercat să te bășești în poșetele lor, așa că n-aveai încotro, trebuia să pleci cu coada între picioare, consolîndu-te cu gîndul că peste patru zile o să fii la Bruxelles și atunci vei mai apuca, probabil, să mănînci ceva.

Cealaltă chestie pe care n-am înțeles-o niciodată la francezi este de ce sînt atît de nerecunoscători. Eu am considerat întotdeauna că, deoarece noi i-am eliberat – și hai să fim serioși, armata franceză n-ar fi putut să bată nici măcar o echipă de hochei feminin de junioare –, ar trebui să le ofere tuturor Aliaților care le vizitează țara niște vouchere cu care să poată bea pe gratis în Pigalle și să facă o tură pînă în vîrful Turnului Eiffel. Dar ei nu-ți mulțumesc niciodată. Am cunoscut belgieni și olandezi care numai nu-mi pupau tălpile, așa de recunoscători erau că le-am eliberat țara, chiar și după ce le-am zis că eu nici măcar în proiect nu eram în 1945, dar în Franța n-ai nici o șansă să pățești așa ceva.

Seara am mers pe jos 30 de kilometri pînă la Île de la Cité și Notre-Dame, prin genul acela de cartiere unde vezi indivizi tuciurii în bluze cu dungi, sprijiniți de stîlpi de iluminat, scobindu-se în dinți cu briceagul și scuipînd între picioarele tale cînd treci pe lîngă ei. Dar era o minunată seară de martie, în aer plutea un vag iz de primăvară, iar cînd am dat de Sena, la Pont de Sully, mi s-a înfățișat perfecțiunea. Aveam în față Île Saint-Louis, licărind ușor și plutind pe fluviu ca o himeră, un cătun medieval conservat ca prin minune în mijlocul unui oraș modern. Am traversat podul și am colindat străzile insulei, printre casele cu obloanele trase, aproape așteptîndu-mă să văd găini umblînd pe drum și țărani împingînd harabale ticsite cu oameni morți de ciumă, dar nu erau decît niște restaurante mici și elegante și niște clădiri vechi cu apartamente atrăgătoare.

Era aproape pustiu – cîțiva clienți lîncezind prin restaurante, doi adolescenți îndrăgostiți care își explorau reciproc omușoarele cu limba, o femeie în haină de blană ce încuraja un pudel să facă căcuța pe trotuar. Ferestrele apartamentelor de la etaj erau niște pete de lumină caldă și din stradă se vedea, ispititor, cîte-un colț de cameră cu pereții plini de cărți și pervazuri cu ghivece de flori și antichități decorative. Trebuie să fie minunat să locuiești pe o asemenea stradă de pe o asemenea insulă și să vezi pe fereastră un asemenea fluviu. Cei mai norocoși locuiesc în capătul dinspre vest, unde străzile sînt mai aglomerate, dar ferestrele dau spre Notre-Dame. Eu nu cred că m-aș plictisi vreodată de această priveliște, deși bănuiesc că în august, cînd străzile sînt blocate de autobuzele care fac turul orașului și de un milion de turiști în bermude

ȚIPĂTOARE, este posibil ca senzația de extaz privilegiat să mai pălească.

Chiar și acum străzile din jurul catedralei erau un furnicar. Era ora 8, dar magazinele de suvenire erau încă deschise și aveau vînzare bună. Am înconjurat agale Notre-Dame și apoi m-am sprijinit de o balustradă pe malul Senei ca să mă uit la niște *bateaux-mouches* care alunecau pe lîngă mine, împodobite cu neoane, ca niște tonomate plutitoare. Era extrem de romantic.

Am mîncat ceva într-un restaurant pe jumătate gol de pe o stradă lăturalnică și apoi, acompaniat de mici rîgîieli, am traversat fluviul pînă la Shakespeare & Co., o librărie cu cărți în engleză, minunat de întunecoasă, plină de pînze de păianjen, miros de mucegai și vechi romane uitate ale unor scriitori ca Warwick Deeping. Prin încăperi erau scaune dolofane și canapele cu arcurile lăsate și pe fiecare dintre ele stătea ghemuit cîte un tînăr cu ochelari de intelectual, citind vreuna dintre cărțile proprietarului, evident din scoarță în scoarță (am văzut un tînăr cu față de bufniță care a îndoit colțul paginii înainte de a o pune la locul ei, pe raft, și, după ce mi-a aruncat o privire amenințătoare, a plecat, pierzîndu-se în noapte). Toată chestia asta avea un aer fermecător de prietenos, însă habar n-am cum de nu a dat faliment pînă acum. Nu numai că tipul de la tejghea era cam degeaba acolo – foarte rar era nevoit să-și ridice nasul din cartea pe care o citea ca să vîndă ceva –, dar pentru că se afla pe malul Senei, în umbra catedralei Notre-Dame, în mod sigur chiria ajungea pînă la cer.

În oricare alt loc din lume, Shakespeare & Co. ar fi un emporiu de suvenire, vînzînd machete de gips ale catedralei, scrumiere Quasimodo, diapozitive, vederi și tricouri pe care

scrie O LA LA sau vreuna dintre cafenelele alea cu servire ultrarapidă în care chelnerii aleargă pe lîngă tine frenetic, te lasă să aștepți 40 de minute pînă îți iau comanda și apoi aproape că-ți zic de la obraz că ai la dispoziție 25 de secunde ca să-ți bei cafeaua și să-ți mănînci savarina, după care să te cari dracului de acolo, și nici să nu-ți treacă prin cap să ceri un pahar cu apă dacă nu vrei niște scuipat în ea. Cum a reușit să scape de o astfel de soartă tristă mi se pare un miracol, dar mi-a creat o stare de spirit plină de admirație, în timp ce mă întorceam la hotel pe străzile întunecate, și asta m-a făcut să cred că Parisul chiar e un oraș frumos.

Dimineața m-am trezit devreme și am ieșit să fac o lungă plimbare pe străzile adormite. Îmi place la nebunie să văd cum se trezesc orașele mari, iar Parisul se trezește mai brusc, mai surprinzător decît orice altă metropolă în care am fost. Acum ai impresia că orașul este numai al tău: în afară de tine, nu mai sînt decît un tip care livrează lăzi cu pîine și vreo două mașini care curăță strada, huruind. (Poate ar merita să precizez aici că Parisul cheltuie anual 58 de lire sterline pe cap de locuitor pentru curățarea străzilor, în comparație cu 17 lire la Londra, ceea ce explică de ce Parisul strălucește și Londra arată ca un closet.) Iar în clipa următoare ești înconjurat de frenezie: o mulțime de mașini și autobuze trecînd în viteză, cafenele și chioșcuri care se deschid, oameni luîndu-și zborul din stațiile de metrou, ca niște stoluri de păsări speriate, pretutindeni mișcare, mii și mii de perechi de picioare grăbite.

La 8.30, Parisul este deja îngrozitor dacă mergi pe jos. E prea mult trafic. Peste toate bulevardele plutește o pîclă albăstrie de motorină arsă. Știu că baronul Haussmann a transformat

Parisul într-un oraș măreț și demn de admirat, dar omul n-avea nici o idee despre fluidizarea traficului. Numai la Arc de Triomphe se intersectează 13 străzi. Vă puteți închipui așa ceva? Vreau să spun că ai un oraș cu cei mai agresivi șoferi din lume – șoferi cărora în alte circumstanțe li s-ar administra injecții cu Thorazine cu niște seringi cît pompele de bicicletă și apoi ar fi legați de pat – și le pui la dispoziție atîta spațiu deschis în care toți încearcă să meargă în același timp în una dintre cele 13 direcții. Păi, asta înseamnă că o cam cauți cu lumînarea.

Interesant e că francezii au această reputație de șoferi proști încă de dinainte de inventarea motorului cu combustie internă. Chiar și în secolul al XVIII-lea britanicii care călătoreau la Paris remarcau cît de smintiți sînt vizitiii francezi și cu ce „iuțeală năucitoare umblă trăsurile și oamenii pe drum… Adeseori vedeai cîte un copil fugind în stradă, unde pesemne că era călcat”. Citez din *The Grand Tour* de Christopher Hibbert, o carte a cărei mare virtute este că arată că popoarele Europei confirmă de cel puțin 300 de ani stereotipurile despre ele. Chiar și în secolul al XVI-lea, călătorii spuneau despre italieni că sînt volubili, neserioși și corupți pînă în măduva oaselor, că germanii sînt lacomi, elvețienii enervant de băgăreți și de ordonați, iar francezii – ei bine, insuportabil de francezi.

Mai dai tot timpul și peste piețele și spațiile deschise monumentale care sînt pur și simplu imposibil de traversat pe jos. În luna de miere, la Paris, eu și nevastă-mea am încercat prostește să traversăm Place de la Concorde fără să ne înregistrăm mai întîi numele la ambasadă. Ea a reușit cumva să ajungă la obeliscul din centrul pieței, însă eu am rămas prins în mijlocul Circus Maximus cu automobile ucigașe, făcîndu-i șovăitor cu mîna iubitei mele, care îmi devenise soție de numai

două zile, și scîncind încetișor în timp ce sute și sute de Renaulturi mititele, galben-închis se năpusteau spre mine, conduse de șoferi pe fața cărora vedeai expresia pe care o avea Jack Nicholson în *Batman.*

Și acum e la fel. În Place de la Bastille – un imens spațiu deschis dominat înspre nord-est de o clădire nouă, lucioasă care am presupus că este filiala pariziană a societății de credit imobiliar Bradford & Bingley, dar care, cînd m-am uitat mai bine, s-a dovedit a fi noua clădire a Operei pariziene –, mi-a luat trei sferturi de oră ca să ajung din Rue de Lyon în Rue Saint-Antoine. Problema este că semafoarele de la trecerile de pietoni au fost proiectate special pentru ca vizitatorul străin să fie confuz, umilit și, dacă totul merge conform planului, mort.

Iată cam cum stau lucrurile: cînd ajungi într-o piață, descoperi că toate mașinile stau pe loc, dar semaforul este roșu și pentru pietoni și știi că, dacă te aventurezi să cobori piciorul de pe bordură, toate mașinile se vor năpusti către tine, transformîndu-te într-o clătită cleioasă lipită de carosabil. Așa că aștepți. După un minut, vine un orb și traversează toată întinderea aia pavată fără nici o ezitare. Apoi trece pe lîngă tine o bătrînică de 90 de ani într-un scaun cu rotile electric, bălăbănindu-se pe pavaj 400 de metri pînă în capătul celălalt al pieței.

Ești cît se poate de conștient că toți șoferii care se află la mai puțin de 100 de metri stau, lingîndu-se pe buze, și se uită la tine cu nerăbdare, așa încît te prefaci că de fapt nici nu vrei să traversezi strada, că de fapt ai venit pînă acolo ca să te uiți la acest interesant stîlp de iluminat *fin-de-siècle*. Peste încă un minut traversează strada 150 de preșcolari, mînați de educatoarele lor, iar după aia orbul se întoarce din cealaltă

direcție cu două sacoșe cu cumpărături. În sfîrșit, semaforul se face verde, îți cobori piciorul de pe bordură și toate mașinile năvălesc spre tine. Și nu-mi pasă cît de paranoică și de irațională pare chestia asta, dar știu sigur că parizienii vor să mă vadă mort.

Pînă la urmă m-am lăsat păgubaș, n-am mai încercat să traversez străzile metodic, ci treceam pe unde mi se părea mai puțin periculos. Așa că pe la începutul după-amiezii am reușit cu greu și cu destul de multe surprize să ajung la Luvru, unde am găsit o coadă lungă și imobilă, care șerpuia în curtea de la intrare ca un furtun de grădină uitat pe jos.

M-am învîrtit pe-acolo, nehotărît dacă să mă așez la coadă, să mă întorc mai tîrziu în speranța că – cine știe? – o să se mai scurteze sau să fac ca francezii, adică să mă bag în față. Francezii erau remarcabil de nesimțiți la faza asta. O dată la cîteva minute se apropia cîte unul de intrare, prefăcîndu-se că se uită la ceas, iar apoi trecea pe sub cordon și dispărea pe ușă odată cu oamenii din față, cărora le venise rîndul să intre. Nu protesta nimeni, ceea ce m-a surprins. La New York, de unde veneau mulți dintre oamenii ăștia, judecînd după accent și după găurile de gloanțe din impermeabile, pe cei care s-ar fi băgat în față i-ar fi prins mulțimea și le-ar fi smuls mădularele din încheieturi. Chiar am văzut odată un om care a pățit asta la Stadionul Shea. A fost îngrozitor de urît, dar tot îți venea să aplauzi. Chiar și la Londra ticăloșii de soiul ăsta ar fi primit o admonestare răutăcioasă – „Auzi, ia fii matale drăguț și stai la coadă, așa, bravo, uite ce băiat cuminte!” –, dar aici nici vorbă de proteste.

Parcă nu prea îmi venea să mă bag în față, dar nici nu puteam sta la coada aia cu atîta amar de oameni care nu se

mișcau din loc în timp ce alții n-aveau chef să aștepte să le vină rîndul și nu se lua nimeni de ei. Așa că m-am dus în față și am răsuflat ușurat. Ultima dată cînd am fost la Luvru, în 1973, cu Katz, erau așa de mulți vizitatori, încît nu puteai vedea nimic. *Mona Lisa* parcă era un timbru pe care-l priveam din altă clădire printr-o mare de capete și era clar că lucrurile nu se îmbunătățiseră de atunci.

În plus, nu voiam să văd în mod special decît un singur tablou, o lucrare remarcabilă din secolul al XVIII-lea, evident nebăgată în seamă de nici un alt vizitator – în afară de mine – de 200 de ani pe coridoarele fără capăt ale Luvrului. Chiar și eu era cît pe ce să trec pe lîngă ea, dar ceva mi-a atras privirea și m-a făcut să întorc capul. Era un tablou cu două aristocrate, tinere și nu deosebit de atrăgătoare, care stăteau în picioare una lîngă alta, avînd pe ele doar niște bijuterii și un zîmbet viclean pe buze. Șmecheria era că una din ele își ținea un deget băgat cu dezinvoltură – aproape din neatenție, aș putea spune – în poponeața celeilalte. Pot spune cu oarecare certitudine că această activitate nu prea era cunoscută în Iowa, nici măcar printre cei mai bogați și mai umblați prin lume, așa că am plecat imediat să-l caut pe Katz, care, la 15 minute după ce intrase în Luvru, strigase exasperat: „Nu-s decît tablouri de căcat aicea!” și se cărase, iritat, la cafenea, zicînd c-o să mă aștepte acolo o jumătate de oră, nici un minut în plus. L-am găsit stînd cu o Coca-Cola în față, plîngîndu-se cu năduf că a trebuit să plătească doi franci pe ea *și* să-i dea un pumn de mărunțiș unei babe ca să-l lase să se pișe la toaleta bărbaților („*și* s-a holbat tot timpul la mine”).

— Lasă asta, i-am spus. Trebuie neapărat să vezi un tablou.

— De ce?

— E foarte deosebit.
— De ce?
— Crede-mă pe cuvînt. O să-mi mulțumești imediat.
— Ce-i așa deosebit la el?

I-am zis. Nu i-a venit să creadă. Că cică nu pictase nimeni vreodată un asemenea tablou, iar dacă ar fi fost pictat, nu ar fi fost expus într-o galerie publică. Dar a venit cu mine. Chestia e că n-am mai reușit nici în ruptul capului să-l găsesc. Katz era convins că i-am făcut o farsă răutăcioasă, doar așa, ca să-și piardă timpul și să nu mai apuce să bea ultimele două guri de Cola, și a rămas ofticat toată ziua.

Katz a fost ofticat cam tot timpul cît am stat în Paris. Era convins că totul era împotriva lui. A doua zi dimineața, ne plimbam pe Champs-Elysées cînd i s-a căcat o pasăre în cap.

— Știi că ai un găinaț în cap? l-am întrebat după ce am trecut de a doua intersecție.

Instinctiv, Katz și-a pus palma pe cap, s-a uitat la ea oripilat – întotdeauna a fost cam simțitor cînd venea vorba de excremente; l-am văzut odată alergînd prin Greenwood Park, în Des Moines, ca silueta din *Țipătul* lui Edvard Munch, doar pentru că, din neatenție, nimerise cu vîrful degetului în niște rahat de cîine – și, mormăind un „Așteaptă aici”, a plecat, crispat, spre hotel. Cînd a reapărut, 20 de minute mai tîrziu, mirosea a aftershave Brut de-ți muta nasul și avea părul dat cu atîta gel, de parcă era un gigolo spaniol de mîna a treia, dar se pare că-și mai venise în fire.

— Sînt gata, m-a anunțat el.

Aproape imediat după aia, s-a mai răhățit o pasăre în capul lui. Dar de data asta cu simț de răspundere. Nu vreau să intru în prea multe amănunte, în caz că tocmai ronțăiți ceva, dar, dacă

vă închipuiți un pahar de iaurt răsturnat pe scăfîrlia lui, cred că o să vă puteți face o imagine.

— La naiba, Steve, pasărea asta cred că era stricată la burtă, am remarcat eu, plin de solicitudine.

Katz rămăsese efectiv mut. Fără o vorbă, a făcut stînga-mprejur și a plecat iar scîrbit spre hotel, ignorîndu-i pe trecătorii care întorceau capul după el. A lipsit aproape o oră. Cînd s-a întors în cele din urmă, era îmbrăcat cu o geacă de fîș și își trăsese gluga pe cap.

— Să nu te-aud, m-a avertizat, luînd-o înaintea mea.

Nu i-a mai plăcut niciodată Parisul după aia.

Cum Luvrul era ticsit, m-am dus la noul – cel puțin pentru mine – Musée d'Orsay, pe malul stîng al Senei, vizavi de Tuileries. Cînd trecusem ultima oară pe lîngă el, cu 16 ani înainte, era o hardughie abandonată, scheletul vechii Gare d'Orsay, însă un vizionar hotărîse să restaureze fosta gară și s-o transforme în muzeu, iar acesta e pur și simplu minunat – atît clădirea, cît și colecția de picturi. Am petrecut acolo două ore fericite, iar după aceea am trecut din nou pe la Luvru, să văd cum mai stă treaba – era la fel de multă aglomerație –, și am plecat la Centrul Pompidou, care eram hotărît să încerc să-mi placă, dar n-am reușit. Totul părea aiurea la el. În primul rînd, era cam degradat și decolorat, ca jucăria unui copil care a fost uitată afară în timpul iernii, ceea ce m-a surprins pentru că nu au trecut decît vreo 12 ani de cînd a fost construit și guvernul tocmai cheltuise 40 de milioane de lire ca să-l recondiționeze, dar presupun că asta se întîmplă cînd construiești cu plastic. Și părea o clădire mult prea arogantă pentru cartierul ăla înghesuit. Ar arăta cu totul altfel într-un parc.

Dar ceea ce nu-mi place la clădirile precum Centrul Pompidou – și Parisul e sufocat de ele – este ostentația lor. Ca Richard Rogers spunînd lumii: „Uitați, am pus toate țevile *pe dinafară.* Nu că vă vine să mă pupați de simpatic ce-s?”. Aș putea trece asta cu vederea dacă s-ar lua cît de cît în considerare funcționalitatea. Nu pare să se fi gîndit nimeni la ce ar folosi Centrul Pompidou – dacă să fie un loc de întîlnire, un refugiu, pentru că interiorul este aglomerat și derutant. Nu are nimic din senzația de spațiu, lumină și calm maiestuos pe care ți-o creează Musée d’Orsay. Parcă e un supermarket în prima zi cu mari reduceri. Nu ai unde să te așezi și nu există nici un punct focal – vreun ceas mare sau ceva – la care să-ți dai întîlnire cu cineva. Nu are inimă.

Nici pe dinafară nu e mai breaz. Principala piață din Rue Saint-Martin este umbrită în cea mai mare parte a zilei, iar clădirea e construită în pantă, așa că e întunecată, apa de ploaie nu se usucă niciodată și nici aici nu ai unde sta jos. Dacă ar fi transformat panta într-un soi de amfiteatru, oamenii ar fi putut ședea pe trepte, dar acum, dacă te așezi, simți c-o iei la vale.

N-am nimic cu construcțiile noi – chiar îmi plac foarte mult piramida de sticlă de la Luvru și clădirile din La Défense cu găurile alea imense în mijloc –, dar nu pot suferi ideea că arhitecții, urbaniștii și toți ceilalți responsabili de viața urbană par să fi pierdut din vedere pentru ce există orașele: pentru oameni. Asta pare destul de evident, dar de o jumătate de secol construim orașe care sînt aproape pentru orice altceva: pentru mașini, pentru afaceri, pentru dezvoltatori, pentru oameni cu bani și viziuni îndrăznețe ce refuză să vadă orașele de la nivelul solului, ca locuri în care oamenii trebuie să locuiască, să funcționeze și să circule. De ce ar trebui să merg pe jos printr-

un pasaj plin de umezeală, coborînd și apoi urcînd niște scări, ca să trec de partea cealaltă a unei străzi aglomerate? De ce ar trebui să li se dea mașinilor prioritate, și nu mie? Cum putem fi atît de bogați și de proști în același timp? Acesta este blestemul secolului nostru – prea mulți bani, prea puțin sens – și Centrul Pompidou mi se pare un soi de sărbătorire a lui – de plastic.

Într-o seară m-am dus pînă în Place de la République și am luat o cină nostalgică la un bistrou numit Le Thermomètre. Eu și soția mea ne-am petrecut luna de miere vizavi, la Hotel Moderne (acum un Holiday Inn, din păcate), și cinam în fiecare seară la Thermomètre pentru că era ieftin și noi nu prea aveam cine știe ce bani. Eu îmi cheltuisem toate economiile, vreo 18 lire, pe un costum de mire – un sacou cu revere croite după modelul derivelor din spate ale unei mașini sport din 1957 și niște pantaloni așa de evazați, încît, atunci cînd pășeam, nu mi se vedeau picioarele mișcîndu-se – și trebuise să împrumut 12 lire, bani de cheltuială, de la socru-meu ca să nu moară fiică-sa de foame în prima săptămînă din viața ei de femeie măritată.

Mă așteptam ca Thermomètre să fie plin de amintiri fericite, dar nu reușeam să-mi amintesc nimic despre el, în afară de faptul că femeia care avea grijă de toaletă era cea mai fioroasă din tot Parisul: o femeie care arăta ca un luptător de wrestling rus și care stătea la o masă de la subsol cu un castronel roz plin de mărunțiș și își lungea gîtul ca să se uite la tine în timp ce făceai pipi, ca să se asigure că nu stropești gresia și că nu șutești vreunul dintre dezodorizantele din pisoare. Și-așa e destul de greu să te piși cînd știi că se uită careva la tine, dar, dacă te mai și temi că dintr-o clipă în alta s-ar putea să te trezești cu una după ceafă pentru că nu te miști mai repede, te blochezi de tot.

Urina mea parcă se pietrifica. Nu mi-ai fi golit țevile nici cu Mr. Muscle. Așa că, pînă la urmă, îmi închideam fermoarul și mă întorceam la masă așa cum plecasem, iar restul serii mi-l petreceam la hotel, mimînd de mai multe ori cascada Niagara. Femeia de la toaletă, spre bucuria mea, nu mai era acolo. Acum nu mai vedeai așa ceva în toalete. Nici dezodorizante la pisoare, dacă tot veni vorba.

Mi-a luat două-trei zile să observ, dar parizienii au devenit mai politicoși în ultimii 20 de ani. N-aș putea zice că se grăbesc să te îmbrățișeze și să-ți mulțumească pentru că ai cîștigat războiul și pentru ei, dar cu siguranță au devenit mai răbdători și mai binevoitori. Șoferii de taxi sînt tot mîrlani, însă restul – vînzătorii, chelnerii, polițiștii – păreau aproape prietenoși. O dată chiar am văzut un chelner zîmbind. Iar cineva mi-a ținut ușa, în loc s-o lase să mi se trîntească în nas.

Asta a început să mă cam neliniștească. Apoi, în ultima seară, în timp ce mă plimbam în apropierea Senei, o familie formată din doi adulți și doi adolescenți, toți bine îmbrăcați, au trecut în viteză pe lîngă mine pe trotuarul îngust și, fără să încetinească ori să-și întrerupă discuția aprinsă pe care o aveau, m-au înghiontit în canalul de scurgere. Aproape că-mi venea să-i strîng în brațe.

În dimineața plecării mele, pe o ploaie cenușie, am mers pe jos la Gare de Lyon ca să iau un taxi pînă la Gare du Nord și un tren pînă la Bruxelles. Din cauza ploii, nu era nici un taxi, așa că m-am pus pe așteptat. Timp de cinci minute am fost singur, dar treptat s-au adunat și alți oameni, care s-au așezat la rînd în spatele meu.

Cînd, în sfîrșit, a venit un taxi, care a oprit chiar în fața mea, am descoperit cu uimire că 17 bărbați și femei în toată firea credeau că sînt cît se poate de îndreptățiți să încerce să-mi șutească taxiul. Un bărbat între două vîrste într-o haină de cașmir care era evident înstărit și bine educat chiar m-a înșfăcat de mînecă. Eu nu m-am dat bătut, scoțînd niște sunete nazale, galice, în semn de revoltă – *Mais non! Mais non!* – și blocînd ușa cu tot corpul. M-am aruncat înăuntru, abținîndu-mă să prind în portieră cravata băgărețului ăluia, ca să-l văd alergînd pe lîngă noi pînă la Gare du Nord, și i-am spus șoferului să mă scoată dracului de acolo. S-a uitat la mine de parcă eram un rahat imens și amorf și, oftînd dezgustat, a băgat în viteza întîi. M-am bucurat văzînd că unele lucruri nu se schimbă niciodată.

1. Prezentator britanic al buletinului meteo, devenit celebru deoarece, cu cîteva ore înainte de marea furtună din 1987, a spus la televizor: „Mai devreme, a sunat o doamnă la BBC, zicînd că a auzit că se apropie de noi un uragan… ei bine, dacă mă urmăriți, stați liniștită, că nu e nici un uragan!”. În aceeași seară, cea mai violentă furtună care lovise South East England în ultimii trei sute de ani a provocat daune record și a cauzat moartea a 19 oameni (n.tr.).

5

Bruxelles

La Bruxelles nu am coborît în gara care trebuia, ceea ce nu-i greu deloc dacă ești prost și ațipești, iar cînd te trezești, tresărind, vezi pe geam un peron și un indicator pe care scrie BRUXELLES. Am sărit în picioare ușor panicat, m-am grăbit către ieșire, lovindu-i pe pasageri peste cap cu rucsacul în timp ce treceam, și am sărit ca Peter Pan pe peron exact în momentul în care trenul s-a urnit din loc scîrțîind, împroșcîndu-mi picioarele cu aburi.

Nu mi s-a părut deloc ciudat că eram singurul pasager care am coborît acolo sau că gara aia era straniu de pustie pînă cînd nu am ieșit în burnița grăunțoasă care plutește mereu peste Bruxelles și mi-am dat seama că eram într-o zonă a orașului pe care nu o mai văzusem niciodată: unul dintre cartierele acelea anonime, cu clădiri cenușii, unde, pe fiecare fațadă, este pictată o reclamă înaltă cît trei etaje și în magazine se vînd chestii precum pompe pentru piscină și semne pe care scrie PARCAREA INTERZISĂ – GARAJ. Intenționasem să cobor la Gara Centrală din Bruxelles și m-aș fi mulțumit și cu Gare du Nord sau Gare du Midi ori chiar cu obscura Gară Josaphat, dar nu am nimerit în nici una dintre acestea și habar n-aveam unde mă aflu. M-am îmbărbătat și am pornit în direcția unde credeam că ar putea fi

centrul – niște clădiri înalte care se vedeau vag în depărtare prin ploaia mocănească.

Mai fusesem la Bruxelles de vreo două ori și credeam că știu destul de bine orașul, așa încît îmi tot spuneam că dintr-o clipă în alta o să încep să recunosc locurile, iar din cînd în cînd chiar îmi ziceam: „Ia uite, parcă știu chestia aia de undeva” și îmi tîram picioarele vreo 400 de metri către ceea ce credeam că ar putea fi spatele Palatului de Justiție, dar care pînă la urmă se dovedea a fi o fabrică de mîncare pentru cîini. Am mers în neștire pe niște străzi lungi care erau mereu la fel, fără nici o schimbare, doar blocuri nesfîrșite, gri, monotone, care se pare că sînt mai numeroase în Bruxelles decît oriunde altundeva în Europa.

Nu-mi place deloc să întreb trecătorii pe unde s-o iau. Mereu mă tem că persoana pe care o abordez va face un pas în spate, întrebîndu-mă: „*Unde* vrei să ajungi? În centrul orașului Bruxelles? Mamă, dar te-ai rătăcit de-a binelea! Ăsta e *Lille*, tîmpitule”, iar apoi va opri alți trecători, zicîndu-le: „Hai să vă spun una bună! Amice, ia zi-le și oamenilor ăstora unde crezi matale că te afli”, după care va trebui să mă chinui să trec printr-o mulțime de oameni care se țin cu mîinile de burtă și-și șterg lacrimile de atîta rîs. Așa că am mers mai departe. Tocmai cînd ajunsesem să mă gîndesc serios s-o sun pe nevastă-mea ca s-o rog să vină să mă caute („Și, auzi, dragă, adu cu tine niște ciocolățele și niște ziare”), după colț, spre marea mea surprindere, am dat cu ochii de *Manneken-Pis*, statuia care îl înfățișează pe plodul acela dolofan și gol pușcă făcînd pipi, simbolul cam de prost gust al orașului, și mi-am dat brusc seama unde mă aflu, iar toate problemuțele mele au dispărut ca prin farmec. Am sărbătorit acest triumf cumpărînd un platou

cu *Manneken-Pis* și un baton de ciocolată cît pentru toată familia de la unul dintre cele 350 de magazine de suvenire aflate de-a lungul străzii, după care m-am simțit și mai bine.

15 minute mai tîrziu, eram într-o cameră de la Hotel Adolphe Sax, întins pe pat, încălțat (dezintegrarea într-o delăsare de pustnic este una dintre plăcerile mele atunci cînd călătoresc singur), rupîndu-mi dinții în ciocolata Toblerone (cine a inventat chestiile astea?) și uitîndu-mă la nu știu ce emisiune de după-amiază pe BBC1 – o dezbatere publică la care participau niște oameni care erau impotenți sau erau din Wolverhampton ori suferiseră altă catastrofă personală, nu mai țin minte prea bine –, iar după jumătate de oră mă simțeam suficient de revigorat ca să mă aventurez să ies în oraș.

Întotdeauna mă cazez la Sax pentru că este BBC1 la televizor și pentru că lifturile sînt atît de interesante, chestie de care mi-am amintit acum, în timp ce stăteam pe coridor, lîngă un buton luminos, și, așa cum face toată lumea, așteptam liftul fredonînd un cîntecel („Du di du di du di du du") și întrebîndu-mă într-o doară de ce mochetele din holurile hotelurilor sînt întotdeauna *atît* de urîte.

În general, europenii nu prea înțeleg care-i faza cu lifturile. Chiar și în clădirile mai noi lifturile sînt aproape chinuitor de lente și adesea le lipsesc anumite elemente care în alte părți sînt considerate esențiale, ca o ușă interioară, așa încît, dacă nu ești atent și te apleci în față, poți să te alegi cu un braț cu vreo opt metri mai lung decît celălalt. Însă, chiar și așa, lifturile de la Sax sînt excepționale.

Intri în lift cu intenția să cobori la micul dejun, dar descoperi că ascensorul coboară, de capul lui, fără să se oprească în holul hotelului, trece de parcarea subterană și de

subsol și ajunge undeva, mai jos, fără să scrie nicăieri ce e acolo, iar ușile se deschid pentru cîteva clipe și vezi o hală plină de aburi și de hamali care trudesc din greu. În timp ce apeși degeaba pe butoane (care, evident, nu sînt conectate la nimic), ușile se închid la loc și, cu o vigoare neașteptată, liftul urcă pînă la etajul al unsprezecelea cu o viteză care îți dă senzația că mai are puțin și se topește, apoi se oprește pentru o fracțiune de secundă, amăgindu-te, mai coboară trei metri, se oprește iar, după care cade în gol, deschizîndu-și ușile în hol. Ieși din lift, simțind că îți curge sînge din urechi, și intri cît mai demn în sala de mese.

Așa că poate vă puteți imagina cît de ușurat am fost cînd am descoperit că liftul m-a dus la destinație fără nici un alt incident în afară de o oprire neprogramată la etajul al doilea și o întoarcere scurtă, dar deloc neplăcută la etajul al patrulea.

Trebuie să spun că Bruxellesul nu e tocmai cel mai grozav oraș de vizitat. După Paris, a fost o ușurare pentru mine să traversez strada fără să mă simt ca și cum aș avea o țintă pictată pe fund, dar, după ce ai făcut vreo două ture prin Grand Place și ai căscat gura politicos la vitrinele vreunuia dintre miile de magazine care vînd ciocolată sau dantelă (și se pare că în Bruxelles nu se mai vinde altceva), începi să te surprinzi uitîndu-te la ceas și întrebîndu-te dacă la ora 9.47 dimineața e prea devreme să te apuci de băut.

Pînă la urmă m-am hotărît să dau încă o raită prin Grand Place. E frumoasă, nu zic. Este principalul punct de atracție al orașului, o piață pavată, bine proporționată, înconjurată de clădiri maiestuoase și ornamentate: Hôtel de Ville, de-a dreptul monumental, iar vizavi de el, doar cu puțin mai mică, Maison

du Roi (care, în ciuda numelui, nu a fost niciodată palat regal – ca să nu spuneți că n-ați învățat nimic de la mine), legate între ele de casele breslelor, înguste și bogat decorate. La parterul acestora se află aproape invariabil cafenele întunecoase și plăcute, pline de mobilier din lemn și în care arde, trosnind, focul, unde poți să stai la o cafea sau la o bere și să te uiți pe fereastră la acest decor absolut fermecător. Sînt nenumărați oameni care nu par să facă altceva toată ziua.

Am ales De Gulden Boot, chiar dacă la o vizită anterioară un chelner nerușinat, care m-a luat drept un turist oarecare pentru că eram îmbrăcat în treningul cu *Manneken-Pis*, încercase să mă înșele la bani și trebuisem să-mi afișez cea mai severă expresie Nu-te-pune-cu-mine-Gaston ca să-mi dea restul. Dar nu-mi place să port pică nimănui în afară de Richard Nixon, așa că am intrat acolo fără nici o ezitare. În plus, este cafeneaua cea mai simpatică din piață și eu cred că merită să plătești dacă, pe lîngă cafea, mai ai parte și de puțină eleganță. Dar, doamnelor, aveți grijă la rest.

Mi-am petrecut două zile și jumătate vizitînd orașul – grandiosul și splendidul Musée d'Art Ancien, apoi Musée d'Art Moderne, cele două muzee de istorie din Parc du Cinquantenaire, cel cu un nume așa de plictisitor (și muzeele au fost puțin cam plictisitoare), Musée Horta și chiar și mohorîtul și complet uitatul Institut des Sciences Naturelles – iar printre picături am umblat brambura de-a lungul interminabilelor complexuri de clădiri de birouri, într-o plăcută stare de prostrație.

Orașul Bruxelles este foarte urît, plin de gunoaie ude, bulevarde ca niște autostrăzi și șantiere noroioase. E un oraș cu birouri cenușii și funcționari anonimi, capitala cu servietă a

Europei. Are mai puține parcuri decît orice alt oraș care îmi vine în minte și aproape nimic altceva care să-l facă mai atractiv – nici un castel pe o colină, nici o catedrală imensă, nici o stradă cu magazine extrem de elegante, nici un fundal cu piscuri înzăpezite, nici un țărm luminat ca-n povești. Nici măcar nu e traversat de vreun rîu. Cum se poate ca un oraș să nu aibă nici măcar un rîu? Orașul a fost cîndva înconjurat de niște ziduri, dar n-a mai rămas din ele decît o bucățică sfărîmicioasă lîngă o sală de bowling din Rue des Alexiens. Cel mai bun lucru care se poate spune despre Bruxelles este că se află la doar trei ore de Paris. Dacă aș fi eu șeful Comunității Economice Europene – și, sincer, n-aș fi chiar cea mai rea variantă –, prima și prima dată aș transfera capitala la Dublin sau la Glasgow ori poate la Napoli, unde locurile de muncă ar fi apreciate și unde oamenii încă se mîndresc cu orașul lor, pentru că la Bruxelles, din păcate, nu e cazul.

Nu-i ușor să te gîndești la un oraș care să fi manifestat mai puțină considerație față de moștenirea sa. Un exemplu: la Bruxelles a locuit timp de 35 de ani părintele arhitecturii art nouveau, Victor Horta, atît de prețuit în timpul vieții sale, încît a fost făcut baron – el a însemnat pentru Bruxelles ceea ce Mackintosh a însemnat pentru Glasgow și Gaudí pentru Barcelona –, însă, în ciuda acestui fapt, autoritățile orașului le-au permis dezvoltatorilor, de-a lungul anilor, să demoleze aproape toate clădirile sale cele mai frumoase: magazinul universal Anspach, La Maison du Peuple, Spitalul Brugmann, Casa Roger. Acum, în Bruxelles nu prea mai ai ce vedea. Poți să te plimbi ore întregi fără să vezi nimic care să-ți încînte sufletul.

Sînt sigur că lucrurile se vor îmbunătăți. Înainte, cînd ieșeai din gara centrală, primul lucru pe care îl vedeai erau

acoperișurile din orașul vechi, iar chiar în mijlocul acestui decor potențial impresionant, în genul acela de spațiu deschis în care alte orașe ar fi ridicat o catedrală aurită sau o primărie în stil baroc, se aflau o parcare și o benzinărie. Acum, acestea din urmă au fost înlocuite de niște clădiri noi de cărămidă – nu foarte strălucite din punct de vedere arhitectural, dar oricum mai în regulă decît benzinăria – și diferiți localnici m-au asigurat că administrația orașului a recunoscut în sfîrșit că a fost prea permisivă cu dezvoltatorii și a început să insiste ca clădirile să aibă o oarecare distincție arhitecturală, însă deocamdată nu prea se vede să fi făcut mare lucru.

Singurul colțișor plin de farmec din acest oraș este un labirint de străduțe înguste, fără mașini, din spatele Grand Place, numit, cu o tentă hiperbolică ușor patetică, Insula Sacră. Aici, micile alei și pasaje sînt pline de restaurante și mulțimi de oameni care se plimbă veseli, încercînd să se decidă unde să mănînce, căscînd gura pe la tarabele cu homari, midii și raci pe care le vezi în fața fiecărui restaurant. Pe fiecare ușă iese o adiere călduță cu arome de grătar și prin fiecare fereastră se văd o mulțime de oameni care se simt bine aproape la orice oră din zi sau din noapte. Este necruțător de pitoresc și de atrăgător și așa a fost mereu, încă din Evul Mediu, și totuși chiar și acest mic cartier adorabil și prietenos a fost cît pe ce să fie demolat în anii ’60. Oriunde mergi în Europa, te trezești întrebîndu-te ce fel de boală le-o fi afectat creierul dezvoltatorilor și arhitecților din anii ’60 și ’70, dar nicăieri această senzație nu e mai puternică decît în Bruxelles.

Și totuși, acest oraș are și el meritele lui. Este cel mai prietenos oraș mare din Europa (ceea ce se poate să aibă de-a face sau nu cu faptul că un sfert dintre rezidenții săi sînt

străini), are vreo două muzee ca lumea, cel mai vechi centru comercial din Europa, micuțele, dar plăcutele Galeries Saint-Hubert, puzderie de baruri grozave și cele mai minunate restaurante. Mîncatul în oraș este sportul național al belgienilor, și numai în Bruxelles sînt 1.500 de restaurante, dintre care 23 au stele Michelin. Acolo poți mînca incredibil de bine cu mai puțini bani decît aproape oriunde altundeva pe continent. Eu am luat cina în Insula Sacră în fiecare seară, încercînd de fiecare dată alt restaurant și fiind răsplătit mereu cu echivalentul gustativ al orgasmelor multiple. Restaurantele sînt aproape întotdeauna micuțe – ca să ajungi la o masă din spate, aproape că trebuie să te cațări peste vreo șase clienți – și mesele sînt așa de înghesuite, încît nu-ți poți tăia friptura fără să-i împingi celui de lîngă tine un cot în față ori fără să-ți moi mîneca prin sosul său bearnez, dar, într-un fel ciudat, toate astea fac parte din farmecul locului. Descoperi că efectiv iei masa împreună cu oamenii de lîngă tine, cu care faci schimb de chifle și plezanterii. Aceasta este o plăcere inedită pentru cel care călătorește singur și care de obicei e plasat la masa cea mai întunecoasă, chiar lîngă toaleta bărbaților, iar cît mănîncă, i se perindă pe sub nas o procesiune de străini care își încheie fermoarul de la pantaloni și își scutură mîinile cînd trec.

În fiecare seară, după cină, plecam într-o plimbare evident fără țintă – nu prea ai ce ținte să-ți fixezi –, dar, ca în majoritatea orașelor, și în Bruxelles e întotdeauna mai bine noaptea. Am mers într-o seară pînă la masivul Palais de Justice, care se află pe o mică ridicătură ce dă spre orașul vechi și seamănă cu clădirea Congresului american umflată cu steroizi. Este pur și simplu enorm – acoperă 26.000 de metri pătrați și a fost cea mai mare construcție din lume realizată în secolul al

XIX-lea –, dar singurul lucru cu adevărat memorabil la el este volumul. În altă seară, m-am dus pînă la sediul CEE. Într-un oraș cu clădiri atît de urîte încît ți se taie răsuflarea, sediul CEE din Rond Point Schuman reușește să iasă în evidență. Nu era decît ora 6, dar nu mai vedeai picior de om pe-acolo, nici măcar o singură persoană care să fi rămas peste program, ceea ce mi-a amintit de bancul ăla vechi:

Întrebare: Cîți oameni lucrează în Comisia Europeană?
Răspuns: Cam o treime dintre ei.

Nu poți să te uiți la toate șirurile alea lungi de ferestre și să nu te întrebi ce Dumnezeu se întîmplă acolo, înăuntru. Presupun că există aripi întregi ale clădirii în care lucrează oameni ce trebuie să se asigure că toate cozile de la poștă sînt la fel de lungi în toată comunitatea și că un automat de sucuri din Franța distribuie aceeași proporție de pahare de plastic ca unul din Italia.

Fiind american, mi se pare interesant să văd cum cele mai bogate țări din Europa își cedează de bunăvoie suveranitatea unui organism ce pare să fi scăpat de sub control și să nu răspundă în fața nimănui. Știați că, din cauza structurii sale bizantine, Comisia Europeană nici măcar nu știe „cîți membri are sau ce fac toți” (citez din *The Economist*)? Mie asta mi se pare îngrijorător. Cît despre mine, am hotărît că nu-mi place CEE cînd am descoperit că retrage pașapoartele acelea britanice bleumarin, cu coperte cartonate și elegante, și le înlocuiește cu niște broșurele roșii și subțiri care arată ca actul de identitate al unui marinar polonez. Asta e întotdeauna problema cu instituțiile mari. Nu au stil.

Nu prea știu cum lucrează CEE, dar știu o chestie interesantă care cred că îi pune în perspectivă realizările: în 1972,

Conferința Europeană a Administrațiilor de Poștă și Telecomunicații a cerut crearea unui prefix telefonic internațional pentru națiunile Pieței Comune, care să fie 00. De atunci, diferitele state membre tot încearcă să ajungă la o înțelegere. Pînă acum nici una dintre ele nu a adoptat acest prefix, dar, dacă le mai lăsăm vreo 18 ani, poate că or să înceapă să miște ceva.

6

Belgia

Am petrecut vreo două zile plăcute și fără noimă colindînd cu trenul prin Belgia. Ca țară, Belgia e o curiozitate. Nici măcar nu este o singură națiune, ci două: în nord Flandra, unde se vorbește olandeza, iar în sud Valonia, care este francofonă. În jumătatea sudică sînt cele mai extraordinare peisaje, cele mai drăguțe sate, cea mai bună mîncare și, pe lîngă toate astea, priceperea aceea galică de a trăi bine, în timp ce nordul are cele mai frumoase orașe, cele mai remarcabile muzee și biserici, porturile, stațiunile de pe coastă, cea mai mare parte a populației și cei mai mulți bani.

Flamanzii nu-i suportă pe valoni și viceversa, dar, dacă stai puțin de vorbă cu ei, îți dai seama că ceea ce îi unește este disprețul lor profund față de francezi și față de olandezi. Odată m-am plimbat o zi prin Anvers împreună cu un localnic vorbitor de olandeză și la fiecare colț de stradă îmi arăta din ochi vreun cuplu care părea absolut normal, șoptindu-mi dezgustat:

— Olandezi.

Era absolut uimit că eu nu pot distinge un olandez de un flamand.

Cînd le ceri să-ți spună ce au cu olandezii, flamanzii încep să dea din colț în colț. Cea mai frecventă obiecție pe care am auzit-o era că olandezii fac vizite neanunțate tocmai la vremea mesei și nu aduc niciodată vreun cadou.

— A, exact ca dragii noștri scoțieni, spuneam eu.

Am aflat multe despre asta la Anvers, unde m-am oprit o după-amiază ca să văd catedrala și am rămas pînă s-a înserat, plimbîndu-mă printre baruri, care sînt probabil cele mai plăcute și mai numeroase din Europa: micuțe și pline de fum, la fel de confortabile ca vesta lui Nigel Lawson[1], cu lambriuri întunecate și o lumină galbenă, chioară, mereu pline de oameni optimiști și veseli care se distrează de minune. În orașul ăsta e ușor să intri în vorbă cu cineva pentru că oamenii sînt atît de deschiși și cam toți știu engleza aproape la perfecție. Am discutat vreo două ore cu doi tineri măturători de stradă care se opriseră să bea ceva în drum spre casă. Unde altundeva în afară de Europa de Nord ar putea un străin să vorbească în limba lui cu niște măturători de stradă?

Eram tot timpul uimit de cîte lucruri știu ei despre noi și cît de puțin știm noi despre ei. Puteai să citești ziarele englezești luni la rînd și cele americane încontinuu fără să găsești nici un singur articol despre Belgia, cu toate că acolo sînt lucruri foarte interesante.

De exemplu, banda din Nijvel. Este vorba despre o grupare teroristă care pentru o scurtă perioadă, la mijlocul anilor ’80, a bătut țara în lung și-n lat (în măsura în care poți face așa ceva în Belgia), dînd năvală în supermarketuri sau în restaurante aglomerate, unde împușca oameni la întîmplare – femei, copii, oricine se nimerea. Lăsînd în urma lor o mulțime de cadavre, membrii bandei luau o sumă relativ mică de bani

din casa de marcat și dispăreau în noapte. Ciudat e faptul că banda nu și-a făcut niciodată cunoscute motivele, nu a luat niciodată ostatici, nu a furat niciodată mai mult de cîteva sute de lire. Nici măcar nu avea un nume pe care să-l cunoască toată lumea. Presa a numit-o banda din Nijvel pentru că întotdeauna după atacuri membrii ei fugeau cu niște Volkswagenuri GTi furate de prin Nijvel, o suburbie a orașului Bruxelles. După vreo șase luni, atacurile au încetat brusc și nu au mai fost reluate niciodată. Bandiții nu au fost prinși, armele lor nu au fost găsite, poliția nu are nici cea mai vagă idee cine puteau fi și ce voiau. Ei, ce spuneți: e sau nu e ciudat? Și totuși, probabil că n-ați citit niciodată despre asta în ziar. Și asta mi se pare ciudat.

M-am dus pentru o zi la Bruges. E la doar 50 de kilometri de Bruxelles și e atît de frumos, atît de profund, neînchipuit de superb, că nici nu-ți vine să crezi că se află în aceeași țară. Totul la el e perfect – străzile pavate, canalele cu apă liniștită, verde-închis, casele medievale cu acoperișuri foarte înclinate, piețele, parcurile adormite, totul. Nici un oraș nu a fost mai favorizat de declin. Timp de 200 de ani, Bruges – nu știu de ce continuăm să-i spunem astfel, pentru că localnicii îl scriu Brugge și îl pronunță „Brooguh” – a fost cel mai prosper oraș din Europa, însă colmatarea brațului Zwyn și circumstanțele politice schimbătoare l-au izolat la propriu, iar timp de 500 de ani, pe cînd alte orașe s-au dezvoltat și s-au tot transformat, Bruges a fost dat uitării, rămînînd neatins. Cînd l-a vizitat Wordsworth, în secolul al XIX-lea, a descoperit că pe străzi creștea iarba. Mi s-a spus că Anversul era și mai frumos, chiar și la începutul secolului XX, dar au venit dezvoltatorii și au dărîmat

orice clădiri pe care puteau pune mîna – deci cam tot. Bruges a fost salvat de anonimatul său.

Este un oraș fără pereche. M-am plimbat o zi întreagă cu gura căscată. Am aruncat o privire și în Groeningemuseum și am vizitat și beghinajul, cu iarba din curte spuzită de narcise, dar mai ales m-am plimbat pur și simplu pe străzi, fascinat de atîta desăvîrșire concentrată într-un singur loc. Orașul acesta era perfect pînă și ca dimensiune – suficient de mare ca să fie un adevărat oraș, cu librării și restaurante interesante, dar suficient de compact ca să pară liniștit și prietenos. Cam într-o zi reușeai să bați de la un capăt la altul fiecare străduță din perimetrul canalului care îl înconjoară. Fix asta am făcut eu și n-am văzut nici o stradă pe care să nu-mi fi dorit să locuiesc, nici o tavernă unde să nu-mi fi plăcut să intru, nici o priveliște pe care să nu-mi fi dorit s-o iau cu mine. Aproape că nu-mi venea să cred că totul e real – că oamenii se întorc în fiecare seară și intră în casele acelea, că își fac cumpărăturile în magazinele alea, că își plimbă cîinii pe străzile acelea și că își văd de viața lor convinși că așa e peste tot. Probabil că rămîn profund șocați cînd ajung pentru prima dată în Bruxelles.

Într-un bar de pe St Jacobstraat am vorbit cu un specialist în evaluarea daunelor care lucra pentru o companie de asigurări. Acesta mi-a spus trist că orașul Bruges devenise de nesuportat opt luni pe an din cauza turiștilor și mi-a povestit evident deranjat că niște vizitatori au tras cu ochiul prin fanta cutiei lui de scrisori și i-au strivit mușcatele încercînd să facă niște fotografii. Însă nu l-am mai ascultat, și pentru că era cel mai plictisitor pisălog din barul ăla – și poate chiar din toată Flandra –, dar și pentru că pur și simplu nu voiam să aud. Voiam să-mi păstrez iluziile intacte.

Din acest motiv am plecat dis-de-dimineață, înainte de sosirea autocarelor cu turiști. M-am dus la Dinant, un oraș de pe malul maiestuosului rîu Meuse, chircit în ziua aceea sub o ploaie monotonă. Era un orășel frumos și probabil că aș fi fost foarte încîntat de el dacă n-aș fi venit chiar din Bruges și dacă vremea nu ar fi fost așa de urîtă. M-am oprit pe podul care traversează rîul și m-am uitat cum stropii de ploaie, mari cît niște gloanțe, fac cercuri pe apă. Intenționasem să merg în drumeție prin sudul Ardenilor vreo două zile ca să văd dacă mai recunosc vreunul dintre sătucurile și drumeagurile pe care le colindasem în prima mea călătorie, dar nu-mi făcusem bagajul pentru o vreme ca asta – eram deja ud ciuciulete și tremuram de parcă uitasem să-mi iau pastilele de malarie –, așa că, după ce am stat doar o oră în Dinant, m-am întors la gară, am luat primul tren spre Namur și apoi am plecat mai departe, la Spa. Una dintre calitățile Belgiei este că e așa de mică, încît poți ajunge oriunde într-o oră, două. Durează ceva timp pînă te obișnuiești cu ideea că întreaga țară nu e de fapt decît o suburbie a orașului Bruxelles.

Nu aveam nici un motiv special să mă duc la Spa, în afară de faptul că întotdeauna îmi ziceam că, după nume, orășelul ăsta e simpatic – și chiar așa era, cuibărit între dealuri verzi, cu un parc într-o pădure, Parc de Sept Heures, un cazinou disproporționat față de restul orășelului și două hoteluri mari și albe lîngă o mică insulă de verdeață numită Place Verte. Mi-a plăcut din prima clipă. Ploaia se oprise, orașul părea curat și proaspăt, amintind vag de cearșafurile calde scoase din uscătorul de rufe, și îți lăsa o impresie de convalescență, ciudat de atemporală. Aproape că mă așteptam să văd soldați fără

vreun picior, în uniforme cafenii, plimbați de cineva prin parc cu scaunul rulant.

Spa este stațiunea balneară al cărei nume se află la originea cuvîntului *spa* din limba engleză, iar timp de 200 de ani a fost locul de întîlnire al capetelor încoronate ale Europei. S-a îngrijit de nevoile aristocraților și domnilor pînă la izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial. Cînd kaizerul Wilhelm a abdicat, se afla la Spa, eveniment ce a marcat nu doar declinul lui, ci și al orașului. Cînd am ajuns eu acolo, nu părea să se mai îngrijească prea mult de nevoile cuiva, cel puțin nu în perioada aceea a anului. M-am dus la centrul de informare pentru turiști, în parc, și, după ce m-am uitat politicos la afișe, l-am întrebat pe omul din spatele ghișeului unde-s toți regii și toate reginele.

— A, păi, nu mai vin aici, mi-a zis zîmbind. Cam de pe vremea lui Petru cel Mare.

— Dar de ce?

A ridicat din umeri.

— Moda se schimbă. Acum vor la soare, la mare. Aici mai vine cîte-un baron, dar majoritatea sînt nemți bogați. Puteți face tot felul de tratamente dacă vă interesează.

Mi-a arătat cu mîna o serie de broșuri și s-a dus să-l ajute pe alt turist.

Toate broșurile făceau reclamă la niște locuri care aveau denumiri deloc fără sens, precum Institutul de Hidrologie „Profesorul Henrijean” și Departamentul de Radiologie și Gastroenterologie al Instituției Termale din Spa. Acestea ofereau o gamă largă de tratamente, de la scufundarea în „băi carbogazoase naturale” și aplicarea unor măști de argilă fierbinți și cleioase pînă la conectarea la un transformator electric pentru a fi puțin electrocutat – sau cel puțin așa părea

din fotografie. Ți se garanta că aceste tratamente fac niște chestii care nu bănuiam că ar fi dezirabile – „dilată vasele de sînge din epidermă”, „ajută la calmarea centrilor de termoreglare” și „relaxează contracturile periarticulare”, ca să nu citez decît trei.

Eu am hotărît fără nici o ezitare că centrii mei de termoreglare erau suficient de calmi și, deși mai am cîte o contractură periarticulară și cad cu nasul în farfuria de spaghete, m-am gîndit că parcă nu mă mai deranjează așa de tare după ce am văzut ce pot să-ți facă cucoanele alea musculoase cu halate albe de la institutele din Spa dacă îți detectează chiar și numai o tresărire în periarticularii tăi sau dacă miros vreo delăsare a dermicilor. Fotografiile înfățișau o pacientă care părea sincer îngrijorată și care ba era tăvălită prin catran, ba izbită de toți pereții dușului de jetul unui furtun de mare presiune, ba obligată să intre în niște cazane de aramă pline cu apă clocotită, ba supusă la cine știe ce altă procedură care în alte circumstanțe te-ar face inevitabil să te gîndești la expresia „crime de război”. M-am uitat pe lista cu doctorii acreditați, să văd dacă nu e trecut pe undeva și Josef Mengele, dar singurul nume demn de reținut era un anume dr. Pitz[2]. Stăpînindu-mi imboldul de a-l suna ca să-l întreb: „Pe bune că așa ești?”, m-am dus la un mic hotel pe care mi l-a recomandat omul de la oficiul turistic.

Am făcut un duș, am luat cina, am făcut o plimbare plăcută prin oraș și apoi m-am dus într-un băruleț simpatic din Rue Royale ca să-mi petrec seara cu serioasa lucrare monumentală *Al Doilea Război Mondial* de Martin Gilbert. Nu-i o carte de citit într-un pub, asta pot să vă zic sigur acum. Citești un pic și în

scurt timp te trezești privind în gol, tînjind să stai de vorbă cu cineva.

Dar în Valonia nu prea știe nimeni engleză. A început să-mi pară rău că nu înțeleg franceza suficient de bine ca să trag cu urechea la conversațiile celor din jur. La școală am făcut trei ani de franceză, dar nu s-a lipit mai nimic de mine. Problema era că manualele nu erau bune de nimic. Întotdeauna erau scrise de cineva care în mod clar nu avea nici o idee despre lumea francofilă – prof. Marvis Frisbee de la Școala Normală de pe autostrada 68, Windsock, Dakota de Nord, sau ceva de genul ăsta – și nu se intersectau nici un moment cu lumea reală. Nu-ți spuneau niciodată nici unul dintre lucrurile pe care ar fi trebuit să le știi dacă ajungeai în Franța – cum să folosești un bideu, cum să tratezi cu femeia care păzea toaleta ori să-i împuști în genunchi pe ăia care se băgau în față cînd stăteai la coadă. Manualele se preocupau întotdeauna de chestii plictisitoare, precum activitățile din clasă: cum spui că îți agăți paltonul în cuier, ștergi tabla pentru profesor, deschizi fereastra, închizi fereastra, te pregătești pentru lecțiile din ziua aceea. Chiar dacă eram în clasa a șaptea, îmi dădeam seama că genul ăsta de lucruri nu prea or să-mi folosească la nimic mai tîrziu. De cîte ori, cînd vizitezi Franța, ești nevoit să-i spui cuiva că vrei să ștergi tabla? Cît de des îți dorești să spui: „Acum e iarnă. În curînd va veni primăvara”? Din experiența mea, oamenii știu deja chestia asta.

N-am înțeles niciodată de ce nu erau în stare să facă niște manuale care să fie mai relevante pentru mintea adolescenților, cu niște capitole de genul: „Gérard et Isabelle se implică dans niște giugiuleli” sau „Claude a son premier vis erotic. C’est magnifique!”. Ar fi putut măcar să folosească benzi desenate.

Cînd m-am trezit, ploaia șiroia pe geamuri. Străzile erau pe jumătate inundate și mașinile treceau fîșîind. Am ieșit ca să încasez un cec de călătorie și să mai casc gura pe la vitrinele din Place Verte, adăpostindu-mă pe sub copertine, pe care ploaia răpăia monoton și relaxant. Fiecare magazin era ticsit cu tot felul de delicatese care-ți lăsau gura apă – La Raclette Fromagerie, cu roți de brînză cît un cauciuc de mașină; Boucherie Wagener, unde șiruri de cîrnați atîrnă în vitrină și felii de șuncă afumată din Ardeni sînt clădite în grămăjoare rozalii; La Gâterie, a cărei vitrină era un delir cu fructe de marțipan, prăjituri uriașe cu cremă și alte delicii spumoase. Deștepți mai sînt europenii ăștia cu vitrinele lor! Pînă și vitrinele farmaciilor sînt așa de curate, aranjate și puse la punct, că te trezești uitîndu-te cu jind la plasturi pentru bătături și scutece pentru adulți.

Cînd am ajuns la ultimul magazin, m-am uitat roată la Place Verte, neștiind sigur ce altceva să mai fac, și m-am hotărît brusc să mă duc la Durbuy, în speranța că poate vremea o fi mai bună acolo. Era puțin probabil, avînd în vedere că Durbuy se afla la doar 25 de kilometri distanță. Cu toate astea, grație aiuritoarelor ciudățenii ale sistemului feroviar belgian, mi-a luat aproape toată dimineața ca să ajung la Durbuy, trebuind să fac trei călătorii distincte (deși scurte) – și nici așa n-am ajuns chiar în Durbuy, căci în acest oraș nu este gară. N-am reușit să ajung decît pînă la Barvaux, care pe hartă e cam la jumătate de milimetru în stînga orașului Durbuy, dar în realitate între aceste localități sînt patru kilometri, cu un deal foarte abrupt la mijloc. Chiar și din gară auzeam camioane care se chinuiau să-l urce. Totuși, măcar se oprise ploaia.

M-am gîndit să iau un taxi, dar nu era nici unul la gară, așa că m-am dus în oraș – care era mai degrabă un sat mai mare – ca să caut o stație de autobuz sau de taxiuri și, intrînd într-un hotel de pe strada principală, am aflat de la patroana lui morocănoasă că în Barvaux nu sînt nici taxiuri, nici autobuze. În cea mai bună franceză școlărească pe care o mai știam, am întrebat cum ajungi la Barvaux dacă ești *sans l'auto*. Eram pregătit ca madama să-mi trîntească un castor mort pe tejghea, dar aceasta mi-a spus: *A pied, monsieur*, ridicînd impasibil din umeri, un gest galic tipic – știți, cînd își coboară bărbia pînă la buric și încearcă să-și împingă urechile în creștet cu umerii. Trebuie să fii gal ca să-ți iasă. S-ar traduce cam așa: „Viața e de căcat, *monsieur*, știu și eu asta, și, deși sînt gata s-o recunosc, n-o să empatizez absolut deloc cu matale, *monsieur*, căci căcatul ăsta nu mă privește pe mine".

Mulțumindu-i pentru micul și efemerul rol pe care l-a jucat în viața mea, am mers pe jos pînă la marginea orașului și am dat cu ochii de un element de relief care semăna mai degrabă cu un perete decît cu un deal. Drumul era mărginit de genul acela de case cum se construiesc în general de-a lungul șoselelor aglomerate și care par mereu că la un moment dat or să se facă bucăți din cauza trepidațiilor provocate de camioanele grele care trec pe acolo. Fiecare curte era împrejmuită de un gard de sîrmă, în spatele căruia moțăia un cîine pe nume Spike, care, cînd mă apropiam, prindea brusc viață, se năpustea pe alee și începea să se izbească furios în poartă, lătrînd ca apucatul și dezvelindu-și colții, cu dorința clară de a-mi sfîșia carnea de pe mine.

Nu știu de ce, dar am eu ceva care îi scoate pe cîini din minți. Nici nu mai țin minte de cîte ori mi s-a întîmplat să dau

de vreun cîine care încerca să-mi sugă măduva din oasele gleznei în timp ce stăpînă-su stătea și se uita, spunînd:

— Vai, nu-nțeleg ce l-a apucat, n-a mai făcut niciodată așa ceva. Probabil că i-ați spus dumneavoastră ceva.

Asta mă lasă întotdeauna cu gura căscată. Ce să-i spun eu unui cîine? „Salut, cîine, n-ai vrea să-mi secționezi o venă de la picior?”

Singurul moment în care nu mă atacă un eventual cîine cu intenția de a mă aduce într-un scaun cu rotile este atunci cînd sînt în vizită la cineva acasă, așezat pe o canapea moale, cu un pahar plin ochi. În acest caz, cîinele – întotdeauna este un cîine mare ce nu-și poate ține saliva sub control – se va hotărî că nu vrea să mă ucidă, ci să facă sex cu mine. „Hai, Bill, dă-ți jos pantalonii. Sînt *fierbinte*”, pare el să spună. De fiecare dată proprietarul zice:

— Te deranjează?

Și chestia asta mă termină. „Nu, Jim, îmi place la nebunie cînd un cîine își plimbă colții pe lîngă outețele mele în timp ce-și freacă frenetic piciorul din spate de tîmpla mea.”

— Pot să-l dau afară dacă te deranjează, adaugă întotdeauna proprietarul.

„Hei”, îmi vine să răspund, „nu-l da afară, dă-l pe mîna hingherilor”.

Nu m-ar deranja cîtuși de puțin (și-mi dau seama că, spunînd asta, mă asemăn periculos de mult cu Bernard Levin[3] – Doamne ferește!) dacă toți cîinii din lume ar fi băgați într-un sac și duși undeva, departe, pe o insulă – Groenlanda îmi vine îmbietor în minte –, unde să poată să zburde și să-și miroasă reciproc anusul după pofta inimii, fără să mă mai terorizeze pe mine

niciodată. Singurul soi de cîini pe care i-aș scuti de acest exil sînt pudelii. Pe ăștia i-aș împușca.

Sincer să vă spun, nu prea îmi plac nici un fel de animale. Mă sperie pînă și peștișorii de acvariu. Întreaga lor existență pare un fel de reproș. Parcă ar zice: „Care-i faza? Înot ici, înot dincolo. Pentru ce?”. Nu pot să mă uit la un peștișor din ăsta mai mult de zece secunde fără să-mi vină să mă sinucid sau cel puțin să citesc un roman franțuzesc.

După părerea mea, singurul animal de companie valabil e vaca. Vacile te iubesc. Sînt inofensive, sînt simpatice, n-au nevoie să se răhățească într-o lădiță, tund iarba și sînt atît de credule și de proaste, că nu poți să nu te îndrăgostești de ele. Puțin mai încolo de casa mea e o cireadă de vaci. Dacă te oprești lîngă un zid la orice oră din zi sau din noapte, nici nu trece un minut și vin și vacile, cu mersul lor legănat, și stau acolo cu tine, prea proaste ca să știe ce să mai facă după aia, dar fericite că-s cu tine. Pot să stea acolo toată ziua – și ar putea să rămînă așa la nesfîrșit, din cîte îmi dau eu seama. Te ascultă dacă le povestești ce probleme ai și nu-ți cer nimic în schimb. Îți sînt prietene pentru totdeauna. Iar cînd te plictisești de ele, poți să le tai și să le mănînci. Perfect.

Durbuy se afla de partea cealaltă a dealului, la capătul unui drum uluitor de abrupt. Păreau să fie vreo 800 de metri pînă jos. Era genul acela de deal care, după ce te-ai apucat să-l cobori, nu mai poți fi sigur că o să te mai și oprești. Pe măsură ce coboram, pierdeam tot mai mult controlul, iar picioarele mi se mișcau sub mine de parcă pășeam pe grăunțe. La ultima curbă ajunsesem să fiu doar un pasager pe o pereche de butuci care nu mai erau ai mei și se îndreptau frenetic, cu tot cu mine,

către un hambar de piatră din capătul străzii. Îmi închipuiam că o să trec prin el ca un personaj de desene animate, lăsînd în urmă o gaură de forma corpului meu, dar în realitate am făcut o chestie și mai interesantă. Am călcat ca prostul pe un capac de canal care nu era fixat bine, scrîntindu-mi spectaculos glezna – sînt sigur că am auzit o pîrîitură, ca atunci cînd despici lemne –, am executat niște piruete deloc grațioase care, exact în momentul cînd mă învîrteam, m-au făcut să mă gîndesc la monstrul lui Frankenstein pe role, iar după ce m-am clătinat teatral o secundă, am căzut ca bolovanul pe spate.

Am rămas nemișcat în iarba înaltă, încercînd să mă obișnuiesc cu ideea că acolo jos, la capătul piciorului meu drept, ceva mă durea foarte tare. Din cînd în cînd îmi înălțam bărbia în piept și mă uitam de-a lungul corpului, încercînd să văd dacă nu cumva piciorul meu drept era răsucit invers ori în cine știe ce altă poziție care ar fi putut explica intensitatea durerii pe care o simțeam, dar părea destul de normal. De unde zăceam puteam vedea și dealul pe care coborîsem și am stat așa o vreme, întrebîndu-mă, într-un mod curios de abstract, cum aveam să ajung înapoi dacă nu erau autobuze sau taxiuri.

În cele din urmă, m-am ridicat în picioare, sprijinindu-mă de hambar, și am mers șontîc-șontîc pînă la o cafenea, unde m-am prăbușit pe un scaun de lîngă ușă și am comandat o Coca-Cola. Mi-am scos gheata și șoseta și m-am uitat la glezna mea, așteptîndu-mă – ba chiar, așa cum fac de obicei masculii răniți, mai degrabă sperînd – să văd un os fracturat care împinge pielea ca un băț de cort, îngrețoșînd pe oricine s-ar fi uitat. Dar nu era decît ușor învinețită și dureroasă și foarte puțin umflată, iar atunci mi-am dat seama că și de data asta, ca de atîtea ori în viața mea, nu reușisem să mă aleg decît cu o durere crîncenă, și

nu cu genul ăla de rană grotescă ce ar avea ca rezultat transportarea de urgență cu elicopterul la spital, unde aș fi îngrijit de niște infirmiere tinere, cu uniforme apretate erotic. Am stat posac o jumătate de oră, sorbind din Cola, iar cînd m-am ridicat, am descoperit că nu mă mai durea așa de tare și puteam oarecum să merg.

Așa că, șchiopătînd, am dat o raită prin Durbuy. Era excepțional de frumos, cu străduțe înguste și case din piatră cu acoperișuri de ardezie. La un capăt se înălța un castel ca din povești, iar sub el curgea un rîu vijelios și nu foarte adînc, Ourthe. De jur împrejur se înălțau dealurile verzi și ciudat de dominatoare ce izolau de sute de ani orașul de lumea exterioară. Avînd în vedere dimensiunile parcărilor, am dedus că era un loc preferat de excursioniști, dar în momentul acela nu prea era nimeni pe-acolo și majoritatea magazinelor erau închise. Am petrecut vreo două ore în oraș, în cea mai mare parte a timpului stînd pe o bancă de lîngă rîu, captivat de peisaj și de cîntecul păsărilor. Era de neînchipuit că acest loc de o tihnă ancestrală fusese, nu cu mult înainte să mă nasc eu, epicentrul – oarecum – al ofensivei din Ardeni. Am scos impunătoarea istorie a celui de-al Doilea Război Mondial scrisă de Gilbert și m-am uitat pe index. Durbuy și Barvaux nu apăreau, spre deosebire de multe dintre celelalte orășele și sate din zonă – Malmédy, unde 72 de soldați americani capturați au fost duși pe un cîmp de o unitate SS și împușcați cu mitralierele în loc să fie luați prizonieri; Stavelot, unde, două zile mai tîrziu, neoamenii din SS, care găseau mereu cîte ceva de făcut, au ucis 130 de civili belgieni, printre care și 23 de copii; Bastogne, unde forțele americane au fost sub asediu timp de o lună și sute de soldați și-au pierdut viața; și multe altele. Pur și simplu nu

puteam concepe că toate lucrurile astea îngrozitoare și pline de cruzime li se întîmplaseră aici, pe aceste dealuri și în aceste păduri, unor oameni la fel de aproape de mine în timp ca și tatăl meu. Și totuși, acum aveai impresia că nu se întîmplase niciodată așa ceva. Germanii care cîndva măcelăriseră femei și copii în satele astea puteau acum să se întoarcă aici ca turiști, cu aparate foto la gît și nevestele la braț, ca și cum totul nu fusese decît un film hollywoodian. Mi-au spus mai mulți oameni de fapt că unul dintre lucrurile cele mai dificile după război a fost că trebuiau să îi vadă cînd se întorceau cu nevestele și iubitele lor ca să le arate locurile la a căror distrugere contribuiseră și ei.

*

Pe la ora 3 mi-am dat seama că ar trebui să mă întorc la Barvaux. Am ajuns la gară după ora 6 pentru că am mers încet din cauză că mă durea piciorul, iar pe drum m-am oprit de multe ori ca să mă odihnesc. Cînd am sosit, gara era întunecată și pustie. Nu mai era nici un alt pasager și nu vedeam nici tabelele cu mersul trenurilor. M-am așezat pe peron, la capătul opus celui din care venisem, fără să știu cînd ar putea sosi următorul tren, fără să știu nici măcar dacă o să mai vină vreun tren. Era o gară singuratică, dacă vă puteți închipui că ar putea exista așa ceva într-o țară atît de mică și de aglomerată ca Belgia. Șinele mergeau în linie dreaptă vreo trei-patru kilometri în ambele direcții. Îmi era frig, eram obosit și mă durea glezna. Mai mult decît atît, îmi era foame. Nu mîncasem nimic toată ziua.

Simțindu-mă singur și hămesit, a început să-mi fie dor de vechiul bufet din orașul meu natal. Se numea Y Not Grill (De ce nu un grătar), despre care toată lumea presupunea că e prescurtarea de la „De ce nu intri ca să te alegi cu o intoxicație alimentară”. Era un loc ciudat. Era cît pe ce să spun că era un loc groaznic, dar, de fapt, ca majoritatea lucrurilor legate de adolescență, era minunat și groaznic în același timp. Mîncarea era oribilă, chelnerițele vestite pentru toanele și prostia lor, iar bucătarii erau întotdeauna niște pușcăriași evadați de o igienă îndoielnică. Erau tot timpul răciți, își tot trăgeau mucii și, invariabil, le atîrna un strop de ceva umed în vîrful nasului. Cu un sentiment de damnare stoică, știai întotdeauna că, atunci cînd bucătarul se întorcea și-ți punea farfuria în față, nu aveai să mai vezi picătura aceea atîrnîndu-i de nas, ci lucind pe chifla hamburgerului tău, ca o picătură de rouă.

La Y Not lucra o chelneriță pe care o chema Shirley și care era cea mai nesuferită ființă pe care am cunoscut-o vreodată. Indiferent ce comandai, se uita la tine de parcă îi ceruseși să-ți împrumute mașina ei ca să te duci să te destrăbălezi cu fiică-sa în weekend în Tijuana.

— Ce zici că vrei? întreba ea.

— Un mușchiuleț de porc și inele de ceapă, repetai tu, pe un ton de scuză. Te rog, Shirley. Dacă nu te deranjează. Cînd ai timp.

Shirley se uita lung la tine, cîteodată chiar și cinci minute, de parcă voia să-ți memoreze semnalmentele pentru raportul poliției, apoi îți mîzgălea comanda pe un carnețel și îi striga bucătarului în acel bizar jargon idiot care se folosește cam prin toate bufetele: „Două căcăreze moi și o mătărîngă de cîine mort” sau ceva de genul ăsta.

Într-un film hollywoodian, Shirley ar fi fost jucată de Marjorie Main. Ea ar fi fost posacă și tiranică, dar ți-ai fi dat seama din prima că în pieptul ei generos bate o inimă de aur. Dacă pe neașteptate i-ai face un cadou de ziua ei, ea ar roși și ar spune: „O, da’ chiar că nu trebuia, nărodule care ești”. Dacă-i dădeai lui Shirley un cadou de ziua ei, ea spunea doar atît:

— Ce căcat mai e și ăsta?

Shirley, din păcate, nu avea o inimă de aur. De fapt, nu cred că avea inimă deloc și nici altceva care să compenseze asta. Nici măcar să se rujeze ca lumea nu era în stare.

Și totuși, Y Not avea și el calitățile sale. În primul rînd, era deschis toată noaptea, ceea ce însemna că te puteai duce oricînd dacă te trezeai că ți-e poftă de ceva înecat în grăsime sau pur și simplu voiai să nu fii singur după miezul nopții. Era un refugiu, o insuliță de lumină în întunecimea centrului, cam ca micul restaurant din tabloul *Păsări de noapte* al lui Edward Hopper.

Din păcate, Y Not nu mai există de mult. Se spunea că proprietarul a mîncat ceva gătit la restaurantul lui și a murit. Dar parcă-l văd și acum: geamurile aburite, grupulețele de muncitori din tura de noapte, Shirley ridicînd de păr capul vreunui mușteriu adormit ca să șteargă tejgheaua de sub el cu o cîrpă udă, un tip singuratic cu pălărie de cowboy dus pe gînduri la o ceașcă de cafea și un Camel fără filtru. Și tot mă mai gîndesc la Y Not din cînd în cînd, mai ales cînd sînt în locuri precum Belgia, cînd e întuneric și frig și niște șine pustii se pierd la orizont în ambele direcții.

1. Politician conservator și jurnalist britanic (n.tr.).

2. În argou, cuvîntul *pitz* înseamnă în limba engleză „jegos” (n.tr.).
3. Jurnalist, scriitor și om de televiziune britanic (n.tr.).

7

Aachen și Köln

Am luat un tren pînă la Aachen. Nu mai fusesem niciodată acolo, dar de la Liège, unde rămăsesem peste noapte, nu era mult și întotdeauna îmi dorisem să văd catedrala din Aachen. Acesta este un colț de Europă ieșit din comun, dar neglijat. Aachenul, Maastrichtul și Liège sînt practic unul lîngă altul – nu le separă decît vreo 30 de kilometri –, dar fiecare e în altă țară, în fiecare se vorbește altă limbă (adică olandeză, franceză și germană), și totuși oamenii din zonă folosesc un anumit dialect care îi face să se înțeleagă între ei mai bine decît se înțeleg cu compatrioții lor.

M-am cazat la un mic hotel vizavi de gară, mi-am lăsat rucsacul și am ieșit imediat în oraș. Am mîncat la prînz un hamburger cu cartofi prăjiți într-un fast-food ce făcea parte dintr-un lanț de asemenea localuri numit Quick (adică „Repede” – cred că venea de la „Repede, dați-mi o pungă, că-mi vine să vomit”), apoi m-am pornit să vizitez orașul.

Entuziasmul meu m-a cam luat prin surprindere, dar nu mai fusesem în Germania de 17 ani și voiam să văd dacă se mai schimbase. Da, se schimbase. Devenise și mai bogată. Era deja destul de bogată în 1973, dar acum – naiba să mă ia! Pînă și prospera Flandră pălea pe lîngă ce era în Germania. Aici,

aproape toate magazinele păreau prospere și aglomerate și erau pline de lucruri elegante și scumpe – de exemplu, stilouri Montblanc și ceasuri Audemars Piguet. Chiar și magazinele care vindeau mărfuri obișnuite erau fascinante – J. von der Driesel, de exemplu, unde găseai ustensile de bucătărie și alte bunuri de uz casnic, aflat în vîrful unui deal, lîngă vechea piață a orașului. În vitrinele sale mari nu era expus nimic mai incitant decît niște fiare de călcat, coșuri de rufe, oale și tigăi, dar fiecare tigaie sclipea, fiecare obiect de plastic lucea. Puțin mai încolo am trecut pe lîngă nu una, ci două prăvălii care vindeau sicrie, ceea ce mi s-a părut puțin cam înfiorător de germanic, dar pînă și astea păreau elegante și ademenitoare și m-am trezit admirînd calitatea capitonajului și strălucirea mînerelor.

Nu mă puteam obișnui cu chestia asta. Încă nu scăpasem de obiceiul americanilor de a considera că Europa e unitară și că europenii sînt toți la fel. Deși citești că produsul intern brut al Danemarcei e cu 40% mai ridicat decît al Marii Britanii, danezii nu par să fie cu 40% mai bogați decît britanicii, nu poartă pantofi cu 40% mai strălucitori și nu conduc mașini cu 40% mai mari. Dar aici oamenii chiar păreau bogați și diferiți – și cu mult mai mult de 40%. Toți erau îmbrăcați cu haine care îți dădeau impresia că fuseseră cumpărate chiar în dimineața aceea. Nici măcar tenișii copiilor nu erau ponosiți. Fiecare mașină lucea ca nouă. Pînă și taxiurile erau Mercedesuri – toate! Parcă eram în Beverly Hills. Și ăsta nu era decît un orășel obscur de la capătul țării. Nemții n-aveau rival printre noi, ceilalți.

Însă nu era totul chiar perfect. O mare parte a arhitecturii din centrul orașului nu se remarca prin absolut nimic, mai ales mallul cel nou, iar barurile și restaurantele nu aveau aerul

acela intim și convivial al localurilor din Olanda și Belgia. Dar apoi am ajuns în liniștea catedralei din apropiere și Aachenul a reînceput să-mi trezească entuziasmul. M-am dus întîi la Schatzkammer, trezoreria, care adăpostea niște relicvarii surprinzător de frumoase, inclusiv celebrul bust de aur în mărime naturală al lui Carol cel Mare, care arată ca un zeu, un triptic sculptat în secolul al XVI-lea înfățișînd slujba papei Grigore, la care cred că puteam să stau să casc gura la nesfîrșit, și tot felul de alte fleacuri din astea de o frumusețe și o măiestrie extraordinare.

Întreaga colecție este expusă în trei cămăruțe simple și slab luminate. Alături se afla catedrala octogonală, construită după modelul bazilicii San Vitale din Ravenna, și toate acele ruine ale complexului unde se aflase palatul, distrus în mare parte în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Catedrala era mică și întunecoasă, dar splendidă, cu domul, benzile de marmură care contrastează între ele și vitraliile sale, atît de bogate, încît păreau aproape fluide. Probabil că era cam înghesuită chiar și pe vremea lui Carol cel Mare – doar vreo sută de oameni aveau unde să se așeze –, dar fiecare centimetru era absolut superb. Era una dintre acele clădiri care nu neapărat îți plac, ci mai degrabă în care te cufunzi. Și mîine m-aș întoarce la Aachen numai ca s-o mai văd o dată.

După aceea am petrecut ultimele ore ale după-amiezii plimbîndu-mă agale prin oraș, încercînd să-mi menajez cît de cît glezna dureroasă. M-am uitat la Marktplatz, mare și pavată, și am luat-o încetișor către extraordinar de liniștitele străduțe cu case din jurul parcului Lousberg. Ți se părea ciudat că acest colțișor izolat și plăcut a fost cîndva unul dintre cele mai mari orașe din Europa, locul de încoronare a împăraților Sfîntului

Imperiu Roman, capitala lui Carol cel Mare. Abia cînd am deschis din nou istoria celui de-al Doilea Război Mondial scrisă de Gilbert mi-am dat seama că Aachenul a fost primul oraș german cucerit de Aliați în 1944, după lupte de stradă care au durat șapte zile, în urma cărora aproape tot orașul a fost transformat în ruine. Acum nu mai e nici urmă a acestor lupte.

Seara am plecat să caut un restaurant. Asta este adesea o problemă în Germania. În primul rînd, ai șanse mari să dai peste trei tipi în *Lederhosen* care cîntă polci, așa că trebuie să te uiți cu grijă înăuntru prin geamuri și să-l tragi bine de limbă pe proprietar ca să te asiguri că Willi și Băieții Bavarezi n-or să se-apuce brusc de țopăit pe o scenă mică la 8 și jumătate, pentru că nimic nu-i mai îngrozitor decît să te trezești înconjurat de niște nemți roșii la față care leagănă halbe de bere, cîntînd *Horst-Wessel-Lied* cît îi ține gura. La sfîrșitul războiului, în tratatul semnat la încheierea armistițiului, ar fi trebuit specificat că germanilor li se cere să depună nu doar armele, ci și acordeoanele.

M-am oprit pe la vreo șase sau opt restaurante și am studiat meniurile afișate la ușă, dar toate erau pline de feluri de mîncare cu denumiri germanice care nu prevesteau nimic bun – *Schweinenröt mit Scuipattle und Pietrischän*, *Berbecänintestines und Oder Chestien Scîrboasen* și alte treburi din astea. Bănuiesc că, dacă aș comanda așa ceva, s-ar dovedi că sînt suficient de digerabile, poate chiar delicioase, dar nu pot niciodată să trec peste frica asta persistentă că, dacă o să comand ceva la plesneală, chelnerul o să-mi aducă un platou aburind plin cu măruntaie și ochi. Odată, în Bavaria, eu și Katz am comandat ca proștii niște *Kalbsbrann* dintr-un meniu

indescifrabil, iar peste un minut proprietarul și-a făcut apariția la masa noastră, șovăitor și stînjenit, frîngîndu-și mîinile peste un șorț de măcelar.

— Nu vă supărați, dragă domnilor, a zis el, dar știți ce înseamnă *Kalbsbrann*?

Noi ne-am uitat unul la altul și am recunoscut că habar n-avem.

— Păi, este, cum ziceți voi, aia cu care gîndește vacuța mica, a spus el.

Katz a leșinat. Eu i-am mulțumit omului din toată inima pentru că a fost așa de drăguț ca să ne atragă atenția, deși aș îndrăzni să spun că ceea ce l-a făcut să vină la masa noastră a fost dorința interesată ca ăia doi americani tineri să nu se-apuce de vomitat proiectile în restaurantul lui, și l-am rugat să ne aducă ceva care să fie considerat mîncare și în America. Apoi, cît am așteptat, ne tot ziceam că fusese cît pe ce s-o pățim, clătinînd din cap uluiți, ca doi oameni care tocmai au scăpat nevătămați dintr-un accident de mașină, și minunîndu-ne de cît de ciudați sînt europenii ăștia. Trebuie să fii foarte atent ca să reușești să traversezi un continent unde oamenii ingerează de bunăvoie limbă, rinichi, carne de cal, picioare de broască, intestine, cîrnați făcuți din sînge coagulat și creier de văcuțe mici.

În cele din urmă, după ce am umblat destul de mult, am găsit un restaurant italian pe nume Capriccio chiar lîngă hotelul meu, pe Theaterstrasse. Aveau mîncare italiană, dar toți angajații erau nemți. (Mi-am dat seama după cizmele militare – glumesc!) Chelnerița mea nu știa nici o boabă engleză și m-am chinuit mult ca să mă fac înțeles. Am cerut o bere și ea s-a uitat la mine chiorîș.

— *Wass? Tier?*

— *Nein*, bere, am zis eu, încurcînd-o și mai tare.

— Mere? Pere? Mînere? O părere?

— *Nein, nein*, *Bier*.

I-am arătat pe meniu.

— Aaa, *Bier*, a zis ea, oarecum iritată, de parcă aș fi indus-o intenționat în eroare.

M-am simțit prost că nu știu germană, dar m-am mîngîiat cu gîndul că, dacă aș fi înțeles limba, aș fi știut cu ce se tot laudă individul ăla afectat de la masa de alături în fața neveste-sii (sau poate a amantei), ceea ce m-ar fi plictisit la fel de tare ca și pe ea. Femeia fuma țigară de la țigară dintr-un pachet de Lord și se uita cu un interes fățiș la toți bărbații din încăpere – bineînțeles, în afară de mine. (Eu sînt invizibil pentru toată lumea în afară de cîini și Martorii lui Iehova.) Bărbatul cu care stătea la masă nici nu băga de seamă. Era prea preocupat să-i spună cum tocmai le-a vîndut est-germanilor un camion de cercuri de hula-hoop și albume de Leo Sayer și să se umfle în pene cît e el de isteț.

Cînd individul rîdea, semăna ciudat de tare cu Arvis Dreck, profesorul meu de atelier din gimnaziu, ceea ce era o coincidență tulburătoare deoarece domnul Dreck era cel care mă învățase cele cîteva boabe de germană pe care le știam.

Alesesem clasa de germană doar pentru că profa era un vis erotic ambulant pe nume domnișoara Webster, care avea cei mai magnifici sîni din univers și un posterior care se lipea de fusta ei ca pepenii de folia de plastic în care sînt împachetați. De fiecare dată cînd domnișoara Webster se întindea ca să scrie ceva pe tablă, 18 adolescenți începeau să respire mai greu și-și lăsau mîna să alunece sub bancă. Dar, la două săptămîni după

ce a început anul școlar, domnișoara Webster a plecat în condiții misterioase – misterioase pentru noi, cel puțin – și domnul Dreck a fost ales să predea ora de germană pînă venea un înlocuitor.

A fost o catastrofă. Domnul Dreck nu știa aproape deloc germană. Singurul lui contact cu Germania era un festival al berii din Milwaukee. Sînt sigur că nu era nici pe departe calificat să predea limba asta. Ne dicta dintr-o carte, din care citea urmărind rîndurile cu degetul lui butucănos și sărind cuvintele prea complicate. Bănuiesc că n-avea nevoie de cine știe ce doctorate ca să predea la gimnaziu, dar era clar că, chiar și așa, capacitățile lui mentale erau cam depășite. Eu am învățat mai multă germană de la *Eroii lui Hogan*[1].

Îl uram pe domnul Dreck din toată inima. Timp de doi ani interminabili mi-a făcut viața un iad. La lecțiile lui monotone, care parcă nu se mai terminau, despre cum se folosesc și cum se întrețin sculele, chiar mă chinuiam să fiu atent, însă după cîteva minute ochii îmi alunecau spre altceva: 36 de adolescente, toate îmbrăcate cu fustițe albastre, plisate care nu le acopereau chiar de tot fundulețele obraznice – și imaginația mea începea să zburde ca un cîine scăpat din lesă și să se zbenguie jucăușă printre ele, adulmecînd și gîfîind pe lîngă picioarele alea lungi și bronzate. După vreo două minute mă trezeam la realitate, cu un zîmbet visător în colțul buzelor, descoperind că toată lumea se uita la mine. Era evident că domnul Dreck tocmai lansase o întrebare în direcția mea.

— Poftim, domnule Dreck?

— Te-am întrebat ce fel de lamă e asta, domnule Bryson.

— E o lamă ascuțită, domnule Dreck.

Domnul Dreck scotea atunci unul dintre oftaturile acelea exasperate pe care proștii le păstrează special pentru ocaziile fericite cînd este cineva și mai prost decît ei și spunea pe un ton ostenit:

— E un dublu sfredel unguresc de 35 de centimetri, domnule Bryson.

Apoi, pînă se termina ora, mă obliga să rămîn în picioare în spatele clasei, țintuind o bucată de glaspapir cu nasul de perete.

Nu aveam nici un talent pentru tîmplărie. Ceilalți din clasă făceau tot felul de chestii precum cufere din lemn de cedru și bărci numai bune de navigat pe ocean și erau lăsați să se joace cu unelte electrice periculoase și zgomotoase, dar eu trebuia să stau în colțul începătorilor, cu Tubby Tucker și încă unul care era așa de idiot, că nici măcar n-am știut vreodată cum îl cheamă. Îi spuneam pur și simplu Bălosul. Noi trei nu aveam voie să punem mîna pe lucruri mai periculoase decît glaspapirul și lipiciul, așa că stăteam săptămîni de-a rîndul la masa aia, făcînd tot felul de fleacuri din resturi de materiale, cu excepția lui Bălosul, a cărui unică ocupație era să mănînce lipici. Domnul Dreck nu pierdea nici o ocazie să mă umilească.

— Asta ce mai e? întreba el, smulgînd o bucată de lemn deformată la care mă munceam de 27 de săptămîni și ridicînd-o ca să rîdă toată clasa de ea. De 16 ani predau ore de atelier, domnule Bryson, și trebuie să spun că asta-i cea mai proastă muchie teșită pe care am văzut-o vreodată.

Odată a ridicat o căsuță pentru păsărele pe care o făcusem eu și aceasta pur și simplu s-a făcut bucăți în mîinile lui. Toată clasa se tăvălea pe jos de rîs. Tubby Tucker rîdea așa de tare, de era să se înece. A rîs 20 de minute, chiar și atunci cînd i-am șoptit peste masă că, dacă nu se oprește, o să-l las fără testicule.

Chelnerița mi-a adus berea și mi-am dat seama brusc că în ultimele zece minute rătăcisem cu mintea într-un mic univers numai al meu, probabil chicotind încetișor și murmurînd ceva doar pentru mine, cum fac oamenii ăia care locuiesc în stațiile de autobuz. M-am uitat în jur și am răsuflat ușurat văzînd că nimeni nu părea să fi băgat de seamă. Individul de la masa de alături era prea ocupat să i se laude neveste-sii/amantei cum le-a vîndut el românilor 2.000 de casete video cu Jason King, 170 de mașini electrice Sinclair și ultimele 68.000 de exemplare din ediția americană a cărții *The Lost Continent*, ca să le folosească pe post de izolație termică. În tot acest timp, femeia de la masa lui făcea dragoste din priviri cu un bărbat care cina singur în celălalt capăt al încăperii – sau mai degrabă se masturba din priviri, pentru că omul era prea ocupat să se lupte cu niște șuvițe de spaghete încîlcite și lungi de un metru, așa că nici nu a observat că era folosit pe post de jucărie sexuală.

Am luat o înghițitură sănătoasă din bere, încălzit de amintiri și jubilînd în sinea mea la gîndul că am scăpat de școală o dată pentru totdeauna, că niciodată, cît oi trăi, n-o să mai trebuiască să teșesc vreo muchie, să elucidez principiile Legii prohibiției în cel puțin 250 de cuvinte sau chiar să-mi pese cîtuși de puțin ce țări aflate la mama dracului produc iută și ce fac cu ea. Mă înveselesc de fiecare dată cînd mă gîndesc la asta.

În același timp, n-o să mai simt niciodată senzația unică și plină de satisfacție pe care am avut-o cînd i-am dat un pumn în burta moale ca o pernă lui Tubby Tucker. Nu eram bătăuș, dar Tubby era cu totul special. Dumnezeu l-a trimis pe Tubby pe pămînt cu singurul scop de a le oferi un cal de bătaie celorlalți copii. Îl băteau și fetele. Îl băteau și prichindeii cu patru ani mai

mici decît el. Pare o cruzime – și era o cruzime –, dar chestia e că *o merita*. Nu se învăța niciodată minte să-și țină gura. Îi spunea celui mai bătăuș copil din școală: „Doamne, Buckley, cine te-a tuns în halul ăsta? Nu știam că se dau de pomană și frizuri” sau „Hei, Simpson, nu era maică-ta aia care curăța veceul în stația de autobuz? Ar trebui să-i zici că chiștoacele alea îs mai bune de fumat dacă le lasă să se usuce oleacă”.

Așa că, de fiecare dată cînd dădeai cu ochii de el, ori îi făcea cineva „ace”, ori primea prosoape ude peste fesele roz și grăsuțe la vestiare, ori era în chiloți sub un stejar din curtea școlii, căznindu-se să-și dea jos cu un băț pantalonii ce atîrnau de vreo creangă, aruncați acolo de o mulțime de pînă la vreo 400 de inși, de care se lipeau uneori și șoferii care treceau pe acolo și cei ce locuiau în casele din apropiere. Avea ceva care scotea la lumină tot ce era mai rău în toți ceilalți. Vedeai și copii de grădiniță fugărindu-l pe stradă. Pun pariu că și astăzi mai vine la el cîte-un străin pe stradă și, fără nici un motiv, îi tuflește între ochi hotdogul pe care-l ține în mînă. Eu așa aș face.

Dimineață m-am dus la gară să prind un tren către Köln. Mai aveam la dispoziție o jumătate de oră, așa că am intrat în cafeneaua gării. Era o chestie mică, unde o femeie se ocupa de toate. A văzut că m-am așezat, dar nu m-a băgat în seamă, continuînd să aranjeze rafturile din spatele barului. Nu era decît la vreo 30 de centimetri de mine. Puteam să mă aplec și să-i folosesc fesele pe post de bongosuri, dar la un moment dat mi-am dat seama că, dacă vreau să fiu servit, trebuia să mă duc la bar și să-i cer. Ei nu i-ar fi trecut prin cap că poate eram și eu un turist străin care nu știe chestia asta și nu numai că nu m-a

întrebat cu o voce plăcută: „Cafea, *mein Liebchen*?”, ci nici măcar nu mi-a făcut semn să vin la bar. Nu, eu încălcam o regulă și pentru asta trebuia să fiu ignorat. Asta-i cea mai nașpa chestie la nemți. Mă rog, de fapt cea mai nașpa e predilecția de a porni războaie terestre în Europa, dar nici cealaltă nu-i mai prejos.

Cunosc un jurnalist englez care locuia la Bonn și pe care l-a sunat proprietăreasa la serviciu ca să-i spună să vină acasă, să-și strîngă rufele de pe sîrmă și să le întindă din nou, mai sistematic. El i-a zis – și citez – să se mai ducă-n pizda mă-sii, dar după aia, de fiecare dată cînd își întindea rufele afară, descoperea la întoarcere că fuseseră date jos de pe sîrmă și rearanjate. Același tip a tuns gazonul într-un weekend și, cînd să intre în casă, a găsit o anonimă pe preșul de la ușă care îl informa că e ilegal să-ți tunzi gazonul în Renania de Nord – Westfalia de sîmbătă la prînz pînă luni la 9 dimineața și că, dacă mai comite astfel de infracțiuni, va fi reclamat la poliția gazoanelor sau ceva de genul ăsta. Pînă la urmă a fost transferat la Bogotá și a spus că aia a fost cea mai fericită zi din viața lui.

Kölnul este un oraș deprimant, ceea ce însă mie mi-a plăcut. Era reconfortant să văd că și germanii pot să facă un oraș varză, nu numai alții, și cu Kölnul au reușit asta. Ieși din gară și chiar acolo, la capătul scării rulante, se află catedrala, cea mai mare construcție gotică din lume. E spectaculoasă și impunătoare, nu-i vorbă, dar se află în mijlocul unei piețe imense de beton, măturată de vînt, care este așa de goală și de părăsită, că ți se face milă. Imaginați-vă catedrala din Salisbury trîntită în parcarea de la Metro și s-ar putea să vă faceți o idee.

Nu știu ce a fost în capul lor cînd au construit-o. În mod sigur la oameni nu s-au gîndit.

Mai fusesem o dată într-o scurtă vizită în Köln, în vara în care am călătorit singur, dar nu-mi mai aduceam aminte mare lucru, în afară de prezența masivă a catedralei și de faptul că am stat la o pensiune undeva pe o străduță lăturalnică, umbrită de un pod de fier care traversa Rinul. Îmi aminteam pensiunea mult mai bine decît orașul. În holul din fața camerei mele se afla o masă ticsită cu teancuri de reviste nemțești, toate părînd preocupate exclusiv de sex și de televiziune, iar cum televiziunea în Germania părea și ea preocupată aproape exclusiv de sex, sexul era cam singurul subiect al acestor publicații. Nu aveau nimic pornografic, să știți. Pur și simplu publicau articole despre sex așa cum revistele britanice publică articole despre grădinărit. Eu mi-am petrecut mare parte a unei după-amiezi și o seară întreagă făcînd drumuri între camera mea și masa din hol, cu brațele pline de aceste periodice amuzante, în scopul de a realiza un studiu cultural.

Eram fascinat mai ales de o rubrică permanentă din – cred – *Neue Review*, care se axa în fiecare săptămînă pe un tînăr cuplu – un mecanic de camioane din Duisburg pe nume Rudi și seducătoarea lui soție, Greta, care era bibliotecară –, ceva de genul ăsta. În fiecare săptămînă era alt cuplu, dar toți arătau de parcă fuseseră storși din același tub cu pastă de dinți. Toți erau tineri și frumoși, toți aveau un corp superb și un zîmbet de-ți lua ochii. Două sau trei dintre fotografii îi arătau văzîndu-și de treburile lor zilnice – Rudi întins sub un camion DAF, cu o cheie fixă și un zîmbet larg, Greta la supermarketul din oraș, surîzînd spre puii congelați. Însă restul imaginilor ne desfătau cu Rudi și Greta goi pușcă, făcînd chestii prin casă: stînd împreună lîngă

chiuvetă ca să spele vasele, gustînd amîndoi din supa de pe aragaz, jucînd Scrabble întinși cu poponeața în sus pe un covor mițos.

Pozele astea nu aveau niciodată nimic fățiș sexual. Rudi nu avea niciodată erecție – se distra mult prea bine ștergînd vasele alea și gustînd din supă! El și Greta îți lăsau impresia că fiecare clipă a existenței lor era fericire curată. Zîmbeau direct spre cameră, superfericiți că vecinii și colegii lor de serviciu, ca toți ceilalți locuitori ai Republicii Federale Germania, îi văd tocînd legume și umplînd mașina de spălat vase în costumul lui Adam și al Evei. Și atunci m-am gîndit: ce ciudați sînt nemții ăștia!

Cam asta era tot ce-mi mai aminteam despre Köln și am început să mă tem, în timp ce zăboveam la marginea pieței catedralei, uitîndu-mă la străzile comerciale mohorîte de la picioarele mele, că asta era cam tot ce merita ținut minte. M-am dus la baza catedralei și m-am uitat la ea, în sus, mult timp, impresionat de masivitatea sa. Este absolut imensă, peste 140 de metri lungime și mai mult de 80 lățime, cu niște turle aproape la fel de înalte ca Monumentul lui Washington. Încap în ea 40.000 de oameni. Înțelegeți de ce construcția ei a durat 700 de ani – și asta cu muncitori germani. În Marea Britanie n-ar fi terminat nici măcar de săpat fundația pînă acum.

Am intrat și timp de o jumătate de oră am privit respectuos interiorul, dar fără nici urmă din acea senzație de euforie pe care mi-o stîrnise mult mai micuța catedrală de la Aachen cu o zi înainte, apoi am ieșit și m-am dus la marginea terasei care dă spre Rinul lat, maroniu și plin de lungi flote de barje. După ce am făcut și asta, m-am plimbat pe principala stradă comercială, Hohe Strasse, o arteră pietonală lungă care este una dintre cele mai scumpe două străzi din Europa din punctul de vedere al

chiriei spațiilor comerciale (cealaltă este Kaufingerstrasse din München). Este mai scumpă și decît Bond Street din Londra sau Rue du Faubourg-Saint-Honoré din Paris. Bernard Levin a scris în termeni călduroși despre Hohe Strasse în *Pînă la capătul Rinului*, dar mie mi se părea la fel ca orice altă stradă comercială din orice alt oraș – o înșiruire de magazine gen C & A, magazine de încălțăminte, magazine de muzică, locuri unde se vindeau camere și videocasetofoane. Strada colcăia de cumpărători de weekend, dar aceștia nu prea păreau să aibă discernămînt și nu erau nici pe departe la fel de bine îmbrăcați ca oamenii din Aachen. Puteam la fel de bine să fiu în Milton Keynes sau Doncaster.

M-am oprit în fața unuia dintre numeroasele magazine de electronice și m-am uitat la vitrina ticsită, întrebîndu-mă într-o doară dacă mărfurile alea sînt fabricate în Germania, dar nu, erau aceleași videocasetofoane și camere japoneze pe care le vezi peste tot, în afară de ciudatul proiector Grundig sau altă relicvă de pe vremea cînd totul era mai simplu. Cum eu am crescut într-o lume dominată de mărfuri americane, mă necăjeam foarte tare, ca un patriot ce eram, văzînd că apar produse japoneze peste tot și citeam cu năduf articole de prin reviste care explicau cum orientalii ăștia mărunței preiau controlul asupra întregii lumi.

Apoi, la un moment dat, în timp ce călătoream cu un Boeing 747, mi-am pus niște căști în care se auzea ca printr-un pahar de plastic legat de o ață și m-am uitat la un film ce arăta de parcă era proiectat pe un covoraș de baie și mi-a răsărit în minte ideea care m-a cutremurat – și anume că asta e limita la care au ajuns electronicele americane de larg consum. Ne-am dezvoltat pînă prin 1972 și apoi ne-am oprit. Dacă am fi lăsat

domeniul în seama companiilor RCA, Westinghouse și a celorlalte corporații americane, am tîrîi cu toții acum după noi niște walkmenuri cît o valiză pe care ar trebui să ne chinuim să le cărăm singuri. Iar din clipa aceea am fost recunoscător că japonezii mi-au umplut viața cu obiecte atît de comode precum ceasul de mînă care poate să memoreze numere de telefon, să-mi calculeze suma extrasă fără acoperire și să-mi cronometreze oul pe care îl pun la fiert dimineața.

Singura mea nemulțumire este că trebuie să ne obișnuim cu toate numele alea jenante pe care le dau japonezii produselor. Nimeni nu pare să zică niciodată nimic de chestia asta – de exemplu, cît de tîmpit și de eronat este numele *walkman*. Eu n-am înțeles niciodată care-i faza. Nici nu merge, nici nu e om. Te duce cu gîndul la ceva ce i-ai da unui orb ca să nu se izbească de toți pereții („Deschide-ți sonorul de la walkman, Harry"). Dacă ar fi fost realizat în America, ar fi primit un nume de genul SoundBlaster, MuzixMaster, Dynam-O-Box sau altceva care sună plin de energie. Dar chestiile astea nu se mai fac în America, așa că trebuie să acceptăm denumirile care le plac inginerilor japonezi – Sony Handy-Cam, Panasonic Explorer, Toyota Tercel. În ce mă privește, mie mi-ar fi jenă să-mi cumpăr o mașină al cărei nume sună ca un nou tip de poliester, dar îmi închipui că pentru japonezi denumirile astea sînt extrem de incitante și de nemaipomenite. Mă rog, la ce altceva să te aștepți de la niște oameni care poartă cămașă albă în fiecare zi din viața lor?

M-am întors la gară, unde îmi lăsasem geanta, neștiind ce altceva să mai fac. Avusesem intenția să rămîn vreo două zile la Köln ca să merg pe la muzee – sînt acolo niște muzee excelente

–, dar acum mă cam dezumflasem. Iar atunci am văzut ceva ce m-a făcut să-mi doresc instantaneu să plec de-acolo. Era un cinema porno non-stop – și destul de ordinar, judecînd după instantaneele lucioase afișate lîngă casa de bilete. Cinematograful se afla chiar în gară, unul dintre serviciile puse la dispoziția călătorilor de grijulia conducere a Deutsche Bundesbahn – Căile Ferate Germane. Nu sînt sigur de ce, dar chestia asta mi s-a părut extraordinar de dezgustătoare. În general, n-am nimic cu pornografia, dar chiar în gară? Era foarte sordidă ideea că, la sfîrșitul zilei de muncă, un om de afaceri se oprește să se uite 20 de minute cum și-o trag unii înainte să prindă trenul de 17.40 ca să ajungă acasă, la familia lui din Bensberg, și toată chestia era cu atît mai grețoasă știind că e susținută de compania națională de căi ferate.

Chiar în clipa aceea, programul imens de deasupra mea a început să se modifice, scoțînd sunetele alea simpatice: anunța un expres către Amsterdam.

— Așteptați-mă și pe mine! am mormăit eu și am luat-o la goană spre casa de bilete.

1. Sitcom american a cărui acțiune are loc într-o tabără de prizonieri din Germania nazistă în timpul celui de-al Doilea Război Mondial (n.tr.).

8

Amsterdam

Sosirea în Gara Centrală din Amsterdam este o experiență ciudată. Aceasta se află în mijlocul orașului, într-o piață însorită de la capătul străzii principale, Damrak. Ies pe ușa principală și dau cu ochii – mamă! – de toți hipioții care au mai rămas la ora asta. Habar n-aveam că mai sînt atîția – erau zeci, dacă nu chiar sute, trîndăvind în grupuri de cîte șase sau opt, cîntînd la chitară, poștind cîte-un joint, stînd tolăniți la soare. Era așa cum te-ai aștepta să arate cineva care și-a petrecut un sfert de viață trîndăvind prin spațiile publice și fumînd iarbă. Multora dintre ei părea că le căzuseră dinții și părul, dar compensaseră cumva asta procopsindu-se cu o liotă de copii și de cîini. Copiii se distrau jucîndu-se desculți la soare și cîinii mușcîndu-mă cînd treceam pe lîngă ei.

Am parcurs strada Damrak cuprins de surescitare. Amsterdamul fusese orașul care mie și lui Katz ne plăcuse cel mai mult în Europa. Nici nu aveam cuvinte să spun ce mult ne plăcuse. Era frumos, era prietenos, avea baruri excelente și marijuana nu era ilegală. Dacă am mai fi rămas pe-acolo încă o săptămînă, e foarte posibil să nu mai fi plecat niciodată – m-ai fi văzut acolo, așezat pe jos în piața gării cu o chitară acustică și

niște copii botezați Rază-de-soare și Zip-a-Dee-Doo-Dah. Nu a lipsit mult.

Damrak era o mare de turiști, hipioți și oameni ieșiți la cumpărăturile de weekend, fiecare mergînd cu altă viteză: turiștii abia tîrîndu-și picioarele, de parcă aveau șireturile legate între ele, cu ochii peste tot, dar nu și la drum, hipioții cocoșați și grăbiți, iar oamenii ieșiți la cumpărături strecurîndu-se printre ei ca întorși cu cheița. Era imposibil să-ți păstrezi ritmul. Am încercat la mai multe dintre hotelurile înșirate de-a lungul străzii, dar nu aveau nici o cameră liberă, așa că m-am strecurat prin spatele palatului regal din Dam, care seamănă cu o închisoare, și am cotit-o pe niște străduțe secundare, unde parcă îmi aminteam vag că ar mai fi niște hoteluri mici. Le-am găsit, dar nici aici nu erau camere libere. La majoritatea nici măcar nu a mai fost nevoie să întreb pentru că aveau în geam anunțuri cu NU AVEM CAMERE în vreo zece limbi.

Era limpede că lucrurile nu mai erau ca pe vremea mea. Eu și Katz coborîserăm din tren în toiul verii, întrebaserăm cum ajungem în cartierul marinarilor și ne luaserăm o cameră la primul hotel peste care am dat. Era un hotel încîntător care se numea Anco, instalat într-o casă tradițională din Amsterdam: cu fațada îngustă și cu fronton triunghiular, cu scări abrupte și întunecoase în interior și o vedere relaxantă către canalul O.Z. Voorburgwal, aflat la patru etaje sub noi. Costa cinci dolari pe noapte, preț în care era inclusă și o omletă la micul dejun, deși a trebuit să dormim în aceeași cameră cu doi tipi ceva mai în vîrstă decît noi.

Prima noastră întîlnire a fost cam aiurea. Cînd am deschis ușa, i-am găsit luîndu-se la trîntă în pat, la bustul gol – iar treaba asta ne-a surprins pe toți patru la fel de mult.

— Pardon, doamnelor! am zis eu și Katz și ne-am grăbit să ieșim înapoi pe hol, închizînd ușa în urma noastră, derutați.

Nimic din cei 20 de ani pe care îi trăiserăm în Iowa nu ne pregătise pentru asta. I-am lăsat un minut ca să se dezlipească unul de altul și să-și pună pe ei niște halate de baie, apoi am dat iar buzna în cameră, dar era clar că ei ne considerau niște intruși bădărani, părere confirmată de obiceiul nostru, perfecționat în următoarele două zile, de a ne întoarce întotdeauna în cameră taman cînd erau iar în toiul exercițiilor lor fizice. Ori indivizii ăia nu se opreau niciodată, ori ne nimeream noi mereu la fix.

Vorbeau cu noi cît mai puțin posibil. După accent, nu prea ne dădeam seama de unde sînt, dar credeam că ăla mai mărunțel ar fi putut fi australian, pentru că părea să se simtă foarte în largul lui dedesubt. Disprețul lor față de noi a devenit iremediabil în toiul celei de-a doua nopți, cînd Katz s-a dat jos cu chiu, cu vai din pat, după o seară de gală la Club Paradiso, și, oftînd din rărunchi, s-a pișat în coșul de gunoi.

— Am crezut că-i chiuveta – asta a fost explicația lui, cam penibilă, în dimineața următoare.

Colegii noștri de cameră s-au mutat în altă parte după micul dejun și tot restul săptămînii am rămas numai noi.

Am intrat rapid într-o rutină încîntătoare. Ne trezeam în fiecare dimineață ca să luăm micul dejun, apoi ne întorceam în cameră, astupam bine ferestrele și ne băgam iar cornul în pernă, de unde nu ne mai mișcam aproape toată ziua. Pe la 4 începeam iar să dăm semne de viață, făceam un duș fierbinte într-o cabină de pe hol, ne îmbrăcam cu niște haine curate, ne turteam puțin părul cu mîna și coboram în barul hotelului Anco, unde stăteam lîngă fereastră cu niște Oranjeboom în față,

uitîndu-ne la trecători și apreciind ce popor de treabă erau olandezii ăștia pentru că și-au umplut cel mai mare oraș cu canale plăcute, curve încîntătoare și droguri din belșug.

La Anco lucra un barman tînăr cu o barbă ca un spălător de sîrmă și o jachetă roșie cu trei numere mai mică decît măsura lui, care probabil fumase prea multă iarbă cu cîțiva ani în urmă și acum îți dădea impresia că ar trebui să-și noteze undeva cum îl cheamă, căci, dacă îl luai repede, nu părea să-și mai amintească. Ne vindea cîte o doză de hașiș și la 6 fumam și cîte o țigară de marijuana, așa, ca antreu, după care ne duceam la un restaurant indonezian care se afla chiar alături. Apoi, cînd întunericul învăluia orașul și curvele își ocupau posturile la colțurile străzilor, iar aerul serii se umplea de mirosurile îmbătătoare de canabis și cartofi prăjiți, o luam la picior pe străzi și ne lăsam ademeniți ușurel de haos.

Adesea ne duceam la Paradiso, un club de noapte care fusese o biserică veche, unde încercam fără succes să agățăm gagici. Katz avea cea mai proastă replică de agățat care există pe lumea asta. Cu un aer serios, aproape îngrijorat, se ducea la o fată și-i spunea:

— Scuzați-mă, știu că nu mă cunoașteți, dar m-ați putea ajuta să mut ceva 15 centimetri?

— Ce? întreba fata.

— Vreo 45 de mililitri de spermă, răspundea Katz, zîmbind.

Nu mergea niciodată, dar nici abordarea mea nu era mai brează, adică s-o întreb pe cea mai urîtă fată din încăpere dacă pot să-i fac cinste cu ceva de băut, primind de obicei drept răspuns un „Hai sictir!”. Așa că ne petreceam nopțile astfel încît ajungeam într-o stare pe care noi o numeam DCA – disfuncție cognitivă avansată. Într-o noapte ne-am întîlnit cu niște africani

cu priviri buimace pe care Katz îi încuraja să ațîțe o rebeliune în țara lor. S-a îmbătat așa de tare, că le-a dat ceasul de la mînă (aparent, era convins că sincronizarea avea să fie crucială în revoluția cu pricina), un Bulova care fusese al bunicului său și care valora o avere, iar apoi, în vara aceea, de fiecare dată cînd uitam chestia asta și îl întrebam cît e ceasul, îmi răspundea acru:

— Nu știu. Dar am pe unul în Zululand care se ocupă de chestiile astea în locul meu.

La sfîrșitul săptămînii am descoperit că ne cheltuiserăm exact jumătate din fonduri, adică 700 de dolari de căciulă, și am tras concluzia că era momentul să ne cărăm de-acolo.

*

Olandezii seamănă foarte tare cu englezii. Și unii, și alții sînt cam neglijenți (și spun asta cu toată afecțiunea): în felul cum își parchează mașina, cum așază coșul de gunoi, cum își proptesc bicicleta de primul copac sau zid ori de cea mai apropiată balustradă. Nu vezi nimic din acea meticulozitate obsesivă pe care o găsești în Germania sau Elveția, unde mașinile de pe unele străzi din cartierele rezidențiale par că au fost aliniate de cineva cu rigla și cu nivela. În Amsterdam, oamenii își lasă la-ntâmplare mașinile pe lîngă canale, adesea parcă gata să cadă în apă.

Seamănă cu englezii chiar și prin felul cum vorbesc. Asta m-a nedumerit întotdeauna. La *The Times* lucram cu un olandez pe care l-am întrebat odată dacă pronunția corectă a numelui artistului este Van Go sau Van Gok. Iar el mi-a răspuns, cam tăios:

— No, no, e Vincent Van – și a scos o serie de sunete icnite, de parcă îi intrase o gîză în gît.

După aceea, cînd nu eram așa aglomerați la birou, îl întrebam cum se zic în olandeză tot felul de expresii luate la întîmplare – Fondul Monetar Internațional, ouă poșate, cunnilingus – și întotdeauna îmi răspundea cu aceleași sunete icnite și înecate. Uneori, oamenii care mai treceau pe-acolo îl loveau cu palma peste spate sau se ofereau să-i aducă un pahar cu apă.

Am încercat chestia asta și cu alți olandezi – e o scamatorie bună dacă ai un olandez la o petrecere și nu știi ce să faci cu el –, de fiecare dată cu același rezultat. Și totuși, ciudat e că, atunci cînd auzi niște olandezi vorbind unul cu altul, nu scot icniturile alea aproape deloc. De fapt, limba lor sună ca un fel de engleză cu totul aparte.

Eu și Katz remarcam deseori lucrul ăsta. În timp ce mergeam pe stradă, ieșea un străin din întuneric și spunea: „Salut, băieți, n-ați vrea să-mi dați cu unsoare?” sau ceva de genul ăsta și de fapt tot ce voia de la noi era un foc ca să-și aprindă țigara. Era total derutant. Am redescoperit asta acum, cînd m-am înființat la un hotel de pe Prinsengracht și l-am întrebat pe proprietarul cu față blajină dacă are o cameră de o persoană.

— O, nu cred, a zis el, dar stați puțin s-o întreb pe soția mea.

Și-a băgat capul pe o ușă mascată de o perdea de mărgeluțe și a strigat:

— Marta, ce mișcă în colanții tăi? Ești cît se poate de umedă?

O voce din spate i-a urlat:

— Nu, dar mă furnică cînd fac pipi.

— Ai duhori de toate felurile?

— Da, de fasole și de flegmă.

— Dar despre subsuorile tale ce poți să-mi spui – transpiră dulceag?

— Zău că da.

— Să le sug pe înserat?

— Vai, dar cum să nu?

A întors spre mine o privire tristă.

— Îmi pare rău, m-am gîndit că poate și-a anulat cineva rezervarea, dar, din păcate…

— Tot timpul se simte miros de gaz, am zis eu drept mulțumire și am plecat.

Nu erau camere libere nicăieri. În cele din urmă, demoralizat, m-am întors în piața gării, la VVV, biroul național de turism, unde am presupus că există un serviciu specializat în găsirea unor cazări pentru turiști. Am intrat, am urcat niște scări și m-am trezit într-o sală care te făcea să te gîndești la Ellis Island. Erau o mulțime de turiști obosiți care stăteau la opt cozi haotice, cel puțin cîte 30 de oameni la fiecare. Personalul biroului îi trimitea în tot felul de alte orașe – la Haarlem, la Delft, la Rotterdam, la Haga – pentru că la nici un hotel din Amsterdam nu mai era nici măcar o cameră liberă, indiferent de preț. Și abia eram în aprilie. Atunci cum naiba o fi în iulie? Probabil că-i trimit pe oameni tocmai în Islanda. Pe perete era un anunț mare: NU MAI SÎNT BILETE PENTRU EXPOZIȚIA VAN GOGH. Mda, minunat. Unul dintre motivele pentru care venisem era să văd expoziția asta.

M-am așezat la una dintre cozi. Se înainta cu viteza melcului. Îmi era cald, eram transpirat și obosit, îmi era foame. Mă dureau picioarele. Voiam să fac o baie. Voiam o cină

copioasă și vreo cîteva beri. Nici o bucățică din mine nu avea tihnă.

Aproape toți cei din încăpere erau americani. Cînd ajungea în față, fiecare nou client trebuia întrebat ce preferințe are în materie de baie, mic dejun inclus, dotările camerei, accesibilitatea la mijloacele de transport în comun și preț. Asta dura enorm din cauza tuturor permutărilor pe care le presupunea. Apoi, aproape invariabil, clientul trebuia să se întoarcă spre persoana care îl însoțea – ce stătuse alături de el tot timpul *părînd* că este atentă, deși, evident nu era – și să-i explice de la capăt toate variantele. Urmau o lungă discuție și o serie de întrebări suplimentare – putem ajunge acolo doar cu trenul sau și cu autobuzul? Există vreun restaurant vegetarian în apropierea hotelului? Hotelul are camere pentru nefumători? O să găsim un taxi la gară cînd ajungem acolo sau trebuie să facem comandă, iar dacă trebuie să facem comandă, ne puteți da un număr de telefon? Există spălătorie publică în Delft? La ce oră pleacă ultimul tren? Credeți că ar trebui să fiu scos afară și împușcat pentru că am un cur imens și pun atîtea întrebări idioate? Și tot așa.

După ce ajungeau la o oarecare înțelegere de principiu, angajatul de la VVV dădea vreo 20 de telefoane pe la hoteluri de la periferie, cu o expresie de răbdare nemărginită și așteptări foarte scăzute – la majoritatea hotelurilor deja nici măcar nu mai catadicsea cineva să răspundă la telefon –, și apoi anunța că nu a găsit nimic la prețul ăla. Așa că trebuiau să analizeze alt set de opțiuni, care implica o distanță și un preț mai mari. Totul dura atît de mult, încît îți venea să aplauzi de fiecare dată cînd pleca cineva de la ghișeu și coada mai înainta cu 15 centimetri.

Singurul noroc era că fata de la ghișeul unde mă așezasem eu la coadă era frumoasă – nu doar extraordinar de atrăgătoare, cu un posterior care te făcea să simți că-ți transpiră palmele cînd se ducea pînă la fișe, ci și inteligentă, dulce, răbdătoare, empatică și avea accentul ăla olandez splendid, melancolic, care pur și simplu te topește. Se ocupa de fiecare client cu amabilitate și profesionalism și trecea fără efort de la franceză la germană, engleză sau olandeză – toate cu acel accent încîntător. Eram îndrăgostit. Recunosc. Blocat la o coadă care nu se mișca din loc, nu aveam nimic altceva de făcut decît s-o privesc mut și să admir totul la ea – felul cum își dădea părul după ureche, cum își încrețea nasul cînd se uita în cartea de telefon, cum forma numerele folosind capătul cu radieră al creionului. Pînă am ajuns eu la ghișeu, abia mă abțineam să n-o întreb: „Putem să facem sex de cîteva ori și apoi să discutăm despre căsătorie?”. Dar nu am făcut decît s-o întreb sfios dacă mi-ar putea găsi o cameră la un hotel care să se afle undeva în emisfera nordică. Mi-a găsit una în Haarlem.

Haarlemul era un oraș foarte plăcut. Cei care stăteau la coadă în fața mea fuseseră mai să leșine cînd li se spunea că trebuie să plece din Amsterdam dacă vor o cameră, dar eu am fost foarte încîntat. Haarlemul se afla la doar 20 de minute cu trenul și era un orășel foarte frumos, cu o catedrală splendidă într-o piață plăcută și cu o mulțime de restaurante bune care erau mai ieftine și mai goale decît cele din Amsterdam. Am mîncat o friptură cît toate zilele, am făcut o lungă plimbare prin oraș, m-am oprit impresionat în umbra catedralei, m-am întors la hotel, am făcut un duș fierbinte și m-am culcat fericit.

Dimineață m-am întors în Amsterdam. Pe vremuri îmi plăcea la nebunie să mă plimb prin orașe în diminețile de duminică, dar acum treaba asta devine din ce în ce mai descurajantă. Toate resturile nopții de sîmbătă – dîre de vomă, gunoaie, cutii de bere contorsionate – sînt încă împrăștiate peste tot și acum vezi obloanele acelea deprimante din grilaj de fier trase peste vitrinele magazinelor. Din cauza lor, toate străzile par periculoase și amenințătoare, ceea ce e absurd în Europa. Pe un pietonal inofensiv numit Heiligeweg, aproape fiecare vitrină era complet ascunsă în spatele unor obloane de metal – chiar și oficiul companiei Aer Lingus. Ce naiba ar fura cineva din biroul companiei Aer Lingus – macheta de avion din vitrină?

Am reușit să ajung la canale – Singel, Herengracht, Keizersgracht și Prinsengracht – și lucrurile s-au îmbunătățit imediat. Am hoinărit fără țintă de-a lungul lor, fericit, tîrșîindu-mi picioarele prin frunze și gunoaie, la adăpostul caselor înalte și înguste și al copacilor bătrîni. De-a lungul canalelor, Amsterdamul este un oraș extraordinar de frumos, mai ales într-o duminică dimineața, cînd nu prea e lume pe stradă. Un om stătea pe veranda lui într-un petic de soare, cu o ceașcă de cafea și un ziar, altul se întorcea de undeva cu o sticlă de vin, doi tineri au trecut pe lîngă mine învăluiți de aura aceea postcoitală și cîte un biciclist se deplasa încet de pe o stradă pe alta undeva mai în față, ca niște figuranți angajați să mai dea culoare scenei, dar în plimbarea mea de două ore n-am mai întîlnit pe nimeni altcineva.

Iar și iar, mă trezeam sprijinit de balustradă pe vreun pod arcuit, privind apa verde, sclipitoare, pierdut într-o reverie nătîngă pînă ce trecea murmurînd vreo barcă plină de turiști cu

aparate foto, tăind imaginea străzii care se oglindea sub mine și rupînd vraja. În urma bărcilor avea loc de fiecare dată un mic festival al gunoaielor stîrnite de siaj – o sticlă de Fairy, niște pachete de țigări, tot felul de ambalaje de la McDonald’s și Burger King – și atunci îmi aminteam că Amsterdamul este și un oraș murdar. E plin de rahat de cîine, de gunoaie și de graffiti. Vezi graffiti peste tot – pe cabinele telefonice, pe băncile din parcuri, pe pereții aproape tuturor clădirilor, pînă și pe arcadele de marmură ale pasajului care trece ca un tunel pe sub Rijksmuseum. N-am văzut în viața mea atîta graffiti. Și nici măcar nu e graffiti ca lumea. Doar niște mîzgălituri făcute aiurea cu spray-ul de niște indivizi cu creierul cît o alună. Olandezii par să aibă o problemă cu infracțiunile stupide. Probabil că în Amsterdam n-o să te jefuiască nimeni, dar mi s-a zis că seara nu îți poți parca mașina pe vreo stradă mai apropiată de centrul orașului fără să riști foarte mult să ți-o zgîrie cineva cu o șurubelniță de la un capăt la altul.

La 20 de ani mi-a plăcut Amsterdamul – chiar l-am admirat cu pasiune – pentru deschiderea, toleranța, atitudinea lui relaxată față de droguri, sex și toate celelalte păcate de care nu te mai saturi la 20 de ani. Dar acum mi se părea ciudat de obositor. Oamenii din Amsterdam se procopsiseră cu tradiția asta a toleranței, la fel ca oamenii care adoptă o anumită poziție politică și apoi trebuie s-o apere indiferent cît de imposibil de susținut devine. Deoarece se tot felicită de atîtea secole pentru toleranța lor inteligentă, acum nu mai au cum să nu accepte cu noblețe și graffiti, și hipioții distruși, și rahatul de cîine și gunoaiele. Bineînțeles, poate că înțeleg eu situația total greșit. Poate chiar le plac rahatul de cîine și gunoaiele. Sper din toată inima că asta este explicația, pentru că au așa ceva din belșug.

Ici și colo mai treceam pe lîngă o casă sprijinită cu bîrne, care avea nevoie urgentă de reparații. Amsterdamul a fost construit pe un teren mlăștinos și oamenii trebuiau tot timpul să aibă grijă să nu se afunde casele de lîngă canale. Fratele colegului meu de la *Times* a cumpărat o casă de lîngă unul dintre canalele mai mici și, după ce s-a mutat în ea, a descoperit că pilonii pe care fusese construită cu trei sute de ani în urmă putrezeau și casa se afunda în nămolul de sub ea într-un asemenea ritm, încît în scurt timp avea să i se inunde toată pivnița. Instalarea unor noi piloni sub o clădire de cîteva tone nu e chiar floare la ureche și, ca să-și consolideze casa, a plătit aproape de două ori mai mult decît îl costase ca s-o cumpere. Asta se întîmpla cu aproape 20 de ani în urmă și el poartă și acum șosete găurite, așa de mult s-a îndatorat.

Presupun că aceeași experiență au avut-o oamenii cu nenumărate clădiri din tot orașul, așa că nu poți să nu-i admiri pe bravii locuitori ai Amsterdamului pentru că își țin casele în picioare și cu atît mai mult cu cît continuă să locuiască în casele de lîngă canale. În Marea Britanie, parterul acestora ar fi fost ocupat de mult de shaormerii, de sediile unor societăți de credit imobiliar și curățătorii, toate cu vitrine imense, de parcă ar vrea cineva să vadă ce se întîmplă într-o curățătorie sau în biroul unei societăți de credit imobiliar.

Eu n-am înțeles niciodată chestia asta. Primul lucru pe care-l face o societate de credit imobiliar cînd pune mîna pe o clădire din epoca victoriană în Marea Britanie este să devasteze parterul și să bage o grămadă de sticlă. De ce? După cum poate ați observat, societățile acestea nu au *nimic* de pus în vitrine. Așa că etalează niște broșuri aranjate în formă de evantai, care te informează că poți să împrumuți bani de la ele – „Vai,

mulțumesc, credeam că vindeți cîrnați” –, printre care strecoară și niște acuarele oribile făcute de nevasta șefului. Așa că îi admir foarte mult pe olandezi pentru că și-au conservat cele mai frumoase străzi și au insistat ca oamenii să locuiască în continuare acolo.

Singura problemă e că, din cauza asta, catastrofele care se mai întîmplă din cînd în cînd devin cu atît mai greu de acceptat, după cum am descoperit îndurerat cînd am ajuns la capătul unei străzi numite Nieuwezijds Voorburgwal. Acolo, în locul în care trebuie să fi fost cîndva o casă frumoasă cu frontoane, se insinuase un Holiday Inn nou-nouț, o clădire așa de urîtă, așa de ștearsă, așa de zero barat, încît m-a făcut să mă opresc din drum, șocat. Totul la ea era ieftin și lipsit de imaginație – forma de cutie de carton, cărămizile căcănii, vitrinele goale, acoperișul acrilic de deasupra intrării, firmele verzi de plastic, camerele video montate pe pereți care urmăresc trecătorii. Arăta ca o parcare supraterană. Nu s-a făcut nici cel mai mic efort ca să i se dea cît de cît o notă de distincție.

Ar fi fost suficient de dureros și lîngă un aeroport, dar clădirea asta se afla în inima unuia dintre cele mai mari orașe ale Europei, pe o stradă în rest mărginită de case frumoase, patriciene. Cum a putut un arhitect să umble printr-un astfel de oraș și să-l lase inima să proiecteze o clădire așa de ștearsă? Cum de i-au îngăduit autoritățile orașului? Cum ar putea cineva să doarmă în ea? M-am trezit că mă întorc perplex către oamenii care treceau pe lîngă mine pe trotuar, venindu-mi să-i întreb: „Vedeți clădirea asta?”, dar toți își vedeau de drum privind în pămînt, deloc tulburați de existența ei. Nu înțeleg ce-i cu lumea asta.

S-a lăsat seara. A început să plouă ușurel. Ridicîndu-mi gulerul pînă peste urechi, m-am aventurat pe străzile întunecoase din Cartierul Roșu și m-am zgîit prin vitrinele ude de ploaie la mărfurile care erau la ofertă. Cartierul Roșu nu mai era ca pe vremuri. În 1973, cel mai îndrăzneț era un club care afișa următoarea inscripție: PE SCENĂ – spectacol cu FUTAI REAL. Acum totul era mult mai explicit. Vitrinele erau pline de o gamă uluitoare de falusuri de plastic, vibratoare, bice, casete video, alifii, reviste, chestii de piele și alte obiecte exotice pe care nu prea le găsești la supermarket. Într-o vitrină era o copie din plastic după zona reproducătoare a femeii, în mărime naturală, uimitor de realistă, cu labiile dilatate. Era *oribilă.* Arăta ca o chestie folosită la ora de anatomie – și chiar și așa te gîndeai că pe elevi tot i-ar fi apucat leșinul.

Revistele erau și mai vulgare. Vedeai acolo toate felurile imaginabile de cupluri făcîndu-și reciproc diferite chestii complicate și presante – heterosexuali, homosexuali, sadomasochiști, oameni grotesc de grași (o ușoară nuanță comică, presupun) și chiar animale. Pe coperta unei reviste era o tipă care îi oferea – cum să zic? – anumite servicii orale unui cal pe care calul nu s-ar aștepta în mod normal să le primească, nici măcar din partea unui alt cal. M-a lăsat mască. Și astea nu erau decît chestiile expuse în vitrină. Dumnezeu știe ce au sub tejghea.

Curvele erau tot acolo. Stăteau în vitrine „îmbrăcate” în niște body-uri fluorescente, inundate de o lumină rozalie, și îmi făceau cu ochiul cînd treceam. („Hei, le place de mine!”, mă gîndeam, pînă cînd mi-am dat seama că așa fac cu toți.) În spatele lor, mai zăream uneori cămăruțele minuscule în care își primeau clienții, care păreau albe și clinice, ca un loc în care te-

ai duce să faci o consultație pentru hemoroizi. Cu 20 de ani în urmă, toate prostituatele erau olandeze. Erau prietenoase, dulci și adesea extraordinar de frumoase. Dar acum toate prostituatele erau asiatice sau africane și păreau răutăcioase și cam ofilite, chiar și atunci cînd făceau mutrițe și îți trimiteau bezele cît mai ademenitoare și mai cochete.

Era o stradă întreagă cu chestii din astea, prelungindu-se și pe străduțele din apropiere. Nu-mi venea să cred că puteau fi atîția oameni în Amsterdam – atîția oameni pe lumea asta – care să aibă nevoie de o asemenea asistență doar ca să ejaculeze. Ce s-a întîmplat cu inițiativa personală?

Mi-am petrecut ultima dimineață la Rijksmuseum. *Rondul de noapte* nu era expus deoarece cu cîteva zile înainte un nebun sărise să-l atace cu un cuțit, așa că și el, și tabloul fuseseră duși la recuperare, dar muzeul este atît de mare – 250 de săli – și atît de ticsit de picturi minunate, încît aveam ce să văd pe săturate.

După aceea m-am dus pînă la Casa Memorială Anne Frank de pe Prinsengracht. Era plină de lume, dar nu mai puțin emoționantă. Opt oameni au stat trei ani ascunși într-un apartament secret aflat deasupra prăvăliei de mirodenii a lui Otto Frank, iar acum se perindă prin el un șir nesfîrșit de vizitatori în fiecare zi, ca să vadă celebra bibliotecă ce camufla intrarea și cele cinci încăperi în care au locuit. Tragic e că, atunci cînd familia Frank și ceilalți au fost trădați de cineva și arestați în cele din urmă, în august 1944, Aliații erau pe punctul de a elibera Olanda. Dacă ar mai fi rămas nedescoperiți cîteva săptămîni, ar fi fost salvați. Dar așa, șapte dintre cele opt persoane au murit în lagărele de concentrare. Nu a supraviețuit decît tatăl lui Anne.

Muzeul Anne Frank transmite perfect oroarea celor ce li s-au întîmplat evreilor, păcat numai că pare să nu pomenească deloc de olandezii care și-au riscat viața ajutîndu-i pe membrii familiei Frank și pe alții ca ei. Miep Gies, secretara lui Otto Frank, a trebuit să facă rost de mîncare în fiecare zi pentru opt oameni, plus pentru ea și soțul său, timp de trei ani, într-o vreme cînd totul era raționalizat cu strictețe. Trebuie să fi fost extrem de greu, ca să nu mai zic riscant. Și totuși, acesta nu a fost un gest izolat: 20.000 de oameni din Olanda au adăpostit evrei în timpul războiului, punîndu-și viața în pericol. Și ei merită să fie ținuți minte.

Ce o fi însemnat să fii evreu în Europa anilor ’30? Încă de la început, evreii au fost supuși celor mai grele umilințe: nu aveau voie să se așeze în parcuri sau în cafenele ori să meargă cu tramvaiul, li s-au confiscat mașinile și bicicletele, chiar și bicicletele copiilor lor. Dacă lucrurile s-ar fi oprit aici, ar fi rămas o pată pe obrazul Germaniei pentru totdeauna, dar, bineînțeles, situația a devenit mult mai dramatică, după cum o dovedesc fotografiile și documentele din celelalte încăperi ale muzeului – oameni mînați ca o turmă în vagoane pentru vite, grămezi de leșuri scheletice, fețele supte ale morților vii, toate imaginile acelea pe care le-ați văzut de o mie de ori.

O imagine pe care nu o mai văzusem pînă atunci m-a lăsat înmărmurit. Era o fotografie cam neclară în care se vedea un soldat german cu arma ațintită spre o femeie și pruncul pe care aceasta îl strîngea la piept, ghemuită lîngă un șanț plin de cadavre. Nu puteam să-mi iau ochii de la ea, încercînd să-mi imaginez ce fel de om ar fi în stare de așa ceva.

Probabil că nu era cea mai potrivită fotografie la care să mă uit chiar înainte de a pleca la gară ca să prind un tren spre

Germania.

9

Hamburg

Am plecat la Hamburg via Osnabrück și Bremen și am ajuns spre seară. Nu mai fusesem niciodată la Hamburg. Eu și Katz doar am trecut pe aici cu trenul în drum spre Scandinavia, dar era noaptea tîrziu și tot ce-mi mai aminteam era un oraș întunecat și o gară întunecată unde am stat o jumătate de oră, cît s-au mai atașat niște vagoane. Gara era cam cum mi-o aminteam, cu boltă și plină de ecouri, dar mai luminoasă și mai aglomerată la ora 6 seara. Era plin de oameni care se grăbeau să prindă un tren sau altul.

M-am strecurat prin mulțime către ghișeul de informații pentru turiști și, după ce mă chinuisem atîta să-mi găsesc cazare în Amsterdam, am plătit bucuros o taxă frumușică ca să-mi caute ei un loc unde să stau, descoperind apoi înciudat că Hotel Popp, stabilimentul către care m-a îndrumat tînărul plăcut și prevenitor după ce m-a ușurat de un pumn de bancnote plus ceva mărunțiș, se afla chiar vizavi de gară. Aș fi putut să-l găsesc și singur în 30 de secunde și să fi folosit banii ăia ca să mă destrăbălez o noapte pe Reeperbahn. Totuși, era foarte convenabil și avea un bar și un restaurant, așa că n-aveam de ce să mă plîng. De fapt, aveam. Camera era mică și deprimant de spartană, cu un bec de 20 de wați, fără covor, fără

televizor și cu un pat care ar fi putut fi confundat cu o masă de călcat. Dar, cel puțin, pentru că stăteam la Hotel Popp, nu aveam să-i uit numele și să ajung, cum mi se întîmplă adesea în orașe străine, să-i cer vreunui taximetrist să mă plimbe prin zonă pînă cînd dădeam cu ochii de el.

Am ieșit la o plimbare înainte de cină. Din loc în loc, pe străduțele din jurul gării, pierdeau vremea cele mai urîte prostituate din cîte văzusem vreodată – niște femei de 50 de ani cu fuste mini și ciorapi-plasă negri, rujate aiurea și cu țîțele pînă la genunchi. Cum naiba își găseau clienți nu puteam să pricep. Cînd una dintre ele mi-a aruncat o privire de genul „Bună, scumpule”, m-am întors așa de repede în stradă, de era să dea un autobuz peste mine. Dar după a doua intersecție lucrurile au început să arate mult mai bine. Îmi lăsasem harta la hotel, așa că habar n-aveam încotro merg, dar totul părea îmbietor în orice direcție. Era o seară caldă de primăvară, amurgul se lăsa tihnit peste oraș, ca o pătură pusă pe umerii cuiva, iar oamenii ieșiseră să se plimbe fără țintă și să caște gura la vitrine. Îmi plăcea că sînt și eu printre ei.

Mă așteptasem ca Hamburgul să fie mai sumbru, cam ca un Liverpool german, plin de poduri aeriene dărăpănate și maidane – știam deja că are cea mai mare rată a șomajului din Germania, de peste 12%, media națională fiind jumătate din această valoare, așa că mă așteptam la tot ce era mai rău –, dar se părea că nu era deloc într-o situație disperată, cel puțin la suprafață. Magazinele universale înșirate pe Mönckebergstrasse, principala stradă comercială, erau luminoase, impecabile și pline de mărfuri bune – mult mai frumoase decît orice găsești pe Oxford Street –, iar străzile

secundare străluceau de restaurante și bistrouri prin ale căror ferestre galbene vedeam oameni mîncînd bine și elegant.

M-am plimbat prin vasta piață a primăriei și pe străduțele întunecoase din Speicherstadt, frumoase și tăcute, apoi, după un colț, am descoperit una dintre cele mai izbitoare priveliști urbane pe care le văzusem vreodată – Binnenalster, cel mai mic dintre cele două lacuri în jurul cărora a fost construit Hamburgul. Știam de pe hărți că în Hamburg sînt lacurile astea, dar nimic din tot ce citisem sau văzusem în poze nu mă pregătise pentru frumusețea lor magnifică. Binnenalster este mult mai mic decît celălalt, dar tot e suficient de mare ca să formeze un vast dreptunghi de liniște și întuneric în mijlocul orașului. Pe malul lacului sînt copaci și bănci, sub ferestrele unor clădiri de birouri și ale cîtorva hoteluri de modă veche, genul de locuri unde portarii sînt îmbrăcați ca niște amirali albanezi și pe ușă tot intră și ies doamne bătrîne și bogate, înveșmîntate în blănuri, cu cîte un cățeluș sub braț.

Am stat pe o bancă, pe întuneric, vreo jumătate de oră, uitîndu-mă la luminile care licăreau pe suprafața plescăitoare a lacului, apoi m-am urnit în sfîrșit și m-am dus pînă la Kennedybrücke, un pod peste canalul ce unește cele două lacuri. Aussenalster, privit de aici, era mai mare, mai neregulat și chiar mai fermecător, dar aveam să aștept pînă a doua zi ca să-l admir mai pe îndelete.

Lihnit, m-am întors către luminile primitoare de la Popp, unde am luat o cină copioasă și surprinzător de gustoasă, avînd în vedere că era doar un mic hotel de lîngă gară: am înfulecat chifle, salată, carne și cartofi pînă am simțit că plesnesc, apoi am pus capac cu o bere nemțească bună și am citit jumătate de carte, pînă cînd, în cele din urmă, pe la 12 și jumătate, m-am

ridicat de la masă, am înclinat simandicos capul spre cei șase chelneri turci care mă serviseră atîtea ore la rînd și am urcat încet cu un lift minuscul pînă la etajul al patrulea, unde nu am pierdut decît o jumătate de oră chinuindu-mă să nimeresc gaura cheii, pînă cînd m-am trezit brusc în cameră, împingînd ușa cu călcîiul, m-am dezbrăcat oarecum (o șosetă, o mînecă de la cămașă) și m-am prăbușit pe pat, iar aici m-am cufundat aproape instantaneu într-un somn adînc, mulțumit și, aș îndrăzni să spun, grotesc de sforăitor.

M-am trezit într-un pătrat de raze de soare; deja era prea cald și prea multă lumină ca să mai pot dormi, așa că m-am dus, împleticindu-mă, pînă la fereastră și am descoperit că era o dimineață superbă, prea superbă ca să nu profit de ea. Gara Hauptbahnhoff și strada de sub fereastra mea, Kirchenallee, erau scăldate de soare, așa de luminoase, că a trebuit să-mi feresc ochii. Aveam o mahmureală de zile mari, dar după două cești de cafea tare la o masă însorită din fața hotelului Popp, un pumn de aspirine, două țigări și o tuse așa de violentă, că am accesat două noi filoane de flegmă, m-am simțit cît de cît mai omenește, fiind în stare să fac o plimbare pînă pe chei printre petele de soare din Parcul St. Pauli. Cînd am ajuns, am descoperit că nu era cine știe ce de văzut, doar macarale, șantiere navale și estuarul larg și leneș al Elbei. Mi-am amintit ce spunea Konrad Adenauer: „Se simte mirosul Prusiei cînd ajungi la Elba”. Mie nu-mi mirosea decît a pește mort – sau cel puțin presupuneam că era vorba de pește mort. Poate că așa miroseau prusacii.

În anii ’30, la docurile din Hamburg lucrau 100.000 de oameni. Acum abia dacă sînt 1.200, deși a rămas al doilea dintre cele mai active porturi din Europa (după Rotterdam), cu un

volum de schimburi comerciale cît cel al întregii Austrii. Dacă veneam cu vreo două săptămîni în urmă, aș fi putut vedea cargoboturi scoțînd cereale din cala de la pupa și depozitîndu-le în cala de la prova ca să mai stoarcă niște bani de la mereu binefăcătoarea CEE. Cu înclinația sa spre gafe monumentale, CEE le-a plătit ani de-a rîndul subsidii speciale transportatorilor pentru cerealele care erau produse într-o zonă a Pieței Comune și reexportate din altă zonă, așa încît transportatorii ce luau niște marfă din, să zicem, Franța sau Rusia descopereau că pot cîștiga o avere dacă fac escală la Hamburg și descarcă marfa aiurea, doar ca s-o încarce apoi la loc. Șmecheria asta i-a îmbogățit pe transportatori cu vreo 42 de milioane de lire sterline înainte ca birocrații CEE să se prindă că banii ăia puteau fi cheltuiți pentru altceva – pentru ei, să spunem – și să pună capăt acestei practici.

M-am îndepărtat de țărm cu cîteva sute de metri și am urcat pe Reeperbahn, celebrul bulevard al păcatului, lung de mai bine de un kilometru. Părea dezamăgitor de nondesfrînat. Bineînțeles, cuiburile păcatului nu arată niciodată cine știe ce la lumina zilei. Îmi amintesc că și în Las Vegas mă gîndeam că pare mai degrabă fascinant de patetic cînd îl vedeai dimineața, la o cafea și o gogoașă. Tot zgomotul și electricitatea dezlănțuite la lăsarea serii se risipesc sub soarele deșertului și brusc ți se pare totul superficial, ca un platou de filmare. Însă, chiar și așa, Reeperbahn părea de-a dreptul cuminte, mai ales după Amsterdam. Îmi închipuisem că e o stradă îngustă, pietonală, ticsită de baruri, sex-shopuri, localuri cu spectacole erotice, cluburi de striptease și toate celelalte chestii de care are nevoie marinarul ca să-și trezească la viață mădularul îmbibat de sare, dar asta era o stradă aproape normală, aglomerată de mașinile

care circulau între suburbiile din vestul orașului și centru. Stabilimentele nu tocmai sfinte erau multișoare, dar vedeai și o mulțime de localuri mai mult sau mai puțin normale – restaurante, cafenele, magazine de suvenire, magazine de blugi, chiar și un magazin de mobilă și un teatru unde se juca, inevitabil, *Cats.* Aproape singurul lucru care îți sugera că acest cartier era rău famat era expresia aspră de pe chipurile oamenilor. Toți păreau triști, trași la față, ca aceia care au tarabe într-un parc de distracții.

Atracțiile cu adevărat sordide se aflau pe străduțele secundare, ca Grosse Freiheit, pe care am cotit și eu. Am ajuns pînă pe Kaiserkeller, la nr. 36, unde cîntau odinioară cei de la The Beatles. Majoritatea celorlalte localuri de pe stradă erau dedicate sex-show-urilor live și am observat că fotografiile artistelor expuse afară erau neobișnuit – îmi vine să spun nechibzuit – de candide. Din experiența mea, știu că locurile de genul ăsta afișează întotdeauna fotografii cu femei vestite pentru frumusețea lor, precum Christie Brinkley și Raquel Welsh, și îndrăznesc să spun că pînă și cel mai ageamiu marinar din Tristan da Cunha ar trebui să-și dea seama că nu prea are șanse să găsească așa ceva înăuntru, însă măcar te fac să te întrebi ce anume o să găsești. În fotografiile astea am văzut însă niște femei care se roteau în cerc și care erau îngrozitor de în vîrstă – femei cu părul vopsit și niște coapse care mă duceau cu gîndul la niște lavă care se scurge. Femeile astea trebuie să fi fost trecute de prima tinerețe și pe vremea cînd cîntau aici Beatleșii. Nu erau doar trecute; abia dacă le mai puteai numi femei.

Nici sex-shopurile nu se comparau cu cele din Amsterdam, deși aveau o gamă largă de păpuși gonflabile, pe care le-am

studiat îndeaproape, pentru că nu mai văzusem niciodată așa ceva decît într-un scheci al lui Benny Hill. Cel mai mult m-a fascinat o iubită gonflabilă pe nume Afrodita, care costa 129 de mărci. Fotografia de pe cutie înfățișa o brunetă delicioasă într-un neglijeu transparent. Ori imaginea era o minciună sfruntată și crudă, ori se progresase în ultimii ani în domeniul plasticului mai mult decît mi-am dat eu seama.

Pe cutie erau enumerate cu litere mari, țipătoare numeroasele calități ale Afroditei: ÎN MĂRIME NATURALĂ!, PIELE MOALE, SENZAȚIE NATURALĂ!, ANUS GATA SĂ FIE PENETRAT! (Poftim?), OCHI CARE SE MIȘCĂ! (Îu!) și PĂSĂRICĂ VOLUPTUOASĂ CARE VIBREAZĂ LA COMANDĂ!

OK, dar, de gătit, știe să gătească? m-am întrebat eu.

Mai era una pe care o chema Păpușa Gonflabilă Chinezoaică 980. „Pentru o relație de durată”, promitea cu toată sinceritatea, după care adăuga cu litere groase: VINIL SUPER GROS. Asta îți cam taie romantismul, nu? Acesta era în mod evident un model pentru tipii mai practici. În schimb, avea și VAGIN ȘI ANUS CU VIBRATOR și SÎNI CARE SE ÎNFIERBÎNTĂ! Iar sub asta promitea: MIROASE CA O FEMEIE REALĂ.

Informațiile erau redate în diferite limbi. Interesant era că toate versiunile în limba germană sunau aspru și vulgar: LEBENGRÖSSE, VOLLE JUNGE BRUSTE, LIEBENDER MUND. Aceleași cuvinte în spaniolă sunau delicat și romantic: ANO TENTADOR, DELICIOSA VAGINA QUE VIBRA A TU ORDEN, LABIOS AMOROSOS. Aproape că-ți puteai închipui cum comanzi așa ceva la un restaurant („Aș vrea să-mi aduceți un Ano Tentador ușor rumenit și o sticlă de Labios Amorosos ’88”). Aceleași chestii în germană sunau ca apelul de trezire într-un lagăr de prizonieri.

Eram fascinat. Cine cumpără toate astea? Probabil că producătorii nu ar include și un anus vibrator sau niște sîni care se încing dacă nu ar exista cerere pentru așa ceva. Deci cine le cere? Și cum cumperi așa ceva? Îi spui persoanei de la tejghea că e pentru un prieten? Îți închipui cum ar fi s-o duci acasă cu tramvaiul și să-ți faci griji tot drumul că o să se rupă punga și o să cadă pe jos sau o să se umfle brusc singură ori, mai rău, că o să te calce o mașină și apoi o săptămînă întreagă ziarele or să fie pline de titluri ca: „POLIȚIA ÎL IDENTIFICĂ PE BĂRBATUL CU PĂPUȘA GONFLABILĂ” deasupra pozei tale din liceu, în care zîmbești tîmp? Eu n-aș rezista la toată tensiunea asta. Cum ar fi să vină la tine niște prieteni într-o vizită neanunțată tocmai cînd erai pe punctul să destupi șampania și să-ți petreci o seară romantică împreună cu iubita ta de plastic și să trebuiască s-o bagi repede în sobă, iar apoi să-ți faci o grămadă de griji toată seara că poate ai lăsat cutia pe pat sau ai uitat să ascunzi cine știe ce alte dovezi incriminatoare? („Apropo, pentru cine ai pregătit celălalt loc la masă, Bill?”)

Poate că am eu pitici pe creier. Poate că oamenii ăștia nu sînt cîtuși de puțin jenați de pasiunile lor anormale. Poate că vorbesc fără nici o problemă cu prietenii lor, la o bere: „Auzi, ți-am zis că am făcut un schimb și acum am o Șeherezada Model 280? Nu i se mișcă ochii, dar chestia cu anusul e foarte mișto”. Poate chiar le iau cu ei. „Helmut, ți-o prezint pe noua mea 440. Ai grijă la țîțe. Se încing.”

Rumegînd gîndurile astea, m-am întors în centru, trecînd pe lîngă tribunalele masive și pe lîngă sala de concerte, apoi pe un bulevard cu un nume interesant, Gorch-Fock-Wall, care mie îmi suna ca răspunsul la o ghicitoare („Ce face Gorch cînd nu-și găsește păpușa gonflabilă?”), și am mai căscat gura pe străzile

cu magazine și galeriile elegante dintre clădirea imensă a primăriei și Binnenalster.

Se apropia prînzul și oamenii ședeau în piețele însorite, luînd masa sau mîncînd o înghețată. Aproape toți păreau sănătoși și prosperi și adesea erau izbitor de frumoși. Mi-am amintit că orașele germane pe care le văzusem cu 20 de ani înainte erau pline de oameni de afaceri care arătau exact așa cum se presupune că ar trebui să arate nemții – grași și aroganți. Pe atunci îi vedeai îndopîndu-se cu mormane de cîrnați și cartofi și bînd, cu gura plină de mîncare, bere blondă din halbe de un litru la orice oră din zi, dar acum păreau să ciugulească delicat salate și pește și arătau foarte în formă și bronzați – și, mai mult decît atît, prietenoși și fericiți. Poate că era doar o chestie specifică Hamburgului. La urma urmei, Hamburgul e mai aproape de Danemarca, de Suedia și chiar și de Anglia decît de München, așa că poate nu e tipic pentru Germania.

Oricum, aerul ăsta relaxat și prietenos nu îl asociasem cu nemții pînă atunci, cel puțin nu cu cei peste 25 de ani. Nu era nici urmă de aroganță, doar o încredere calmă, care era clar justificată de bogăția materială din jurul lor. Acele mici îndoieli pe care le-am avut cu toții cînd a venit vorba să-i lăsăm pe germani să devină stăpînii Europei s-au risipit în soarele Hamburgului. Acum 45 de ani, acest oraș era în ruine. Practic totul în jurul meu era nou, chiar dacă nu părea. Datorită oamenilor, orașul și oamenii înșiși deveniseră bogați, eleganți și frumoși, prin istețime și muncă, iar oamenii ăștia aveau tot dreptul să fie aroganți în această privință, dar nu erau și îi admiram pentru asta.

Nu cred că o să le pot ierta vreodată de tot nemților trecutul lor, nu atîta vreme cît pot să mă întreb dacă nu cumva chelnerul ăla bătrîn și prietenos care îmi aduce cafeaua nu și-o fi petrecut tinerețea omorînd prunci cu baioneta sau mînînd evrei în camerele de gazare. Unele lucruri sînt atît de monstruoase, încît nu pot fi uitate. Însă nu văd cum ar putea cineva să meargă în Germania acum și să creadă vreo clipă că toate astea s-ar putea repeta vreodată. M-a frapat faptul că nemții devin noii americani – bogați, ambițioși, muncitori, preocupați de sănătatea lor, siguri de locul lor în lume. Văzînd Hamburgul acum, m-am bucurat că soarta mea e în mîinile lor – oricum, m-am bucurat mai mult decît dacă soarta mea ar fi în mîinile celor care și-au petrecut ultimii 40 de ani transformînd Marea Britanie într-un soi de Woolworth's la nivel de stat-națiune.

Un lucru nu se schimbase: femeile tot nu se rad la subraț. Asta m-a nedumerit cumva întotdeauna. Toate sînt așa de frumoase și de elegante, iar apoi își ridică brațele și le vezi spălătorul de sîrmă. Știu că unii cred că așa e mai natural, dar naturali sînt și napii și nu văd pe nimeni umblînd cu așa ceva la subraț. Totuși, dacă faptul că nu se epilează este cea mai rea trăsătură a germanilor în ultimii ani ai secolului XX, atunci eu unul sînt mulțumit că ei ne vor conduce în noul mileniu. Nu că am avea de ales.

Toate aceste trupuri agile și atrăgătoare au început să mă deprime, mai ales după ce mi-am văzut reflexia în vitrina unui magazin și mi-am dat seama că acum eu eram ăla gras. După ce am trăit primii 25 de ani din viața mea arătînd de parcă maică-mea m-ar fi făcut cu o insectă din familia fasmidelor, încă

rămîneam șocat cînd bila de osînză care eram se oglindea în vitrine. Chiar și acum am tendința să-i zîmbesc dimineața grasului pe care îl văd de fiecare dată cînd intru într-un lift cu oglindă. Am încercat odată să țin regim, dar problema e că dietele astea scapă imediat de sub control. Am slăbit aproape două kilograme în prima săptămînă și am fost foarte încîntat, pînă cînd mi-am dat seama că în ritmul ăsta aveam să dispar cu totul într-un an și ceva. Așa că am răsuflat ușurat cînd am descoperit că în a doua săptămînă am pus la loc toate kilogramele pe care le pierdusem (țineam un regim special creat chiar de mine, numit Dieta cu Pizza și Înghețată) și încă mă mîngîi cu gîndul că, dacă va fi vreodată o foamete la nivel mondial, eu încă o să mai mișun, poate chiar o să joc și tenis, atunci cînd voi, ceilalți, o să zăceți inconștienți, gata să vă dați duhul.

Mi-am petrecut o după-amiază întreagă plimbîndu-mă în jurul imensului Aussenalster. Nu intenționasem să-mi petrec toată după-amiaza acolo, dar era așa de frumos, că nu mă mai dădeam dus. Pe apă vedeai ici și colo ambarcațiuni cu pînze, iar niște feriboturi micuțe și roșii traversau fără încetare lacul sub un cer cu nori inofensivi, purtîndu-i pe pasageri între cartierele bogate din nordul orașului și centrul aflat la mare distanță. Un parc îngust, plin de oameni care făceau jogging, cupluri de îndrăgostiți și cîte-o bancă plină de bețivani (părînd că sînt într-o formă remarcabilă și că le merge bine, avînd în vedere ocupația lor), înconjura lacul și oferea delicii după delicii. Fiecare priveliște către lac era încadrată de stejari viguroși și de sălcii unduitoare, iar în zare se vedea orașul: un turn înalt de televiziune, cîțiva zgîrie-nori ici și colo, iar în rest acoperișuri

de aramă și turle de biserici care păreau să existe acolo dintotdeauna.

Pe străzile din jurul perimetrului unde se întinde lacul, oricît aveai chef să colinzi, erau case foarte mari, în toate stilurile arhitecturale posibile, care nu aveau nimic în comun în afară de grandoare. Pe alocuri, unde lacul forma brațe cu apă liniștită, casele aveau gazoane uriașe și umbrite care ajungeau chiar pînă la mal, cu foișoare, umbrare și debarcadere. Trebuie să fie foarte plăcut să trăiești pe malul unui lac, într-o casă mare, și să mergi la serviciu pe jos sau cu bicicleta, ocolind lacul, ori să-l traversezi cu feribotul sau poate chiar cu barca ta personală și să ajungi la capătul celălalt, într-un centru atît de bogat și de frumos. Ce viață perfectă ai putea avea în Hamburg!

10

Copenhaga

Am luat un tren pînă la Copenhaga. Îmi place să călătoresc cu trenul în Danemarca pentru că ești mereu nevoit să urci și să cobori de pe feriboturi. Durează mai mult, dar e mai amuzant. Nu știu de ce ar vrea cineva să evite fiorul acela pe care îl simți cînd te oprești lîngă o navă mare și albă care urmează să pornească în larg cu tine la bord. Eu am crescut la o mie de mile de cel mai apropiat ocean, așa că pentru mine orice călătorie pe mare, oricît de scurtă, este mereu ceva nou. Dar am observat că pînă și danezii și nemții, pentru care chestia asta trebuie să fie ceva la ordinea zilei, se uitau pe geam nerăbdători cînd am ajuns la docurile din Puttgarden și trenul nostru a schimbat macazul spre feribot, botezat *Karl Carstens*.

Vă dau un sfat dacă intenționați să călătoriți vreodată cu un feribot scandinav. Nu coborîți primul din tren, pentru că toată lumea o să vă urmeze, sperînd că veți reuși să ajungeți în zona principală a vasului. Eu și încă vreo 300 de oameni ne luaserăm după un individ agitat, cu o pălărie moale, gri, care ne-a învîrtit vreo trei kilometri pe puntea de încărcare, umblînd încolo și-ncoace printre vagoane de tren și tiruri imense, cu prelate, aruncîndu-ne din cînd în cîte o privire iritată, de parcă ar fi vrut să scape de noi; însă noi știam că singura noastră

speranță era să ne ținem scai de el și, pînă la urmă, el a găsit un buton roșu pe perete, care, cînd l-a apăsat, a deschis o trapă secretă care dădea spre scări.

Toți au urcat înfiorați pe treptele de metal și s-au îndreptat țintă spre bufet. Îți dădeai seama ce nație e fiecare în funcție de ceea ce comanda. Toți nemții au cerut niște farfurii umplute vîrf cu carne și cartofi, danezii și-au luat beri Carlsberg și prăjituri cu cremă, suedezii cîte o felie de pîine de secară cu un peștișor mort pe ea. Cozile erau prea mari pentru mine, așa că am urcat pe puntea de sus și m-am proțăpit la soare, în briza puternică, în timp ce vasul s-a desprins de țărm și, cu un zgomot care semăna ciudat de tare cu cel pe care-l scoate o mașină de spălat în timpul primului ciclu de spălare, a început să traverseze cei 20 de kilometri de valuri înspumate dintre nordul Germaniei și insula daneză Lolland. Eram vreo opt, toți bărbați, care stăteam acolo, biciuiți de briza aspră, prefăcîndu-ne că nu ne pasă. Treptat, Puttgardenul a rămas în urma noastră, înghițit de siajul înspumat, iar în scurt timp insula Lolland a apărut la orizont și a început să alunece spre noi, ca un monstru de mare uriaș, ieșit din adîncuri.

Nu există nimic mai frumos decît să călătorești pe mare, după părerea mea, dar astăzi nu prea mai pupi așa ceva. Chiar în momentul acesta se fac planuri mărețe de a construi poduri și tuneluri care să lege principalele insule daneze, precum și Copenhaga de Suedia și chiar Puttgardenul de Rødbyhavn, astfel încît oamenii să poată traversa rapid, în zece minute, fără să-și dea seama că au trecut dintr-o țară în alta. Mie mi se pare că acest nou impuls european de a șterge granițele dintre țări e puțin cam nechibzuit.

La Rødbyhavn, după atîția fiori, am urcat toți din nou în tren și restul după-amiezii, pînă am ajuns la Copenhaga, nu ne-a mai impresionat nimic. Danemarca era mult mai îngrijită și mai pustie decît fusese nordul Germaniei. Nu erau fabrici, ca în Germania, și nu exista dezordinea aceea prin curțile fermelor, cu tractoare lăsate în părăsire și unelte agricole ruginite, cum vedeai prin Belgia și Olanda. Pe dealurile joase și în golfurile puțin adînci de pe coastă erau șiruri de centrale electroeoliene mari, ale căror elice cu trei pale se roteau leneș. Păcat – m-am gîndit eu detașat, ca atunci cînd privești lucruri care deja ies din raza ta vizuală – că nu le făcuseră mai frumoase, eventual ca niște mori de vînt olandeze la o scară mai mare.

Părea ciudat și trist că oamenii putuseră să se înconjoare atîtea secole, fără nici un efort, de lucruri care păreau să se încadreze perfect în peisaj – mici poduri arcuite și ferme de piatră, biserici, mori de vînt, serpentine, garduri vii – și acum păreau să nu mai fie în stare să facă nimic în zona rurală care să nu semene cu o palmă peste față. Astăzi, totul se rezumă la utilitate, ca morile de vînt anost de practice pe care le vedeam pe fereastra trenului, sau arată ieftin și provizoriu, ca șoproanele de tablă și hangarele de beton numite supermarketuri pe care le vezi la marginea tuturor orașelor nu foarte mari. Cîndva construiam civilizații. Acum construim malluri.

Am ajuns în gara centrală din Copenhaga pe la 5 și ceva, însă oficiul turistic din gară nu mai era deschis. Lîngă el era un panou cu vreo 30 de hoteluri, fiecare avînd în dreptul lui un beculeț roșu care indica dacă nu mai are camere libere. Vreo două treimi dintre beculețele astea erau aprinse, dar nu era nici

o hartă pe care să văd cum ajung de la gară la hoteluri. O clipă m-am gîndit să-mi notez niște nume și niște adrese, dar nu prea aveam încredere în panoul ăla și, oricum, adresele erau tot degeaba dacă nu găseam o hartă a orașului.

M-am întors, buimac, către o daneză fără adăpost care mă prinsese de antebraț și-mi spunea nu știu ce într-o păsărească veselă. E ciudat cum se prind oamenii ăștia cînd ajung în oraș. Probabil că au un buletin informativ, ceva. Am început să ne învîrtim împreună prin gară, eu uitîndu-mă în toate părțile după o hartă, ea ținîndu-mă de braț și făcîndu-mi nu știu ce confesiuni demente. Cred că ne stătea nemaipomenit de bine împreună. Un om de afaceri s-a holbat la noi pe deasupra unui ziar cînd am trecut pe lîngă el.

— *Blind date*, i-am aruncat eu confidențial, dar el nu-și lua ochii de la noi.

N-am găsit nici o hartă a orașului, așa că am lăsat-o pe femeie să mă însoțească pînă la ieșirea principală, unde mi-am desprins brațul de care se agățase și i-am dat niște mărunțiș din mai multe țări. L-a luat și a plecat fără să se mai uite înapoi. Am privit-o cum se îndepărtează, întrebîndu-mă de ce le plac nebunilor așa de tare gările și autogările. Vin aici ca la serviciu („Dragă, plec la gară să scormonesc prin coșurile de gunoi și să bolmojesc la străini. Ne vedem la 5!”). Nu înțeleg de ce nu se duc undeva, pe o plajă sau în Alpi ori în alt loc mai plăcut.

Am umblat pe la vreo șase hoteluri din imediata apropiere a gării și n-am găsit camere libere nicăieri.

— Este vreun motiv special pentru care e plin peste tot? am întrebat la un hotel. Vreo convenție, o sărbătoare națională sau ceva de genul ăsta?

— Nu, tot timpul e așa, mi s-a răspuns.

Numai mie mi se pare chestia asta exasperantă? Mă gîndesc că n-ar fi chiar așa de greu, pe un continent unde comerțul și turismul sînt înfloritoare, să se aranjeze lucrurile în așa fel încît un călător care ajunge după-amiaza într-un oraș să poată găsi cazare fără să fie nevoit să umble bezmetic ore întregi, de parcă ar fi un imigrant ilegal. Vreau să zic că eu eram dispus să cheltuiesc o grămadă de bani în hotelurile și restaurantele lor, să le subvenționez muzeele și tramvaiele, să-i umplu de valută și să plătesc TVA-ul lor exorbitant de 22% fără să crîcnesc, iar tot ce voiam în schimb era un loc unde să dorm.

Ca majoritatea chestiilor în momentul în care le cauți, hotelurile parcă intraseră brusc în pămînt la Copenhaga. Am bătut degeaba tot centrul vechi al orașului și tocmai eram pe punctul să mă întorc la gară și s-o iau de la capăt cînd am dat peste un hotel ce se numea Sophie Amalienborg. Era mare, curat, modern și îngrozitor de scump, dar puteau să-mi dea o cameră cu un pat pentru două nopți și am acceptat-o fără ezitare. Am făcut un duș fierbinte și mi-am schimbat hainele și eram alt om cînd am pornit-o la plimbare pe străzi.

În afară de a mînca o plăcintă delicioasă cu cremă de ciocolată și a primi pe neașteptate un cec generos în cutia poștală, există ceva mai tare decît să fii de capul tău într-un oraș străin, într-o seară frumoasă de primăvară, hoinărind pe străzi necunoscute în umbrele alungite ale unui amurg leneș, oprindu-te ca să mai caști gura la vitrine, la o biserică, la o piațetă frumoasă ori la o zonă tihnită de lîngă chei, ezitînd cînd ajungi la colț, întrebîndu-te dacă restaurantul acela plin de veselie și primitor pe care ți-l vei aminti cu drag mulți ani de-acum înainte o fi pe strada asta sau cealaltă? Mie îmi place la

nebunie. Mi-aș putea petrece toată viața ajungînd în fiecare seară în alt oraș.

Într-adevăr, Copenhaga nu e rea deloc. Nu e un oraș deosebit de frumos, dar este extrem de atrăgător. Are un milion și jumătate de locuitori – un sfert din populația Danemarcei –, însă are ritmul și atmosfera unui oraș universitar. Spre deosebire de majoritatea marilor orașe, este surprinzător de lipsit de aroganță. Nu are monumente închinate unui trecut imperial și prea puține lucruri sugerează că este capitala unei țări care a condus cîndva Scandinavia. Alte orașe le ridică statui generalilor și autocraților. Copenhaga îți arată o mică sirenă. Mi se pare excelentă chestia asta.

M-am plimbat pe Nyhavn, o stradă lungă cît trei cvartale, cu un canal în mijloc, plin de ambarcațiuni cu catarge înalte și mărginit de case înguste din secolele XVII-XVIII, cu frontoane în trepte, care pentru toată lumea arată ca o bucățică de Amsterdam ce s-a rătăcit. De fapt, în cartierul ăsta s-au stabilit inițial cîțiva marinari olandezi, el rămînînd pînă nu demult locul de întîlnire al matelotilor veseli. Chiar și acum are un aer ușor slobod în unele locuri – un salon de tatuaj și vreo două bombe pe ferestrele cărora te aștepți să-i vezi pe Popeye și pe Bluto împărțindu-și pumni, însă chiar și astea încep să dispară. De mulți ani, restauratorii au transformat aproape cu forța Nyhavn într-o zonă de lux și majoritatea localurilor sînt acum baruri de fițe și restaurante de patru stele, care sînt totuși foarte agreabile, căci danezii nu par să se simtă deloc jenați că trăiesc bine, iar la urma urmei așa ar fi și normal.

De la un capăt la altul, strada Nyhavn era mărginită de terase, la care stăteau tineri blonzi și superbi, ce beau, mîncau și se bucurau de vremea neobișnuit de caldă pentru perioada

asta a anului. În Copenhaga mă întreb mereu ce fac cu bătrînii – probabil că-i țin în pivnițe sau îi trimit în Arizona – pentru că toți, fără excepție, sînt tineri, ca scoși din cutie, sănătoși, blonzi și extrem de frumoși. În Copenhaga, un casting pentru o reclamă la Pepsi ar putea dura cinci minute. Și toți par așa de fericiți!

Danezii sînt așa de plini de *joie de vivre*, încît practic o emană prin toți porii. Într-un colț de Europă unde locuitorii nu prea au habar ce-i aia plăcere (în Norvegia, trei oameni și o sticlă de bere înseamnă petrecere; în Suedia, sportul național este sinuciderea), atitudinea relaxată a danezilor față de viață nu este neapărat tonică, ci mai degrabă surprinzătoare. Știți cît a durat al Doilea Război Mondial pentru Danemarca? S-a terminat într-o singură zi – de fapt, în mai puțin de o zi. Tancurile lui Hitler au trecut granița la adăpostul întunericului și pînă în zori preluaseră controlul asupra țării. După cum remarca un politician din vremea aceea: „Am fost capturați printr-o telegramă". Seara erau toți înapoi în baruri și restaurante.

Copenhaga este și singurul oraș în care am fost vreodată unde funcționarele ies la prînz să facă plajă topless în parcuri. Chiar și numai pentru asta, are oricînd votul meu dacă vrea să fie Capitală Culturală Europeană.

Am luat cina într-un restaurant elegant și aglomerat de la subsol, pe la mijlocul străzii Nyhavn. Eu eram singurul care nu arăta de parcă ar fi venit direct de pe platoul de filmare al serialului *Miami Vice.* Toți bărbații aveau cămașa încheiată pînă la ultimul nasture și femeile purtau cercei mari și aveau părul încîlcit cu stil, pe care erau nevoite să-l ferească de fiecare dată cînd se aplecau deasupra farfuriei. Erau toate una și una. Eu mă

simțeam de parcă eram din Epoca de Piatră. Mă așteptam să vină managerul dintr-o clipă în alta și să-mi spună: „Scuzați-mă, domnule, n-ați vrea să vă dați puțin cu spuma asta de păr?”. Însă personalul s-a purtat cu mine de parcă eram un vechi prieten și mîncarea a fost atît de bună, încît nu m-a deranjat să mă despart de teancul de bancnote gros de 15 centimetri, cît costă orice masă în Copenhaga.

Cînd am urcat treptele, ieșind în stradă, era deja întuneric și se răcorise, dar oamenii tot stăteau pe terase, bînd și discutînd aprins, cu hainele puse pe umeri. Am traversat Kongens Nytorv, una dintre principalele piețe ale orașului, adormită și verde, am trecut pe sub luminile difuze de la Hotel D'Angleterre, plin de alți meseni fericiți, și am luat-o pe Strøget, principala stradă comercială din Copenhaga. Strøget este cel mai lung pietonal din lume. De fapt, e formată din cinci străzi care se contopesc pe mai mult de un kilometru între Kongens Nytorv și cealaltă piață importantă a orașului, Rådhuspladsen, în capătul dinspre Tivoli. Fiecare articol turistic pe care îl citești despre Copenhaga ridică în slăvi Strøget, dar pe mine mă cam dezamăgește de fiecare dată. Ori de cîte ori o văd, mi se pare că a devenit mai ponosită. În capătul dinspre Kongens Nytorv încă găsești multe magazine elegante și amuzante – Georg Jensen pentru argintărie, Brødrene Andersen pentru haine, Holmegaard pentru porțelanuri și obiecte de sticlă –, dar, cum treci de jumătatea pietonalului, Strøget se deteriorează rapid și nu mai vezi decît magazine de suvenire ieftine, McDonald's, Burger King și alte temple luminoase închinate fast-foodurilor unsuroase. Ar fi nemaipomenit dacă strada ar fi pavată (acum e acoperită de un asfalt peticit) și ar avea mai multe bănci și chiar – pot să îndrăznesc? – cîte un ghiveci cu mușcate ici și colo. E

păcat că într-o țară atît de bogată și de preocupată de design cum este Danemarca nu sînt în stare să facă întreaga stradă mai pitorească – nu mă pot abține să nu spun asta.

Totuși, e plăcut să te plimbi dintr-un capăt în altul al centrului fără să vezi mașini, iar cînd ajungi la capătul dinspre vest, cînd te gîndești că nu mai e nimic interesant de văzut și că ar trebui să te întorci, intri în vasta și colorata Rådhuspladsen, piața primăriei. Unul dintre lucrurile pe care le fac europenii și care m-a impresionat întotdeauna este că permit să se monteze reclame cu neoane colorate pe toate acoperișurile și la ultimele etaje din principalele piețe ale orașelor. Ziua nu le observi pentru că sînt foarte sus, așa încît clădirile își păstrează aerul de splendoare severă, foarte potrivit cu funcția lor, dar, cînd se întunecă și nu te-ar deranja puțină voioșie, aceleași clădiri strălucesc brusc de reclamele care luminează piața și colorează fețele oamenilor.

M-am dus spre Tivoli, deși am văzut de la distanță că e închis și întunecat, de parcă ar fi fost acoperit cu o husă. Conform unui anunț de pe poartă, avea să se deschidă abia peste vreo două săptămîni. În timp ce traversam piața înapoi spre Strøget, am dat peste un mic grup de oameni lîngă primărie și m-am oprit să văd ce se întîmplă.

Doi polițiști, un bărbat și o femeie, amîndoi tineri, blonzi și la fel de frumoși ca toată lumea din orașul ăsta, îi vorbeau cu o voce blîndă și părintească unui băiat de vreo 17 ani care era evident că ingerase genul acela de droguri ce îți transformă creierul într-un lift ultrarapid către planeta Pluto. Dezorientat de zborul ăsta instantaneu prin cosmos, se pare că se împiedicase, căzuse și-și spărsese capul; un firișor de sînge i se prelingea de deasupra frunții pînă pe obraz. Polițiștii erau

îmbrăcați cu cele mai șmechere uniforme în stil comando pe care le-am văzut vreodată – niște salopete bleumarin cu o mulțime de fermoare, buzunare și găici de care erau agățate lanterne, carnețele și stații și, habar n-am, puteau la fel de bine să fi avut și niște harpoane și lansatoare de rachete. Arătau de parcă numai ei doi ar fi putut să rezolve orice situație neprevăzută, de la o epidemie de febră Lassa pînă la dezarmarea unui submarin nuclear.

Și chestia e că asta era probabil cea mai gravă situație cu care aveau să se confrunte în seara aceea. Danezii sînt aproape absurd de pașnici. Cea mai virulentă infracțiune din această țară este furtul de biciclete. În 1982, an despre care am informații directe, în Copenhaga au avut loc șase crime, față de cele 205 din Amsterdam, un oraș cam la fel de mare, și cele 1.688 din New York. Orașul ăsta e așa de pașnic, încît regina Margareta mergea pe jos de la palatul Amalienborg pînă la magazine în fiecare dimineață ca să cumpere flori și legume, la fel ca orice cetățean normal. L-am întrebat odată pe un danez cine o păzea în astfel de situații, iar el s-a uitat la mine surprins și mi-a răspuns: „Păi, noi toți”, ceea ce mi s-a părut minunat.

Polițiștii l-au ajutat pe băiat să se ridice în picioare și l-au condus la mașina de poliție. Mulțimea s-a dispersat, dar eu m-am trezit că mă țineam după ei, aproape involuntar. Nu știu de ce eram așa de fascinat, cu excepția faptului că nu mai văzusem niciodată polițiști așa de blînzi. La mașină, am întrebat-o în engleză pe polițistă:

— Nu vă supărați, ce-o să faceți cu băiatul?

— Îl ducem acasă, a răspuns ea simplu.

Apoi și-a înălțat puțin sprîncenele și a adăugat:

— Cred că ar trebui să se întindă în patul lui.

Am fost impresionat. Nu puteam să nu mă gîndesc cum fusesem oprit de polițiști în America, lipit de un zid, cu brațele și picioarele desfăcute, și percheziționat, iar apoi dus la secție și arestat pentru că nu plătisem parcarea. Și eu aveam tot vreo 17 ani pe atunci. Dumnezeu știe ce mi-ar fi făcut dacă m-ar fi găsit drogat pe o bancă din oraș. Cred că pe la vremea asta ar fi trebuit să ies din închisoare.

— O s-o încurce din cauza asta? am întrebat.

— Cu taică-său, probabil. Dar nu cu noi. Toți știm cum e să fii tînăr și să mai faci cîte-o nebunie, nu? Noapte bună. Ședere plăcută în Copenhaga.

— Noapte bună, am răspuns și, plin de cea mai profundă admirație, m-am uitat după ei cum pleacă.

Dimineață aveam chef să merg pe la muzee. Copenhaga are niște muzee splendide, care sînt ciudat de neglijate, chiar și de danezi. M-am dus mai întîi la imensul Muzeu Național, vizavi de palatul Christiansborg, unde eram aproape singurul vizitator. În muzeele naționale, mai ales cele din țări mici, adesea nu prea ai mare lucru de văzut – niște manechine ca alea din magazine îmbrăcate în straie țărănești din secolul al XVI-lea și o vitrină cu șase monede romane descoperite în grădina cuiva. Însă Muzeul Național al Danemarcei este mare și are o mulțime de exponate interesante, astfel că am petrecut o dimineață întreagă colindînd încîntat kilometrii de săli pline de ecouri.

După aceea m-am dus la Gliptoteca Ny Carlsberg. Sînt muzee care adăpostesc comori minunate în niște clădiri anoste și mai sînt altele care au comori anoste păstrate în niște clădiri minunate, însă această gliptotecă este remarcabilă la ambele

capitole. Are o colecție excepțională de statui romane și unele dintre cele mai frumoase picturi impresioniste, dar și clădirea în sine e o bucurie pentru ochi – luminoasă, spațioasă, decorată impecabil, cu un atrium cu palmieri, primitor și tihnit, plin de bătrînei care moțăie. (Aha, deci aici îi aduc!)

Dar am lăsat la urmă cel mai tare muzeu dintre toate – Hirschsprungske Samling din parcul Østre Anlæg. Aici totul este absolut minunat. Faci o plimbare plăcută și lejeră din centru și Østre Anlæg e cel mai potrivit parc din oraș, din experiența mea (scurtă, dar, în acest caz, atentă), dacă vrei să vezi cum stau secretarele cu sînii la soare, însă chiar și fără aceste uriașe și inedite tentații, tot merită văzut pentru că muzeul e grozav și nu foarte vizitat. Conține 884 de lucrări, adunate în 40 de ani de un singur om, aproape toate aparținînd Școlii daneze de pictură de la Skagen, din secolul al XIX-lea, înghesuite în vreo 20 de săli micuțe. Toate tablourile au teme simple – peisaje estivale, niște prieteni care iau cina împreună, marea văzută de la o fereastră, o femeie la chiuvetă –, dar efectul este pur și simplu încîntător și pleci de acolo avînd senzația că ți-ai petrecut după-amiaza în interiorul unui minunat purificator de aer.

Apoi, într-o dispoziție excelentă, m-am plimbat, fericit, prin parcul în care se află muzeul, trecînd metodic de la o blondă care se prăjea la soare la alta, întrebîndu-le dacă nu au nevoie de ajutor cu loțiunea de plajă. De fapt, n-a fost chiar așa. Nu era suficient de cald pentru plajă și, oricum, era 4 după-amiaza și toate secretarele din Copenhaga se pierduseră din nou în adîncurile birourilor întunecate, cu sînii lor superbi ascunși vederii pentru cel puțin încă o zi, așa că doar m-am plimbat prin parc și am dat frîu liber imaginației.

Spre seară m-am dus să mă plimb pe cheiul curios de neinspirat al orașului: un peisaj plictisitor cu fabrici de procesare a peștelui și macarale industriale. Departe, dincolo de apa liniștită, un șantier de reparații navale era deschis la ora aia, făcîndu-i nu știu ce chestii stridente și drastice unui cargobot ruginit, care se apăra scoțînd niște țipete oribile și o ploaie de scîntei. Am ajuns pînă la statuia Micii Sirene, stînd cocoțată pe piatra ei de la marginea portului, parcă părăsită acolo, dar destul de simpatică, iar apoi m-am plimbat printr-un parc din zonă care se numea Castellet, după fortăreața sa în formă de stea care păzea intrarea în port, și în cele din urmă m-am oprit pentru o cină ușoară și destul de ieftină la o cafenea-bistrou din Stockholmsgade.

Mîncarea n-a fost prea strălucită, dar berea era bună și servirea excelentă, pentru că eram singurul client din local. Nu trebuia decît să ridic privirea și să zîmbesc plin de speranță și mi se aducea imediat încă o bere. La un moment dat nici măcar nu mai trebuia să mă uit la ei. Cînd se termina ultima picătură de bere din sticlă, apărea, ca prin minune, altă bere. Ăsta era genul meu de crîșmă.

Și uite-așa am stat eu, mulțumit, vreo două ore uitîndu-mă prin niște ziare daneze care fuseseră lăsate de cineva pe masă, încercînd să-mi dau seama, din noianul de cuvinte necunoscute, dacă Margaret Thatcher căzuse cumva dintr-o mașină aflată în mers sau dacă începuse deja al treilea război mondial. Dar lumea reală părea să nu se fi schimbat prea mult de cînd o părăsisem, cu trei săptămîni în urmă, așa că am început să mă uit pe geam, la mașinile care treceau, și m-am pierdut în reveriile acelea haotice care sînt echivalentul unei nopți petrecute în oraș atunci cînd călătorești singur.

În cele din urmă m-am ridicat, am plătit nota uriașă și am ieșit în noapte, oarecum împleticindu-mă. Am avut ceva de mers pînă la hotel, dar pe drum m-am mai întremat oprindu-mă la orice local care părea luminat și primitor și vindea bere, iar așa ceva, din fericire, găsești la tot pasul în Copenhaga; și astfel a trecut seara, stînd singur într-un colț sau altul, bînd mult prea multe beri, zîmbind tîmp la străini și scăpîndu-mi scrum de țigară pe cămașă. Pe la vreo 1 dimineața, în timp ce mergeam pe trei cărări pe Strøget, chinuindu-mă să mă abțin să nu cînt, m-am întîlnit cu un irlandez care venea clătinîndu-se spre mine, înjurînd ca apucatul pe toată lumea care trecea pe lîngă el.

— Pizdele dracului! a zbierat el la un cuplu elegant, iar oamenii au iuțit imediat pasul. Dobitocule! Căcat de danez ce ești! a urlat la un tînăr care și-a plecat capul și și-a văzut de drum, grăbit.

Ciudat era că irlandezul era îmbrăcat cu un costum gri, elegant. Arăta ca un om de afaceri de succes. Dumnezeu știe ce era în mintea lui buimacă. A dat cu ochii de mine, dar a părut să-și dea seama că și eu eram beat turtă și m-a lăsat să trec dînd indiferent din mînă, dar și-a revenit imediat și s-a apucat să-l bombardeze cu înjurături pe un bărbat între două vîrste.

— Ești un rahat cu ochi, asta ești, în pizda mă-tii de idiot! a zis el, luîndu-l pe om ca din oală. Și pun pariu că stai la un hotel din ăla de fițe! a adăugat el, nu știu de ce.

Eu stăteam cu brațele încrucișate și mă uitam cum se îndepărtează irlandezul, care acum striga măscări la pereți, după care s-a împleticit brusc spre stînga, de parcă l-ar fi smucit cineva care-l ținea legat cu o funie lungă, și a dispărut pe o străduță secundară, luîndu-și cu el măscările.

Dimineață m-am trezit cu senzația că toată noaptea stătusem cu capul lipit de una dintre mașinăriile alea care se folosesc pentru testarea amortizoarelor. M-am uitat la ceas. Era 10 fără un sfert. Avusesem de gînd să prind un tren spre Suedia la și jumătate, dar încă nu-mi făcusem bagajul și mai trebuia și să achit nota. M-am dus pînă la baie și m-am chinuit să-mi fac toaleta de dimineață, gemînd încetișor, de parcă eram pe moarte, apoi m-am învîrtit prin cameră, culegînd lucrurile de care mă împiedicam – mi-am tras o șosetă pe picior, mi-am îndesat o hartă în rucsac, am aruncat la coșul de gunoi o cutie de la un Big Mac pe care nu-mi aminteam cînd l-am cumpărat –, pînă cînd, în cele din urmă, am reușit să mi le adun pe toate. Aveam nevoie de o cafea la fel de mult cum are nevoie Dan Quayle[1] de ajutor la un test IQ.

Am ajuns la recepție la fix ca să-mi prind loc la coadă după 27 de italieni care, în stilul acela interesant al italienilor, încercau să se decazeze toți odată. Și-așa mă simțeam ca dracu', dar asta a pus capac. În sfîrșit, italienii ăia au plecat, traversînd holul hotelului de parcă suferiseră o procedură chirurgicală ce îi lipise unul de altul, iar ultima oară cînd m-am uitat după ei, încercau să iasă toți odată pe ușa turnantă. I-am întins cheia tinerei de la recepție și am așteptat un minut, cît a bîzîit calculatorul ei, de parcă își încorda toți mușchii, după care a scuipat brusc vreo cîțiva metri de hîrtie, care a fost împărțită în 16 foi, dintre care mi s-a pus în față cea mai ștearsă.

Am descoperit cu surprindere că pe nota de plată erau incluse și niște convorbiri telefonice. În noaptea de dinainte – care acum mi se părea că fusese foarte demult – încercasem să sun acasă, dar n-am reușit să dau decît de un robot care spunea

ceva în daneză, probabil că liniile internaționale erau ocupate sau că am format greșit ori poate doar mă înjura de mamă. Oricum, n-am reușit s-o scot la capăt, iar după ce am încercat de trei ori, m-am lăsat păgubaș. Așa încît eram surprins să văd că eram pus la plată pentru trei convorbiri telefonice. I-am explicat fetei toate astea.

— Da, a zis ea. Dacă încercați să dați telefon, trebuie să plătiți, indiferent dacă vi se face sau nu legătura.

— Dar asta-i o prostie.

Ea a ridicat din umeri, de parcă ar fi zis: poate că da, poate că nu.

— Vreți să spuneți, am rostit eu rar, cu capul răsunîndu-mi ca gongul cu care începeau filmele pe vremuri, că trebuie să plătesc pentru niște telefoane pe care nu le-am dat?

— Da, exact.

— N-am folosit nici pătura de rezervă din dulap. Trebuie s-o plătesc și pe aia?

Ea mă fixa cu o privire hotărîtă, evident, fără să-și dea seama că are de-a face cu un om care era pe punctul să-și iasă din minți dintr-o clipă în alta.

— Nu am folosit nici boneta pentru duș, am continuat eu. Să vă dau niște bani și pentru asta? N-am folosit nici un săpunel și nici presa pentru călcat pantaloni. Asta o să mă coste o avere, nu?

Fata continua să mă fixeze calmă, deși observam că începea să-și cam piardă răbdarea. Era evident că mai suportase astfel de crize pînă atunci.

— Regret că vă deranjează aceste mici sume, dar este o practică obișnuită în Copenhaga.

— Ei bine, mie mi se pare o tîmpenie! m-am răstit eu, apoi am zărit în oglindă un individ care suferea de o formă gravă de demență – păr zburlit, fața roșie, un tremurat ca de Parkinson – și mi-am dat seama că eu sînt ăla.

I-am întins cardul, am semnat furios nota de plată, i-am întors spatele, disprețuitor, și am ieșit, regretînd doar că nu aveam și o mantie, ca să-i arunc un colț peste umăr, și un baston de abanos, cu care să-i dau la o parte pe portari.

Ar fi trebuit să mă duc imediat la o crîșmă, să beau două cafele și să iau alt tren, mai tîrziu. Așa ar fi fost înțelept. Însă eu, pentru că eram un pachet de nervi, am plecat spre gară cu o viteză care nu-i convenea deloc corpului meu, oprindu-mă pe drum la o bancă de pe Strøget ca să încasez un cec de călătorie. Era de doar 50 de dolari – o nimica toată în Scandinavia, bani de buzunar pînă ajungeam seara în Suedia, unde aveam nevoie de bani, nu glumă –, dar pentru asta a trebuit să plătesc suma imensă de 25 de coroane, ceea ce depășea cu mult 10% din total. Brusc mi-am dat seama de ce îi înjura pe toți irlandezul din noaptea trecută. Se săturase pînă în gît de notele de plată din Danemarca.

— E revoltător, am zis eu, ținînd chitanța de la bancă de parcă era un diagnostic îngrijorător primit de la doctor. Mai bine mi-aș prinde banii cu bolduri de haină și v-aș lăsa să vă serviți singuri! am țipat, făcîndu-i pe toți funcționarii și clienții să se uite unii la alții de parcă ar fi zis: „Care-i problema lui? Nu și-o fi băut cafeaua?”.

Și, prost dispus și întors pe dos, am urcat în expresul de dimineață spre Göteborg, am înjurat un biet controlor tînăr pentru că mi-a dat vestea neplăcută că nu există vagon-restaurant și m-am așezat îmbufnat într-un colț, privind cum

alunecă pe lîngă mine suburbiile ca niște grădini ale orașului Copenhaga, în timp ce fiecare terminație nervoasă din corpul meu urla după cofeină.

1. Al 44-lea vicepreședinte al Statelor Unite, celebru pentru nenumăratele gafe din timpul mandatului său (n.tr.).

11
Göteborg

Pe feribotul care traversa Strîmtoarea Øresund, ce desparte Danemarca de Suedia, am băut o cafea și mi-am mai revenit puțin. Mi-am petrecut timpul uitîndu-mă la marea de culoarea ardeziei și studiindu-mi harta cu „Sudskandinavien” de la Kümmerly + Frey. Danemarca arată ca o farfurie scăpată pe ciment: e spartă într-o mie de cioburi, care formează golfuri adînci, peninsule ca niște cozi de scorpion și mări în mări. Satele și orășelele aveau nume îmbietoare – Ærøskøbing, Skærbæk, Holstebro, surprinzător de specificul Middelfart –, iar niște linii roșii, punctate porneau de la nenumărate din ele către insule tihnite și uitate de lume precum Anholt, Endelave și mai ales Bornholm, în mijlocul Mării Baltice, mai aproape de Polonia decît de Danemarca. Brusc îmi doream fierbinte să le vizitez pe toate. Dar nu aveam timp. Niciodată nu ai timp, cît trăiești. Nu mai aveam timp nici măcar să mai beau o cafea.

Un tren maro-roșcat aștepta la Helsingborg ca să ne preia pînă la Göteborg, la 245 de kilometri spre nord, pe coasta de vest. Am străbătut un peisaj cu dealuri joase, hambare roșii, orășele cu primării de culoarea muștarului, păduri dese de pini, cîteva lacuri cu malurile presărate de căsuțe de vacanță acoperite cu șindrilă, debarcadere, bărci cu vîsle întoarse cu

gura în jos. Din cînd în cînd, trenul se apropia de coastă și, printre copaci, zăream o mare rece. După o vreme, ploaia a început să răpăie în geam.

Împărțeam compartimentul cu un tînăr bronzat, blond cum numai un suedez poate fi, cu ochelari cu rame metalice și părul strîns în coadă, care se întorcea la Göteborg de la Marrakech, unde își vizitase o prietenă, cum a zis el. De fapt, era o fostă iubită și de fapt nu o vizitase propriu-zis pentru că, atunci cînd a ajuns, a descoperit că ea trăia cu un negustor de covoare marocan – nu se știe cum, dar uitase să precizeze chestia asta în vederile pe care i le trimisese – care scosese un iatagan și îl amenințase pe suedez că-l trimite acasă cu fuduliile la pachet dacă nu se cară imediat de acolo. Avînd în vedere că tocmai făcuse degeaba o călătorie de cîteva mii de kilometri, tînărul părea remarcabil de calm și aproape tot drumul a stat picior peste picior, mîncînd cu lingura niște iaurt mov dintr-o cutie uriașă și citind un roman de Thomas Mann.

La Ängelholm ni s-au mai alăturat două persoane în compartiment, o femeie mai în vîrstă, încruntată, îmbrăcată în negru din cap pînă-n picioare, care părea că nu mai zîmbise din 1937 și care s-a uitat tot drumul la mine ca și cum îmi văzuse fața pe o listă de infractori dați în urmărire, și un moș mofturos care am presupus că o fi un învățător ieșit recent la pensie și care mi-a fost antipatic din prima.

Tînărul suedez stătea pe locul învățătorului. Acesta nu numai că l-a făcut să se dea de acolo, ci l-a pus să-și mute și toate lucrurile din suportul pentru bagaje care se afla chiar deasupra, ceea ce denotă un anumit gen de meschinărie, nu credeți? Apoi, învățătorul s-a foit întruna pînă să se așeze – a scos din valiză un ziar împăturit și o pungută cu prune, și-a

aranjat bagajul sus, s-a uitat atent să vadă dacă nu e nimic suspect pe banchetă, pe care a măturat-o cu dosul mîinii, și-a împăturit geaca și puloverul cu o grijă ritualică, a deschis geamul după ce s-a consultat cu doamna, dar fără să ne bage în seamă pe mine sau pe tînărul suedez, și-a dat iar jos valiza ca să caute nu știu ce prin ea, a verificat dacă are batistă, a mai închis puțin fereastra. De fiecare dată cînd se apleca, își legăna fundul pe sub nasul meu. Mamă, ce mi-aș fi dorit să am un Smith & Wesson în momentul ăla! Iar de fiecare dată cînd ridicam privirea, o vedeam pe babornița aia holbîndu-se la mine ca Muma-Pădurii.

Și așa a trecut dimineața.

M-am lăsat cuprins de o moțăială din alea cînd îți curg balele din gură și îți cade capul în piept, care par să fie din ce în ce mai mult un semn că începi să te ramolești. Cînd m-am trezit, am descoperit că și ceilalți din compartiment dormitau. Învățătorul sforăia enervant, cu gura căscată. Am observat că, în legănatul trenului, piciorul meu se atinsese de pantalonii lui bleumarin, murdărindu-i de praf. Am mai descoperit, mișcîndu-mi prudent piciorul, că pot să întind urma de praf cam de deasupra genunchiului lui pînă la gleznă, desenîndu-i o dungă interesantă pe cracul pantalonului. M-am distrat așa vreo cîteva minute, pînă cînd am întors puțin capul și am descoperit că babornița se uita la mine. M-am prefăcut imediat că dorm, știind că, dacă deschide gura, o să trebuiască s-o sufoc cu haina mea. Dar n-a zis nimic.

Și așa a trecut și după-amiaza.

Nu mai mîncasem din seara trecută, cînd ciugulisem ceva, și îmi era așa de foame, că aș fi mîncat aproape orice, chiar și o farfurie cu faimoasa șuncă cu sos de smîntînă și morcovi tăiați

cubulețe pe care o gătea bunica mea, singurul fel de mîncare din istorie care a avut ca sursă de inspirație voma. Spre seară, a venit un însoțitor de vagon împingînd o măsuță pe rotile care scîrțîia îngrozitor și pe care se aflau o cafetieră și niște gustări, și toată lumea s-a trezit brusc și a început să se foiască, uitîndu-se cu jind la mîncare. Eu aveam 24 de coroane suedeze, care credeam că sînt o sumă frumușică, dar de fapt nu mi-au ajuns decît pentru o tartină extrem de modestă – fundul unei chifle pe care erau o frunză de salată ajunsă la menopauză și opt chifteluțe cît o cireașă. De cîte ori mănînci în Suedia, de fiecare dată rămîi profund dezamăgit.

Am cumpărat tartina și am dat celofanul la o parte cu grijă, dar, tocmai cînd s-o duc la gură, trenul s-a clătinat violent, schimbînd macazul, la care sticlele de pe măsuța cu băuturi au început să zăngănească și toate chifteluțele mi-au sărit de pe chiflă, ca niște marinari care abandonează o navă cuprinsă de flăcări. M-am uitat consternat cum cad pe jos și se rostogolesc în opt colțișoare prăfuite.

Nu mă gîndisem nici o clipă că ar fi posibil așa ceva, iar femeia în negru m-a privit cu și mai mult dispreț decît pînă atunci. Învățătorul și-a ferit nervos picioarele, ca nu cumva să aterizeze vreo chiftea pe pantofii lui lustruiți. Doar tînărul suedez și însoțitorul de vagon au părut că mă compătimesc și mi-au arătat pe unde se împrăștiaseră chiftelele, pe care le-am cules și le-am pus în scrumieră. După ce am făcut-o și pe asta, mi-am ronțăit mohorît frunza de salată și chifla uscată, dorindu-mi să fiu oriunde în altă parte, numai nu acolo. Nu mai sînt decît două ore și jumătate, mi-am zis, uitîndu-mă urît la baborniță, cu o privire care speram să-i sugereze ce mult mi-ar

plăcea, ce imens de mult mi-ar plăcea s-o iau de păr și s-o arunc pe geam.

Am ajuns la Göteborg pe la 6 și ceva. Turna cu găleata, ploaia răpăia pe trotuare și forma torente în canalele de scurgere. Am traversat în fugă piața deschisă din fața gării, cu geaca deasupra capului, driblînd la mustață tramvaiele, cu o precizie în mare parte neintenționată, am evitat o băltoacă mare, am făcut o fentă printre două mașini parcate, m-am prefăcut că lovesc cu capul într-un stîlp și doi bătrîni ieșiți la cumpărături (cînd o iau la fugă, nu mă pot abține să nu mă prefac că repun mingea în joc pentru Chicago Bears; e o pornire compulsivă – un fel de sindrom Tourette al picioarelor) și m-am năpustit, fără suflu și ud leoarcă, în primul hotel care mi-a ieșit în cale.

Am rămas în holul hotelului ca o băltoacă verticală, mi-am șters ochelarii aburiți cu poalele cămășii și, cînd mi i-am pus înapoi pe nas, mi-am dat seama, puțin îngrozit, că era mult prea luxos pentru mine. Avea palmieri în ghivece și tot tacîmul. Pentru o clipă m-am gîndit s-o șterg, dar am observat că un tînăr recepționer reptilian nu mă scăpa din ochi, de parcă s-ar fi gîndit că o să fac sul un covor și o să încerc să plec cu el sub braț, așa că m-am încăpățînat brusc. Să fiu eu al naibii dacă las un mucea coșuros de 19 ani, cu cravată prinsă cu clemă, să mă facă să mă simt un neica nimeni. M-am apropiat țanțoș de recepție și am întrebat cît costă pe noapte o cameră cu un pat. Mi-a spus o sumă pentru care ar trebui să te duci cu roaba pînă la bancă dacă ar trebui să plătești cash.

— Aha, am zis eu, încercînd să par indiferent. Presupun că este baie în cameră și televizor color.

— Bineînțeles.

— Bonetă de duș gratuită?

— Da, domnule.

— Tot felul de geluri de duș și creme într-un coșuleț de răchită pus lîngă chiuvetă?

— Desigur, domnule.

— Trusă de cusut? Presă de călcat pantalonii?

— Da, domnule.

— Uscător de păr?

— Da, domnule.

Mi-am jucat atuul.

— Burete de unică folosință care curăță pantofii ca prin minune?

— Da, domnule.

La naiba! Sperasem că o să zică *nu* la cel puțin una din astea, ca să pot scoate un „Ha!" superior și să plec scuturînd din cap, dar toate răspunsurile lui fuseseră afirmative, așa că nu aveam de ales decît să plec cu coada între picioare ori să-mi iau o cameră. Mi-am luat o cameră.

Camera era plăcută și practică, dar micuță, cu un bec de 20 de wați în veioză – cînd or să învețe și europenii că nu-i suficient? –, un televizor mic, un radio cu ceas, o baie OK, cu duș. Am băgat în rucsac toate loțiunile pe care le-am găsit în baie, apoi am îndesat și coșulețul de răchită – de ce nu? – și am făcut turul camerei, adunînd cutii de chibrituri, obiecte de papetărie și toate celelalte lucruri care erau fie gratuite, fie mobile. După ce am terminat, am ieșit în oraș, căci mi se lungiseră urechile de foame.

Turna cu găleata. Mă gîndisem că aș putea s-o iau pe jos spre faimoasele Grădini Liseberg, dar după vreo 200 de metri ploaia

nemiloasă m-a întors din drum. M-am întors în centru și am încercat să dau o raită prin principalul cartier comercial, alergînd prin băltoace de la o ușă la alta și de sub un paravan sub altul, dar în zadar. Voiam un restaurant, un restaurant simplu, unde să mănînc pe săturate, dar se părea că nu există nici unul. Ploaia mă făcuse ciuciulete, dîrdîiam și eram cît pe ce să mă întorc, resemnat, la hotel și să accept orice mîncare mi se oferea, oricît ar fi costat, cînd am văzut un mall și am intrat fără ezitare, scuturîndu-mă ca un cîine plouat. Majoritatea magazinelor arătau în stilul acela tern tip Woolworth's și erau toate închise, dar surprinzător de mulți oameni umblau încoace și-ncolo, de parcă era cine știe ce loc minunat, numai bun să-ți faci plimbarea de seară. Erau și mulți tineri beți care mergeau împleticindu-se, majoritatea aflați în stadiul acela gălăgios și respingător la care s-ar putea să vrea ori să fiți prieteni, ori să te ia la bătaie sau doar să vomite pe tine, așa că i-am ocolit cu grijă.

Una dintre cele mai izbitoare trăsături ale Suediei și Norvegiei este că vezi o mulțime de oameni beți pe străzi. Vreau să zic că sînt două țări în care nu îți poți cumpăra o bere fără să faci împrumut la bancă, în care guvernele care s-au succedat au făcut tot ce le-a stat în putință ca să te convingă că nu merită nici banii, nici efortul să bei ceva, și totuși, oriunde mergi, vezi oameni beți în ultimul hal – în gări, pe băncile din parc, în malluri. Nu înțeleg de ce.

Dar eu nu înțeleg foarte multe lucruri cînd vine vorba de Suedia și Norvegia. Parcă ar fi hotărîte să eradicheze orice plăcere a vieții. Au cele mai mari rate de impozitare pe profit, cele mai mari cote de TVA, cele mai aspre legi care îngrădesc băutul, cele mai mohorîte baruri, cele mai anoste restaurante și

niște televiziuni ce seamănă cu două săptămîni în Nebraska. Totul costă o avere. Chiar dacă nu cumperi decît un baton de ciocolată, tot rămîi uitîndu-te perplex la restul pe care ți-l dă vînzătorul, iar tot ce e mai mare decît o ciocolățică te face să plîngi. Iarna e un ger de crapă pietrele și în restul anului plouă tot timpul. Cel mai amuzant lucru pe care poți să-l faci în țările astea este să te plimbi în jurul centrelor comerciale cufundate în semiîntuneric după ora închiderii și să caști gura la vitrinele magazinelor care vînd roabe și mobilier de grădină din plastic la prețuri pe care nu și le permite nimeni.

În plus, s-au legat singuri de mîini și de picioare cu unele dintre cele mai stupide și mai restrictive legi imaginabile, niște legi care te fac să te întrebi ce naiba a fost în capul lor. În Norvegia, de pildă, este ilegal ca un barman să te servească cu altă băutură pînă cînd n-o termini pe cea pe care o ai deja. Vi se pare că asta chiar e o chestiune ce trebuie să facă obiectul unei legislații? De asemenea, în Norvegia e ilegal ca brutăriile să coacă pîine sîmbăta sau duminica. Vai, slavă Domnului, pe cuvînt! Gîndiți-vă ce s-ar putea întîmpla dacă vreun norvegian fără scrupule ar încerca să le vîre pe gît oamenilor pîine proaspătă în weekend! Dar cea mai absurdă dintre toate legile, o lege atît de lipsită de noimă încît e aproape suprarealistă, e cea din Suedia care le cere șoferilor să conducă cu farurile aprinse în timpul zilei, chiar și în cea mai însorită după-amiază de vară. Abia aștept să-l întîlnesc pe ăla care a născocit așa ceva. Probabil că e șeful Departamentului de Plictiseală. Nu m-ar surprinde deloc dacă la următoarea mea vizită în Suedia toți pietonii ar purta lămpașe de miner.

Pînă la urmă am mîncat la o Pizza Hut de la subsolul mallului, unde eram singurul client. Uitasem să-mi iau la mine

ceva de citit, ca urmare, cît am așteptat să-mi vină pizza, m-am uitat gînditor la spațiul pustiu din jurul meu, sorbind dintr-un pahar cu apă și inventînd ghicitori scandinave:

Î: De cîți suedezi e nevoie pentru a vărui un perete?
R: De 27. Unul ca să văruiască și 26 ca să-i organizeze pe spectatori.

Î: Ce face un norvegian cînd vrea să se simtă ca drogat?
R: Scoate filtrul țigării.

Î: Care este cel mai rapid mod de a te trezi cu mascații la ușă în Suedia?
R: Să nu înapoiezi la timp o carte la bibliotecă.

Î: Există două elemente principale în dieta suedezilor. Unul este heringul. Care este celălalt?
R: Heringul.

Î: Cum recunoști un norvegian pe o plajă mediteraneeană?
R: E cel care poartă rachete de zăpadă.

și chicotind încetișor de parcă îmi lipsea vreo doagă, cum ar face oricine dacă ar sta singur, îmbrăcat cu niște haine ude, într-un restaurant gol dintr-o țară ciudată, așteptînd o pizza de 25 de dolari.

După aceea, ca o încununare a acelei seri, m-am dus la gară să-mi cumpăr bilet pentru expresul de a doua zi dimineața spre Stockholm. În Suedia nu poți pur și simplu să urci în tren, ci trebuie să te gîndești bine și să-ți cumperi bilet dinainte. În sala de unde îți cumpărai bilete era un sistem din acela în care îți scoți un număr dintr-un aparat de lîngă ușă și aștepți să se afișeze deasupra unuia dintre ghișee. Numărul meu era 415, iar

cel mai mare număr afișat era 391. După 20 de minute de așteptare se ajunsese abia la 393, așa că m-am dus pînă la chioșcul de ziare din gară ca să mă uit la reviste cu gagici goale. Din păcate, chioșcul era închis, așa că am căscat gura la vreo două afișe cu destinații de călătorie, după care m-am întors. Nu chiar foarte surprins, am descoperit că în lipsa mea se desfășurase o activitate frenetică, iar numărul 415 fuse și se duse. Așa că mi-am mai scos un număr – 432 de data asta –, m-am așezat și am așteptat o jumătate de oră. Cînd, în sfîrșit, a apărut și numărul meu, m-am prezentat la ghișeu și am cerut un bilet pentru trenul de la 10.05 pentru Stockholm din dimineața următoare.

Casierul m-a privit trist.

— Îmi pare rău, nu știu engleză, mi-a zis.

Am rămas cu gura căscată.

— Dar toată lumea știe engleză în Suedia, am protestat eu neconvingător.

Omul s-a întristat și mai mult.

— Eu nu. Fă rog, trebuie ca să mergeți la casa 3.

Mi-a arătat un ghișeu mai încolo.

— Ea forbește foarte bun engleză.

M-am dus la casa 3 și am cerut un bilet pentru Stockholm în dimineața următoare. Femeia, văzînd hîrtiuța mototolită cu numărul 432 pe care o țineam în mînă, mi-a arătat cu degetul numărul afișat deasupra ghișeului ei.

— Nu aveți numărul care trebuie. Casa asta este pentru numărul 436.

În timp ce-mi spunea asta, o femeie căruntă cu o înfățișare fioroasă și cu un șold bolnav tocmai se ridica din scaunul ei cu rotile și se pornea spre mine. Am încercat să-i explic casierei

care era problema mea cu monoglotul de la casa de bilete numărul 5, dar ea a dat din cap și mi-a zis:

— Trebuie să vă scoateți alt număr. Atunci poate că o să vă chem eu. Acum trebuie să mă ocup de doamna asta.

— Ați greșit ghișeul! m-a anunțat bătrîna zbierînd, ca oamenii care încep să surzească. Ăsta-i ghișeul *meu*, a adăugat ea și a aruncat în jur o privire trufașă, de parcă ar fi spus: nu că străinii ăștia-s proști de bubuie?

Disperat, m-am dus la automat și am mai scos un număr. De fapt, am scos trei – m-am gîndit că așa am mai multe șanse –, apoi m-am tîrît pînă la un scaun, așteptînd să se afișeze. Mamă, ce m-am mai distrat! În cele din urmă a apărut și numărul meu. Trebuia să mă duc iar la casa 5 – unde se afla singurul om din Suedia care nu știe nici o boabă de engleză. Am mototolit biletul cu numărul ăla și am așteptat să se afișeze următorul. Dar a apărut tot deasupra casei 5. Am fugit la ferestruica lui și l-am implorat să nu afișeze tot el și ultimul număr pe care-l mai aveam, dar a făcut-o.

Nu mai suportam s-o iau iarăși de la capăt.

— Vă rog, am zis, pronunțînd cuvintele cu grijă, nu vreau decît un bilet dus pînă la Stockholm pentru mîine-dimineață la 10.05.

— Sigur, mi-a răspuns, de parcă nu mă mai văzuse niciodată, a luat banii și mi-a dat un bilet.

Nu e de mirare că sînt atîția suedezi care se sinucid.

12

Stockholm

Dimineață încă ploua, așa că nu mai aveam nici o speranță să mai explorez Göteborgul înainte să-mi plece trenul. M-am dus prin urmare la gară și am cheltuit toată moștenirea copiilor mei pe două cafele și o brioșă glazurată grea ca plumbul. Trenul a plecat la 10.05 fix și, după o călătorie de patru ore și 20 de minute prin nesfîrșitele păduri de pini care înseamnă Suedia, încercam să-mi croiesc drum prin mulțimea de oameni din gara centrală din Stockholm, de o mohorală plăcută.

M-am dus la oficiul turistic din gară ca să cer să mi se găsească o cazare. A trebuit să completez un formular cu vreo 700 de întrebări, dar a meritat pentru că hotelul Castle, de pe Riddargatan, aflat cam la un kilometru și jumătate de gară, era micuț și fermecător, primitor, curat și cu prețuri rezonabile – în măsura în care se poate spune așa ceva despre orice în Suedia.

Am pornit mai întîi spre Gamla Stan, orașul vechi, aflat la celălalt capăt al podului Strömbron. Avea un aer ciudat de central-european: străduțe înguste, în pantă, mărginite de clădiri severe, greoaie de nuanța teracotei decolorate, cu tencuiala căzută ici și colo, de parcă fuseseră bombardate de tancuri, și cu colțurile sparte acolo unde fuseseră atinse de camioane care dăduseră aiurea cu spatele. Avea un fel de

farmec decăzut, dar, în mod surprinzător, îi lipsea acel aer de prosperitate. Majoritatea ferestrelor erau murdare, plăcuțele cu numele străzilor și ciocănelele de alamă de pe uși erau în general nelustruite, iar aproape fiecare clădire avea evident nevoie de un strat nou de var. Arăta cam cum m-aș aștepta să arate Cracovia sau Bratislava. Poate că așa mi s-a părut din cauza ploii, care se pornise iar, conferind orașului inevitabila melancolie cenușie. Oare în Suedia ploaia nu se mai oprea niciodată?

Mergeam adus de umeri și cu ochii în pămînt, evitînd apa care curgea pe străduțele frumos pietruite și abrupte, uitîndu-mă la vitrinele anticariatelor, dorindu-mi să fi avut o șapcă, o umbrelă sau un bilet spre Bermude. M-am adăpostit într-o cafenea întunecoasă, unde am stat la o masă, tremurînd, și am băut o cafea de trei dolari ținînd cana cu ambele mîini și uitîndu-mă pe geam cum plouă; atunci mi-am dat seama că mă paște o răceală.

M-am întors la hotel, m-am lăfăit într-o cadă cu apă fierbinte, mi-am schimbat hainele și m-am simțit un pic mai bine. Mi-am petrecut ultimele ore ale după-amiezii studiind o hartă a Stockholmului și așteptînd să se mai îndrepte vremea. Pe la 5 s-a înseninat. M-am încălțat rapid cu tenișii mei uzi și am ieșit să explorez străzile dintre Norrmalmstorg, o piață din apropiere, și Kungsträdgården, un părculeț dreptunghiular care ajungea pînă la malul mării. Era mult mai bine acum. Era sîmbătă seară și străzile erau pline de oameni care se întîlneau cu prietenii sau iubiții și se opreau veseli în micile restaurante și bistrouri din zonă.

Flămînd ca întotdeauna, m-am uitat bine la vreo cîteva și în cele din urmă l-am ales pe cel care părea cel mai vesel și mai

popular dintre toate, un bistrou ca o peșteră cu vedere spre Norrmalmstorg, care se numea Matpalatset. Era primitor, aglomerat și înăuntru era cald și bine, dar mîncarea a fost probabil cea mai proastă pe care am mîncat-o vreodată în afară de mîncarea de spital – o salată cenușie cu un castravete apos și niște ciuperci care aveau gust de hîrtie de ziar vechi și o lasagna care era aproape arsă. De fiecare dată cînd o împungeam cu cuțitul și furculița, lasagna se dădea înapoi, de parcă o torturam. Începusem să-mi pierd răbdarea. În nici un alt loc din Europa un local care servea mîncare așa de proastă nu avea cum să nu dea faliment, și totuși aici oamenii făceau coadă la ușă. Am mîncat tot din farfurie pentru că îmi era foame și pentru că m-a costat cît un weekend la Brighton, dar rareori mi s-a mai întîmplat să simt că pur și simplu îmi băgam balast în stomac.

După aceea am făcut o plimbare lungă și m-am simțit mai îngăduitor cu Stockholmul acum, că se oprise ploaia. Este într-adevăr un oraș excepțional de frumos, cu mai multă apă și decît Veneția și cu mai multe parcuri raportat la numărul de locuitori decît orice alt oraș din Europa. Este construit pe 14 insule și la doar cîțiva kilometri de oraș sînt încă 25.000, aproape toate presărate cu căsuțe unde se retrage populația orașului în fiecare weekend. M-am plimbat îndelung pe bulevardele largi, cu copaci, și pe străduțele mai înguste din partea de nord a centrului orașului, toate mărginite de clădiri de apartamente cu șase etaje, severe, imperturbabile și totuși ciudat de primitoare; cel puțin trei sferturi dintre ferestre erau întunecate. Aici trebuie să fie un paradis al hoților în intervalul dintre vineri seară și duminică după-amiază.

Cînd eram mic, îmi doream să locuiesc într-o clădire din asta. Nu trebuia neapărat să fie în Europa – putea să fie și în Buenos Aires sau Dar es Salaam, să spunem –, dar trebuia să se afle în mijlocul unui oraș mare și străin, plin de zgomote, mirosuri și imagini cum nu întîlneai în Iowa. Chiar și acum mă atrag cartierele de genul ăsta și pot să mă plimb ore întregi pe străduțele lor anonime, ceea ce făceam și acum; m-am întors în centru încîntat de Stockholm și mulțumit din toate punctele de vedere în afară de stomac.

Am trecut pe lîngă cinematograful din Sveavägen unde Olof Palme, prim-ministrul, a fost asasinat în martie 1986. Locuia în apropiere și se dusese cu soția lui să vadă un film despre Mozart; tocmai ieșiseră din cinematograf și mergeau acasă pe jos cînd un nebun a apărut din întuneric și l-a împușcat. Mi se pare una dintre tragediile epocii noastre, pentru că acesta era probabil ultimul oraș mare din lume unde puteai vedea un prim-ministru mergînd pe jos fără gardă personală și stînd la coadă la cinematograf ca orice om normal.

Poliția suedeză și-a cam dat cu stîngul în dreptul. Palme a fost asasinat la 11.21 seara, dar ordinul de a supraveghea drumurile s-a dat abia la 12.50; nici măcar polițiștilor care patrulau cu mașinile nu li s-a spus ce caută, iar aeroporturile au fost închise abia la 1.05 dimineața. Poliția a blocat o zonă extinsă din jurul cinematografului și a adus experți legiști care să cerceteze amănunțit locul crimei, dar ambele gloanțe trase de asasini au fost găsite și predate polițiștilor de niște trecători. O unitate de poliție cu 300 de membri a irosit 11 luni și șase milioane de dolari anchetînd crima, după care a arestat un om care era nevinovat. Nici acum nu se știe cine e făptașul.

M-am plimbat fără țintă pe Kungsgatan, una dintre principalele străzi comerciale, pe lîngă magazinul PUB unde lucra Greta Garbo, la raionul de pălării, și pe lungul pietonal cu magazine numit Drottninggatan, simțindu-mă de parcă aș fi ajuns în alt oraș. Drottninggatan înseamnă doi kilometri și jumătate de betoane fără pic de farmec și era plină de gunoaie murate de ploaie. Și peste tot vedeai bețivi care mergeau pe trei cărări. M-am oprit să mă uit la o vitrină și după o clipă mi-am dat seama că, la cîțiva metri în dreapta mea, urina un bărbat între două vîrste chiar pe vitrină, cît de discret putea pe o stradă luminată, ceea ce înseamnă că nu era discret deloc. Era beat turtă, dar era la costum și părea un om înstărit și educat; atunci m-am simțit profund dezamăgit de el și de sutele de oameni care aruncaseră pe jos cutii de hamburgeri și pungi de chipsuri, pe toate străzile. Era o rușine pentru suedezi. Mă așteptam la mai mult din partea lor.

Ajunsesem să-i admir pe suedezi pentru că reușeau să fie bogați și socialiști în același timp, două calități pe care cred că ar trebui să le aibă toată lumea. Cum eu sînt dintr-o țară unde nimănui nu i se părea așa o mare chestie ca un copil care avea o tumoare pe creier să fie trimis acasă să moară pentru că taică-său nu are cu ce să plătească un chirurg sau unde un funcționar al statului îngăduia unei companii de asigurări să anuleze polițele de asigurare ale celor mai grav bolnavi 14.000 de pacienți pentru că era un an mai prost (cum s-a întîmplat în California în 1989), mi se părea nespus de admirabil că o națiune se putea dedica idealului de a oferi asigurări egale și corecte tuturor, indiferent de cost.

Mai mult decît atît, suedezii au reușit să fie bogați și să aibă și succes, spre deosebire de Marea Britanie, să spunem, unde

socialiștii au părut întotdeauna să aibă ca principal scop să-i facă pe toți la fel de săraci și de înapoiați ca un sindicalist dintr-o fabrică din Leyland. Ani de-a rîndul, Suedia a fost pentru mine societatea perfectă. Și-așa era destul de greu să mă împac cu gîndul că prețul plătit pentru asta era un cost al vieții scandalos de ridicat și o abordare a vieții la fel de plăcută ca o convenție a antreprenorilor de pompe funebre, dar să descopăr acum că peste tot e plin de gunoaie și că oamenii educați se pișă pe vitrinele magazinelor era cam prea de tot.

În continuare flămînd, m-am oprit la un chioșc de fast-food din apropierea cheiului și am plătit o mică avere pe genul ăla de hamburger care te face să te întrebi dacă nu cumva ar putea fi semnul că pentru tine începe o lungă perioadă în care vei trăi doar conectat la aparate. Dacă spun că era de căcat, aduc o jignire fecalelor. Am mîncat o treime din el și am aruncat restul la un coș de gunoi. A început din nou să plouă. Și, colac peste pupăză, mă prindea tot mai tare răceala. M-am întors deprimat în cameră.

M-am trezit cu nasul plin de muci și cu tenișii uzi leoarcă, dar Stockholmul arăta mai bine ca oricînd. Ieșise soarele, aerul era curat și răcoros, aducînd mai mult a octombrie decît a început de aprilie, iar apa din port scînteia, ca o piscină albastră. M-am plimbat pe Strandvägen, un maiestuos bulevard rezidențial ce are într-o parte portul mărginit de bărci și de cealaltă parte niște clădiri impunătoare cu apartamente, pînă spre Djurgården, o insulă rezervată exclusiv unui parc, în mijlocul orașului. Este un loc absolut superb.

În esență este doar un parc plin de dîmbulețe acoperite de iarbă și zone cu mulți copaci, dar prin el sînt răspîndite diferite

puncte de atracție – un muzeu al vieții nordice, un parc de distracții, un circ permanent, un „Komedie Teatern”, un muzeu de biologie, un mare muzeu în aer liber numit Skansen, un muzeu de tehnologie și multe altele. Totul abia se trezea la viață în momentul cînd am ajuns eu. Se deschideau chioșcurile de lîngă Skansen, se aranjau scaune pe niște terăsuțe, ghișeele de bilete se pregăteau pentru mulțimile vesele care aveau să ajungă curînd.

Eu m-am aventurat în adîncul insulei, încălzit de soarele dimineții. Cam la fiecare 200 de metri drumul se împărțea în trei-patru alei și fiecare ducea către alt peisaj nou și fascinant – o priveliște către acoperișurile verzi din centru, aflate dincolo de apă, statuia nu știu cărui erou pe nume Gustavus sau Adolphus (ori amîndouă) călare pe un cal mîndru, o vale împădurită, plină de frunzulițe de un verde crud și coloane de raze aurii. Din cînd în cînd mai treceam pe lîngă ceva ce nu m-aș fi așteptat să găsesc într-un parc public – o școală cu internat, Ambasada Italiei, chiar și niște case de lemn impunătoare, pe un deal de deasupra portului.

Unul dintre multele lucruri minunate în ceea ce privește orașele europene este că adesea au parcuri – ca Tivoli, Bois de Boulogne, Praterul din Viena – care sînt mai mult decît niște simple parcuri, sînt locuri unde poți să mergi nu numai ca să te plimbi în aerul curat, ci și să mănînci ceva bun ori să vizitezi un parc de distracții sau să explorezi un observator, o grădină zoologică sau un muzeu interesant. Djurgården este, poate, cel mai frumos dintre toate. Mi-am petrecut acolo o jumătate de zi, făcînd un tur al insulei în pas de plimbare, oprindu-mă mereu, cu mîinile în șold, ca să admir priveliștile, am băut o cafea lîngă

Skansen, m-am uitat la familiile care soseau – și am ajuns să admir iarăși Stockholmul.

M-am întors în oraș, pe Drottninggatan, și în soarele primăvăratic parcă nu mai arăta chiar așa de rău. Două mașini de curățat străzile adunau gunoaiele rămase din seara de sîmbătă și am simțit că-mi mai vine inima la loc, deși mai mult se prefăceau că fac curățenie, pentru că tot ce era în dreptul ușilor, pe sub bănci, lipit de un zid sau în vreunul dintre sutele de locuri unde ajung de obicei cele mai multe gunoaie rămînea neatins de periile mașinilor, așa că au lăsat în urmă cam tot atît cît au adunat. Iar oamenii care treceau pe acolo aruncau deja în urma lor alte gunoaie.

M-am gîndit să mă răsfăț cu un ziar în engleză și aveam nevoie și de niște șervețele pentru nasul meu mucos, dar nu era deschis nici un magazin cît vedeam cu ochii. Cred că Stockholmul este orașul european cel mai mort duminica. M-am oprit să beau o cafea la McDonald's și am șutit vreo 75 de șervețele, apoi m-am plimbat pînă la un pod scund care făcea legătura cu Skeppsholmen și Kastellholmen, două insule frumoase și adormite din port, apoi m-am întors în Gamla Stan, acum schimbat ca prin farmec de lumina soarelui. Clădirile în nuanțe de muștar și ocru păreau să strălucească efectiv și umbrele adînci din intrîndurile ușilor și ferestrelor confereau o textură și o bogăție care nu existaseră în ziua de dinainte.

Am dat ocol colosalului palat regal (și vorbesc serios cînd zic colosal – are 600 de camere), care s-ar putea număra printre cele mai plictisitoare clădiri construite vreodată. Asta nu înseamnă că e urît sau neplăcut. E doar plictisitor, fără nimic deosebit, precum clădirile pe care le fac copiii tăind niște găuri pentru ferestre într-o cutie de carton. Totuși, mi-au plăcut

străjile, care par cele mai sfrijite din lumea asta – foarte simpatice. Suedia nu a mai participat la vreun război de 150 de ani și rămîne hotărît nemilitaristă, așa încît bănuiesc că suedezii nu vor ca soldații lor să pară prea macho și fioroși; ca atare, îi pun să poarte o cască albă care seamănă dezarmant de tare cu o cască de înot și niște ghetre albe gen Donald Duck. E foarte greu să te abții să te duci la unul dintre ei și să-i spui, sotto voce, din colțul gurii: „Știi, Lars, arăți *foarte* ridicol”.

Am coborît înapoi la malul mării și am traversat podul Strömbron, oprindu-mă la mijloc ca să mă sprijin de balustradă și să mă las încă o dată hipnotizat de priveliștea cu poduri, insule și apă. Cum stăteam eu acolo, m-a izbit în cap un strop de ploaie picat din senin, apoi încă unul și încă unul.

Cînd am ridicat privirea, am văzut o învălmășeală de nori cenușii care avansau dinspre vest. În cîteva secunde cerul era negru și turna cu găleata. Oamenii care cu o clipă înainte se plimbau agale ținîndu-se de mînă în lumina blîndă a soarelui fugeau acum să caute adăpost, protejîndu-și capetele cu ziare. Eu am rămas locului, prea șocat de capriciile climei suedeze, uitîndu-mă la apa acum cenușie, ciuruită de ploaie, suflîndu-mi de zor nasul în șervețelele de la McDonald’s și gîndindu-mă într-o doară că, dacă ar exista o piață a mucilor, aș fi bogat. După o vreme, m-am uitat la cerul nemilos și am luat o decizie importantă.

Aveam să plec la Roma.

13

Roma

Na, îmi pare rău. Intenționasem să mă duc la Roma așa cum v-ați fi așteptat, într-un mod logic și sistematic, traversînd frumos Germania, Austria, Elveția și un colțișor de Franță și ajungînd în cele din urmă, prăfuit, obosit și cu toate hainele murdare, prin Lombardia și Toscana. Dar, după aproape o lună sub cerul mereu ploios al Europei de Nord, tînjeam după soare. Asta a fost tot. Voiam să merg pe stradă doar în cămașă, să stau pe o terasă la un cappuccino, să simt soarele pe față. Așa că, deși mă mustra conștiința, am lăsat baltă itinerarul pe care mi-l stabilisem și am traversat 2 500 de kilometri de Europă dintr-un salt. O călătorie este mult mai frumoasă – ce vorbesc, viața e mult mai frumoasă – dacă poți s-o tratezi ca pe o serie de impulsuri.

Nu mai fusesem niciodată la Roma, dar îmi dorisem dintotdeauna să merg acolo – mă rog, cel puțin de cînd am văzut pentru prima dată *La dolce vita*, în adolescență. Îmi plac la nebunie filmele italiene, mai ales acelea cu adevărat penibile – acelea dublate de oameni bravi care nu acceptă ca lipsa totală a talentului actoricesc să le zădărnicească cariera. Filmele astea îi au întotdeauna în rolurile principale pe Giancarlo Giannini și pe încîntătoarea Ornella Muti și au titluri care îți spun de la

început cît de nașpa or să fie – *O noapte ploioasă*, *În vara aceea, la Napoli*, *Cînd vine primăvara* –, așa că nu mai trebuie să fii stresat că poveștile or să-ți distragă atenția și te poți concentra asupra celor două lucruri care contează, și anume să aștepți ca Ornella Muti să-și dea hainele jos și să admiri peisajele. Filmele italiene au mereu fundaluri excelente – de obicei cînd Ornella și Giancarlo trec pe un scuter zumzăitor pe lîngă Colosseum, prin Piazza Navona și pe lîngă celelalte atracții turistice ale Romei, grăbindu-se fie să și-o pună ca iepurii, fie să aibă o discuție înduioșătoare despre cum nu mai pot continua așa, de obicei pentru că unul din ei trăiește cu Marcello Mastroianni.

Pe vremuri filmele din toate țările aveau această culoare locală – se impunea prin lege, dacă nu mă înșel, ca în fiecare film turnat în Marea Britanie în anii ’60 să apară patru swingeri veseli într-o decapotabilă Morgan Roadster traversînd Tower Bridge, filmați din elicopter într-un unghi amețitor –, dar acum toți în afară de italieni par să fi renunțat la practica asta, și cred că e mare păcat, pentru că toate ideile mele despre lume erau influențate de peisajele din fundal pe care le vedeam în filme ca *Să prinzi un hoț*, *Cu sufletul la gură* și *Trei bănuți într-o fîntînă* și chiar și din filmele cu inspectorul Clouseau. Dacă n-aș fi văzut filmele astea, astăzi aș locui într-un orășel american, crezînd că viața nu are nimic mai mult de oferit.

Roma era la fel de minunată cum mi-o închipuisem, cu siguranță nu se compara cu un orășel american. Era exact opusul Stockholmului – caldă, însorită, relaxată, plină de viață, de mîncare bună și de băuturi ieftine. În prima seară am luat cina împreună cu un prieten american expatriat care locuia acolo de 20 de ani și care s-a plîns tot timpul cît de scump și de imposibil devenise orașul ăsta, dar mie mi se părea minunat de

ieftin după Stockholm și l-am întrebat: cum poți să stai pe o terasă într-o seară caldă, să te răsfeți cu o cină delicioasă și să te mai plîngi de ceva?

— Da, da, cum spui tu, dar ia încearcă să-ți repari țevile, a zis el, ca și cum asta lămurea totul.

După cină m-a luat la o plimbare în pas de marș prin oraș și mi-a arătat cum se degradase totul – ba că barurile de pe Via Veneto nu mai au clasă și sînt pline de turiști nemți și americani prea proști și prea leneși ca să-și dea seama că sînt jecmăniți, ba că Rugantino, clubul de noapte devenit celebru după *La dolce vita,* e acum un McDonald's, ba că nu știu ce restaurant sau hotel care avea atîta farmec pe vremuri fusese vandalizat de niște proprietari fără pic de gust, motivați doar de lăcomie.

Îl ascultam, dar nu-l auzeam. Mie totul mi se părea minunat, chiar și chelnerii de o indiferență monumentală, chiar și taximetriștii, chiar și taximetristul care m-a ușurat de aproape 30.000 de lire – cît mi-a zis că mă costă ca să mă ducă de la Roma Termini pînă la hotel, uitînd să-mi precizeze că era la două străzi mai încolo și că aș fi putut să ajung pe jos în 30 de secunde – pentru că a făcut-o cu atîta simplitate și cu atîta farmec, iertîndu-mă că am fost atît de prost încît l-am lăsat să-mi facă una ca asta. Am fost așa de impresionat, încît i-am lăsat bacșiș.

Hotelul meu era într-un cartier dărăpănat și sărăcăcios, chiar lîngă Via Cavour – era genul de cartier în care puteai să te piși pe ziduri fără nici o problemă –, dar avea o calitate care compensa asta: se afla în centru. De acolo puteai ajunge pe jos oriunde, ceea ce am și făcut, zi de zi, am mers pe jos o grămadă. Mă sculam în fiecare zi în zori, la ceasul acela perfect cînd aerul este încă proaspăt, neatins, și priveam cum se trezește orașul la

viață – mici comercianți care, fluierînd, stropeau trotuarul cu apă, măturau, trăgeau umbrarele, ridicau obloanele.

M-am plimbat prin grădinile de la Villa Borghese, am urcat și am coborît Treptele Spaniole, am căscat gura pe la vitrinele de pe Via dei Condotti, am admirat Colosseumul și Forul, am traversat fluviul pînă pe Isola Tiberina ca să colind străzile în pantă din Trastevere și am ajuns pînă în vîrful semeț al colinei Gianicolo, de unde se vedea senzațional tot orașul, iar pe balustradele înguste stăteau tineri care se strîngeau în brațe de mama focului. Italienii par să fi născocit un mod de a face sex fără să-și scoată hainele de pe ei și acolo, sus, sportul ăsta se practica cu mare însuflețire. Eu mîncam o înghețată și îi priveam, așteptînd să văd cîți dintre ei or să se rostogolească peste margine, zdrobindu-se de pietrele de dedesubt, dar n-a căzut nici unul, slavă Domnului. Probabil că au ventuze pe spate.

O săptămînă întreagă, am mers foarte mult pe jos. Mergeam pînă ce îmi ieșea fum din picioare. Iar cînd oboseam, mă opream la o cafea sau stăteam la soare, pe o bancă, pînă cînd eram în stare s-o iau din nou la picior.

Acestea fiind spuse, Roma nu este un oraș tocmai potrivit pentru plimbări. În primul rînd, ești tot timpul în pericol să fii călcat de mașini. Trecerile de pietoni sînt degeaba în Roma, ceea ce nu mă surprinde, dar îți ia ceva timp să te obișnuiești cu asta. E destul de șocant să traversezi un bulevard lat, pierdut într-o fantezie cu Ornella Muti și o cadă de jeleu, și să-ți dai seama brusc că mașinile de pe cele șase benzi care se năpustesc spre tine n-au nici o intenție să oprească.

Nu că vor să dea peste tine, ca șoferii din Paris, ci pur și simplu dau peste tine. Unul dintre motive este că șoferii italieni

nu sînt deloc atenți la ceea ce se întîmplă pe drum, în fața lor. Sînt prea ocupați să claxoneze, să gesticuleze ca apucații, să nu lase alte mașini să intre pe banda lor, să facă amor, să-i pocnească pe copiii de pe bancheta din spate și să mănînce un sandvici lung cît o bîtă de baseball, adesea toate astea în același timp. Așa că e foarte probabil ca prima dată să te observe în oglinda retrovizoare, cînd deja zaci întins pe asfalt, în urma lor.

Chiar dacă te văd, nu opresc. Nu au nimic personal cu tine. Pur și simplu cred că, dacă le iese ceva în cale, ei trebuie să elimine acel obstacol, indiferent dacă e vorba despre o cabină telefonică sau despre un vizitator din Middle West. Singura excepție o constituie călugărițele. Nici măcar șoferii din Roma nu dau cu mașina peste ele – vezi cîte-un cîrd de călugărițe tăind arterele cu opt benzi fără să pățească nimic, ca niște bucățele de hîrtie alb-negru suflate de vînt –, așa că, dacă vrei să traversezi în vreun loc aglomerat, ca Piazza Venezia, singura ta șansă e să apară niște călugărițe și să te lipești de ele ca un tricou ud.

Îmi place la nebunie cum parchează italienii. Cînd cotești pe orice stradă din Roma, ai impresia că tocmai ai ratat un concurs de parcat mașini organizat pentru nevăzători. Mașinile sînt orientate în toate direcțiile, jumătate pe trotuar, jumătate pe stradă, cu fața, cu spatele, lateral, blocînd garaje, străduțe secundare și cabine telefonice, înghesuite în niște spații atît de strîmte, încît șoferii nu ar fi avut cum să iasă decît prin trapă. Locuitorii Romei își parchează mașinile așa cum aș parca eu imediat după ce mi-aș vărsa niște acid clorhidric în poală.

Mă plimbam pe Via Sistina într-o dimineață, cînd un Fiat Croma a trecut glonț pe lîngă mine și s-a oprit scîrțîind din frîne și scoțînd fum din cauciucuri la vreo 30 de metri mai încolo. În

secunda următoare șoferul a intrat în marșarier, gonind cu spatele spre un loc de parcare la fel de lung ca Fiatul lui, minus vreo 75 de centimetri. Fără să încetinească absolut deloc, și-a tras mașina în spațiul acela, izbindu-se zgomotos de un Renault parcat.

Timp de un minut nu s-a întîmplat nimic. Nu se auzea decît fîsîitul aburului care ieșea din mașina lui. Apoi șoferul a sărit din mașină, s-a uitat neîncrezător la dezastrul din fața lui – metal boțit, stopuri sparte, țeava lui de eșapament atingînd fără vlagă trotuarul – și a făcut o față de parcă toată năpasta asta picase din cer pe capul lui. Apoi a făcut ceea ce presupun că ar face aproape orice italian. A ars cu sete un șut în portiera Renaultului și a îndoit-o, pedepsindu-l astfel pe proprietarul lui absent pentru că a avut tupeul să parcheze acolo, apoi a urcat înapoi la volanul Fiatului și a demarat la fel de nebunește cum oprise, după care s-a așternut din nou liniștea pe Via Sistina, unde nu se mai auzea decît un zăngănit din cînd în cînd de la bucățelele de metal care cădeau din Renaultul abuzat. Nimeni în afară de mine n-a părut să fie surprins.

Italienii parchează oriunde. Îi vezi prin tot orașul chinuindu-și mașinile să intre în spații cam cît o pernuță de mari, blocînd traficul și făcîndu-i pe toți șoferii de pe o rază de cinci kilometri să se proptească în claxon și să imite destul de bine pe cineva aflat pe scaunul electric. Dacă spațiul respectiv este prea mic ca să le încapă mașina, șoferii din Roma îl decorează cu gunoaie – un pachet de țigări gol, marginea unei felii de pizza pe jumătate mîncată, 27 de mucuri de țigări, jumătate de cornet din fundul căruia se scurge niște înghețată topită, pe care dansează în delir muștele, o cutie uleioasă de sardine, un ziar ferfenițit și încă

ceva la care nu te-ai aștepta, cum ar fi un manechin sau o capră moartă.

Nici măcar gunoaiele nu mă deranjau prea tare. Știu că Roma e murdară și aglomerată și că traficul este imposibil, dar, în mod ciudat, asta o face și mai incitantă. Roma e singurul oraș pe care-l cunosc, în afară de New York, despre care se poate spune asta. De fapt, de New York îmi amintea Roma – avea aceeași gălăgie, aceeași mizerie, aceeași volubilitate, aceleași claxoane, aceiași polițiști indolenți care frecau menta, același mod de a vorbi cu mîinile, aceeași energie irosită degeaba. Singura diferență este că Roma e atît de minunat de haotică. New Yorkul e chiar foarte ordonat. Oamenii așteaptă răbdători la cozi și majoritatea respectă semafoarele și convențiile care fac lucrurile să meargă OK.

Italienii sînt complet împotriva ordinii. Își trăiesc viața într-un soi de pandemoniu, ceea ce mie mi se pare foarte atractiv. Ei nu stau la coadă, nu-și plătesc impozitele, întîrzie la întîlniri, nu fac nimic dacă nu primesc un ciubuc, nu cred deloc în reguli. În trenurile italiene pe fiecare fereastră este lipit cîte un anunț care îți spune în trei limbi să nu te apleci în afară. Anunțurile în franceză și în germană îți spun să nu te apleci în afară, dar în italiană doar îți sugerează că s-ar putea să nu fie o idee bună. Nici nu s-ar putea altfel.

În Italia pînă și răpitorii pot fi uluitor de delăsători. În ianuarie 1988, membrii unei bande au răpit un tînăr de 18 ani pe nume Carlo Celadon. L-au băgat într-o groapă adîncă de doi metri și l-au hrănit, dar au cerut o răscumpărare abia – fiți atenți – în octombrie, la nouă luni după ce l-au răpit. Vă vine să credeți? Răpitorii au cerut cinci miliarde de lire italiene (2,5 milioane de lire sterline) și părinții, disperați, au plătit imediat,

dar atunci răpitorii au cerut mai mulți bani. De data asta părinții n-au mai vrut să plătească. Pînă la urmă, după doi ani și 100 de zile, răpitorii l-au eliberat pe Carlo.

Cînd am ajuns eu acolo, italienii aveau al 48-lea guvern din ultimii 45 de ani. Țara are structura socială a unei republici bananiere și totuși uimitor este că prosperă. În acest moment e a cincea cea mai mare economie din *lume*, o realizare pur și simplu uluitoare avînd în vedere o asemenea dezordine cronică. Dacă italienii ar avea o etică profesională precum japonezii, ar putea să fie stăpînii planetei. Slavă Domnului că nu au așa ceva! Sînt prea ocupați să-și cheltuie uriașele energii pe detaliile plăcute ale vieții de zi cu zi: copii, mîncare bună, controversele din cafenele – asta ar trebui să fie normalitatea.

Eram într-o crîșmă de cartier pe Via Marsala într-o dimineață, cînd au intrat trei muncitori cu salopete albastre care s-au oprit la bar să bea o cafea. După un minut unul dintre ei a început să-l împungă emfatic pe altul cu degetul în piept, ținîndu-i nu știu ce predică, în timp ce al treilea își agita brațele, scotea niște sunete tînguitoare și se clătina convulsiv, de ziceai că se sufocă, iar eu am crezut că dintr-o clipă în alta or să scoată cuțitele și o să fie numai sînge pe toți pereții, pînă cînd mi-am dat seama că vorbeau de fapt despre golul lui Schillaci în meciul cu Belgia din seara precedentă, despre kilometrajul unui Fiat Tipo sau altceva la fel de inofensiv, iar după un minut și-au golit ceștile de cafea și au plecat veseli împreună, ca și cum nu se întîmplase nimic.

Ce țară minunată!

M-am dus într-o dimineață la Museo Borghese. Dintr-un ziar știam că fusese închis în 1985 pentru doi ani de reparații – vila

a fost construită deasupra unor catacombe și de ani întregi se tot afunda încetișor –, dar, cînd am ajuns eu acolo, era tot acoperită de schele și împrejmuită de un gard boțit și șubred de tablă ondulată și nu părea să fie nici pe departe gata pentru a primi vizitatori – asta la vreo cinci ani după ce a fost închisă și la trei ani după data anticipată a redeschiderii sale. Ăsta-i genul de neseriozitate constantă cu care probabil că e exasperant să te confrunți zi de zi (mai ales dacă ți-ai uitat umbrela la garderobă cu o zi înainte ca muzeul să fie închis), dar ajungi rapid s-o consideri o parte inevitabilă a vieții tale, ca vremea în Anglia.

Grija față de moștenirea culturală a națiunii nu este, trebuie precizat, chiar punctul forte al Italiei. Țara asta cheltuiește 200 de milioane de dolari pe an pentru întreținere și reparații, ceea ce pare o sumă rezonabilă pînă cînd ți se precizează că banii ăștia nu ajung nici pentru 20 de kilometri de autostradă și că nu reprezintă decît o fracțiune din cît s-a cheltuit pentru stadioane cu ocazia Cupei Mondiale din 1990. În total e sub 0,2% din bugetul național. Ca rezultat, două treimi din comorile națiunii sînt încuiate în depozite sau publicul nu are acces la ele, iar multe altele se degradează, nebăgate în seamă de autorități – în martie 1989, de pildă, Torre Civica din Pavia, vechi de 900 de ani, s-a prăbușit, s-a răsturnat pur și simplu, omorînd patru oameni –, și sînt atîtea comori lăsate de izbeliște, încît hoții nu trebuie decît să și le bage în traistă și să plece cu ele. Numai în 1989 aproape 13.000 de opere de artă au fost sustrase din muzee și bazilici și chiar în momentul în care scriu aceste lucruri sînt declarate dispărute 90.000 de opere de artă. 80% din furturile de opere de artă de la nivel european sînt comise în Italia.

Această atitudine delăsătoare față de moștenirea națională este un fel de tradiție la Roma. Timp de o mie de ani, de obicei cu binecuvîntarea Bisericii Romano-Catolice (care primea o cotă-parte din profituri și care ar avea de dat socoteală pentru multe, după părerea mea), constructorii și arhitecții s-au comportat cu băile și templele orașului și cu alte monumente din vremuri imemoriale ca și cum ar fi fost niște cariere de piatră. Colosseumul nu a ajuns hardughia în ruine pe care o vedem astăzi din cauza ravagiilor făcute de trecerea vremii, ci din pricina sutelor de ani în care oamenii au rupt din el bucăți cu barosul și le-au cărat la cuptoarele de var din apropiere ca să le prefacă în ciment. Cînd lui Bernini i-a trebuit niște bronz pentru somptuosul baldachin din bazilica San Pietro, acesta a fost luat de pe acoperișul Panteonului. Mă mir că a mai rămas cîte ceva din Roma antică.

Neavînd posibilitatea să explorez interiorul vilei Borghese, am hoinărit prin grădinile care o înconjoară, care sînt astăzi cel mai mare și mai frumos parc public, plin de luminișuri încremenite și raze de soare ce pătrund prin frunziș, și m-am simțit extraordinar, cu excepția unui moment de spaimă cînd, tăind-o printre copaci, am dat peste un individ cu o față cam dură care stătea pe vine și se căca lîngă un pom, privindu-mă cu jale. Nu mă gîndisem prea mult la asta pînă atunci, dar europenilor pare să le placă foarte mult ideea de excreție *al fresco*. Pe lîngă orice autostradă din Franța sau Belgia poți vedea pe cineva stînd în picioare lîngă o mașină parcată și făcînd un pișu în tufișurile aflate la doar 30 de centimetri de stradă. În America indivizii ăștia ar fi luați pe sus și bătuți măr. Iar în Paris mai găsești și acum acele pisoare extraordinare, cu apărători gri-închis la nivelul șoldurilor, care sînt făcute în așa

fel încît toată lumea să vadă cine e înăuntru și ce face acolo. Eu n-am înțeles niciodată de ce trecătorii trebuie să vadă neapărat partea de jos a picioarelor și bustul ocupantului. Ce, n-au putut să facă niște pereți de 1,80 metri? Dacă intră un tip acolo, știm cu toții ce face; nu-i nevoie să stăm cu ochii pe el, nu?

Îmi amintesc că am văzut odată un bărbat și două femei – niște colegi de birou care mergeau să mănînce ceva la prînz, am presupus eu – care aveau o discuție aprinsă în timp ce bărbatul era într-o drăcie din asta. Mi s-a părut foarte ciudat că vorbeau ca și cum nu se întîmpla nimic extraordinar. În Anglia, dacă ar fi existat un astfel de pisoar, femeile s-ar fi întors cu spatele și ar fi vorbit între ele, prefăcîndu-se că nu știu ce face colegul lor înăuntru. Însă, conform cărții lui Reay Tannahill *Sex in History*, în secolul al XVIII-lea, în Franța, bărbații și femeile care făceau parte din aristocrație nu considerau că e așa mare chestie dacă merg la toaletă împreună și adesea se duceau în grup după cină, ca să nu-și întrerupă discuțiile animate. Eu cred că asta explică multe la francezi. Cît despre italieni, în argoul clasei muncitoare din Roma, dacă vezi un cunoscut pe stradă, nu-i spui „Ce mai faci?” sau „Cum îți mai merge?”, ci „Te-ai căcat bine azi?”. Pe bune.

Iar ca să închei această paranteză revelatoare, hai să vedem Vaticanul și bazilica San Pietro – cea mai mare biserică din lume aflată în cea mai mică țară din lume, după cum precizează atîtea ghiduri. Întotdeauna m-am gîndit că Vaticanul e o chestie străveche, dar de fapt, ca instituție, datează numai din 1929, cînd Mussolini și papa au semnat Acordurile de la Lateran. Am ajuns acolo întrebîndu-mă într-o doară dacă va trebui să trec de vreun control la frontieră și să plătesc o taxă exorbitantă, dar în realitate singurul obstacol de care am dat au fost vreo 20 de

indivizi trăncănitori care încercau să-mi vîndă diapozitive ori să-mi facă o poză cu un Polaroid. I-am trimis la o doamnă îmbrăcată cu un hanorac imprimat cu numele echipei de fotbal Denver Broncos, care se afla la vreo cinci metri mai încolo, zicîndu-le că e nevastă-mea și că toți banii sînt la ea, și s-au repezit toți în jurul ei, așa că am reușit să traversez piața aceea mare fără să mai fiu îmbrîncit, oprindu-mă numai cît să mă lipesc de un grup de turiști americani, de unde am aflat chestia aia pe care v-am zis-o adineauri, cu Mussolini și Acordurile de la Lateran, și am fost informat la ce balcon va ieși papa dacă avea de gînd să iasă, ceea ce nu a fost cazul. Erau lucruri interesante și aș fi stat mai mult cu ei, dar ghida m-a reperat rapid pentru că nu aveam șapcă de baseball, hanorac și pantaloni în una dintre cele mai țipătoare nuanțe ale culorilor primare. M-a informat că acela este un grup privat și era clar că nu avea de gînd să mai continue pînă cînd nu mă căram de-acolo.

San Pietro nu pare cine știe ce din afară, nici măcar din *piazza* în care se află, dar, dacă pășești înăuntru, e atît de senzațională, încît rămîi cu gura căscată independent de voința ta. Este o minunăție, așa de mare, frumoasă, grozavă și plină de comori, înălțimi eterice și raze palide de lumină cerească, încît nici nu mai știi unde să te uiți. E singura clădire în care am intrat vreodată unde mi-a venit să cad în genunchi, să-mi ridic mîinile împreunate spre cer și să strig: „Ia-mă la tine, Doamne!”. Nici o clădire din lumea asta nu avea să mi se mai pară la fel.

Am pășit pe culoarul lat din mijloc, nevenindu-mi să cred cît e de mare bazilica. Are 220 de metri lungime, 150 de metri lățime și 136,6 metri de la podea pînă în vîrful cupolei. Însă,

cum nota Mark Twain în *The Innocents Abroad*, problema e că, deoarece fiecare bucățică din ea este construită la o asemenea scară, trebuie să-ți amintești constant că e imensă. Cele patru coloane uriașe care susțin cupola nu par chiar așa de impresionante într-un asemenea decor pînă ce nu îți dai seama brusc, cînd te lipești cu spatele de una, că au 15 metri lățime, iar baldachinul arată într-adevăr, cum spunea Twain, doar ca un schelet de pat la scară mare, dar are mai mult de jumătate din înălțimea cascadei Niagara. Abia cînd m-am uitat înapoi, de-a lungul bazilicii, pe unde mai intrau alți vizitatori, și i-am văzut ca pe niște gîngănii am fost brusc copleșit de dimensiunile acestei clădiri. Am mai realizat și că, deși în sala aceea era o tăcere aproape deplină și ea părea aproape goală – fiecare grup de vizitatori ocupa un spațiu cam cît un teren de fotbal –, erau sute și sute de oameni înăuntru.

M-am uitat la *Pietà* – într-o nișă laterală, protejată de un geam și de o barieră care nu te lasă să te apropii prea mult, așa că abia dacă reușești să vezi ceva, ceea ce mi s-a părut cam dur numai pentru simplul fapt că un nebun a atacat-o o dată, cu ani în urmă –, apoi m-am dus în Capela Sixtină și la muzee; și acestea erau, firește, impresionante, dar mărturisesc că toate aceste experiențe vizuale nu au mai avut chiar așa mare efect asupra mea după grandoarea bazilicii San Pietro.

M-am întors în cartierul în care se afla hotelul meu pe Via della Conciliazione și am descoperit încîntat că strada era plină de magazine de suvenire. Am o oarecare slăbiciune pentru suvenirele de prost gust, iar din experiența mea nu există loc mai bun din acest punct de vedere decît anticariatele specializate în obiecte religioase. Odată, în Council Bluffs, Iowa, m-am frămîntat o oră, încercînd să mă hotărăsc dacă să dau sau

nu 49,95 dolari pentru un portret al lui Hristos luminat din spate cu un bec electric, care, cînd îl aprindeai, îți dădea impresia că îi curge la nesfîrșit sînge din răni, însă în cele din urmă am ajuns la concluzia că nu-mi permit să dau atîția bani. Așa că m-am gîndit că, drept compensație, aș putea găsi aici ceva de un gust suficient de îndoielnic – niște suporturi în formă de crucifix pentru porumb fiert, un set pix-stilou cu nașterea lui Hristos, un suport muzical de hîrtie igienică cu tema „Cina cea de Taină” sau măcar un prespapier-crucifix pe care să scrie TATA A FOST LA VATICAN ȘI NU MI-A ADUS DECÎT CRUCIFIXUL ĂSTA ORIBIL. Dar la toate magazinele se vindea cam aceeași marfă: rozarii, crucifixe de 120 de dimensiuni, machete de ghips ale bazilicii și farfurii cu papa Ioan Paul, nimic de prost gust (decît dacă ieșeai în oraș și îți cumpărai 12 farfurii cu papa pe care să le folosești cînd ai invitați la masă, dar asta ar fi costat o avere), așa că mi-am văzut de drum. Una dintre cele mai aiurea chestii în anii ’90 este că azi nu prea mai găsești suvenire de căcat.

În ultima dimineață am trecut pe la mausoleul călugărilor capucini din biserica Santa Maria della Concezione, în aglomerata Piazza Barberini. Nu am cuvinte să vă spun ce mult mi-a plăcut. În secolul al XVI-lea un călugăr a avut ideea genială să ia oasele celorlalți călugări după ce aceștia mureau și să le folosească pentru a decora cu ele biserica. Ei, ce ziceți de asta? Vreo șase încăperi întunecoase dintr-o laterală a bisericii au fost umplute cu puncte de atracție ca un altar făcut din coaste, sanctuare ticluite meticulos din cranii și tibii, tavane împodobite cu brațe, rozete pe pereți formate din vertebre, candelabre făcute din oasele mîinilor și picioarelor. Mai vedeai

într-un colț și scheletul complet al vreunui călugăr capucin îmbrăcat ca Moartea-n vacanță, cu o robă, iar pe peretele opus erau înșirate anunțuri în șase limbi cu mesaje foarte vesele, precum: ȘI NOI AM FOST CA VOI. ȘI VOI VEȚI FI CA NOI, și un lung poem intitulat sugestiv „Mama mea m-a omorît!”. Cred că te tăvăleai pe jos de rîs cu băieții ăștia, așa de amuzanți erau. Probabil că, de fiecare dată cînd făceai o gripă, venea cîte unul la tine cu un metru în mînă, privindu-te gînditor.

Patru mii de călugări au ajuns printre exponate între anii 1528 și 1870, cînd această practică a fost interzisă pe motiv că prea e de prost gust. Nu știe nimeni sigur de ce sau de cine au fost realizate designurile, dar rămîi inevitabil cu impresia persistentă că printre capucinii ăștia s-a amestecat la un moment dat și un nebun care avea prea mult timp liber și o anumită pasiune pentru ordine. Oricum, biserica face bani frumoși din chestia asta. Cît am fost eu acolo, s-au perindat constant o grămadă de turiști, bucuroși să dea un purcoi de lire pentru a gusta senzația morbidă pe care ți-o stîrnește locul respectiv. Evident, singurul meu regret a fost că nu aveau și un magazin de suvenire, de unde să-ți poți cumpăra un set de inele pentru șervețele făcute din vertebre, să zicem, sau un scărpinici făcut dintr-o mînă adevărată, dar era clar că la capitolul ăsta aveam să fiu dezamăgit la fiecare pas în Roma.

14

Napoli, Sorrento și Capri

M-am decazat de la hotel și am plecat pe jos la Roma Termini. Era, ca majoritatea locurilor publice din Italia, un balamuc. La fiecare casă de bilete clienții gesticulau ca apucații. Nu păreau că își cumpără bilete, ci mai degrabă că le povestesc necazurile lor casierilor de o indiferență monumentală. E uimitor cîtă emoție investesc italienii chiar și în cele mai simple lucruri pe care le fac.

A trebuit să stau la coadă 40 de minute, în timp ce oamenii din fața mea își smulgeau părul din cap și răcneau de mama focului pînă reușeau să-și cumpere un bilet și plecau cu o mină brusc fericită. Nu-mi dădeam seama care era problema lor și, oricum, eram prea concentrat să zădărnicesc stratagemele nenumăraților oameni care încercau să se bage în fața mea, de parcă le-aș fi ținut ușa deschisă. Unul a mai încercat și a doua oară. Îți trebuie un tîrnăcop ca să te înfigi la o coadă în Roma fără să te dea alții la o parte.

În sfîrșit, cînd mai aveam doar un minut pînă cînd îmi pleca trenul, a venit și rîndul meu. Am cumpărat un bilet de clasa a doua pînă la Napoli – n-a fost greu deloc; nu știu de ce se agitau așa toți –, apoi am luat-o la fugă către peron și am făcut ceva ce mi-am dorit dintotdeauna: am sărit pe scara trenului după ce

acesta se pusese deja în mișcare – sau, ca să fiu puțin mai exact, m-am izbit de ea, ca un sac de poștă aruncat de pe peron.

Trenul era ticsit, dar mi-am găsit un loc la geam, mi-am tras sufletul și mi-am șters sîngele care îmi curgea din fluierele picioarelor în timp ce traversam încet nesfîrșitele suburbii cu blocuri-turn ale Romei, după care am prins viteză și am început să gonim printr-o zonă rurală prăfuită și pîcloasă, plină de case și mici blocuri de apartamente doar pe jumătate terminate la care nu era nici un semn că ar fi lucrat cineva. Pînă la Napoli aveam de mers două ore și jumătate și toată lumea din tren, aparent fără nici o excepție, își petrecea timpul dormind, trezindu-se doar ca să se uite unde am ajuns cînd ne mai opream printr-o gară adormită sau ca să-i arate controlorului biletul. Majoritatea pasagerilor păreau săraci și nebărbieriți (chiar și unele dintre femei), ceea ce contrasta evident cu eleganța mondenă a Romei. Aceștia, am presupus eu, erau în mare parte napolitani care veniseră la Roma la muncă și acum se duceau acasă, să-și vadă familia.

Eu priveam peisajul – o cîmpie joasă care se întindea spre niște munți de un verde palid, presărată ici-colo de sătuce fără viață, și acestea pline de case neterminate – și îmi țeseam visător fantezia cu Ornella Muti, care ajunsese acum să includă și o minge gonflabilă uriașă, transparentă, două monocicluri și vocile unui cor de mormoni. Aerul din vagon era cald și încremenit și în scurt timp am ațipit și eu, dar după cîteva minute m-a trezit brusc un vaiet tînguitor. O țigancă grasă, cu basma pe cap, trecea prin vagon cu un puradel murdar, spunîndu-și cît o ținea gura povestea vieții ei chinuite și cerșind bani, dar nu i-a dat nimeni nimic. Mi-a băgat sub nas plodul pe care îl ținea în brațe – era tot mînjit de ciocolată pe la gură și

așa de urîcios, că abia m-am abținut să nu țip, acoperindu-mi fața cu mîinile – și i-am dat o mie de lire, chinuindu-mă să scot cît mai repede banii din buzunar, înainte ca juniorul să mă umple și pe mine de bale maronii. Ea a luat banii cu indiferența cu care se uită un controlor la biletul tău și, fără nici măcar un *mulțumesc*, a plecat mai departe, reîncepîndu-și vaietele. În restul călătoriei nu au mai fost alte incidente.

La Napoli, cînd am coborît din tren, am fost întîmpinat de 27 de șoferi de taxi, toți doritori să mă ducă într-un loc frumos și probabil aflat foarte departe, dar le-am făcut semn să mă lase în pace și m-am transferat din mizeria gării centrale în mizeria gării Circumvesuviana din apropiere, trecînd pe drum printr-o mizerie continuă. De-a lungul trotuarelor, oamenii stăteau la niște tarabe șubrede și vindeau țigări și suvenire ieftine. Toate mașinile parcate de-a lungul străzii erau murdare și boțite. Toate magazinele erau deprimante și prăfuite și aveau vitrinele pline de mărfuri cu ambalajele decolorate de soarele puternic, în așa măsură încît uneori nu se mai distingea nimic pe ele. Planul meu era să mă opresc în Napoli o zi sau două înainte de a pleca mai departe, la Sorrento și Capri, dar ceea ce vedeam era așa de îngrozitor, încît m-am hotărît s-o iau din loc și să mă întorc la Napoli cînd oi simți că sînt în stare să-i fac față mai bine.

Se apropia ora de vîrf cînd am ajuns la Circumvesuviana și am cumpărat un bilet. Trenul era ticsit de oameni asudați și mergea foarte încet. Eu stăteam între două grăsane, toate numai colaci de osînză tremurătoare, care au vorbit continuu între ele peste mine, așa încît mi-a fost cu neputință să citesc sau să mai lucrez la fantezia mea cu Ornella Muti, dar m-am gîndit că sînt norocos că am un loc pe banchetă, chiar dacă era

de doar 15 centimetri, iar femeile alea erau de o moliciune minunată, trebuie să recunosc. Mi-am petrecut cea mai mare parte a călătoriei cu capul pe umărul uneia sau al alteia, cu privirile adoratoare înălțate spre chipurile lor. Nu părea să le deranjeze cîtuși de puțin.

Am străbătut cartierele sărace ale orașului Napoli și mahalalele din suburbii, apoi am ajuns într-o zonă rurală sărăcăcioasă, între Vezuviu și mare, tot oprindu-ne la cîteva sute de metri în vreo gară suburbană în care coborau 100 de oameni și urcau 120. Pînă și Pompeii și Herculaneum sau Ercolano, cum se numește azi, arătau ca vai de ele, pline de frînghii cu rufe întinse la uscat și mormane de sfărîmături de beton, și n-am văzut nici urmă de ruine din tren. Dar la cîțiva kilometri mai încolo am urcat pe un versant și am trecut prin niște tuneluri. Aerul se răcorise brusc și satele – uneori doar cîteva case și o biserică în spațiul dintre două tuneluri – erau impresionant de frumoase, cu o vedere amplă către marea albastră de la poalele muntelui.

M-am îndrăgostit de Sorrento din prima clipă. Oi fi ajuns la o oră potrivită, o fi fost vremea, o fi fost sentimentul de ușurare că nu mai sînt în Napoli, dar părea perfect: un orășel compact care cobora dinspre gară către Golful Napoli. În inima orășelului era o piațetă aglomerată care se numea Piazza Tasso, mărginită de terase. De la un capăt al pieței pornea o rețea de străduțe pline de ecouri, răcoroase, umbrite și pline de arome, de vînzători care stăteau la bîrfă în ușile prăvăliilor, de copii care se jucau și de zarva generală a vieții italienilor. În rest, orășelul părea să constea în vreo zece străzi șerpuitoare, mărginite de magazine și restaurante încîntătoare și de

hotelașe plăcute, de modă veche, ascunse în spatele unor copaci cu frunziș des. Era minunat, perfect. Voiam să locuiesc acolo, începînd chiar din momentul acela.

M-am cazat la Hotel Eden, o clădire din anii ’50, nu foarte mare, de pe o străduță lăturalnică, scump, dar impecabil, de unde zăream și un colț de mare pe deasupra acoperișurilor și printre copaci, și m-am învîrtit ca apucatul prin cameră vreo cîteva minute, felicitîndu-mă că am atîta noroc, după care am stins brusc lumina și am ieșit înapoi în stradă. Am dat o raită, am explorat labirintul de străduțe de lîngă Piazza Tasso și m-am uitat plin de admirație la vitrinele bine aprovizionate de pe Corso Italia, apoi m-am aciuat la o masă pe terasă la bistroul Tonino, în piață, unde mi-am comandat o Cola și am privit trecătorii, radiind de mulțumire.

Orășelul era plin de turiști englezi între două vîrste care plecaseră în vacanță în afara sezonului (adică într-o vacanță pe care și-o puteau permite). Peste mese ajungeau pînă la mine frînturi din conversațiile cuplurilor care treceau pe trotuar. Era mereu la fel. Nevasta nu se mai oprea din vorbit, trăncăneala aia continuă, inutilă, ușor irascibilă care le apucă pe englezoaice la vîrsta de mijloc.

— Azi am vrut să-mi cumpăr niște ciorapi fini și am uitat. Și doar ți-am spus să-mi amintești, Gerald. La ăștia s-a dus firul și s-au deșirat îngrozitor. Bănuiesc că *pot* să-mi cumpăr niște ciorapi de pe-aici. Habar n-am ce mărime să cer. Știam eu că ar fi trebuit să mai pun o pereche în bagaj…

Gerald nu asculta niciodată nimic din toate astea, desigur, pentru că, pe furiș, i se scurgeau ochii după vreo bunăciune fără sutien care se sprijinea languros de un stîlp și făcea schimb de remarci înțepătoare cu niște mocofani din localitate care se

plimbau cu scuterele, și părea să conștientizeze prezența neveste-sii doar ca pe un iritant ușor, dar cronic de la marginea existenței sale. Oriunde mergeam în Sorrento, tot dădeam peste cuplurile astea de englezi, nevasta uitîndu-se cu un ochi critic la orice, de parcă lucra sub acoperire pentru Sanepid, soțul tîrîndu-și picioarele în urma ei, obosit și resemnat.

Am luat cina la un restaurant de lîngă piață. Era plin ochi, dar supersimpatic și servirea era promptă, porțiile generoase, iar mîncarea delicioasă – ravioli cu sos de smîntînă, un morman de *scaloppine alla Sorrentino*, o salată mare, dar simplă și un castronoi cu înghețată de casă așa de bună, că mi-au dat lacrimile de plăcere.

După aia, în timp ce stăteam, sătul, la o cafea și o țigară, cu burta pe masă, s-a întîmplat o chestie foarte interesantă. A intrat un grup de opt oameni, care păreau bogați, aroganți și clar dubioși, femeile cu blănuri, bărbații cu pardesie de cașmir și ochelari de soare, iar în mai puțin de un minut s-a iscat un tămbălău de a amuțit toată lumea din restaurant, și clienții, și chelnerii, care au întors cu toții privirile spre ei.

Aparent, nou-veniții făcuseră o rezervare, dar masa lor nu era încă pregătită – nu mai era nici o masă liberă în restaurant – și se apucaseră toți de făcut scandal. Managerul, frîngîndu-și mîinile, le înghițea insultele și i-a pus pe toți chelnerii să alerge pe-acolo de parcă schimbau decorul pe o scenă de teatru, cu scaune, fețe de mese și vaze cu flori, încercînd să încropească o masă pentru opt persoane într-o încăpere și așa aglomerată. Singura persoană care nu lua parte activ la toată agitația asta era liderul grupului, un bărbat care semăna ciudat de tare cu Adolfo Celli și care stătea indiferent, cu un pardesiu de 500 de dolari pe umeri. Nu a spus nimic, cu excepția unor observații

șoptite la urechea unuia dintre amicii lui, unul cu fața ciupită de vărsat, căruia bănuiesc că i-a spus ceva care implica niște cizme din ciment și introducerea unui pește mort în gura cuiva.

Ospătarul-șef a venit în fugă și, făcînd temenele, a anunțat că reușiseră să încropească deocamdată o masă pentru șase persoane și sperau să rezolve în scurt timp și cu celelalte două locuri, dar, dacă între timp doamnele ar vrea să se așeze… Aproape că atingea podeaua cu fruntea. Dar asta a fost considerată o altă insultă. Adolfo i-a șoptit iar ceva la ureche ăluia, care a plecat, probabil ca să aducă o mitralieră sau să intre cu buldozerul prin peretele de la stradă.

În momentul acela am zis:

— *Scusi* (căci mă descurcam de minune în italiană), puteți folosi masa mea. Eu o să plec.

Am sorbit ultima gură de cafea, mi-am luat restul și m-am ridicat în picioare. Managerul arăta de parcă îi salvasem viața, ceea ce îmi place să cred că am și făcut, iar ospătarului-șef îi venea evident să mă pupe pe gură, dar s-a abținut, copleșindu-mă slugarnic cu o ploaie de *Grazie*. Nu m-am mai simțit niciodată așa de popular. Chelnerii îmi zîmbeau și mulți dintre ceilalți clienți mă priveau cu, aș zice eu, o profundă admirație. Chiar și Adolfo și-a înclinat capul, într-un mic semn de mulțumire și respect. În timp ce masa mea era cărată de acolo, managerul și ospătarul-șef m-au condus la ușă, făcînd plecăciuni, mulțumindu-mi, periindu-mi praful de pe umeri cu un pămătuf și oferindu-mi-o fiecare pe fiica lui de soție sau măcar pentru o partidă de sex fierbinte. La ușă m-am întors, am șovăit o clipă, simțindu-mă brusc tînăr și atrăgător, cu un zîmbet de Hollywood pe față, am făcut degajat cu mîna spre oamenii din restaurant și am dispărut în asfințit.

Simțindu-mă satisfăcut de pastele bune pe care le mîncasem și de faptul că adusesem pacea într-un colț tulbure din Sorrento, m-am plimbat în lumina caldă a amurgului pe Corso Italia și pe Via del Capo, drumul de coastă înalt și șerpuitor care ducea spre Positano, unde au fost cioplite hoteluri în faleza de stîncă pentru a profita la maximum de priveliștea superbă către Golful Napoli. Toate hotelurile aveau nume care aminteau de alte vremuri – Belair, Bellevue Syrene, Admiral, Caravel – și arătau de parcă nu se schimbaseră absolut deloc în 40 de ani. Am petrecut o oră sprijinit de balustradele de pe marginea drumului, uitîndu-mă fascinat peste întinderea magică a golfului, către Vezuviu și, în zare, Napoli, iar puțin mai spre stînga, plutind pe marea nemișcată, insulele Procida și Ischia. Au început să licărească lumini în jurul golfului, oglindite de primele stele de pe cerul albastru, rugos. Aerul era călduț și cuminte și mirosea a pîine proaspăt scoasă din cuptor. Nu mai văzusem niciodată ceva mai apropiat de perfecțiune.

Pe promontoriul îndepărtat cu vedere spre golf se afla mica localitate Pozzuoli, o suburbie a orașului Napoli, unde s-a născut Sophia Loren. Cetățenii din Pozzuoli au privilegiul îndoielnic de a trăi pe cel mai instabil petic de pămînt de pe planeta asta, din punct de vedere geologic, echivalentul terestru al unui pat fluidizat cu vibrații. Ei simt pînă la 4.000 de cutremure pe an, uneori chiar și cîte 100 pe zi. Oamenii din Pozzuoli sînt atît de obișnuiți să le cadă bucăți de tencuială în ragù și să se prăbușească coșuri de fum peste bunicile lor, încît nici măcar nu mai bagă în seamă chestiile astea.

Toată zona asta este cel mai negru coșmar al agentului de asigurări. Cutremurele sînt la ordinea zilei în Calabria – în

Napoli a fost unul în 1980 care a lăsat 120.000 de oameni fără casă, iar altul și mai puternic ar putea apărea în orice moment. Nu e de mirare că își fac griji cu cutremurele. Orășelele sînt construite pe niște dealuri așa de abrupte, încît dau impresia că, la cea mai mică tremurătură, vor aluneca în mare. Iar peste toate astea, la propriu, mai e tot timpul și Vezuviul, care mîrîie în fundal, încă periculos de activ. Ultima oară a erupt în 1944, ceea ce înseamnă că asta e cea mai lungă perioadă de calm din Evul Mediu pînă astăzi. Nu sună prea promițător, nu-i așa?

M-am uitat mult timp dincolo de apă, la luminile din Pozzuoli, și mi-am ciulit urechile, încercînd să prind vreun bubuit în depărtare, cum fac schelele cînd se prăbușesc, sau sunetul pămîntului care se despică, dar nu auzeam nimic, doar bîzîitul de țînțar al unui avion sus, deasupra mea, un punct roșu care clipea intermitent, mișcîndu-se încetișor pe cer, și zumzetul liniștitor al traficului din fundal.

*

Dimineață m-am plimbat prin soare pînă în portul de agrement din Sorrento, coborînd o stradă periculos de abruptă și de superbă care se cheamă Via di Maio, la umbra luxosului Excelsior Vittoria Hotel, și am luat un feribot pe jumătate gol spre Capri, o insulă muntoasă de verdeață la 15 kilometri de extremitatea vestică a peninsulei sorrentine.

De aproape, Capri nu părea cine știe ce. În jurul portului erau vreo zece magazine, cafenele și oficii de unde puteai să-ți rezervi bilete pentru feribot, toate adormite și urîte. Toate păreau închise și nu era nici țipenie de om, în afară de un marinar cu brațe de Popeye care încolăcea leneș o parîmă lîngă

chei. Un drum urca abrupt pe munte. Lîngă el era un indicator pe care scria: CAPRI 6 KM.

— Șase kilometri! am gemut eu.

Aveam cu mine două ghiduri ale Italiei incredibil de inutile, atît de inutile, încît nici n-o să le fac onoarea să le menționez titlul aici; vreau doar să spun că unul din ele ar fi trebuit să se intituleze *Hai să mai cumpărăm un ghid* și celălalt era al lui Fodor (am mințit mai adineauri) și nici nu pomenea de faptul că orașul Capri se află la nu știu cîți kilometri de urcuș pe un versant vertical. Dacă te luai după ghidurile alea, nu aveai altceva de făcut decît să sari de pe feribot și gata. Dar de pe chei orașul Capri părea să fie undeva în nori.

Funicularul care urcă muntele nu funcționa. (Evident.) M-am uitat în jur după un autobuz sau un taxi ori măcar un măgar, dar nu era nimic, așa că m-am întors, oftînd, ca de atîtea ori pînă atunci, și am început urcușul interminabil. Nu era deloc ușor, deși mai vedeai cîte o vilă frumoasă și aveai parte de priveliști cu marea. Drumul urca muntele într-o serie de serpentine lungi și leneșe, dar după vreun kilometru și jumătate am văzut niște trepte contorsionate săpate printre boscheți și mi s-a părut că ajung mai repede în Capri dacă o iau pe acolo, deși era mult mai abrupt. M-am aventurat pe scurtătura aia. N-am văzut niciodată în viața mea niște trepte așa de nesfîrșite. Pur și simplu nu se mai terminau. Urcau printre zidurile văruite ale vilelor și deasupra lor creșteau tot felul de boscheți parfumați – foarte frumos, dar după vreo trei sute de trepte gîfîiam și asudam în așa hal, că nu mă mai atingea nimic din frumusețile care mă înconjurau.

Din cauza geografiei neregulate a versantului, întotdeauna părea că mai am puțin și ajung în vîrf, dar apoi, cînd coteam,

mă trezeam în fața altui șir de trepte și a altui miraj al orașului. Și atunci continuam să urc poticnit, clătinîndu-mă de la un perete la altul, gîfîind, icnind și scuipînd, urmărit cu un interes solemn de trei femei în negru care coborau scările cu niște cumpărături. Singurul lucru care mă ținea în picioare era gîndul că, în mod clar, aveam să fiu singurul temerar suficient de tenace ca să urce spre Capri. Indiferent ce se afla acolo, sus, avea să fie al meu, numai al meu. În cele din urmă casele s-au îndesit, pînă cînd au ajuns să fie interconectate, ca piesele Lego, iar treptele s-au transformat în niște străduțe abrupte. Trecînd pe sub o arcadă, am intrat în una dintre cele mai frumoase piațete pe care le-am văzut vreodată. Era ticsită de turiști nemți și japonezi. Am simțit cum îmi curg lacrimi șiroaie pe obraji.

Mi-am luat o cameră la Hotel Capri.

— Grozav nume! V-a luat mult pînă v-a venit ideea să-l botezați așa? l-am întrebat pe manager, dar el n-a făcut decît să-mi arunce privirea aia plină de un dispreț studiat pe care administratorii hotelurilor din Europa o păstrează pentru turiștii americani și pentru alte insecte.

Nu știu de ce era așa cu nasul pe sus, pentru că nu era cine știe ce hotel. Nici măcar nu avea bellboy, așa că a trebuit să mă conducă în cameră managerul însuși, deși m-a lăsat să-mi car singur bagajul. Am urcat pe o scară somptuoasă, unde doi muncitori erau preocupați să picure pe treptele de marmură niște var într-o minunată nuanță de ocru, din care mai dădeau din cînd în cînd și pe perete, și am ajuns la o cameră micuță de la etajul al treilea. Cum cel care m-a condus era managerul, nu eram sigur dacă să-i dau bacșiș, cum i-aș fi dat unui bellboy, sau dacă asta ar fi o insultă la adresa funcției sale înalte. Pînă la

urmă, m-am hotărît la ceea ce eu consideram că ar fi un compromis inteligent. I-am dat bacșiș, dar unul foarte mic. El s-a uitat la bani de parcă îi pusesem în palmă un cocoloș de scame, făcîndu-mă să trag concluzia că poate judecasem greșit situația.

— Poate că o să rîdeți la glumele mele data viitoare, i-am zis voios, cu voce înceată, în timp ce îi închideam ușa în nas.

Orașul Capri era micuț și fermecător, cu vile, grădinițe de lămîi și priveliști ample către golf, dincolo de care se vedeau Napoli și Vezuviul. În inima orășelului era o piațetă, Piazza Umberto I, mărginită de clădiri crem și plină de terase cu mese și scaune de răchită. La un capăt, dacă urcai niște trepte late, ajungeai la o biserică, demnă și albă, iar la celălalt se afla o terasă cu balustradă de unde puteai admira de sus priveliștea mării.

Nu-mi amintesc să mă fi plimbat în vreun loc mai încîntător. Orășelul este format aproape în întregime dintr-o rețea complexă de străduțe și alei mărginite de ziduri albe, dintre care multe extrem de înguste și toate interconectate într-o manieră minunat de zăpăcitoare, așa încît mă trezeam mereu că m-am întors fără să vreau într-un loc de unde pornisem în direcția opusă cu zece minute înainte. La fiecare cîțiva metri zidul era tăiat de cîte-o poartă de fier prin care zăream vreo căsuță albă într-o junglă de arbuști înfloriți și, de obicei, o terasă cu dale de piatră cu priveliște spre mare. La fiecare cîțiva metri dădeam peste un pasaj care se năpustea la vale sau peste niște trepte care urcau aproape pînă la cer, spre cîteva vile răzlețe aflate sus de tot. Îmi doream fiecare casă pe care o vedeam.

Nu exista nici o stradă, în afară de cea care ducea din port pînă în oraș și mai departe, pînă la Anacapri, în capătul celălalt al insulei. În rest trebuia să mergi pe jos, ceea ce adesea nu era deloc ușor. Capri este probabil cel mai nasol loc din lume dacă meseria ta este să livrezi mașini de spălat.

Majoritatea magazinelor erau în spatele bisericii, cum urcau treptele din piața centrală, ajungînd pe alte alei și în alte piațete nespus de fermecătoare. Toate aveau nume ca Gucci și Yves Saint Laurent, ceea ce sugera că vizitatorii obișnuiți din timpul verii erau niște bogătani nesuferiți, dar, din fericire, majoritatea magazinelor încă nu se deschiseseră pentru sezonul estival și nu era nici urmă de nesimțiți cu șepci de iahting și femei pline de riduri și de bijuterii care le fac să prospere în timpul verii.

Cîteva alei erau închise de ziduri, ca niște catacombe, acoperite complet de etajele caselor. Am mers pe una dintre aceste alei, care urca printre clădiri, deschizîndu-se în cele din urmă iarăși sub cerul liber, într-un cartier în care vilele începeau să fie tot mai mari și să aibă curți mai spațioase. Poteca urca șerpuind, atît de abrupt, încît am rămas iar fără suflu; reușeam să mă propulsez împingîndu-mi mîinile în genunchi, însă peisajul și decorul erau atît de fabuloase, încît parcă eram atras de un magnet. Aproape de vîrf, cărarea continua pe loc drept, străbătînd un crîng de pini, unde mirosea puternic a cetină. De o parte a potecii erau niște vile luxoase – nu puteam să-mi imaginez prin ce metodă aduseseră mobila acolo cînd se mutaseră oamenii în case – și de partea cealaltă aveai o priveliște amețitoare asupra insulei: vile albe presărate pe coaste, pe jumătate îngropate în hibiscus, bougainvillaea și încă o sută de soiuri de arbuști.

Era aproape seară. La vreo două sute de metri în fața mea poteca o cotea printre copaci și se termina brusc, uluitor, pe o platformă cocoțată deasupra unei prăpăstii stîncoase – o mică terasă în cer. Fusese construită pentru ca publicul să poată admira priveliștea, dar eu aveam impresia că nu mai fusese nimeni acolo de ani de zile – sau, oricum, nici un turist. Eu dădusem peste ea pur și simplu din întîmplare. Nu mai văzusem niciodată nimic atît de frumos: într-o parte orașul Capri care se revărsa pe coasta muntelui, în partea cealaltă luminile sclipitoare care se zăreau în golfuleț de la Anacapri și casele îngrămădite în jurul lui, iar în fața mea o prăpastie de – cît să fi fost? – 60 de metri, 90 de metri, iar dedesubt marea de un acvamarin luxuriant care spăla stîncile colțuroase. Marea era atît de jos, încît sunetul valurilor care se spărgeau de țărm ajungea la mine doar ca o șoaptă slabă. O lună argintie, de un alb strălucitor, atîrna pe cerul albăstriu al serii, o briză călduță se juca în părul meu și peste tot se simțea parfum de lămîi, caprifoi și pin. Parcă eram în raionul cu produse de menaj de la Sainsbury's. În fața mea nu era decît marea, cît vedeam cu ochii, calmă și seducătoare, 240 de kilometri de mare pînă în Sicilia. Aș fi dat orice ca priveliștea aceea să fie a mea, orice. I-aș fi vîndut-o și pe mama lui Robert Maxwell[1], numai să am asta. Aș fi renunțat la cetățenia mea și aș fi mers prin foc. Aș fi renunțat la părul meu – da! – pentru părul lui Andrew Neil[2].

Chiar deasupra mea, mi-am dat seama un moment mai tîrziu, cu vedere spre acest loc secret, se afla terasa unei vile care nu era în raza mea vizuală. Priveliștea aia chiar era a cuiva, cineva chiar putea să stea acolo în fiecare dimineață, cu un müsli și un suc de portocale, în halatul de baie Yves Saint Laurent și în papucii Gucci, și să admire acest colț de rai

mediteraneean. Mi-am dat seama că vila aia era a lui Donald Trump sau a echivalentului său italian, un individ care o folosește cam două minute la zece ani și după aceea e prea ocupat să facă afaceri și să tragă țepe prin telefon ca să mai bage în seamă priveliștea. Nu e ciudat cum bogăția este întotdeauna irosită pe bogătani? Și, cu acest gînd descurajant, m-am întors în oraș.

Am luat cina într-un restaurant splendid, primitor și aproape gol de pe o străduță dosnică, la o masă de lîngă fereastră, cu priveliște spre mare, și m-am înfiorat la gîndul că mă năuceau toată bunăstarea și perfecțiunea asta. Am început să mă simt cu musca aia pe căciulă pe care o știi numai dacă ai trăit printre englezi – sentimentul oribil că orice plăcere care implică orice în afară de o ceașcă de ceai cu lapte și un biscuit digestiv cu ciocolată este cumva un exces păcătos. Știam, cu un sentiment profund al damnării, că o să plătesc pentru asta cînd ajung acasă – că o să stau seara în curent, o să fac lungi plimbări prin landuri sălbatice și spongioase și o să mănînc fast-food de cel puțin două ori pînă să simt măcar vag că am început să ispășesc. Totuși, măcar mă simțeam vinovat pentru că mă simțeam așa de bine, iar asta m-a făcut să mă simt puțin mai bine.

Era trecut de 8 cînd am ieșit din restaurant, dar prăvăliile din cartier erau încă deschise – oamenii cumpărau vin și brînză, mai luau o pîine sau chiar se tundeau. E clar, italienii știu cum să aranjeze lucrurile. Eu am băut vreo două beri la Caffè della Funicolare, apoi m-am învîrtit prin piața centrală. Turiștii nemți și japonezi parcă intraseră în pămînt – fără îndoială că sforăiau deja sau, și mai probabil, se întorseseră pe

continent cu feribotul de după-amiază. Acum nu mai erau decît localnici, în grupulețe de cîte cinci sau șase, pălăvrăgind în aerul călduț al serii, sub stele, pe fundalul mării întunecate și al luminilor îndepărtate din Napoli. Oamenii care locuiau în oraș păreau să aibă obiceiul să se adune aici după cină ca să mai stea de vorbă o jumătate de oră. Toți adolescenții erau tolăniți pe treptele bisericii, în timp ce copiii mai mici se fugăreau printre picioarele adulților. Toți păreau incredibil de fericiți. Mi-am dorit și eu să fiu de-al lor, să trăiesc pe insula asta verde, cu priveliști minunate, oameni prietenoși și mîncare excelentă, să mă plimb în fiecare seară pe aici, prin piața asta frumoasă, cu terasa ei fără pereche, și să stau la taclale cu vecinii.

M-am oprit mai la o parte și le-am studiat dinamica. Oamenii migrau de la un grup la altul, ca la un cocteil. În cele din urmă îi adunau pe copii și plecau încet spre casă, dar apoi veneau alții. Nimeni nu părea să rămînă mai mult de jumătate de oră, dar adunarea aceasta a durat toată seara. Un tînăr, care evident era nou-venit în Capri, stătea timid pe lîngă un grup de bărbați, zîmbind la glumele lor. Dar după cîteva clipe a fost inclus în discuție, tras efectiv de mînecă, iar în scurt timp trăncănea cot la cot cu ceilalți.

Am stat acolo o grămadă, vreo oră și jumătate, apoi m-am întors, am plecat spre hotel și mi-am dat seama că mă îndrăgostisem spectaculos, fără speranță și pentru totdeauna de Italia.

Cînd m-am trezit, vremea era mohorîtă. Coastele muntelui de mai jos din spatele orașului erau învăluite de o ceață subțire și, dincolo de golf, Napoli părea să fi dispărut în timpul nopții. Nu mai rămăseseră decît o mare banală și moartă, iar dincolo

de ea niște vălătuci de pîclă ca aceia prin care merg poticnindu-se creaturi de dincolo de mormînt în filmele de categoria B. Avusesem intenția să mă duc pînă la ruinele vilei lui Tiberius de pe creastă, unde pramatia poruncea ca oaspeții care îl călcau pe coadă să fie aruncați peste metereze, în prăpastia de sute de metri, în care se zdrobeau de stînci, dar, cînd am ieșit din hotel, m-a întîmpinat o ploaie rece și tăioasă, așa că mi-am petrecut dimineața mutîndu-mă dintr-o cafenea în alta, bînd cappuccino și scrutînd cerul. Spre prînz, nemaiavînd timp să văd vila decît dacă mai stăteam o zi, ceea ce nu prea îmi permiteam, m-am decazat fără tragere de inimă de la Hotel Capri și am coborît treptele abrupte și lunecoase spre chei, unde am cumpărat un bilet pe un feribot către Napoli.

Napoli arăta și mai rău după Sorrento și Capri decît înainte. M-am plimbat vreo 800 de metri de-a lungul cheiului, dar nu era nici urmă de pescari veseli care să-și repare năvoadele cîntînd „Santa Lucia”, așa cum sperasem eu fierbinte. Nu erau decît niște vagabonzi cu priviri amenințătoare, munți – efectiv munți – de gunoaie în orice colț și oameni care vindeau lozuri și alte fleacuri din niște cutii de carton.

Nu aveam nici o hartă și aveam doar o idee vagă despre geografia orașului, totuși m-am îndepărtat de țărm, sperînd să nimeresc în vreo piață umbroasă mărginită de niște hoteluri micuțe, dar decente. Nu se putea să nu aibă și Napoli niște colțișoare mai frumoase. Însă am dat doar peste fix soiul ăla de străzi pe care le asociezi automat cu Napoli – niște alei sărăcăcioase, cavernoase, semipavate, cu tencuiala cojindu-se de pe ziduri și rufe atîrnate ca niște stegulețe între balcoane care nu văd niciodată lumina soarelui. Străduțele erau ticsite de

femei excesiv de grase și copii lăsați de capul lor, adesea în fundul gol, avînd pe ei doar niște tricouri jegoase.

Parcă ajunsesem pe alt continent. În centrul orașului Napoli trăiesc astăzi vreo 70.000 de familii înghesuite în *bassi* – imobile fără băi și fără apă curentă, uneori fără ferestre, unde, într-o singură cameră, locuiesc chiar și 15 membri ai aceleiași familii. Cel mai groaznic dintre cartierele astea, Vicaria, unde mă aflam eu în acel moment, se spune că are cea mai mare densitate a populației din toată Europa, poate chiar din toată lumea acum, că se demolează Orașul Interzis din Hong Kong. Iar infracționalitatea este pe măsură – mai ales delictele mai mărunte, precum furturile de mașini (29.000 pe an) și jafurile. Și totuși, eu mă simțeam relativ în siguranță. Nu mă băga nimeni în seamă, doar din cînd în cînd îmi mai zîmbea cîte cineva sau tinerii îmi mai strigau cîte o remarcă răutăcioasă, dar nu neapărat ostilă. În mod evident, eram un turist cu rucsacul în spate – și mărturisesc că îmi țineam mîinile încleștate de bretele –, dar nu era nici urmă de *scippatori*, celebrii hoți care furau genți din goana scuterelor și care, fără îndoială, au mirosit că nu s-ar fi ales decît cu niște chiloți murdari, jumătate de baton de ciocolată și un exemplar ferfenițit din *Călător în sudul Italiei* de H.V. Morton.

Napolitanii sînt obișnuiți cu greul. După război, oamenii erau atît de flămînzi, încît au mîncat tot ce era viu în oraș, inclusiv toții peștii de la acvariu, și cam o treime dintre femei au fost nevoite să se prostitueze, cel puțin part-time, pentru a supraviețui. Chiar și acum un muncitor din Napoli cîștigă în medie mai puțin de jumătate din salariul pe care l-ar primi la Milano. Dar își și face singur o grămadă de probleme, în mare parte din cauza corupției și a incompetenței.

Începînd din 1986, potrivit săptămînalului *The Economist*, orașul nu mai plătise iluminatul stradal timp de trei ani, acumulînd datorii în valoare de 1,1 miliarde de dolari. Fiecare dintre serviciile din acest oraș este tot timpul în pragul colapsului. Aici există de două ori mai mulți gunoieri decît în Milano, care este un oraș mai mare, dar străzile sînt mizerabile și serviciul e înfiorător. Orașul a devenit efectiv imposibil de administrat.

Am trecut pe lîngă Istituto Tecnico Commerciale, unde părea să aibă loc o răzmeriță atît în interiorul clădirii, cît și afară. Studenții dinăuntru se aplecau pe ferestrele de la etaj, aruncînd cărți și hîrtii și zbierînd la colegii lor din stradă. Habar n-aveam dacă ăsta era vreun soi de protest sau așa se întîmpla în fiecare zi. Știu doar că, oriunde ajungeam, erau gunoaie și haos – oameni care răcneau, claxoane și ambulanțe care urlau.

După Capri, vacarmul și mizeria erau greu de înghițit. Am umblat mult, dar era la fel peste tot. Am găsit principala stradă comercială, Via Roma, și, cu toate că magazinele erau în general elegante, strada era plină de oameni și de gunoaie și n-aveai nici o șansă să înaintezi decît dacă îndrăzneai să cobori de pe trotuar pe carosabil, unde toți conduceau ca demenții. În tot acest timp nu am văzut nici un hotel care să arate ca și cum ar închiria paturi pentru mai mult de 20 de minute.

În cele din urmă, spre marea mea surpriză, m-am trezit în Piazza Garibaldi, în fața gării centrale. Traversasem tot orașul. Asudat și obosit de atîta mers, m-am mai uitat o dată spre orașul pe care tocmai îl străbătusem de la un capăt la altul, gîndindu-mă să-i mai acord o șansă. Dar n-am fost în stare. Am intrat în gară, făcîndu-le semn celor 27 de taximetriști să mă

lase în pace, și mi-am cumpărat un bilet pentru Florența. Acolo nu avea cum să fie așa de rău.

1. Magnat media britanic care, după cum s-a descoperit după moartea lui, a delapidat fondurile de pensii ale companiilor sale (n.tr.).
2. Jurnalist și om de televiziune scoțian, poreclit Brillo (o marcă de bureți de sîrmă) pentru părul lui sîrmos (n.tr.).

15

Florența

Am plecat la Florența cu cel mai lent tren din lume. Se tîra ca un alergător care suferea de cîrcei și nu avea vagon-restaurant. La început a fost aglomerat, dar, cînd s-a înserat și pe măsură ce seara se topea în negreala nopții, ne-am tot împuținat, pînă cînd, în cele din urmă, nu am mai rămas decît eu, un om de afaceri îngropat în hîrțoage și un tip care arăta de parcă era în drum spre un concurs organizat pentru sosiile lui Igor, asistentul doctorului Frankenstein. La fiecare trei-patru kilometri trenul se oprea în vreo gară întunecată, unde nu mai oprise nici un tren de săptămîni întregi, unde creștea iarba pe peroane și unde nu urca și nu cobora nimeni.

Din cînd în cînd se oprea la mama dracului, în cîmp, în beznă, și aștepta. Aștepta așa de mult, că începeai să te întrebi dacă nu cumva mecanicul de locomotivă se dusese să se pișe în păpușoi și căzuse în vreo fîntînă. După o vreme trenul pornea din nou, în direcția din care venise, vreo 30 de metri, după care se oprea iarăși. Apoi, brusc, cu un vuiet ce făcea vagonul să se legene și ferestrele să zornăie de parcă erau pe punctul de a face implozie, trecea ca vîntul un tren pe linia paralelă. Pe lîngă geamul meu treceau străfulgerări de lumină – vedeai înăuntru oameni care mîncau și care jucau cărți, care se simțeau

minunat, străbătînd Europa cu viteza laserului – și apoi se lăsa iar liniștea și mai așteptam o veșnicie pînă cînd trenul nostru își aduna forțele ca să se tîrască pînă la următoarea gară pustie.

Trecuse binișor de ora 11 cînd am ajuns la Florența. Eram mort de foame și obosit și am considerat că merit orice lux care îmi iese în cale. Am văzut alarmat, dar nu tocmai surprins că toate restaurantele din jurul gării erau închise. Nu mai era luminat decît un singur bistrou și m-am grăbit într-acolo, visînd la o pizza cît roata carului, cu o grămadă de ciuperci, salam și ulei de măsline, dar, cînd am ajuns la ușă, proprietarul tocmai închidea.

Abătut, m-am dus la primul hotel care mi-a ieșit în cale, o cutie modernă de beton, aflată puțin mai încolo. După cum arăta pe dinafară, mi-am dat seama că avea să fie scump și contravenea tuturor principiilor mele de a nu mă caza la hoteluri de o asemenea urîțenie, mai ales într-un oraș cu atîta istorie ca Florența, dar eram obosit și flămînd și trebuia să fac urgent pipi și să mă spăl pe față, așa că principiile mele s-au dus naibii în momentul ăla.

Recepționera mi-a spus nu știu ce sumă ridicolă cînd am întrebat-o cît costă o cameră cu un pat, dar am acceptat dînd resemnat din mînă și am fost condus cu cel mai lent lift din lume de un bellboy de 112 ani, de la care am aflat, în cele două zile cît a durat ca să urcăm la etajul al cincilea, că restaurantul hotelului era închis și că nu exista room-service – a spus asta oarecum mîndru –, dar că barul mai era deschis încă 35 de minute și aș putea cumpăra de acolo ceva de ronțăit. A dat cumva ghiduș din degete, lăsîndu-mi de înțeles că nici chestia asta nu e foarte sigură.

Eram disperat să fac pipi și să ajung la bar înainte să se închidă, dar moșulică era unul din ăia care simt nevoia să-ți arate tot ce este în cameră și mi-a cerut să-l urmez în acest tur, ca să-mi demonstreze cum funcționează dușul și televizorul și să-mi arate unde e dulapul.

— Mulțumesc, n-aș fi reușit să găsesc dulapul ăsta fără ajutorul dumneavoastră, i-am zis, îndesîndu-i niște bancnote de 1.000 de lire în buzunar și împingîndu-l aproape afară din cameră.

Nu-mi place să fiu bădăran, dar mă simțeam de parcă trebuia să stăpînesc apele barajului Hoover. Dacă mai stăteam cinci secunde, ar fi fost ca și cum aș fi încercat să fac față unui furtun de incendiu scăpat din mînă. Și așa a fost cît pe ce să mă scap pe mine, dar – Dumnezeule! – ce ușurare! M-am spălat pe față, am înșfăcat o carte și m-am grăbit la lift. Îl auzeam coborînd încă. Am apăsat pe buton și m-am uitat la ceas. Stăteam destul de bine. Mai erau 25 de minute pînă se închidea barul, timp suficient pentru o bere și ce mai găseam pe-acolo de ronțăit. Am apăsat din nou pe buton și am așteptat fredonînd „Waiting for an Elevator”, umflîndu-mi obrajii doar așa, ca să fac ceva, și examinîndu-mi scrutător gîtul în oglinda de pe hol.

Dar liftul nu mai venea. M-am hotărît să cobor pe scara de incendiu. Am coborît treptele două cîte două, avînd ca unic scop în viață în momentul acela să găsesc o bere și un sendviș, iar la capătul scărilor am dat de o ușă încuiată cu lacătul și un anunț în italiană pe care scria: DACĂ VA FI VREODATĂ UN INCENDIU ÎN ACEST HOTEL, AICI SE VOR ÎNGRĂMĂDI CADAVRELE. Fără să mă opresc vreo clipă, am urcat în fugă la primul etaj. Și aici ușa era încuiată. Printr-o ferestruică am văzut barul, întunecos, plăcut și încă plin de oameni. Cineva

cînta la pian. Mai mult decît atît, pe fiecare masă erau castronele cu alune și fistic. M-aș fi mulțumit și cu atît! Am bătut în ușă și am zgîriat-o cu unghiile, dar nu mă auzea nimeni, așa că am urcat în fugă la etajul al doilea, unde am găsit ușa descuiată, slavă Domnului! M-am dus direct la lift și am apăsat butonul JOS. În clipa următoare s-a aprins luminița SUS și, cu un clinchet, s-au deschis ușile liftului, în care erau trei japonezi cu costume albastre, identice. Am încercat să le explic, cît reușeam și eu după ce rămăsesem fără suflu alergînd pe scări, că eu merg în cealaltă direcție și că, dacă nu vreau să-i însoțesc, asta n-are nimic de-a face cu Pearl Harbor sau altceva de genul ăsta. Am făcut toți plecăciuni unii spre alții și ușa s-a închis.

Am apăsat din nou pe butonul JOS și imediat ușile s-au deschis și m-am trezit iar nas în nas cu japonezii. Chestia asta s-a repetat de patru ori, pînă cînd mi-am dat seama că, după ce ei apăsau pe butonul etajului lor, probabil eu le anulam cumva comanda, așa că am stat cuminte și i-am lăsat să urce. Am așteptat două minute întregi; mi-am tras sufletul, am numărat cecurile de călătorie care îmi mai rămăseseră, am fredonat cîntecelul cu așteptatul liftului, m-am uitat la ceas – mai erau zece minute pînă se închidea barul! – și am apăsat pe butonul JOS.

În clipa următoare ușile s-au deschis și i-am văzut pe japonezi tot acolo. Dintr-un impuls, am sărit în lift, alături de ei. Nu știu dacă din cauza greutății mele sau de ce, dar liftul a zvîcnit și am început să urcăm, cu viteza obișnuită de 30 de centimetri/30 de secunde. Era un lift micuț. Eram așa de aproape unul de altul, încît am fi putut fi arestați pentru asta în

unele țări și, cum stăteam cu fața la ei, aproape atingîndu-ne nasurile, m-am simțit obligat să fac o glumiță.

— Oameni de afaceri? am întrebat.

Unul dintre ei a făcut o vagă plecăciune din umeri.

— În Italia cu afaceri? am dezvoltat eu.

Asta da întrebare idioată! Cîți oameni pleacă în vacanță la costum?

Japonezul s-a înclinat din nou și mi-am dat seama că habar n-avea ce vorbeam eu acolo.

— Știți engleză?

— Ăăăă... nu, a zis altul, ca și cum nu era prea sigur, clătinîndu-se puțin, și mi-am dat seama că toți trei erau beți mangă.

M-am uitat la al treilea individ și el s-a înclinat spre mine înainte să mai apuc să-i spun ceva.

— Auziți, voi ați fost la bar?

O mică plecăciune buimacă. Începea să-mi cam placă discuția asta monologată.

— Pare că ați tras binișor la măsea, ca să zic așa. Sper să nu vă vină să vomitați! am adăugat eu vesel.

Liftul abia se tîra și în cele din urmă s-a oprit cu o smucitură.

— Ei bine, am ajuns, domnilor, este etajul al optulea. Toți pasagerii pentru Iwo Jima coboară aici.

Cînd au ajuns în hol, s-au întors spre mine și au zis toți odată:

— *Buon giorno*.

— *Buon giorno* și vouă, am replicat, apăsînd de zor pe butonul pe care scria 1.

Am ajuns la bar cu două minute înainte să se închidă, deși de fapt era deja închis. Un chelner extrem de zelos strînsese

toate farfurioarele cu alune de pe mese și nu mai era nici urmă de pianist. M-am întors în camera mea, am scotocit prin minibar și am găsit două punguțe mici de staniol conținînd cam 14 alune fiecare. Am cotrobăit din nou, dar nu mai era altceva de mîncare printre nenumăratele sticle cu suc și alcool. În timp ce stăteam și mîncam alunele una cîte una, măcar să simt și eu cît de cît o plăcere, mi-au căzut ochii pe lista cu prețurile minibarului și am descoperit că această gustare ridicolă mă costa 4,80 dolari. Sau cel puțin atît avea să mă coste dacă eram atît de idiot încît să spun cuiva că mîncasem alunele.

Dimineață m-am mutat la Hotel Corallo de pe Via Nazionale. În cameră nu era televizor, dar aveam o cască de duș și era cu 50.000 de lire pe zi mai ieftin. N-am văzut în viața mea o baie mai mică decît aia. Era atît de mică, încît nici măcar nu avea o cabină de duș. Pur și simplu închideai ușa dinspre cameră și lăsai dușul să stropească totul – veceul, chiuveta, ziarul de ieri, chiloții tăi curați.

M-am dus mai întîi la catedrală, principalul punct de atracție al orașului. Nu cred că există cineva căruia, cînd cotește în Piazza del Duomo, să nu i se moaie puțin picioarele. Este una dintre cele mai uluitoare priveliști din Europa.

Dar piața era ticsită de turiști și de oameni care încercau să le vîndă tot felul de chestii. Cînd am mai fost în Florența, în 1972, orașul era aglomerat, dar era august și te așteptai la asta. Dar acum, într-o zi de aprilie din timpul săptămînii, cînd încă nici nu începuse perioada concediilor, era mult mai rău. M-am plimbat pînă la palatul Uffizi, prin Piazza della Signoria și prin alte locuri din centrul vechi și era la fel peste tot – oameni buluc, aproape toți străini, care umblau în stilul ăla dezlînat și

exasperant al turiștilor, în grupuri de cîte cinci-șase, întotdeauna uitîndu-se la ceva care se afla la vreo șase metri deasupra solului. Ce-or fi văzînd pe-acolo, pe sus?

În adolescență, de fiecare dată cînd mă aflam într-un loc aglomerat, mă prefăceam că am la mine o armă cu laser, cu care puteam vaporiza pe oricine mă enerva – pe ăia care mergeau ca melcul, cuplurile îmbrăcate asortat, pe copiii cărora li se spunea Junior și Chip. Întotdeauna îmi imaginam cum merg prin mulțime și apăs pe trăgaci, spulberîndu-mi țintele și strigînd: „La o parte, vă rog! Facem curățenie!”. Cam așa mă simțeam și acum.

Erau sute de japonezi – nu doar tradiționalele autocare pline cu oameni între două vîrste cu aparate foto atîrnate de gît, ci și studenți, cupluri de tineri și turiști cu rucsacuri în spate. Erau cel puțin tot atîția cîți erau și americanii, iar americanii erau pretutindeni, plus hoardele de nemți, australieni și scandinavi, de olandezi și britanici și tot felul de alte nații. E uimitor cîți oameni pot să încapă într-un oraș.

Iată o statistică interesantă: în 1951, cînd m-am născut eu, la nivel mondial au fost șapte milioane de pasageri care au călătorit cu avioanele ce făceau zboruri internaționale. Astăzi, numai spre Hawaii zboară atîția oameni în fiecare an. Cele mai populare orașe turistice din Europa primesc de obicei un număr de vizitatori mult mai mare decît populația lor. La Florența, raportul anual dintre numărul turiștilor și cel al localnicilor este de 14:1. Cum poate un oraș să-și mențină o viață independentă cînd este evident copleșit? Nu poate. Pur și simplu nu poate.

Bineînțeles, e o ipocrizie să-i critici pe turiști cînd și tu te numeri printre ei, dar este evident că turismul de masă distruge

tocmai lucrurile pe care intenționează să le pună în valoare. Și faptul că japonezii și alți asiatici cu dare de mînă capătă tot mai mult curaj să călătorească nu poate decît să înrăutățească lucrurile. Dacă mai punem la socoteală și zecile de milioane de est-europeni care sînt în sfîrșit liberi să meargă unde vor, s-ar putea să ne amintim de ultimii 30 de ani ca de vremurile bune ale călătoriilor, Doamne păzește!

La Florența, nicăieri nu e mai vizibil cum a scăzut calitatea ca pe Ponte Vecchio, podul mărginit de magazine care traversează fluviul Arno. Acum 20 de ani Ponte Vecchio era locul unde își aveau atelierele argintarii și artizanii bijutieri și era destul de liniștit, chiar și în august, ca să-i faci o poză unui prieten (sau, în cazul meu, lui Stephen Katz) așezat pe balustrada podului. Acum e ca pe puntea *Lusitaniei* imediat după ce careva a spus: „Hei, aia e o torpilă?”. Era plin de imigranți senegalezi care vindeau niște bijuterii cam aiurea și imitații de genți Louis Vuitton, înșirate pe niște pături sau pe bucăți de catifea neagră. Iar printre ei își croiau drum așa de mulți turiști, de nu mi-a venit să cred. Mi-a luat o jumătate de oră să traversez podul, împingîndu-mă în oameni, și n-am mai încercat a doua oară toată săptămîna aia. E mult mai ușor, am conchis eu, să ocolesc 400 de metri pe la Ponte Santa Trinità, următorul pod, mai în aval, și să traversez pe acolo.

Administrația orașului Florența ar putea face mult mai multe lucruri pentru a mai reduce presiunea – de exemplu, să lase muzeele deschise mai mult de două ore pe zi, ca să nu trebuiască să intre toată lumea odată. Eu m-am dus la Uffizi și a trebuit să stau la coadă 40 de minute, apoi să înot printr-o mare de oameni, chinuindu-mă să văd picturile. Mai multe săli erau întunecate și aveau intrarea blocată. Sînt sigur că n-ar mai fi

atîta înghesuială dacă ar deschide mai multe săli și ar permite accesul publicului la mai multe picturi. În 1900 Uffizi avea 2.395 de picturi expuse. Astăzi nu mai expune decît 500. Celelalte stau încuiate și nu le vede nimeni aproape niciodată.

Totuși, puține alte galerii merită toate aceste frustrări. Cred că la Uffizi sînt picturi mai desăvîrșite decît în orice altă galerie de pe planeta asta – nu doar lucrări de Tintoretto și Botticelli, ci și picturi grandioase și impresionante realizate de oameni de care eu n-am auzit niciodată, ca Gentile da Fabriano și Simone Martini. Mi s-a părut ciudat că primii doi erau mult mai faimoși decît ultimii doi. Totuși, acum o sută de ani se poate să fi fost exact pe dos. Vechii maeștri apar și dispar. Știați, de pildă, că Piero della Francesca era aproape necunoscut în urmă cu un secol? Mie mi se pare imposibil să te uiți la portretele pe care i le-a făcut ducelui de Urbino și să nu le consideri imediat niște capodopere, însă Ruskin, în toate scrierile lui, nu l-a pomenit decît o dată, în trecere, iar Walter Pater nu l-a menționat deloc și biblia lumii artistice a secolului al XIX-lea, *Arta clasică* a lui Heinrich Wolfflin, pare să nu știe de existența lui. Abia în 1951, odată cu un studiu al lui Kenneth Clark, lumea a început să-l aprecieze din nou cu adevărat. La fel s-a întîmplat și cu Caravaggio și Botticelli, ale căror opere au așteptat vreo două secole uitate printr-un pod, fără să placă nimănui. *Bachusul* lui Caravaggio a fost descoperit într-o magazie a Galeriei Uffizi în 1916.

*

Am petrecut două zile colindînd prin Florența, încercînd să-mi placă, dar fără să reușesc prea mult. Celebra priveliște spre

acoperișuri din Grădinile Boboli – cea pe care o vezi pe o mie de cărți poștale – era splendidă și fascinantă și mi-a plăcut să mă plimb îndelung de-a lungul fluviului Arno, dar în cea mai mare parte m-a dezamăgit. Chiar dacă treceam cu vederea hoardele de turiști, nu puteam scăpa de impresia că mare parte din Florența era mai stridentă decît avea dreptul să fie un oraș istoric atît de frumos și cu atîția vizitatori ca mine care veneau să-și cheltuie banii aici. Erau gunoaie peste tot, țigani cerșetori care se băgau mereu în sufletul tău, vînzători de stradă senegalezi care ocupau toate trotuarele cu ochelarii lor de soare și gențile Louis Vuitton și mașini parcate pe jumătate pe trotuarul îngust, pe care trebuia mereu să le ocolești prin stradă. În Florența nu te plimbi, ci mai degrabă îți croiești drum printre obstacole. Totul părea că e prăfuit sau că trebuie curățat urgent. Așa-numitele *trattoria* erau aglomerate, scumpe și adesea neospitaliere, mai ales în centru. Nimeni nu părea să iubească orașul ăsta. Chiar și bogătașii aruncau gunoaie pe jos fără să clipească. Clădirile din jurul Domului păreau să fie din ce în ce mai prăfuite și mai părăginite de fiecare dată cînd treceam pe lîngă ele.

Oare de ce orașele pe care își doresc oamenii cel mai mult să le vadă sînt cele care fac cel mai puțin pentru ca vizita să fie plăcută? De ce nu pot florentinii să înțeleagă că ar fi în interesul lor să mături gunoaiele, să pună niște bănci, să-i oblige pe țigani să nu mai cerșească așa de insistent și să cheltuie mai mult ca să mai înveselească puțin orașul? Florența are mai multe comori decît orice alt oraș din lume – 21 de palate, 55 de biserici istorice, opt galerii, 20 de muzee –, mai mult decît toată Spania, potrivit unui raport UNESCO, și totuși bugetul anual pentru restaurări pe întregul oraș este sub cinci milioane de lire

sterline. (Numai la Muzeul de Arheologie sînt 10.000 de piese care încă așteaptă să fie curățate după marile inundații din 1966.) Nu e de mirare că în mare parte orașul acesta nu pare să fie iubit.

Ce nu distruge neglijența compensează adesea incompetența și corupția. În 1986, s-a luat în sfîrșit decizia de a restaura pavajul din Piazza della Signoria. Pietrele vechi au fost scoase ca să fie curățate. Cînd au fost aduse înapoi, arătau ca noi. Chiar erau noi. Originalele – sau cel puțin așa umbla vorba – fuseseră vîndute pe o grămadă de bani și acum pavau aleile din fața caselor bogătașilor.

Pe mine cel mai tare m-au terminat țiganii. Stau așezați pe jos aproape pe toate străzile și strigă la trecători, ținînd în brațe puradei de 3-4 ani așa de murdari, că ți se rupe inima cînd îi vezi, obligați să stea țintuiți acolo ore în șir ca să stîrnească și mai tare mila. E inuman, la fel de scandalos cum e să-i obligi pe copii să muncească în fabrici, și totuși carabinierii, care merg bățoși pe străzi cîte trei-patru, spilcuiți și periculoși în uniformele lor, nici nu-i bagă în seamă.

Singura țigancă ce nu m-a deranjat, în mod ciudat, a fost fetița care m-a buzunărit chiar cînd voiam să plec din oraș. Avea mîini de magician. Era o dimineață de duminică cu mult soare. Tocmai mă decazasem de la hotel și mă îndreptam spre gară ca să prind un tren spre Milano. Cînd am ajuns în strada din fața gării, trei copii care aveau niște numere boțite din ziarele din ziua precedentă s-au apropiat și au încercat să mi le vîndă. Le-am făcut semn cu mîna să mă lase în pace. O fetiță nespălată care trăncănea întruna și care avea vreo 8 ani era neobișnuit de insistentă și îmi tot băga ziarul în ochi, așa că m-am oprit și i-am zis pe un ton ferm să plece, amenințînd-o cu

degetul, așa că s-a lăsat păgubașă. Eu mi-am văzut de drum cu aroganța celui care știe cum să se descurce pe stradă, iar după vreo trei metri mi-am dat seama, chiar și fără să-mi pipăi buzunarele, că îmi lipsește ceva. Cînd m-am uitat, buzunarul interior al gecii mele avea fermoarul deschis și se căsca gol. În cele cinci secunde cît îi făcusem eu morală despre eticheta comportamentului pe stradă, fetița reușise să ajungă în geaca mea, să deschidă fermoarul buzunarului, să bage mîna înăuntru, să scoată două portcarduri cu cecuri de călătorie și să le bage în buzunarul ei. Nu m-am înfuriat. Eram impresionat. N-aș fi putut fi mai impresionat nici dacă m-aș fi trezit că rămăsesem numai în chiloți. Mi-am inventariat rucsacul și alte buzunare, dar nu lipsea nimic altceva. Oricum, era suficient. Fetița, care, bineînțeles, parcă intrase în pămînt – probabil că în momentul acela le făcea cinste cu trufe și Armagnac celor 74 de rude apropiate ale sale într-o tabără de țigani de pe coline –, pusese mîna pe cecuri de călătorie în valoare de 1.500 de dolari, ceea ce nu-i rău pentru o treabă de cinci secunde.

M-am dus la secția de poliție din gară, dar polițistul de acolo, care, evident, era bătut în cuie de birou, nu avea chef să-i tulbure nimeni dimineața de duminică și mi-a zis să mă duc la chestură, sediul central al poliției. Nu i-a trecut prin minte nici o clipă să se ducă să-i caute pe micii vinovați. Abia a catadicsit să-mi noteze adresa pe o bucățică de hîrtie pe care i-am dat-o tot eu.

Cînd am ieșit, am urcat într-un taxi și i-am zis șoferului unde să mă ducă.

— Hoți de buzunare? a întrebat el, uitîndu-se la mine prin oglinda retrovizoare în timp ce goneam pe străzi.

Era evident că drumurile astea pînă la chestură făceau parte din rutina lui de duminică dimineața.

— Da, i-am răspuns, oarecum timid.

— Țiganii, a adăugat el cu dezgust, mimînd un scuipat, și cam asta a fost toată conversația noastră.

M-am prezentat la camera de gardă a chesturii și mi s-a spus să urc în sala de așteptare, o celulă goală, cu pereți cenușii, cojiți și tavan înalt. Mai erau trei persoane înaintea mea. Din cînd în cînd, venea cîte un polițist sau o polițistă și chema pe cineva. Am așteptat o oră. Au mai venit și alții care au fost primiți înaintea mea. În cele din urmă m-am prezentat la unul dintre cubiculele de după colț și mi s-a spus tăios să mă întorc în sala de așteptare.

Aveam la mine *Ghidul Italiei* scos de Fodor, în care era inclusă și o anexă cu traducerea unor expresii italiene în engleză, așa că m-am uitat să văd dacă nu oferă și ceva care să-ți folosească în cazul în care te întîlnești cu niște puradei iuți de mînă. Dar era plin doar de formulele pe care le întîlnești de obicei în ghidurile de conversație, de genul „De unde pot cumpăra ciorapi, o hartă a orașului, niște filme?” (fix lista mea de cumpărături!) și „Aș dori: lame de ras, un tuns, un bărbierit, o șamponare, să trimit o telegramă în Anglia (America)”. Absoluta inutilitate a anexelor cu expresii traduse din ghidurile de călătorie nu încetează să mă fascineze. Uite, de pildă, fraza asta din ghidul lui Fodor, pe care o citez cuvînt cu cuvînt: „Îmi pregătiți baia pentru astăzi, mîine, poimîine la ora 7, ora 10, ora 10.30, prînz, miezul nopții?”. Ia gîndiți-vă puțin. De ce ar vrea cineva să comande să i se pregătească baia pentru poimîine la miezul nopții? Cartea nu te învață cum să zici „Noapte bună” sau „Bună ziua”, dar îți spune cum să ceri ciorapi de

mătase și să pui să ți se pregătească baia la orice oră. Pe ce lume cred ăștia că trăim?

Nu numai că este foarte puțin probabil să ai nevoie de cele pe care le descriu, ci trec cu vederea faptul cumva elementar că, și în cazul în care – cine știe? – ai avea nevoie de tinctură de paregoric, trei bilete la operă și apă pentru radiator și chiar dacă stai treaz toată noaptea, învățînd pe de rost traducerea în italiană a acestor expresii, oricum n-o să ai nici cea mai vagă idee ce-ți spune persoana care îți răspunde la întrebare.

Și totuși, mă trezesc că le tot studiez fără să încetez vreodată să mă minunez. Să ne gîndim la indicația următoare: „Am dori o cabină pentru două persoane, o umbrelă de plajă, trei șezlonguri". De ce trei șezlonguri, dar o cabină pentru două persoane? Cine o fi fost obligat să se schimbe afară? Sigur era vorba despre un moș libidinos care folosea ghidul în scopuri ascunse și-și făcea de rîs familia cînd intra în farmacie și-i zicea femeii de la tejghea, privind-o pieziș: „Aș vrea și eu astea două, dar mai mari", adăugînd apoi în șoaptă, cu subînțeles: „Nu-mi băgați niște aer în roți?".

Întotdeauna încerc să mi-l imaginez pe cel care a întocmit lista respectivă. În cazul ăsta era, evident, vorba despre vreo două dintre lesbienele alea englezoaice autoritare, între două vîrste, cu pantofi butucănoși și frizuri cu tente masculine pe care le vezi adesea prin hotelurile străine, izbind în soneria de la recepție și cerînd imperios să li se acorde atenție de îndată. Ele îi disprețuiesc pe toți străinii, presupun că sînt înșelate la tot pasul și dau mereu ordine pe un ton răstit: „Duceți asta la garderobă", „Intră!", „Vreau să fie spălată (călcată) rochia asta", „Aduceți-mi săpun, prosoape, apă cu gheață", „Cît costă, cu tot cu TVA?". Dovezile indicau și că ar avea oarece probleme cu

băutura: „Există vreun bar în gară?”, „Aduceți-mi o sticlă din cel mai bun vin local”, „Un pahar (o sticlă) de bere la pachet”, „20 de litri”.

Singurul ghid de conversație cît de cît mai util peste care am dat vreodată era un volum din secolul al XIX-lea pentru medici, pe care l-am găsit cu ani în urmă în biblioteca spitalului din Des Moines. (Am lucrat acolo part-time în timpul facultății și mă duceam la bibliotecă în pauza de masă ca să văd dacă nu găsesc vreo afecțiune medicală care să mă scutească de educație fizică.) Ghidul, în cinci limbi, oferea fraze bine gîndite, precum: „Furunculele dumneavoastră sînt septice. Ar trebui să mergeți la spital fără întîrziere” și „De cînd vi s-a umflat penisul în felul ăsta?”. Știind că urma să-mi petrec vara în Europa, le-am învățat pe de rost unele, gîndindu-mă că poate or să-mi fie de folos în discuțiile cu chelnerii mai ostili. M-am gîndit că mi-ar fi util, într-un tren aglomerat sau la o coadă interminabilă, să spun în tot felul de limbi: „Ați putea să-mi spuneți cum ajung la o leprozerie? Începe să-mi năpîrlească pielea”. Dar n-am avut niciodată ocazia să le folosesc și, din păcate, acum nu le mai țin minte.

Într-un tîrziu, cînd sala de așteptare era goală și nu se mai întîmpla nimic, m-am prezentat la cel mai apropiat cubicul de interogatoriu. Tînărul polițist ce nota detaliile pe care i le spunea o femeie cu fața învinețită s-a uitat la mine, iritat că îl deranjez a doua oară în decurs de două ore.

— Dumneavoastră știți italiană? a întrebat el.

— Nu.

— Atunci veniți mîine. Atunci o să fie aici un polițist care știe engleză.

Nu părea să țină seama de faptul că și engleza lui era perfectă.

— De ce nu mi-ați spus asta acum două ore? l-am întrebat cu vocea pițigăiată a celui care îl provoacă pe un om înarmat.

— Veniți mîine.

M-am cazat iar la Hotel Corallo și am petrecut o după-amiază sărbătorească războindu-mă cu sistemul italian de telefonie și încercînd să sun la numărul din Londra ca să rezolv cu cecurile. Aveam două tipuri de cecuri de călătorie, Visa și American Express, ceea ce însemna că a trebuit să fac totul de două ori. Mi-am petrecut după-amiaza cu telefonul la ureche, citind liste de numere de serie, iar legătura era așa de proastă, de parcă auzeam prin apă:

— RH259…

Și eram întrerupt de o voce subțirică ce țipa la mine dintr-un cufăr aflat pe fundul unui lac foarte adînc:

— Ați spus R A 2 9 9…?

— Nu, *R H 2 5 9*…

— Puteți vorbi mai tare, vă rog?

— S R H DOI CINCI NOUĂ!!’

— Alo? Mai sînteți acolo, domnule Byerson? Alo? Alo?

Și uite-așa a trecut după-amiaza. Cei de la American Express mi-au spus că pot să-mi recuperez banii de la filiala lor din Florența a doua zi dimineață. Tipa de la Visa a zis că se mai gîndește.

— Auziți, eu nu mai am nici un ban, am mințit eu.

Atunci mi-a spus că vor trebui să transmită toate detaliile unei bănci cu care colaborau, din Florența sau din alt oraș european, și că îmi voi recupera banii imediat ce se rezolvă cu actele în locul în care mă aflu. Eu știam deja din experiență cît

de bizantine sînt băncile italiene – dacă făceai un atac de cord într-o bancă din Italia, nu ți-ar fi chemat o ambulanță pînă cînd nu completai Formularul de Atac de Cord al Clientului și îl ștampilai la cel puțin trei ghișee –, așa că i-am spus fără ezitare să-mi dea numele unei bănci din Geneva. Ceea ce a și făcut.

Dimineață m-am întors la chestură și, după ce am așteptat o oră și jumătate, am fost condus într-o încăpere care se numea Ufficio Denunce. Mi-a plăcut la nebunie. Biroul de denunțuri! Îmi venea să fac tot felul de denunțuri: „Îl denunț pe frizerul lui Michael Heseltine[1]! Îl denunț pe tipul care credea că Hereford & Worcester ar fi un nume mișto pentru o țară! Îi denunț pe toți vînzătorii din toate magazinele Dixons în care am intrat vreodată!”.

I-am fost prezentat unei doamne tinere îmbrăcate în blugi care stătea la un birou, în spatele unei mașini de scris masive și antice. Avea o privire blajină și iscoditoare și mă întreba tot felul de lucruri – numele și adresa, de unde sînt, numărul pașaportului, ce meserie am, care sînt cele zece filme preferate ale mele din toate timpurile, chestii din astea –, iar apoi bătea la mașină fiecare dintre răspunsurile mele cu un singur deget și cu o încetineală cum n-ați văzut, cercetînd îndelung tastatura uriașă cîteva minute la rînd pînă ce apăsa timid pe o tastă, de parcă se temea să nu o curenteze. După fiecare întrebare trebuia să mute foaia de hîrtie ca să dactilografieze răspunsul cît de cît în apropierea spațiului gol lăsat anume pentru el. (Pe care nu prea îl nimerea.) Toată chestia asta a durat o veșnicie. În cele din urmă, am primit o copie la indigo a raportului pe care s-o folosesc ca să-mi recuperez banii. Originalul, sînt sigur, a ajuns direct în coșul de gunoi.

Am mers pe jos cei trei kilometri pînă la biroul American Express – acum nu mai aveam bani –, întrebîndu-mă dacă voi fi mustrat ca un școlar care și-a pierdut banii cu care trebuia să-și cumpere covrigul la prînz. Am găsit vreo șapte-opt oameni, toți americani, care stăteau frumos la coadă și, intrînd în vorbă, ne-am dat seama că pe toți ne buzunăriseră niște copii care erau descriși cam la fel, deși în diferite locuri din oraș. Iar astea, bineînțeles, erau numai cecurile de la American Express. Dacă mai puneam la socoteală toate cecurile Visa și de la alte bănci, plus toți banii lichizi, rezulta că țiganii șutesc probabil cel puțin 25-30.000 de dolari în fiecare după-amiază de duminică. Cecurile sînt probabil spălate apoi prin intermediul unor birouri de schimb binevoitoare din toată țara. De ce nu le pasă deloc polițiștilor de escrocheria asta (bineînțeles, dacă nu cumva își primesc și ei partea)? Oricum, American Express mi-a înlocuit cecurile cu o promptitudine lăudabilă, iar 15 minute mai tîrziu eram din nou în stradă.

Afară, o țigancă cu un puradel de trei ani pe genunchi mi-a cerut bani.

— Am dat deja, i-am zis și am plecat spre gară.

1. Om de afaceri și politician britanic (n.tr.).

16

Milano și Como

Am ajuns la Milano la mijlocul după-amiezii, cu așteptări mari. La urma urmei, este cel mai bogat oraș din Italia, cartierul general al multora dintre cele mai celebre nume din comerțul italian: Campari, Benetton, Armani, Alfa-Romeo, Memphis Design și imperiile disparate ale lui Silvio Berlusconi și Franco Maria Ricci. Dar tocmai asta e problema, după cum ar fi trebuit să-mi dau seama dinainte. Orașele sînt locuri menite pentru a face bani, iar la Milano oamenii nu prea par să se gîndească la altceva, rareori rămînîndu-le energie și pentru farmec.

Mi-am luat o cameră la un hotel scump, dar anost, vizavi de monumentala gară centrală din marmură albă – o clădire parcă anume construită ca să aibă Mussolini de unde să țină mulțimii discursuri arogante – și am plecat la o lungă plimbare pe căldura aia pe Via Pisani. Era un bulevard lat și modern, mai mult american decît european. De-a lungul lui se aflau clădiri de birouri elegante, din sticlă și oțel, dar fîșia de iarbă din mijloc era năpădită de buruieni și neîngrijită și pe sub cele cîteva bănci pe care puteai să te odihnești erau împrăștiate seringi. Mai încolo, clădirile erau mai vechi și mai frumoase, dar parcă tot lipsea ceva. M-am oprit puțin ca să mă uit pe hartă

într-un părculeț de pe o stradă rezidențială plăcută, lîngă piața catedralei, care era deprimant de sordid – fără iarbă, plin de noroi, cu bănci rupte și porumbei care ciuguleau printre sute de mucuri de țigară și bilete de tramvai folosite. Asta mi se pare de neiertat într-un oraș bogat.

După încă două intersecții Milano înflorea. Îngrămădite în același loc erau cele trei glorii ale orașului: La Scala, Domul și Galleria Vittorio Emanuele II. M-am dus întîi la catedrală – cavernoasă și gotică, a treia cea mai mare biserică din lume –, murdară pe dinafară și acoperită de schele, iar înăuntru atît de întunecoasă, încît au trecut cîteva minute bune pînă am început să disting tavanul. Era splendidă într-un fel ciudat și nu vedeai nici picior de turist pe-acolo, ceea ce era o ușurare după Florența. Mai intrau doar localnici care veneau să mai aprindă o lumînare lîngă sutele care ardeau deja și să spună repede un *Ave Maria* înainte să plece la cină. Asta mi-a plăcut. Nu prea vezi o biserică mare ce este folosită în scopul pentru care a fost creată.

După aceea am traversat piața catedralei spre Galleria Vittorio Emanuele și am petrecut o oră frumoasă hoinărind prin ea, cu mîinile la spate, căscînd gura la vitrine și observînd puțin stresat cîte-un *fleoșc!* de la porumbeii ce reușiseră să se strecoare înăuntru și duceau acum o viață împlinită zburînd printre căpriorii acoperișului și găinățîndu-se în capul oamenilor de sub ei. Este o galerie comercială impunătoare, înaltă cît patru etaje, construită în stilul grandios al anilor 1860 și probabil cel mai frumos mall din lume chiar și la ora asta, pardosită cu dale care formează desene, cu un acoperiș boltit, cu broderii de sticlă și oțel, și o cupolă ce se înalță pînă la 47 de metri deasupra unei rotonde unde se intersectează cele două

bulevarde interioare. Are măreția, ecoul și chiar și forma unei catedrale, plus ceva din grandoarea comercială a unei gări de secol XIX. Așa ar trebui să fie toate mallurile.

Fiindcă aveam nevoie de doza mea de cofeină de după-amiază, m-am așezat la o masă pe terasa uneia din cele trei cafenele foarte elegante aflate între magazine. Era unul dintre acele localuri tipic europene cu 70 de mese și un singur chelner supraaglomerat, care aleargă mereu, încercînd să aducă la mese comenzile, să debaraseze și să încaseze notele de plată, toate astea în același timp, și care are atitudinea aia veselă gen nici-o-problemă pe care te-ai aștepta s-o aibă oricine lucrează într-un domeniu așa de interesant și de bănos. În localuri de genul ăsta nu mai pupi o a doua șansă. Eu mă uitam în gol, cu bărbia în palmă, întrebîndu-mă într-o doară dacă Ornella Muti făcuse vreodată *mud wrestling*, cînd mi-a pătruns cumva în conștiință faptul că ospătarul făcea una dintre rarele lui vizite în apropierea mesei mele și chiar mă întrebase:

— *Prego?*

Am ridicat privirea.

— A, un espres… am zis eu, dar deja plecase și mi-am dat seama că n-o să mai ajung niciodată atît de aproape de el decît dacă mă însor cu soră-sa.

Așa că am oftat resemnat, m-am ridicat în picioare, m-am strecurat prin spațiul îngust dintre mese, strîmbîndu-mă în semn de scuză cînd i-am făcut pe oameni să-și verse cafeaua ori să-și tuflească nasul în prăjitură, și m-am întors în stradă fără să mai beau nimic.

M-am plimbat pe Corso Vittorio Emanuele, o stradă pietonală largă, cu magazine, căutînd în zadar altă cafenea. O clipă m-am gîndit că murisem și fusesem trimis din greșeală în

raiul angajaților zeloși. Spre deosebire de Galleria Vittorio Emanuele, unde cel puțin mai găseai vreo două librării și tot vreo două galerii de artă, aici, pe străzile din jur, nu era nimic pentru minte și suflet, doar buticuri care vindeau podoabe scumpe pentru trup: pantofi, poșete, produse din piele, bijuterii, haine de designer care atîrnau pe tine ca un sac și costau o avere. Situația s-a agravat inimaginabil pe Via Monte Napoleone, o străduță aparent oarecare, dar care era cea mai exclusivistă arteră comercială din țară, mărginită de magazine luxoase unde, în mod clar, parola era „Banii nu sînt o problemă”. În afară de vechea galerie comercială, în Milano părea să nu existe nici un fel de viață de cafenea. Erau vreo cîteva localuri, dar toate păreau niște dughene minuscule unde oamenii stăteau în picioare, comandau o cafea mică, o dădeau pe gît și ieșeau înapoi în stradă în cinci secunde. Nu asta căutam eu.

După sudul Italiei, Milano nu părea deloc italian. Oamenii mergeau grăbiți și preocupați, legănînd în mînă pungi pe care vedeai nume ca Gucci și Ferragamo. Ei nu zăboveau la un espresso și nici nu înfulecau mormane de paste, cu șervetele vîrîte în guler, ca o babețică. Nu se prindeau în discuții aprinse despre toate nimicurile. Ei aveau ședințe. Făceau afaceri. Vorbeau la telefoanele mașinilor. Conduceau reținuți, mai ales BMW-uri și Porsche, și parcau ordonat. Toți arătau ca și cum tocmai ar fi coborît de pe coperta unor reviste ca *Vogue* sau *GQ.* Parcă era un colț din sudul Californiei în Italia. Nu știu ce părere aveți voi, dar mie și-așa îmi vine greu să înghit sudul Californiei în sudul Californiei. Dar aici eram în Italia – voiam haos și viață de stradă, oameni în veste pe verande, rufe atîrnînd de-a curmezișul străzilor, indivizi care vînd tot felul de

lucruri direct din cărucioare, Ornella Muti și Giancarlo Giannini trecînd în viteză pe un scuter. Iar cel mai tare voiam o cafea.

Dimineață m-am dus la galeria Brera, ascunsă pe o străduță lăturalnică, și, după ce am traversat o curte, am ajuns într-un *palazzo* acoperit de schele. Acolo se întîmplau chestii serioase: aerul era plin de praf de tencuială și era un tărăboi de ciocănituri și bormașini. Galeria părea doar pe jumătate deschisă. Mai multe săli erau închise și chiar și în cele în care publicul avea acces erau o mulțime de urme dreptunghiulare pe tapet în locurile de unde fuseseră luate tablouri pentru a fi împrumutate altor muzee sau restaurate. Însă cele rămase nu erau doar senzaționale, ci și foarte familiare – trupul în racursi al lui Hristos de Mantegna, o madonă a lui Bellini, două Canaletto strălucitoare, restaurate recent, și o lucrare de Piero della Francesca, minunată, însă cu siguranță bizară, *Madona cu Pruncul Hristos, îngeri, sfinți și Federico da Montefeltro* – din nou prietenul nostru, ducele de Urbino.

Eu n-am înțeles care-i faza cu tabloul ăsta. Dacă a fost pictat după moartea ducelui și în imagine era în rai, de ce era Hristos prunc din nou? Sau trebuie să înțelegem că ducele reușise cumva să se întoarcă în timp cu sute de ani ca să asiste la nașterea lui Hristos? Indiferent care o fi fost sensul tabloului, era foarte frumos. Unui individ îi plăcuse așa de mult, încît își adusese cu el un scaun pliant și stătea pur și simplu așezat, cu brațele încrucișate, și se uita la el. Cea mai tare chestie la Brera era că nu prea vedeai pe nimeni pe-acolo, doar cîțiva localnici și nici un turist străin în afară de mine. După Florența, era o

binecuvîntare să pot vedea picturile fără să fiu nevoit să rog pe cineva să mă ridice puțin în brațe.

Am mers apoi o grămadă ca să văd *Cina cea de taină* a lui Leonardo da Vinci în refectoriul bisericii Santa Maria delle Grazie. Plătești o groază de bani la un ghișeu, intri într-o sală goală și slab luminată și o vezi – cea mai celebră dintre toate frescele, acoperind tot peretele din capătul opus. O balustradă nu te lasă să te apropii decît pînă la vreo șapte metri și jumătate, ceea ce mi se pare nedrept pentru că e așa de ștearsă, că abia ai fi reușit să vezi ceva și de la un metru jumate și trebuie să te forțezi la maximum să distingi ceva de la distanța aia. Parcă e o imagine blurată. Dacă n-ai fi văzut-o reprodusă de o mie de ori, probabil că nici n-ai recunoaște-o. Un capăt era acoperit de schele și de tot felul de echipamente de restaurare lucitoare și futuriste. Pe o platformă era un singur tehnician care rîcîia de zor. Lucrau la *Cina cea de taină* de nu știu cîți ani, dar eu nu vedeam nici un semn că fresca ar fi prins viață.

Bietul Leonardo a fost cam nedreptățit de istorie. Zidul a început să se fărîmițeze aproape imediat (o parte din el era de pămînt) după ce a terminat de pictat, iar mai tîrziu niște călugări au tăiat o ușă în perete, lăsîndu-l pe Hristos fără labele picioarelor. Apoi, de-a lungul timpului, încăperea s-a transformat din refectoriu în grajd (vă închipuiți așa ceva – o încăpere plină de măgari avînd pe perete cea mai frumoasă pictură din istorie?), magazie, închisoare și cazarmă. Mare parte din primele eforturi de restaurare nu au avut, ca să zic așa, prea mult succes. Un artist i-a făcut Sfîntului Iacob șase degete. E o minune că a rezistat pînă astăzi. De fapt, nu prea a rezistat. Nu știu cum va fi peste încă vreo 10-15 ani de

restaurare, dar deocamdată cred că nu greșesc prea mult dacă spun că aici e locul unde se afla cîndva *Cina cea de taină*.

Am băgat 1.000 de lire într-un automat din perete, știind că fac o greșeală, și am fost răsplătit cu un scurt și sforăitor comentariu despre istoria frescei, recitat de o femeie care sigur luase niște hipnotice și care stăpînea destul de aproximativ pronunția limbii engleze, apoi am mai aruncat o privire în jur, căutînd și alte moduri de a-mi irosi banii, dar, fiindcă nu am găsit nici unul, am ieșit din biserică, orbit de soarele puternic.

M-am dus pînă la Museo della tecnologia, aflat în apropiere, unde am mai plătit o mică avere ca să mă plimb prin sălile lui goale. Eram curios să-l văd întrucît citisem că ar conține modele la scară redusă ale tuturor invențiilor lui Leonardo. Chiar am văzut unele de lemn, micuțe, dar acestea erau surprinzător de anoste și – cum să zic? – de lemn, iar în rest muzeul era plin numai de mașini de scris vechi și tot felul de mașinării care mie nu-mi spuneau nimic pentru că etichetele erau în italiană. Și, oricum, hai să fim sinceri, contribuția tehnologică pe care au adus-o italienii umanității s-a oprit la cuptorul de pizza.

Am luat un tren de după-amiază pînă la Como pentru simplul motiv că era aproape, se afla pe malul unui lac și nu voiam să mai petrec încă o noapte într-un oraș. Îmi aminteam că citisem undeva că la lacul Como a fost descoperit Mussolini ascunzîndu-se după căderea Italiei și m-am gîndit că o fi ceva de capul lui dacă a fost ultimul refugiu al unui om disperat.

Și am avut dreptate. Era un orășel încîntător, curat și desăvîrșit, în căușul Alpilor, la extremitatea sudică a lacului îngust, lung de 46 de kilometri, care se cheamă tot Como. E o localitate micuță, dar se laudă cu două catedrale, două gări

(fiecare cu propria linie spre Milano), două vile luxoase, un parc frumos, o promenadă pe malul lacului umbrită de plopi și generos împodobită cu bănci verzi de lemn și un labirint de străduțe pietonale pline de magazinașe și piațete secrete. Era perfect, perfect.

Am găsit o cameră la Hotel Plinius, în inima orașului, am băut două cafele la o cafenea din Piazza Roma cu vedere spre lac, am luat o cină delicioasă într-un restaurant primitor de pe o străduță dosnică și m-am îndrăgostit iar de Italia. După aceea mi-am petrecut mulțumit seara plimbîndu-mă cu mîinile în buzunare pe promenada de pe malul lacului care parcă nu se mai termina și făcînd pauze lungi ca să mă uit cum cade înserarea. Am ajuns pînă la Villa Geno, aflată pe un promontoriu, la un cot al lacului, apoi m-am plimbat pe malul celălalt pînă la părculețul cu muzeul care semăna cu un templu, în amintirea lui Alessandro Volta, care a locuit la Como din 1745 pînă în 1827, iar acolo am mai lenevit puțin. M-am întors la hotel pe străzi pustii, căscînd gura la vitrine și gîndindu-mă cît de norocoși sînt italienii că nu au Boots, Dixons și Rumbelows care să le umple străzile comerciale cu mărfuri de proastă calitate și firme luminoase, și m-am dus la culcare fericit.

Dimineață am vizitat cele două biserici principale. Basilica di San Fedele, începută în 914, era cea mai veche, însă domul, cu 500 de ani mai tînăr, era mai mare și mai frumos – chiar mai frumos decît orice altă biserică provincială pe care o mai văzusem de cînd plecasem din Aachen. Era întunecos și a trebuit să aștept un minut să mă obișnuiesc cu lumina slabă, de teamă să nu mă izbesc de vreun stîlp. Lumina dimineții se filtra printr-o fereastră de sus cu vitralii, dar era aproape imediat înghițită de tenebrele dintre arcele înalte. Biserica nu era doar

surprinzător de mare pentru comunitatea respectivă, ci și bogat împodobită – era plină de tapiserii subtile, picturi vechi și statui frapante, printre care și un Hristos despre care se spunea că lăcrimează. (Probabil după ce i se arată un filmuleț cu Jimmy Tarbuck[1].) Am petrecut o oră așezat într-un colț, admirînd interiorul și uitîndu-mă la oamenii care aprindeau lumînări. Foarte relaxant. După ce am făcut-o și pe asta, m-am întors mulțumit la gară ca să iau primul tren spre Elveția.

Trenul se îndrepta spre nord, printr-un peisaj frumos, cu munți abrupți, dar fără priveliștile către lac la care sperasem. Am ieșit din țară pe la Chiasso, aflat la extremitatea sudică a unei prelungiri a teritoriului Elveției care pătrunde în Italia ca un scufundător în apă. Chiasso părea un orășel de frontieră modest, dar aici avusese loc una dintre cele mai mari fraude bancare din Europa, în 1979, cînd cinci indivizi de la mica filială locală a societății Crédit Suisse au reușit să sifoneze aproape un miliard de dolari înainte ca vreunul de la sediul central din Zürich să observe această mică scurgere din lichiditățile băncii.

Elveția și Italia se întrepătrund ca degetele a două mîini de-a lungul Alpilor sudici și aproape toată ziua am trecut din una în alta, îndreptîndu-mă spre Brig. Trenul a urcat încet la altitudini tot mai mari către Lugano și apoi Locarno.

La Locarno a trebuit să schimb trenul și aveam de pierdut o oră, așa că m-am dus să dau o raită prin oraș și să mănînc un sendviș. Era un oraș ca scos din cutie și însorit, cu o promenadă pe malul lacului chiar și mai frumoasă decît cea de la Como. Se vorbea și în italiană, dar îți dădeai seama că ești în Elveția după trecerile de pietoni și băncile roșii, lucioase, care arătau toate de parcă fuseseră vopsite în dimineața aceea, și după faptul că

nu era nici măcar o frunză pe alei în părculețul de lîngă lac. Vedeai măturători de stradă peste tot, adunînd frunzele cu niște mături de modă veche, și am avut senzația că, dacă arunc pe jos ambalajul de la guma de mestecat, o să apară imediat de după un copac cineva în uniformă care o să-l măture sau o să mă împuște – sau, poate, amîndouă.

Se pare că în Locarno lumea nu mănîncă sendvișuri. M-am învîrtit prin toată zona comercială și n-am reușit să găsesc nici măcar o brutărie. Cînd, în sfîrșit, am dat peste una, părea să nu aibă la vînzare decît niște patiserii cleioase, deși am văzut și un morman de ceva ce am crezut că sînt franzeluțe cu crenvurști. Mort de foame, am cerut trei, care m-au costat foarte mult, și am ieșit cu ele afară. Dar am descoperit că de fapt umplutura era un piure de smochine – o chestie pe care n-ar mînca-o decît bunica și doar dacă nu și-ar găsi proteza – și avea gust de frunze de ceai muiate în sirop de tuse. Mi-am luat inima în dinți și am ciugulit din una, dar era prea oribilă, așa că le-am pus în rucsac, cu gîndul că poate o să încerc din nou mai tîrziu. Pînă la urmă am uitat complet de ele și le-am redescoperit abia peste două zile, cînd mi-am scos din rucsac ultima cămașă curată și am găsit franzeluțele alea lipite de ea.

Am intrat la bufetul gării să beau un pahar de apă minerală ca să-mi clătesc gura cleioasă. Cred că era cel mai neprimitor local din Elveția. Avea opt clienți, dar era atît de liniște, încît auzeai ticăitul ceasului. Chelnerul stătea la tejghea, ștergînd leneș gura paharelor de bere cu o cîrpă. Nu s-a clintit să mă servească pînă cînd nu am ridicat un deget și i-am cerut o apă minerală. Mi-a adus o sticlă și un pahar, le-a pus pe masă fără nici o vorbă și s-a întors la cîrpa și paharele lui ude. Arăta de parcă tocmai aflase că nevastă-sa a fugit cu lăptarul și îi luase

toate albumele cu Waylon Jennings, dar apoi am observat că și ceilalți clienți aveau aceeași expresie acră. Îți dădeau fiori după buna dispoziție fără opreliști a Italiei. Vizavi de mine stătea o bătrînă cu o cîrjă de metal, care a zăngănit pe podea cînd a încercat să se ridice. Chelnerul stătea și se uita, gîndindu-se probabil: ei, și-acuma ce faci, hodoroago? Eu am sărit s-o ajut și, pentru efortul meu, am fost răsplătit cu o privire nimicitoare și un *Grazie* abia șoptit, după care ea s-a ridicat și a ieșit șchiopătînd.

Ciudat mai e și Locarno ăsta, am hotărît. Mi-am cumpărat un bilet pentru trenul de la ora 2 spre Domodossola, un nume care poate fi pronunțat în vreo 37 de feluri. Tipul de la casa de bilete m-a pus să le încerc pe toate, încrețindu-și grav fruntea de parcă nu-și dădea seama nici în ruptul capului ce comunitate din apropiere are un nume care l-ar putea pune pe un american în dificultate, pînă cînd, în sfîrșit, am nimerit o pronunție aproximativă.

— Aaa, Domodossola! a zis el, pronunțîndu-l în al treizeci și optulea fel.

Ca ultim gest de bunăvoință, a uitat să-mi spună că, din cauza unor lucrări la linia de cale ferată, trebuia să merg primii zece kilometri cu autobuzul.

Am așteptat o grămadă pe peron, dar trenul nu mai venea și mi s-a părut ciudat că nu mai așteaptă nimeni altcineva în afară de mine. Nu erau decît vreo două trenuri pe zi spre Domodossola. Trebuia să fi fost măcar un pasager, doi. În cele din urmă, m-am dus să întreb un hamal, care mi-a explicat, în stilul acela prietenos al hamalilor din gările de pretutindeni, gen de-ce-nu-te-duci-tu-în-pizda-mă-tii, că trebuie să iau un autobuz și, cînd am insistat să-mi spună de unde aș putea să iau

un astfel de autobuz, a făcut un gest vag cu mîna spre o direcție nedefinită. Am ieșit din gară la fix ca să văd cum pleacă autobuzul spre Domodossola. Din fericire, am reușit să-l conving pe șofer să oprească agățîndu-mă de parbriz vreo 200 de metri. Îmi doream cu disperare să plec de-acolo.

La cîțiva kilometri de Locarno am coborît lîngă un tren care ne aștepta, într-o gară mică de provincie. Acesta a urcat pe coastele munților crestați, într-o călătorie spectaculoasă pe buza unor hăuri adînci și prin trecători amenințătoare, unde erau ferme și cătune cocoțate în cele mai inaccesibile locuri, pe marginea unor prăpăstii, la înălțimi amețitoare. Greu de imaginat un loc mai dificil în care să fii agricultor. Dacă faci un pas greșit, cazi o zi jumate. Chiar și călătoria cu trenul îmi dădea fiori, parcă eram mai degrabă pe aripa unui avion, nu în tren.

Mi s-a părut de neînchipuit să existe cineva care, văzînd toată această măreție, să nu fie copleșit de frumusețea ei, și totuși, potrivit lui Kenneth Clark, aproape nici unul dintre cei care au vizitat Alpii înainte de secolul al XVIII-lea nu a scris nimic despre peisajul acesta. Parcă nici nu-l vedeau. Acum, desigur, problema e tocmai opusul. 50 de milioane de turiști pe an colindă Alpii, desfătîndu-se cu frumusețea lor și distrugînd-o în același timp. Toate întinările asociate cu turismul – stațiuni, hoteluri, magazine, restaurante, case de vacanță, pîrtii de schi, teleferice și șosele noi – nu doar schimbă iremediabil fața Alpilor, ci îi subminează chiar de la temelie. În 1987, la doar cîțiva kilometri spre est de locul în care mă aflam în momentul acela, 60 de oameni au murit cînd s-a produs o inundație bruscă în valea Valtellina, măturînd case și hoteluri ca pe niște cutii de chibrituri. În aceeași vară, au mai murit 30 de oameni în urma

unei alunecări de teren în Annecy, Franța. Dacă versanții munților nu ar fi fost defrișați pentru a face loc unor noi construcții și stațiuni, nu s-ar fi întîmplat toate astea.

Din locul meu nu puteam admira peisajul – pe geam vedeam doar un perete de stîncă –, dar o doamnă drăguță cu ochelari care stătea de partea cealaltă a culoarului a observat că mă chinuiam să văd ceva și m-a invitat să mă așez pe locul liber din fața ei. Era elvețiancă și vorbea o engleză excelentă. Am sporovăit voioși despre peisaj și despre modestele noastre vieți. Era funcționară la o bancă din Zürich, dar se ducea să-și viziteze mama, într-un sat de lîngă Domodossola, și tocmai petrecuse o zi la cumpărături în Locarno. Mi-a arătat niște flori pe care le cumpărase de acolo. Era minunat. Parcă trecuseră săptămîni întregi – chiar trecuseră săptămîni întregi – de cînd nu mai avusesem o conversație normală cu cineva și eram așa de absorbit de experiența inedită de a rosti sunete printr-o gaură din capul meu, că nu mă mai opream din vorbit, iar în scurt timp femeia a adormit buștean și eu m-am întors în mica mea lume tăcută.

1. Comic și prezentator TV englez (n.tr.).

17

Elveția

Am ajuns la Brig, via Domodossola și pasul Simplon, pe la 5 după-amiaza. Era mai mohorît și mai răcoare decît în Italia, iar străzile luceau, ude de ploaie. Mi-am luat o cameră la Hotel Victoria, cu vedere spre gară, și am ieșit imediat să caut ceva de mîncare, fiindcă nu mai pusesem nimic în gură de la prînz, cînd luasem cele două înghițituri de specialitate cu piure de smochine în Locarno.

Toate restaurantele din Brig erau nemțești. În Elveția nu știi niciodată unde te afli. Ba e totul italian în jurul tău, ba, un kilometru și jumătate mai încolo, toți vorbesc în germană sau în franceză ori într-o variantă de retoromană. De-a lungul unei linii neregulate care traversează toată Elveția central-estică, găsești perechi de sate învecinate care totuși aparțin clar unor grupuri lingvistice diferite – Saint-Blaise și Erlach, Les Diablerets și Gsteig, Delémont și Laufen – și, cînd te îndrepți spre sud, către Italia, se întîmplă la fel cu italiana. Brigul era un niplu de vorbitori de germană, ca să zic așa, între celelalte două grupuri lingvistice.

Am studiat vreo șase-șapte restaurante, complet încurcat de meniuri, dorindu-mi să fi știut cum se zice în germană la ficat, copite de porc și ochi fierți, iar în cele din urmă am dat de un

local numit Restaurant de la Place, în partea de sus a orașului. Ei, asta da surpriză, mi-am zis eu și am intrat, gîndindu-mă că măcar o să am o vagă idee ce anume comand, dar numele Restaurant de la Place era doar o glumă crudă. Și aici meniul era tot în germană.

Serios că asta e cea mai urîtă limbă cînd vine vorba de mîncare. Dacă vrei frișcă la cafea în mare parte a zonelor unde se vorbește germana, o comanzi *mit Schlag*. Spuneți și voi, sună asta ca o băutură spumoasă și delicioasă ori sună ca și cum ar fi chestia aia pe care și-o curăță din gîtlej fumătorii cînd se trezesc dimineața? Acolo meniul era plin de chestii care te duceau cu gîndul la sunetele pe care le scoate un porc în călduri: *Knoblauchbrot*, *Schweinekotelett ihrer Wahl*, *Portion Schlagobers* (și ăsta era un desert).

Am comandat *Entrecôte* și *Frites*, care sunau cam insipid după Italia (și chiar așa s-au și dovedit a fi), dar cel puțin nu trebuia să ascund cea mai mare parte în șervet, numai ca să evit oribila exclamație jenantă pe care o scot întotdeauna chelnerii cînd descoperă dezamăgiți că nu te-ai atins de scrotul de țap *en croûte*. Oricum, era un local destul de plăcut, un fel de bar-restaurant: întunecos și simplu, cu tavanul înnegrit de la fumul de țigară, dar chelnerița era prietenoasă și berea era multă și rece.

În mijlocul mesei era o tavă mare de tuci, care am presupus că o fi o scrumieră, după care mi-a venit ideea neliniștitoare că poate era un recipient pentru altceva și că o să vină chelnerița dintr-o clipă în alta și o să pună în ea niște pîine sau mai știu eu ce. M-am uitat în jur, să văd dacă mai erau și alți clienți care o foloseau ca scrumieră, dar nu părea să facă nimeni așa ceva, prin urmare am luat pe furiș mucul țigării și chibritul stins și le-

am ascuns într-un ghiveci de lîngă masă, apoi am încercat să suflu scrumul, dar l-am împrăștiat pe toată fața de masă. În timp ce încercam să-l mătur cu mîna, am reușit să-mi vărs berea pe masă.

Cînd am terminat, fața de masă era plină de dîre cenușii, care ieșeau în evidență într-o pată mare, neregulată de galben ce semăna stresant de tare cu o pată de urină. Am încercat să o maschez aplecîndu-mă peste masă și sprijinindu-mă în cot cînd mi-a adus chelnerița cina, dar a văzut din prima ce mizerie făcusem și mi-a aruncat o privire plină nu de dispreț, cum mă temusem eu, ci – mai rău – de compătimire. Cam cum te uiți la un om care a făcut un atac cerebral și nu-și mai controlează mușchii gurii, dar care tot încearcă vitejește să mănînce singur. Era o privire care spunea: „Săracul, vai de capul lui!”.

O clipă am crezut, îngrozit, că o să-mi lege un șervet la gît și o să-mi taie mîncarea în bucățele. Însă ea s-a retras în spatele barului, dar s-a uitat la mine compătimitoare tot timpul cît am mîncat, gata să sară în picioare dacă aș fi scăpat vreun tacîm din mînă sau dacă m-ar fi apucat brusc cine știe ce convulsii, prăbușindu-mă pe spate. Am răsuflat ușurat cînd am plecat de acolo. A, apropo, chestia aia de tuci chiar era o scrumieră.

Brigul e un oraș cam bizar. Odinioară a fost o escală pe drumul dintre Zürich și Milano, iar acum arăta de parcă nu prea știa ce-i cu el. Era un oraș destul de mare, dar nu prea părea că ai cum să te distrezi. Era genul de oraș în care cartierul roșu ar încăpea într-o cabină telefonică. Toate magazinele vindeau mărfuri total neinteresante, precum frigidere, aspiratoare și televizoare, expuse în spatele unor vitrine lucioase. Apoi mi-a trecut prin cap că în toate țările magazinele vînd mărfuri total neinteresante expuse în spatele unor vitrine

de sticlă. Pur și simplu nu mai eram în Italia, și din cauza asta sufeream în momentul acela. Asta-i problema cînd călătorești: azi stai la un cappuccino pe o terasă de pe malul mării, mîine mergi prin ploaie în cel mai plictisitor orășel din Elveția, uitîndu-te la Zanussi-uri.

Mi-am dat seama că în Italia nu văzusem nicăieri la vînzare frigidere, aspiratoare sau alte obiecte cu adevărat funcționale. Presupun că nu merg toți cu mașina pînă la Brig ca să-și cumpere așa ceva, că probabil și le cumpărau de undeva din țara lor, dar nu-mi aminteam să fi văzut astfel de articole pe undeva. În schimb, în Brig numai din astea vedeai. Am colindat străzile goale încercînd să-mi stimulez interesul față de electrocasnice, dar nu aveam dispoziția necesară, așa că m-am retras în barul hotelului meu, unde am băut niște bere și am citit povestea clasică a Morții Negre scrisă de Philip Ziegler și intitulată cu multă imaginație *Moartea Neagră* – care se potrivea la fix cu nopțile acelea singuratice și ploioase, într-o țară străină.

Chiar era fascinantă, nu în ultimul rînd pentru că vorbea despre locuri în care tocmai fusesem – Florența, de pildă, unde 100.000 de oameni, jumătate din populația orașului, și-au pierdut viața, și Milano, unde veștile despre Florența i-au îngrozit atît de tare pe localnici, încît familiile bănuite că ar adăposti vreo victimă erau zidite în casele lor.

Nimic nu se compară cu lecturile despre îngroparea unor oameni de vii dacă vrei să-ți vezi problemele cu alți ochi. Eu tind să cred că viața e tristă cînd nu găsesc un loc de parcare la supermarket, dar închipuiți-vă cum trebuie să fi fost pentru un italian din secolul al XIV-lea. În primul rînd, în 1345 a plouat non-stop șase luni, iar asta a transformat aproape toată țara

într-un fel de lac stătut și a făcut imposibilă cultivarea pămîntului. Economia s-a prăbușit, băncile au intrat în colaps și mii de oameni au murit răpuși de foametea care a urmat. Peste doi ani țara a fost zguduită de o serie de cutremure îngrozitoare – la Roma, Napoli, Pisa, Padova, Veneția – care au semănat iar moarte și haos. Iar apoi, tocmai cînd oamenii se gîndeau probabil că de-acum nu se poate să nu se mai îndrepte lucrurile, un marinar anonim a coborît pe țărmul Genovei și a spus: „Știți, nu mă simt chiar așa de grozav”, și după cîteva zile marea ciumă își începea lungul său periplu prin Europa.

Și nenorocirile nu s-au oprit aici. Ciuma s-a întors ca să curețe ce nu reușise din prima, mai întîi în 1360-1361 și din nou în 1368-1369, 1371, 1375, 1390 și 1405. Ce mi se pare mie ciudat e că asta a coincis cu una dintre perioadele efervescente ale construirii de biserici în Europa. Nu știu ce credeți voi, dar eu, dacă trăiam într-o epocă în care Dumnezeu cadorisea pe unul din trei oameni din orașul meu cu niște ganglioni plini de puroi, nu aș considera că e de partea mea.

Dimineață am luat un tren rapid spre Geneva. Am trecut zăngănind printr-o serie de orășele industriale fără pic de farmec – Sierre, Sion, Martigny –, localități care păreau formate aproape exclusiv din făbricuțe și ateliere industriale înconjurate de bidoane de ulei, grămezi de paleți de lemn și tot felul de alte chestii care păreau abandonate. Uitasem că mare parte din Elveția este de fapt foarte urîtă. Și peste tot erau piloni. Uitasem și de ăștia. Elvețienii se pricep de mama focului să întindă cabluri. Le întind pe versanții munților ca să aibă curent electric, le agață de șiruri nesfîrșite de spînzurători de-a lungul fiecărei linii de cale ferată și le atîrnă ca pe sîrmele de

întins rufe pe toate străzile din orașe, ca să meargă tramvaiele. Se pare că nu le-a trecut prin cap că ar putea exista și alte variante de a aranja toate astea, ca să arate mai frumos.

Am ajuns la lacul Geneva în dreptul orașului Villeneuve și am mai gonit o oră de-a lungul malului său nordic, cu o viteză care m-a convins că mecanicul locomotivei se prăbușise mort peste maneta de accelerație. Am trecut ca vîntul pe lîngă castelul din Chillon – *vîjjjj*: o pată neclară, dar pitorească –, am zburat prin gările din Montreux și Vevey, spulberîndu-i pe oamenii de pe peroane, și în cele din urmă am oprit îndelung, cu un scrîșnet de frîne, la Lausanne, unde leșul mecanicului a fost probabil luat pentru reciclare (presupun că elvețienii, care sînt fanatic de sîrguincioși, nu-și îngroapă morții, ci îi folosesc ca să facă din ei păcură), fiind înlocuit de cineva mai sănătos. Oricum, ultima porțiune de drum pînă la Geneva am străbătut-o într-un ritm cît de cît mai omenesc.

Chiar în fața compartimentului meu erau doi tineri australieni care de la Lausanne pînă la Geneva au discutat despre caftelile la care luaseră parte de-a lungul timpului. Nu-i vedeam prea bine, dar auzeam tot ce turuiau. De pildă:

— Ții minte cînd Malacu' Malloy i-a bătut pe tripleții Savage de le-a sunat apa-n cap, cu un ciocan cu vîrf spintecat? Erau numai sînge și mațe peste tot, man.

— Eu îmi scoteam din bere bucățele de creieri!

— Îhî, a fost fan-tas-tic! Ții minte cînd Malacu' i-a băgat tacul ăla de snooker pe nas lui Jason Brewster, de i-a ieșit prin vîrful capului?

— Malacu' ăsta era cam animal, nu?

— Să mor dacă nu!

— L-ai văzut vreodată mîncînd o pisică de vie?

— Nu, da’ l-am văzut o dată cum a tras un cal de limbă.

Și tot așa pînă la Geneva. Indivizii ăștia erau niște psihopați cu probleme grave, care aveau nevoie urgentă de o clinică. Eu mă tot așteptam ca unul din ei să se uite în compartiment, spre mine, și să-mi zică: „Mă cam plictisesc. Hai să-l ținem pe tîmpitul ăsta atîrnat cu capul în jos pe geam, să vedem de cîte ori putem să-l izbim cu țeasta de traverse”. Pînă la urmă, am tras cu ochiul pe coridor. Aveau amîndoi cam 1,30 metri și n-ar fi putut să bată nici măcar un pitic legat la ochi. Am coborît după ei la Geneva și am mers în urma lor spre ieșirea din gară, ascultîndu-i cum trăncănesc entuziasmați despre oameni cu capul prins într-o mașină de făcut vafe sau cu limba bătută în cuie de covor.

M-am uitat după ei cum se îndepărtează, apoi m-am întors și, cu un instinct care deseori mă dezamăgește, m-am cazat în cel mai mohorît și mai neprimitor hotel de categoria lui din Geneva, cu un nume predestinat: Terminus.

Neavînd ce să mă rețină acolo, m-am dus direct la sediul Union Bank of Switzerland din Rue du Rhône ca să-mi ramburseze banii pentru cecurile de călătorie Visa. Am fost trimis la un mic birou de la subsol, care se ocupa de tranzacțiile internaționale. Eu presupusesem că aici totul va merge șnur, dar nu luasem în calcul faptul că deviza națională a elvețienilor este „Să nu ai încredere în nimeni”. Mi-a luat aproape toată după-amiaza.

Mai întîi, a trebuit să stau la o coadă lungă, după niște femei cu văluri și bărbați în cămăși de noapte, implicați cu toții în niște transferuri complicate de fonduri dintr-o groapă cu nisip din Arabia în alta, care necesitau întocmirea unor documente pe papirusuri, numărarea atentă a unor teancuri uriașe de bani

în culori vii și, din cînd în cînd, o pauză ca să se roage la Allah și să mai sacrifice o capră. Toate astea sub patronajul unei blonde care era clar că își urăște jobul și urăște toate ființele de pe planeta asta. Mi-a luat o oră numai să ajung la ghișeu, unde mi s-a zis doar să spun cine sînt și să dezvălui, cu voce șoptită și priviri piezișe, pline de subînțeles, codul secret pe care mi-l dăduseră cînd telefonasem din Florența. După asta, femeia mi-a spus să iau loc.

— A, mulțumesc, dar n-or să-mi încapă în valiză, am zis eu cu cel mai tîmp zîmbet de Iowa. Aș putea să-mi primesc cecurile?

— Trebuie să luați loc și să așteptați. Următorul!

Am așteptat trei sferturi de oră pînă cînd am fost chemat la ghișeu, iar aici mi s-a dat un formular de cerere bucșit de întrebări, după care am fost trimis să mă așez înapoi pe scaun și să-l completez. Ce m-a enervat documentul ăla! Îmi cerea nu doar să explic în detaliu cum de fusesem așa de căscat încît să pierd cecurile de călătorie pe care mi le încredințase Visa și să dau tot felul de alte detalii, printre care și numărul raportului poliției și adresa secției de poliție unde a fost întocmit acesta, ci conținea și lungi secțiuni de întrebări irelevante legate de înălțimea, greutatea și culoarea pielii mele.

— Ce dracu' are culoarea pielii mele cu cecurile de călătorie? m-am trezit eu vorbind, cam tare, căci am făcut-o pe o matroană cu înfățișare plăcută, care stătea lîngă mine, să se dea puțin mai încolo.

În final, mă instruia să dau două referințe financiare și una personală.

Nu-mi venea să cred. Conform cărei logici tîmpite ar trebui să dau tot eu referințe cînd cer să mi se dea înapoi ceva ce e al

meu?

— La American Express nu mi-au cerut nimic din toate astea, i-am zis femeii cu față de matroană, care s-a uitat la mine și și-a mutat fundul încă cinci centimetri mai încolo.

Am scris numai minciuni drept răspuns la toate întrebările. Am scris că am 1,27 metri și 180 de kilograme, că m-am născut în Abisinia și că sînt de meserie dresor de cai sălbatici. La culoarea pielii am scris „chihlimbarie”, iar la referințele financiare i-am trecut pe Michael Milken[1] și pe Ivan Boesky[2]. Ca referință personală, m-am trecut chiar pe mine, bineînțeles. Cine altcineva? Bombăneam indignat cînd m-am așezat din nou la coadă, care crescuse acum, căci mai veniseră o delegație a negustorilor de diamante din Rwanda și doi tipi cu niște cămile.

— De ce trebuie să răspund la toate întrebările astea idioate? am zis eu cînd mi-am predat formularul la ghișeu. E cel mai stupid lucru pe care l-am văzut vreodată. E stupid de-a binelea.

Așa sînt eu, elocvent, cînd mă înfurii. Femeia mi-a atras atenția că nu e vina ei, că ea nu făcea decît să urmeze niște instrucțiuni.

— Așa a zis și Himmler! am zbierat eu, simțind cum ambele picioare pierd contactul cu solul deodată.

Apoi mi-am dat seama că n-are nici un rost, că o să mă pună iarăși să iau loc și să aștept acolo pînă la paștele cailor dacă nu mă comport cu calm, ca elvețienii, așa că am acceptat să-mi fie înlocuite cecurile de călătorie cu o indignare îmbufnată, dar fără să mai fac scandal.

Dar gata, frate, de-acuma mă rezum la cecurile de călătorie American Express, iar în cazul în care compania dorește să-mi răsplătească fidelitatea cu un set de genți de voiaj sau o vacanță la schi în Munții Stîncoși, dau în scris că sînt dispus să le accept.

Am petrecut două zile în Geneva, colindînd pe străzi cu dorința ciudată și deșartă de a fi în altă parte. Nu știu exact de ce, pentru că Geneva este un oraș destul de agreabil – compact, imaculat, foarte potrivit pentru plimbări, cu un centru vechi cocoțat pe o pantă abruptă, niște parcuri plăcute și imensul lac albastru, scînteietor ziua și încă și mai fermecător noaptea, reflectînd luminile multicolore ale orașului. Dar oamenii sînt anoști: cu haine scumpe, pragmatici, încheiați pînă la ultimul nasture, imposibil de simpatizat. Toți mergeau grăbiți, aduși de spate, rezervați. Pe străzi era primăvară, dar pe fețele oamenilor era februarie. Nu păreau să existe tineri care să însuflețească barurile și bistrourile, ca la Amsterdam și Copenhaga. Nu exista exuberanță, scînteie, suflet. Cel mai bun lucru care se putea spune despre acest oraș e că avea străzi curate.

Presupun că elvețienii trebuie admirați pentru sîrguința lor. Elveția, la urma urmei, este o țară mică, muntoasă, practic nu are nici un fel de resurse naturale și totuși a reușit să devină cea mai bogată de pe pămînt. (Produsul său intern brut pe cap de locuitor este cu aproape 25% mai mare chiar și decît al Japoniei și mai mult decît dublu față de cel al Marii Britanii.) Banii înseamnă totul în Elveția – țara asta are mai multe bănci decît dentiști – și pasiunea tăcută a elvețienilor pentru bani îi transformă în oportuniști vicleni. Țara nu are ieșire la mare, fiind la 500 de kilometri de orice țărm maritim, și totuși aici își are sediul cel mai mare producător de motoare marine din lume. Elvețienii au o droaie de calități: sînt curați, ordonați, cetățeni model și harnici – așa de harnici, încît la referendumul

național din anii ’70 au votat împotriva reducerii timpului de lucru.

Iar asta, desigur, e toată problema. Sînt atît de disperat de anoști și așa de groaznic de conservatori. Un prieten care locuia la Geneva în 1968, cînd studenții din toată Europa făceau ravagii pe continent, mi-a spus odată că studenții de aici au hotărît să organizeze și ei o revoltă, însă au anulat-o atunci cînd nu au primit autorizație de la poliție. Prietenul meu se jură că-i adevărat. Oricum, e adevărat că în Elveția femeilor li s-a acordat dreptul de vot abia în 1971, la jumătate de secol după restul lumii, iar în cantonul Appenzell Innerrhoden, femeile au fost excluse de la votul pe cantoane pînă în 1990. Elvețienii au tendința foarte enervantă de a fi aroganți și de a-și urma fără scrupule propriul interes. N-au nici o problemă să aducă în țară sute de muncitori străini – în Elveția o persoană din cinci este cetățean străin –, dar refuză să le ofere siguranța cetățeniei. Cînd se împute treaba, îi trimit pe muncitori înapoi la ei în țară – 300.000 în timpul șocurilor petroliere din 1973, de pildă –, obligîndu-i să-și abandoneze casa, să-și scoată copiii de la școală, să renunțe la confortul în care trăiau, pînă se mai ameliorează situația. Astfel, elvețienii pot să profite de mînă de lucru ieftină în perioade de boom fără inconvenientul responsabilităților sociale de a asigura ajutor de șomaj și servicii medicale în perioadele mai dificile. Iar prin această metodă mențin inflația scăzută și își protejează nivelul lor de trai îndestulat și mulțumit de sine. Eu înțeleg lucrul ăsta, dar nu sînt obligat să-l și admir.

*

A doua zi, am făcut o lungă plimbare pe malul lacului – plin de frunze, întins, gol –, pe lîngă vechiul sediu al Ligii Națiunilor, cam abandonat, unde niște băieței aruncau cu pietre, încercînd fără prea mult succes să spargă geamurile, prin tihnita Jardin Botanique și spre porțile imensului Palais des Nations (mai mare decît palatul de la Versailles, conform broșurilor turistice), acum sediul Organizației Națiunilor Unite. La poartă am ezitat, gîndindu-mă dacă să plătesc taxa de intrare de mulți franci ca să beneficiez de un tur cu ghid – și nu vă bucurați că n-am făcut-o? Eu da.

În schimb, am observat pe harta orașului pe care o aveam la mine că puțin mai încolo era Musée International de la Croix-Rouge et du Croissant-Rouge (Muzeul Internațional al Crucii Roșii și al Croasantului Roșu), care mi se părea că sună mult mai promițător. Și așa s-a și dovedit a fi. Chiar era un loc surprinzător de fain, dacă pot să spun asta despre un muzeu închinat suferinței umane în toată varietatea sa uimitoare. Vreau să spun că era făcut cu cap, folosindu-se cu încredere și cu folos de resurse multimedia, cum cred că se numesc acestea în domeniu. Era practic gol și în general își transmitea mesajul într-un mod foarte eficient, avînd în vedere că totul trebuia explicat în patru limbi și că descrierile dezastrelor și ale cruzimii umane nu puteau fi prea șocante ca să nu-i tulbure pe vizitatorii de vîrste mici.

Era clar și că organizația avea mîinile legate din anumite considerente politice. Unul dintre exponate era reproducerea unei celule nu mai mari decît un dulap în care angajații de la Crucea Roșie descoperiseră că erau ținuți 17 prizonieri în condiții îngrozitoare, neputînd nici măcar să se întindă pe jos, pentru simplul motiv că opiniile lor politice nu erau aceleași cu

ale conducătorilor lor. Dar nicăieri nu scria în ce țară fusese găsită celula respectivă. La început am considerat că această discreție constantă este un semn de lașitate, însă, după ce m-am mai gîndit puțin, am ajuns la concluzia că așa o fi fost necesar și prudent. Indicarea țării ar fi pus în pericol operațiunile Crucii Roșii din țara respectivă, oricare ar fi fost ea. Înfricoșător era numărul mare de variante.

Mi-am petrecut restul zilei hoinărind prin oraș, umblînd prin magazine, pipăind mărfurile (asta îi scoate din minți pe vînzătorii elvețieni), mîncînd în singurul local ieftin din oraș (la McDonald's), vizitînd catedrala, explorînd centrul vechi și căscînd gura la vitrinele anticariatelor care vindeau genul acela de obiecte excesiv de ornamentate pe care te-ai aștepta să le vezi, să zicem, într-un articol din *House Beautiful* despre hacienda din Malibu a lui Barry Manilow – tigri de porțelan în mărime naturală, vaze orientale în care putea încăpea un copil mărișor, birouri Louis XIV supradimensionate și bufete aurite la fiecare curbă și adîncitură.

Seara, după ce mi-am spălat piureul de smochine de la Locarno de pe ultima mea cămașă curată, m-am dus să beau o bere într-o crîșmuță de cartier de după colț, unde am așteptat cîteva săptămîni pînă cînd m-a servit cineva și apoi am mai stat o oră ba holbîndu-mă la nota de plată imensă, ba la berea minusculă, ținîndu-le una lîngă alta, ca să fac comparație. Refuzînd avansurile singurei prostituate din Geneva („Mulțumesc, dar tocmai mi-a tras-o conducerea localului”), m-am mutat în alt bar semi-rău famat de pe strada respectivă, dar am avut exact aceeași experiență, așa că m-am întors tîrîndu-mi picioarele în camera mea de hotel.

Am intrat în baie, să văd dacă mi se uscase cămașa. Am observat cu privirea fixă a celui obișnuit cu dezamăgirile că petele purpurii de la piureul de smochine reapăreau, asemenea cernelii invizibile. Am tuflit cămașa în coșul de gunoi și apoi m-am întors în cameră, am deschis televizorul în timp ce mă trînteam pe pat și m-am uitat la un film din 1954 care se chema *Iwo Jima*, în care John Wayne omora japonezi în timp ce vorbea în franceză cu vocea altcuiva – un talent actoricesc pe care nu am știut niciodată că îl are.

În timp ce stăteam întins în pat și mă uitam la filmul ăla din care nu pricepeam nici o vorbă în afară de *Bonjour*, *Merci bien* și *Aaaaah!* (asta spuneau japonezii cînd John îi înjunghia în burtă cu baioneta), mi-am dat seama că toată treaba asta e așa de plictisitoare, că poate să-mi afecteze creierul și totuși, în același timp – și acum vine chestia interesantă –, probabil că mă distram la fel de bine ca oricine altcineva din Elveția.

Am luat un ten de dimineață spre Berna, care se află la două ore spre est. Berna a fost o mare ușurare. Era un oraș demn, frumos și plin de cafenele animate și de tineri. Am luat o hartă a orașului de la oficiul turistic din gară și cu ajutorul ei mi-am găsit o cameră la Hotel Kreuz, în centrul orașului. Mi-am lăsat bagajul și am ieșit imediat, nu doar nerăbdător să văd orașul, ci și încîntat de nerăbdarea mea. În Geneva începusem să mă tem că entuziasmul meu se cam duce pe apa sîmbetei și că o să-mi petrec restul călătoriei umblînd prin muzee și pe străduțe pavate ca un fel de Willy Loman. Dar nu, eram din nou pe val, de parcă tocmai mi se administrase o doză de vitamine energizante.

Berna e construită pe o faleză, deasupra unui cot larg al rîului Aare, iar priveliștile de pe poduri și din alte puncte de observație sînt splendide, mai ales spre centrul vechi – o harababură de acoperișuri de țiglă cărămizie întreruptă de turle de biserici și turnuri care arată ca niște ceasuri cu cuc mutante. Majoritatea străzilor au galerii cu arcade, cum n-am mai văzut nicăieri: parterele sînt retrase și etajul întîi le depășește în consolă, sprijinindu-și greutatea pe niște contraforturi groase și arcuite, creînd un pasaj acoperit pe trotuare. Magazinele înșirate de-a lungul lor erau infinit mai variate și mai interesante – și chiar mai elegante – decît cele din Geneva. Erau prăvălioare cu cărți vechi, galerii de artă și anticariate specializate în tot ce voiai, de la jucării cu cheiță pînă la ceasuri, de la binocluri pînă la ceramică etruscă.

Din punct de vedere cultural, Berna se află la intersecția dintre Elveția francofonă și Elveția germanofonă, iar din combinația acestora rezultă un oarecare exotism. Chelnerii te întîmpină cu *Bitte*, de pildă, dar îți mulțumesc cu *Merci*. Din punct de vedere arhitectural, este clar elvețiano-germană, cu clădiri severe (deși nu dezagreabile) din gresie care arată de parcă au fost construite ca să reziste la o mie de cutremure. Berna are aerul unui tîrg provincial aglomerat. N-ai ghici niciodată că este capitala unei țări. Asta și din cauza naturii aparte a politicii elvețiene. Atîtea puteri sînt delegate cantoanelor și referendumurilor naționale, încît Elveția nici măcar nu simte nevoia să aibă un prim-ministru, iar funcția de președinte este atît de nominală și de ceremonială, încît în fiecare an este ocupată de altcineva. Ar renunța și la președinte, doar că are nevoie de cineva care să-i întîmpine la aeroport pe șefii de state care vin în vizită. Bundeshaus, clădirea

parlamentului național, arată ca o primărie provincială și nicăieri în oraș – nici măcar în barurile de pe străduțele din apropiere – nu ai impresia că te afli printre birocrați și politicieni.

Am petrecut o zi și jumătate plimbîndu-mă pe străzile din centrul vechi și pe podurile înalte care fac legătura cu străzile rezidențiale mai moderne, dar tot frumoase de pe malul celălalt al rîului Aare. Era un oraș minunat pentru colindat fără țintă. Nu erau autostrăzi, zonă industrială, parcări impersonale pe lîngă clădiri cu birouri, doar bulevarde nesfîrșite cu case frumoase și părculețe.

Nu am încercat decît două atracții turistice și n-am avut noroc cu nici una. Am traversat podul Nydegg, cu arce înalte, ca să văd celebrele gropi cu urși – numele orașului derivă de la cuvîntul german pentru *urs*, așa că le place să mai păstreze niște urși ca mascote –, dar gropile erau goale. Nu era nici un anunț care să explice de ce și localnicii care veneau cu copiii erau evident la fel de surprinși și de nedumeriți ca și mine.

Am încercat să merg și la Muzeul Albert Einstein, din vechiul lui apartament de pe Kramgasse, una dintre principalele străzi cu arcade. Am umblat încolo și-ncoace pe strada aia de vreo cinci-șase ori pînă cînd am găsit modesta intrare în clădire, înghesuită între un restaurant și un butic. Ușa era încuiată – prăfuită și încuiată de parcă nu mai fusese deschisă de cîteva săptămîni, poate chiar de cîțiva ani – și, cînd am apăsat pe sonerie, nu a răspuns nimeni, deși, potrivit pliantului turistic, ar fi trebuit să fie deschis. Mi s-a părut ciudat că nicăieri în oraș nu văzusem vreun semn că Einstein locuise vreodată aici: nici o statuie în parcuri sau piețe, nici o stradă care să-i poarte numele, nici măcar fața aia a lui blajină pe vreo

carte poștală. Nu era nici măcar o placă pe zid care să informeze lumea că într-un an, și anume 1905, pe cînd era un funcționar anonim la oficiul elvețian de brevete și locuia deasupra acestei uși, Einstein a scris patru lucrări care au schimbat pentru totdeauna fața fizicii – despre teoria mișcării browniene, despre teoria relativității, despre teoria fotonică a luminii și despre stabilirea echivalenței între masă și energie. Eu habar n-am ce înseamnă toate astea, bineînțeles – am o idee atît de vagă despre știință, încît nici măcar nu înțeleg de ce nu curge curentul electric din prize –, însă mi-ar fi plăcut să văd unde a trăit.

Seara am mîncat copios, ceea ce este cam maximul la care poate spera un turist în Elveția, și am mai făcut o lungă plimbare pe străzi întunecate și prin piețe pustii. Cînd mă întorceam în centru pe Marktgasse, unul dintre principalele pietonale, am descoperit că toate barurile se închideau. Chelnerii strîngeau scaunele și mesele de pe terase și stingeau luminile. Era 9.20 seara. După asta îți cam poți face o idee despre impetuoasa viață de noapte pe care ți-o oferă Berna.

Suferind în tăcere, m-am mai învîrtit puțin și, ușurat, am găsit un bar încă deschis la vreo două străzi mai încolo, pe Kochegasse. Era aglomerat, dar atmosfera era plăcută, cu mult fum, și tocmai mă instalasem la o masă cu un pahar înalt de Edelweiss aurie și cu ultimele capitole din *Moartea Neagră*, cînd am auzit o voce cunoscută în spatele meu care spunea:

— Mai ții minte cînd l-au apucat pe Blane Brockhouse pandaliile și și-a făcut de cap cu Uzi-ul în clubul ăla din West Gollagong?

Cînd m-am întors, am dat cu ochii de cei doi prieteni ai mei din trenul de la Geneva, care stăteau pe niște scăunele pentru

copii, avînd în față cîte o bere cu guler.

— Hei, ce mai faceți, băieți? m-a luat gura pe dinainte.

S-au uitat la mine ca și cum nu eram în toate mințile.

— Ne cunoaștem de undeva, amice? a întrebat unul din ei.

Nu știam ce să-i zic. Tipii ăștia nu mă mai văzuseră niciodată în viața lor.

— Sînteți australieni, nu? am bîiguit eu ca prostul.

— Da. Și?

— Eu sînt american.

Am tăcut un moment.

— Dar locuiesc în Anglia.

A urmat o pauză lungă.

— Păi, na, ce să zic, bravo ție, a zis unul din australieni cu o anumită doză de sarcasm, după care s-a întors spre prietenul lui. Mai ții minte cînd O'Leary Gură-Împuțită i-a tăiat brațele chelneriței ăleia cu o macetă pentru că a găsit o muscă în bere?

M-am simțit ca un dobitoc, ceea ce, desigur, e o descriere destul de bună pentru mine în momentul ăla. Faptul că erau așa de mărunței și aveau niște creierașe așa de bolnave mă făcea să mă simt și mai umilit. M-am întors la berea și la cartea mea, simțind că îmi ard urechile, și am căutat alinare în nenorocirile bieților oameni din Bristol, unde, în 1349, ciuma a devastat în așa hal orașul, încît „cei rămași în viață abia mai pridideau să îngroape morții" și iarba a crescut pînă la pulpe pe străzi.

În scurt timp, ajutat de încă două beri și 120.000 de morți îngrozitoare în ținuturile vestice ale Angliei, mi-a trecut toată jena și am început să mă simt mult mai bine. Vorba ceea, timpul le vindecă pe toate. Totuși, dacă vă treziți cu un ganglion tumefiat pe la stinghii, mai bine mergeți la doctor.

1. Fost finanțist american, pionierul plasamentelor cu risc și randament ridicat, cunoscut ca „Regele obligațiunilor murdare”, care a fost condamnat de 98 de tribunale pentru fraude cu creanțe expirate (n.tr.).

2. Broker american cunoscut pentru rolul major pe care l-a jucat în scandalul comerțului de bursă ilicit care a prăbușit Wall Street-ul în anii ’80 (n.tr.).

18

Liechtenstein

Îți dai seama cînd intri în regiunea germanofilă a Elveției pentru că toate orășelele au nume care sună ca și cum le pronunță cineva cu gura plină de pîine: Thun, Leuk, Bülach, Plaffeien, Flims, Gstaad, Pfäffikon, Linthal, Thusis, Flüelen, Thalwil.

Potrivit biletului meu de tren, mă îndreptam către ultimul dintre acestea, ceea ce mă cam nedumerea, căci Thalwil nu apărea pe *Alpenländer Strassenkarte* de la Kümmerly + Frey, în care aveam mare încredere. Acolo unde ar fi trebuit să se afle orășelul Thalwil era marcată o localitate pe nume Horgen. Nu-mi venea să cred că meticuloșii desenatori de la Kümmerly + Frey ar fi putut face o asemenea eroare monumentală în propria țară, dar la fel de imposibil de conceput era și ideea că tîrgoveții conservatori din acest colț de Elveție ar fi ales la un moment dat în ultimii 18 ani să schimbe numele unuia dintre orașele lor, prin urmare am hotărît că așa a fost voia Domnului și m-am apucat să-mi întind harta pe genunchi în toată măreția ei boțită, spre iritarea fățișă a băbuței de lîngă mine, care își îmbățoșa pieptul și scotea tot felul de sunete exasperate de fiecare dată cînd vreun colț de hîrtie se mișca în direcția ei.

Oare ce-or fi avînd hărțile de mă atrag așa? Aș putea să mă uit la ele toată ziua, citind fascinat numele unor orășele și sate de care n-am auzit niciodată și pe care nu le voi vizita niciodată, urmărind cursul unor rîuri obscure, studiind înălțimile, consultînd legendele ca să văd ce înseamnă un cerculeț cu un steag pe el (un *Burg* sau *Schloss*) și care-i diferența dintre pictograma cu un avion încercuit și cea cu avionul neîncercuit (una e un *Flughafen*, cealaltă un *Flugplatz*), scoțînd mici *Hmmmm*-uri profunde și dînd grav din cap fără să am nici cea mai vagă idee de ce.

Am observat acum că aș fi putut merge de la Brig la Geneva pe o rută mai sudică, via Aosta, Mont Blanc și Chamonix. În mod sigur aș fi avut parte de peisaje mult mai incitante. Ce prost am fost că am ratat ocazia să văd Aosta și Mont Blanc! Cum am putut să ajung pînă aici și să nu călătoresc prin inima Alpilor? Doamne, cît sînt de dobitoc!

— Hmmmm, am făcut eu, dînd grav din cap și împăturind harta.

Ne legănam plăcut printr-un peisaj cu mici ferme și dealuri abrupte acoperite de păduri, pe lîngă un rîu nu foarte adînc, oprindu-ne des prin sate izolate unde urcau cinci-șase oameni cu papornițe goale. Cînd trenul se umplea, opream în vreun tîrgușor aglomerat ca Langnau sau Zug și toți pasagerii coborau, lăsîndu-mă singur, iar apoi procesul lent, dar constant de reumplere începea din nou. Nu era deloc rău să-ți petreci ziua așa.

Am coborît din tren la Sargans, aproape de Liechtenstein. Linia ferată trece prin Liechtenstein, dar, pe linia politicii naționale „hai să fim ridicoli în toate modurile posibile”, trenul nu oprește acolo. Trebuie să cobori la Sargans ori Buchs, de

unde poți să ajungi la Vaduz, micuța capitală a Liechtensteinului, cu un autobuz galben de poștă.

Din fericire, era unul care aștepta la gară. Am cumpărat un bilet și m-am așezat pe la mijlocul autobuzului – eram singurul pasager care nu avea brațele line de sacoșe cu cumpărături – și mi-am întins gîtul, nerăbdător să văd această țară minusculă. De la Sargans pînă la Vaduz nu sînt decît vreo 11 kilometri, dar călătoria durează cam o oră pentru că autobuzul merge pretutindeni, gonind pe toate drumurile secundare și ocolind prudent pe străduțe dosnice, de parcă ar încerca să intre pe furiș în Vaduz. Eu m-am uitat atent pe geam, dar nu mi-am dat seama cînd am intrat în Liechtenstein – de fapt, nu am fost sigur că sîntem în această țară pînă cînd nu am văzut tăblița de la intrarea în Vaduz.

Totul e ridicol la Liechtenstein. În primul rînd, e ridicol de mic: este doar a 250-a parte din suprafața Elveției, care, bineînțeles, e, la rîndul său, ridicol de mică. Este ultima rămășiță a Sfîntului Imperiu Roman și e atît de obscur, încît familia sa regală nici măcar n-a catadicsit să vină să-l vadă timp de 150 de ani. Are două partide politice, numite popular Roșiii și Negrii, între care există atît de puține diferențe ideologice, încît au același motto: „Credință în Dumnezeu, Principe și Patrie”. Ultima oară cînd Liechtensteinul s-a implicat într-un conflict militar a fost în 1866; atunci a trimis 80 de soldați să lupte împotriva italienilor. Nu a fost ucis nici unul. Ba chiar – asta o să vă placă – s-au întors 81, pentru că și-au făcut un prieten pe drum. Doi ani mai tîrziu, dîndu-și seama că locuitorii Liechtensteinului nu ar putea învinge pe nimeni, principele a desființat armata.

Și cîte alte chestii ridicole: este cel mai mare producător mondial de învelișuri sintetice pentru cîrnați și de proteze dentare. Este un paradis fiscal notoriu, singura țară din lume în care numărul companiilor înregistrate depășește numărul de locuitori (deși majoritatea acestor companii există doar pe hîrtie, într-un sertar). A fost ultima țară din Europa care a acordat femeilor sufragiul (în 1984). Singura sa închisoare este atît de mică, încît mîncarea deținuților este adusă de la un restaurant din apropiere. Ca să obțină cineva cetățenia, trebuie organizat un referendum în satul unde locuiește solicitantul și, dacă cererea sa primește un vot pozitiv, trebuie s-o voteze și prim-ministrul și cabinetul său. Dar asta nu se întîmplă niciodată, și sute de familii care trăiesc în Liechtenstein de generații întregi încă sînt tratate ca străini.

Vaduzul nu este extraordinar de pitoresc, dar peisajul e impresionant. Orașul este cuibărit chiar la poalele muntelui Alpspitz, înalt de 1.943 de metri. Chiar deasupra orașului, pe o stîncă, se află mohorîtul *Schloss* regal, ca o fortăreață, care seamănă ciudat de tare cu castelul vrăjitoarei celei rele din *Vrăjitorul din Oz.* De fiecare dată cînd ridicam privirile spre el, mă așteptam să văd maimuțele acelea cu aripi zburînd în și din el. În mod curios, în ciuda secolelor de izolare, Vaduzul nu mai are aproape deloc aer de vechi. Întregul oraș arată de parcă ar fi fost construit în pripă acum 20 de ani – nu tocmai urît, dar nici nu are nimic aparte.

Era sîmbătă și strada principală care traversa orașul era plină de Mercedesuri mari cu numere de Elveția și Germania. Probabil că bogătașii vin în weekenduri să-și viziteze banii. În zona centrală nu erau decît patru hoteluri. Două erau pline și unul era închis, dar am reușit să găsesc o cameră la al patrulea,

Engel. Era primitor, dar revoltător de scump pentru ce oferea, adică nu foarte mult – un pat cu denivelări, o veioză cu un bec chior, televizor nu era, doar un radio atît de vechi, încît aproape că mă așteptam să-l aud pe Edward R. Murrow transmițînd detalii despre bătălia de la Montecassino. Însă nu am prins decît niște polci, întrerupte, din fericire, frecvent de un DJ care vorbea în germană și care, evident, luase o supradoză de somnifere (sau de polci), dacă era să te iei după dinamismul discursului său. Individul… vorbea… cam… așa, ca cineva captiv într-un coșmar îngrozitor, cum bănuiesc că și era, într-un anumit sens.

Singura calitate a camerei era că avea balcon cu priveliște către principala biserică și către piața orașului (care de fapt era doar o fîșie de iarbă cu o parcare), dincolo de care se profilau frumos munții. Dacă mă aplecam periculos de mult deasupra străzii și îmi întindeam gîtul într-un unghi ciudat, reușeam să zăresc *Schloss*-ul sus, deasupra mea. Este și astăzi reședința principelui, unul dintre cei mai bogați oameni din Europa și posesorul uneia dintre cele mai remarcabile colecții private de picturi din întreaga lume, fiind întrecut doar de regina Angliei. El are singurul Leonardo deținut de o persoană particulară și cea mai mare colecție de Rubenși, dar vizitatorii dornici n-au decît să-și pună pofta-n cui, deoarece castelul nu este deschis publicului, iar planurile de a construi o mică galerie națională care să găzduiască vreo cîteva tablouri mai au mult de așteptat pînă să fie puse în aplicare. Parlamentul dezbate această problemă de aproape 20 de ani, dar gîndul de a aloca fondurile necesare s-a dovedit a fi prea dureros pînă acum și, evident, nimeni n-ar îndrăzni să ceară familiei regale (care are o avere estimată la 1,3 miliarde de dolari) să bage mîna în cuferele sale

și să doneze niște mărunțiș acolo, cît să pună lucrurile în mișcare.

Am ieșit să fac o plimbare și să văd cam pe unde aș putea să iau cina, pentru că nu aveam prea multe alternative. Zona comercială era doar la vreo două străzi mai încolo și magazinele erau atît de lipsite de imaginație și atît de provinciale – un chioșc de ziare, o farmacie, un magazin de suvenire care vindea cadouri din alea pe care urăști să le primești de Crăciun de la rude –, încît nu prea aveai ce să faci pe-acolo. Restaurantele erau puține și ori foarte scumpe, ori descurajant de goale. Vaduzul e așa de mic, încît, dacă mergi pe jos 15 minute în orice direcție, te trezești în cîmp. Mi-am dat seama că nu există nici un motiv să mergi în Liechtenstein decît ca să spui că ai fost și acolo. Dacă pur și simplu ar face parte din Elveția (cum și este de fapt, cu excepția numelui și a timbrelor poștale – și, chiar și așa, folosește tot serviciile poștale elvețiene), nimănui nu i-ar trece vreodată prin cap să-l viziteze.

M-am plimbat pe o stradă cu case, plăcută, dar anonimă, unde, la ferestrele mari ale fiecărei sufragerii, strălucea lumina spectrală a televizorului, iar apoi m-am trezit pe un drum drept, nepavat și neluminat, care trecea printre cîmpuri întinse, negre. Vaduzul se vedea neașteptat de frumos. Se înnoptase repede, ca la munte, și pe cer era o lună palidă, mușcată într-o parte. *Schloss*-ul, scăldat în lumina galbenă a unor reflectoare, se înălța impunător deasupra orașului, părînd inexpugnabil și friguros.

Drumul se termina la o intersecție care dădea spre nicăieri și m-am întors să mai dau o raită prin oraș. M-am hotărît să iau cina la restaurantul Hotelului Vaduzerhof. Cu două ore în urmă primisem asigurări solemne că hotelul e închis, dar

restaurantul sigur e deschis, deși nu tocmai ticsit de clienți, și păreau să intre oameni și pe ușa din față, luîndu-și cheile agățate în hol și urcînd către camerele lor. Poate celor de la hotel pur și simplu nu le-a plăcut mutra mea sau poate că au presupus, pe bună dreptate, că scriu cărți de călătorie și o să dezvălui lumii întregi secretul că mîncarea de la Vaduzerhof Hotel, pe Städtlestrasse nr. 3, în Vaduz, Nu Este Foarte Bună. Cine știe?

Dimineață, m-am prezentat la restaurantul Hotelului Engel pentru micul dejun. Era obișnuitul mic dejun continental format din pîine cu unt, mezeluri și brînză, ceea ce nu prea aveam chef să mănînc, dar era inclus în prețul camerei și, la cît costa, m-am simțit obligat să golesc vreo două untiere și să prăpădesc niște brînză – măcar atîta. Ospătarul mi-a adus cafea și m-a întrebat dacă vreau suc de portocale.

— Da, vă rog, am răspuns.

Era cel mai straniu suc de portocale pe care l-am văzut vreodată. Avea culoarea piersicii și în el pluteau niște chestii roșii și ațoase, ca niște ganglioni. Semănau îngrijorător de mult cu vinișoarele acelea roșii și respingătoare pe care le mai găsești uneori în gălbenușuri. Nici măcar nu avea gust de suc de portocale și, după ce am luat două guri, de politețe, l-am împins într-o parte și m-am concentrat asupra cafelei, tăind în același timp șunca în bucățele mici, care să nu mai poată fi refolosite.

20 de minute mai tîrziu m-am înființat la recepție ca să mă decazez și doamna drăguță de acolo mi-a întins nota de plată ca s-o examinez în timp ce făcea tot felul de chestii smucite cu cardul meu într-o mașină de presat. Am observat

surprins că trebuia să plătesc patru franci pentru sucul de portocale. Patru franci înseamnă mulți bani.

— Nu vă supărați, dar mi s-au pus pe nota de plată patru franci pentru sucul de portocale.

— Nu ați băut suc de portocale?

— Ba da, însă ospătarul nu mi-a spus că trebuie să-l plătesc. Am crezut că este inclus în micul dejun.

— A, nu, sucul nostru de portocale este foarte special. Proaspăt stors. Este… a zis nu știu ce cuvînt în germană care bănuiesc că se traduce prin „plin de vinișoare roșii și ațoase”… și e *fuarte* special că nu luăm decît patru franci pe el.

— OK, minunat, însă chiar cred că ar fi trebuit să-mi spuneți.

— Dar, domnule, dumneavoastră l-ați comandat și l-ați băut.

— Ba nu l-am băut – avea gust de urină de rață – și, în plus, am crezut că e gratuit.

Eram într-un impas. De obicei nu fac scene în astfel de situații – doar mă întorc noaptea și arunc o cărămidă în geam –, dar de data asta eram hotărît să rămîn ferm pe poziție și am refuzat să semnez nota de plată pînă nu mi se scot cei patru franci de pe ea. Chiar eram pregătit să fiu arestat din cauza asta, deși pentru o clipă, panicat, mărturisesc că mi-am imaginat cum mi se aduce cina în închisoare, iar cînd dau la o parte cîrpa cu care e acoperită tava găsesc un pahar cu suc de portocale de culoarea piersicii și o felie de șuncă tăiată în bucățele mici.

În cele din urmă s-a lăsat păgubașă, cu mai multă grație decît merita, probabil, dar era clar din zîmbetul rigid gen te-iert-pentru-toate cu care m-a tratat cînd mi-a dat înapoi cardul că pentru mine nu se va mai găsi niciodată o cameră la Hotel Engel din Vaduz, iar Vaduzerhoful urmînd să fie, evident, și el

interzis pentru mine pe viață, era clar că petrecusem ultima mea noapte în Liechtenstein.

Cum era duminică, nu era nici un semn că ar merge autobuzele, așa că n-am avut încotro și m-am dus pe jos pînă la Buchs, aflat la vreo zece kilometri spre nord, dar nu m-a deranjat. Era o dimineață de primăvară desăvîrșită. Prin toată valea răsunau clopote de biserici, de parcă tocmai se terminase un război. Am mers pe drum pînă în satul Schaan din apropiere, am presupus bine că un drumușor secundar o să mă ducă la Rin și acolo am dat peste o cărare acoperită de pietriș care aștepta să mă conducă pe ultimii 800 de metri pînă la podul spre Elveția. Nu mai trecusem niciodată o graniță pe jos pînă atunci și eram foarte încîntat de mine. Nu era nici un fel de post de control, doar o placă în centrul podului care indica linia oficială de demarcație dintre Liechtenstein și Elveția. Nu era nici picior de om, așa că am pășit înainte și înapoi peste linia aia de vreo trei-patru ori, așa, de chestie.

Buchs, aflat pe malul celălalt al rîului, nu era atît adormit, cît comatos. Am avut de pierdut două ore pînă cînd pleca trenul, așa că am avut ocazia să colind tot orașul. Mi-a luat patru minute, cu tot cu opriri. Totul era *geschlossen*.

M-am dus la gară și am cumpărat un bilet spre Innsbruck, apoi am plecat să caut bufetul gării. Era închis, dar am văzut un chioșc de ziare deschis și m-am uitat pe-acolo. Eram pregătit pentru ceva de citit – continua numărare de către Ziegler a țăranilor europeni morți în secolul al XIV-lea începea să-și piardă farmecul –, dar în engleză nu aveau decît ediția de weekend din *USA Today*, publicație care mă face întotdeauna să mă gîndesc la un ziar pe care-l primeam în școala primară și care se intitula *My Weekly Reader*. Și-așa mă mir că sînt oameni

care cumpără *USA Today* în SUA, dar posibilitatea să se înființeze cineva la chioșcul gării din Buchs, Elveția, și să o ceară mi se părea că contrazice grav legile probabilității. M-am gîndit să răsfoiesc puțin revista, așa, numai cît să văd scorurile la baseball, dar cucoana de la chioșc se uita la mine cu o expresie care sugera că aceasta ar putea fi o infracțiune pedepsită în Elveția.

Așa că m-am dus pe peron, mi-am dat jos rucsacul și m-am așezat pe o bancă. Am închis ochii și mi-am petrecut timpul compunînd ghicitori elvețiene.

Î: Cum faci un elvețian să rîdă?
R: Îi pui un pistol la tîmplă și-i spui: „Rîzi”.

Î: Cum se cheamă un amant grozav în Elveția?
R: Imigrant.

Î: Cum identifici un anarhist elvețian?
R: Nu folosește codul poștal.

Î: Cum se cheamă o adunătură de oameni plictisiți în Elveția?
R: Zürich.

Plictisindu-mă de joculețul ăsta, m-am apucat, fără un motiv clar, să născocesc bancuri cu Adolf Hitler și Eva Braun cu răspunsuri multiple, dar nu am reușit să termin decît unul…

Î: Care au fost ultimele cuvinte pe care i le-a spus Adolf Hitler Evei Braun?
a. N-ai uitat să-i zici lăptăresei să nu mai vină?
b. Poc! OK, acum e rîndul tău.

c. Bine, bine, o să aranjez să boteze după tine o gamă de electrocasnice mici.

…cînd a tras trenul la peron. Răsuflînd extrem de ușurat, am urcat, încîntat că plec spre altă țară.

19

Austria

Am traversat gara din Innsbruck cu senzația aproape sinistră că locul îmi este cunoscut, o senzație care era ceva între déjà-vu și amintire propriu-zisă. Nu mai fusesem la Innsbruck de 18 ani și nu mă mai gîndisem la el decît o dată sau de două ori în tot acest timp, dar parcă nu trecuseră decît vreo două zile de la ultima mea vizită, nu ani întregi. Aparent, gara nu se schimbase deloc. Bufetul era acolo unde îmi aminteam și încă servea gulaș cu găluște, din care eu am mîncat de patru ori în trei zile pentru că era cea mai ieftină și mai consistentă mîncare din oraș. Găluștele erau cît niște ghiulele și îți umpleau burta cam la fel. Și aveau și cam același gust.

M-am cazat la un hotelaș din centru, Goldene Krone, și am petrecut ultimele ore ale după-amiezii plimbîndu-mă prin soarele care bătea pieziș și scălda orașul într-o lumină aurie. Innsbruckul chiar este un orășel ideal, cu clădiri baroce masive și turnuri care se înalță deasupra acoperișurilor ca niște bulbi. Este conservat cu grijă, fără să lase impresia controlată a unui muzeu în aer liber, și peisajul în care se află este aproape desăvîrșit. La capătul fiecărei străzi dai cu ochii de munții înalți din fundal, masivi, cu crestele acoperite de zăpadă sub un cer de un azuriu intens.

Am mers pe cărarea pietruită de pe malul rîului Inn, cu ape repezi, nu foarte adînci și cristaline, am trecut printr-un părculeț numit Hofgarten și am ieșit apoi pe bulevardele rezidențiale: lungi, drepte, umbrite, mărginite de case imperturbabile cu trei niveluri, care dispăreau în frunzișul copacilor. În multe dintre ele – cu siguranță prea multe pentru un oraș așa de mic – erau cabinete medicale, iar pe ziduri și pe porți vedeam plăcuțe lucioase de alamă pe care scria: DR. G. MUNSTER/*ZAHNARZT* sau DR. ROBERT SCHLUGEL/*PLASTISCHE CHIRURGIE* – genul de cabinete unde știi că ți se va cere, indiferent care e problema ta, să te dezbraci, să urci pe o masă și să-ți pui picioarele pe niște suporturi. Tramvaie strălucitoare, în care nu era decît vatmanul, huruiau greoi pe lîngă mine din cînd în cînd, dar în rest era liniște.

Mi-am amintit că una dintre primele impresii puternice legate de Europa mi-a lăsat-o un film Disney pe care l-am văzut cînd eram mic. Cred că se numea *The Trouble With Angels.* Era o poveste romanțată, extrem de sentimentală și de prost gust, despre aventurile unui grup de băiețeі cu bujori în obrăjori, instincte de poznași și voci de îngeri, care încercau să fie admiși în corul de băieți din Viena. Filmul mi-a plăcut la nebunie, căci și eu eram extrem de sentimental și lipsit de gust, dar ceea ce mi-a rămas întipărit în minte a fost europenitatea decorului – străduțele pavate, mașinile ca de jucărie, prăvăliile de la colțul străzii, cu clopoțel deasupra ușii, atmosfera caldă a apartamentelor modeste în care locuiau familiile băieților. Totul părea atît de atrăgător și plăcut de demodat în comparație cu lumea modernă în care trăiam eu și mi-a lăsat impresia fermă că Austria e cumva mai europeană decît restul Europei. La fel mi se părea și la Innsbruck. Pentru prima dată după mult

timp – oricum, pentru prima dată în această călătorie – efectiv nu-mi venea să cred că eram acolo, pe străzile acelea, în corpul acela, în momentul acela. Gata, eram în Europa. Ideea asta mi se părea ciudat de profundă.

*

M-am întors la hotel pe strada principală a orașului, Maria-Theresien-Strasse. E o stradă frumoasă, numai bună de plimbare, atît timp cît nu-ți oprești nici o secundă ochii la vreuna dintre zecile de vitrine în care sînt expuse *Dirndl* și *Lederhosen*, halbe de bere cu capace din cositor, pălării cu cîte-o pană înfiptă în ele, pipe lungi și obiecte religioase sculptate manual. Nu cred că mai există pe lumea asta o zonă atît de micuță care să aibă atîtea suvenire urîte ca Tirolul, iar cînd vezi așa de multe la un loc, îți amintești deprimat că te afli în mijlocul unei nații de oameni cărora le place genul ăsta de lucruri.

Aceasta este partea proastă a Austriei. Același impuls care îi împinge pe oameni să-și conserve trecutul în orașele lor îi împinge să-l păstreze și în sufletul lor. Nimeni nu se agață de gloria trecutului așa de tare ca austriecii, și cum gloria de altădată implică și una dintre cele mai de prost gust perioade din istorie, aceasta nu e chiar cea mai atrăgătoare trăsătură a lor.

Toată lumea știe că sînt cam țărani. Îmi amintesc că eu și Katz, în timp ce colindam Austria făcînd autostopul, ne-am împrietenit cu doi nemți cam de vîrsta noastră, Thomas și Gerhard, care voiau să ajungă tot cu autostopul de la Berlin pînă în India, unde sperau să găsească iluminarea spirituală și

niște droguri ca lumea. Ne-am instalat toți corturile într-o trecătoare înaltă din Alpi, undeva pe drumul dintre Salzburg și Klagenfurt, iar seara ne-am dus pe jos pînă în cel mai apropiat sat, unde ne aștepta un han perfect, cu lambriuri negre de lemn și un foc zdravăn în vatră, în fața căruia dormea un cîine; clienții erau toți țărani rumeni în obraji care își legănau halbele de bere. Am mîncat cîrnați cu muștar și am băut o grămadă de bere. Și ce atmosferă plăcută!

Îmi amintesc că am stat acolo pînă tîrziu, cu ochii sticlindu-ne de la atîta băutură și gîndindu-ne ce loc mișto am găsit și ce oameni faini și prietenoși sînt austriecii – toți ne zîmbeau cu căldură și din cînd în cînd ridicau paharul și toastau în cinstea noastră –, cînd nemții s-au aplecat spre noi și ne-au spus încet că sîntem în pericol. Aparent, austriecii își băteau joc de noi. Neștiind că doi dintre noi înțeleg fiecare vorbuliță pe care o scot, spuneau – toți: și bărbații, și femeile, și proprietarul, și nevasta proprietarului, tot satul ăla nenorocit – că or să ne ducă în spate și, cum ne-a tradus Gerhard, „or ză ne tundă chilug și or ză bage furcile în noi”.

Un hohot de rîs a cutremurat încăperea. Pe buzele lui Gerhard a fluturat o umbră de zîmbet.

— Au zis că poate ar trebui și ză ne pună ză mîncăm niște balegă de cal.

— A, super mișto, a zis Katz. De parcă n-am înghițit deja destule rahaturi în excursia asta.

Capul meu se rotea ca un periscop. Zîmbetele alea voioase se transformaseră în căutături drăcești. Un bărbat din fața mea a ridicat iar paharul spre mine, toastînd, și mi-a făcut cu ochiul, parcă spunînd: sper că-ți place rahatul de cal, mucea.

M-am întors spre Gerhard.

— Oare să chemăm poliția?

— Cred că omul ăla de-acolo chiar e polițist.

— A, super mișto, a zis Katz din nou.

— Cred că poate ar trebui să mergem la ușă cît mai *tiptil* și după aia ză spălăm, cum ziceți voi, putina de-aicea.

Ne-am ridicat, lăsînd pe masă berile neterminate, ne-am îndreptat încetișor către ușă, înclinînd din cap către cei care ne puseseră gînd rău, apoi am rupt-o la sănătoasa. Am auzit în spate altă avalanșă de rîsete care a făcut acoperișul hanului să salte pe căpriori, dar nu ne-a urmărit nimeni și textura moale a rahatului de cal printre dinți rămîne pentru mine – mulțumescu-Ți, Doamne, mulțumesc, mulțumesc, de o mie de ori mulțumesc – pentru totdeauna pe tărîmul imaginației.

Cînd ne-am băgat în sacii de dormit, pe o pajiște înrourată, sub o mie de stele, cu crestele munților conturîndu-se pe un cer puțin mai puțin negru și mireasma de fîn cosit plutind încă în aerul nopții, m-am trezind spunînd așa, într-o doară, că nu mai văzusem niciodată un loc atît de frumos.

— Asta-i toată problema cu Austria, a zis Thomas, brusc înflăcărat, în unul dintre rarele momente cînd l-am auzit vorbind. E o țară așa de frumoasă, păcat că-i plină de austriecii ăștia nenorociți!

A doua zi m-am dus la Salzburg. Nu prea m-a impresionat, ceea m-a surprins, pentru că aveam amintiri frumoase, deși cam tulburi, despre acest oraș. Era plin de turiști și, chiar mai rău, de magazine ce vindeau lucruri pe care numai un turist ar putea să și le dorească: tot felul de căcaturi tiroleze, căcaturi cu Alpii, căcaturi cu alte căcaturi și, mai ales, căcaturi cu Mozart – ciocolățele cu Mozart, marțipan cu Mozart, busturi cu Mozart,

cărți de joc cu Mozart, scrumiere cu Mozart, lichioruri Mozart. Peste tot părea să se construiască ceva și să se lucreze la drumuri, iar șantierele umpleau tot orașul de praf și de hărmălaie. Parcă mergeam de o veșnicie pe scînduri puse ca punte peste șanțuri temporare.

Străzile din centrul vechi, înghesuit într-un spațiu compact între rîul Salzach și versanții perpendiculari ai muntelui Mönchsberg, sînt pitorești și atrăgătoare, nu zic nu, dar așa de cu de-a sila drăguțele, că parcă te cam apucă greața din cînd în cînd. Pe Getreidegasse, unde se află și casa în care s-a născut Mozart, fiecare magazin are deasupra ușii cîte o firmă din alea care seamănă cu niște covrigei, inclusiv – Dumnezeule! – McDonald's-ul (firma acestuia include în filigranul său și un M format din două arcuri galbene), ca și cum ar trebui să credem că vinde hamburgeri acolo încă din Evul Mediu. Am căzut în genunchi și m-am dat cu fruntea de pietrele pavajului.

N-am nimic cu faptul că există restaurante McDonald's în orașele europene, serios, însă n-ar trebui să uităm nici o clipă că de la o companie care își alege ca imagine publică oficială un clovn cam cretin pe nume Ronald McDonald nu te poți aștepta să ia cele mai bune decizii în materie de prezentare a firmei.

Cei de la McDonald's au nevoie de îndrumare. Trebuie să le spună cineva că Europa nu e Disneyland. Trebuie să fie învățați să închirieze un spațiu adecvat pe o străduță dosnică și să li se impună un design al restaurantului care să fie ușor de recunoscut, potrivit cu funcția lui și totuși care să nu fie foarte țipător. Ar trebui să arate ca un bistrou european normal, poate cu niște perdeluțe roșii și un acvariu decorativ și nimic care să-ți sugereze la exterior că e un McDonald's în afară de un sticker discret cu arcurile galbene pe fiecare fereastră și un flux

continuu de oameni cu funduri imense care intră și ies pe ușă. Iar dacă tot sîntem la capitolul ăsta, ar trebui să li se spună că nu mai au voie să-i dea fiecărui client o tonă de cutii și cutiuțe de polistiren expandat și de hîrtii cu care n-au ce face. Și, în sfîrșit, trebuie să promită că or să-l împuște pe Ronald. Abia cînd aceste condiții vor fi îndeplinite ar trebui să primească McDonald's permisiunea de funcționare în Europa.

Piața principală din Salzburg, Mozartplatz, era uluitor de urîtă pentru un oraș care se mîndrește cu frumusețea lui – o suprafață mare, asfaltată, la fel de fermecătoare ca o parcare de la Tesco, o statuie extraordinar de murdară a marelui om și cîteva bănci cam rupte, în jurul cărora erau adunate grupulețe gălăgioase de italieni de 13 ani cărora dezechilibrele hormonale ale adolescenței era clar că nu le fac deloc bine. Era îngrozitor.

Ceea ce m-a surprins a fost că îmi aminteam de Salzburg că ar fi fost un oraș frumos. În Salzburg i-am cunoscut eu și Katz pe Gerhard și Thomas, într-un bar de după colț, aproape de Mozartplatz, și am fost atît de încîntat că e cineva care să mai dilueze compania lui Katz, încît probabil că entuziasmul meu mi-o fi colorat amintirile despre acest oraș. Oricum, acum nu mai găseam nimic în centrul vechi în afară de păcătoasele astea de magazine de suvenire, restaurante și baruri ai căror clienți erau în majoritate străini și care aveau așadar cam la fel de mult farmec și culoare locală ca o Pizza Hut de pe Carnaby Street.

Cînd am traversat rîul pe malul drept, mai modern, am descoperit că îmi place mult mai mult Salzburgul. Am dat de o stradă lungă și liniștită, cu case mari cu vedere spre Salzach, și priveliștea către centrul istoric era splendidă: acoperișurile vechi, cele trei turle cu cupolă și fortăreața Hohensalzburg, care

părea nemaipomenit de masivă, scufundîndu-se în munticelul din spate. Străzile cu magazine din partea modernă a orașului erau, după părerea mea, mult mai interesante și mai atrăgătoare și cu siguranță mai adevărate decît cele din centrul istoric, de pe malul celălalt. Am băut o cafea într-o *Konditorei* de pe Linzer Gasse, unde fiecare client care intra era întîmpinat cu un *Grüss Gott!* călduros de fiecare membru al personalului. Parcă era în *Cheers* cînd intră Norm, doar că făceau asta cu toată lumea, inclusiv cu mine, ceea ce mi s-a părut minunat. După aceea am mîncat bine, am băut vreo două beri, mi-am făcut lunga plimbare de seară de-a lungul rîului și m-am gîndit că, pînă la urmă, Salzburgul nu-i chiar așa de rău. Dar majoritatea oamenilor nu vin să vadă Salzburgul.

Viena e la aproape 300 de kilometri est de Salzburg și mie mi-a luat toată dimineața și jumătate din după-amiază ca să ajung acolo. Există un vechi mit ciudat cum că trenurile europene ar fi minunat de rapide și line și că e un vis să călătorești cu ele. De fapt, în Europa trenurile sînt adesea plictisitor de lente și în cea mai mare parte căile ferate insistă să păstreze sistemul demodat al vagoanelor împărțite în compartimente. Eu credeam că chestia asta e destul de mișto și de sociabilă, dar în scurt timp descoperi că e ca și cum ai petrece șapte ore într-o sală de așteptare, așteptînd un doctor care nu mai vine. Ești obligat la o intimitate bizară cu niște oameni străini, care mi se pare întotdeauna stînjenitoare. Dacă faci ceva – îți scoți ceva din buzunar, îți înghiți un căscat, scotocești prin rucsac –, toată lumea se uită la tine. Nu ai nici un pic de intimitate și, desigur, o lungă călătorie cu trenul este cea mai bună modalitate de a-ți concentra atenția asupra tuturor

acelor mici slăbiciuni omenești imposibil de stăpînit – pîrțul înăbușit, cei trei metri pătrați de chiloți care ți s-au îngrămădit armonică între fese, un fulg de porumb care a ajuns nu se știe cum în nara ta stîngă și te scoate din minți. Eu cu fulgul de porumb aveam o problemă. Mă mînca de mă înnebunea. Tînjeam să-mi bag un deget în nas așa de adînc, încît aș fi dat impresia că mă scarpin în vîrful capului pe dinăuntru, dar, bineînțeles, eram la fel de neputincios ca un ciung.

Trebuie să ai grijă și ce gîndești. Habar n-am de ce, poate pentru că eram exagerat de preocupat de chestii trupești, am început să mă gîndesc la un redactor cu care lucram la rubrica de afaceri de la *The Times.* Să-i spunem Edward, căci așa îl și chema. Edward era cam dus cu pluta, ceea ce în epoca aia de aur de dinainte de Murdoch[1] nu era un impediment la angajare și nici măcar la promovarea într-o funcție înaltă la ziar, și avea tot felul de păsărele, dar cea pe care mi-o amintesc cel mai bine este că noaptea tîrziu, după ce piețele din New York se închideau și nu prea mai era nimic de făcut, el dezdoia vreo cinci-șase agrafe de hîrtie și și le băga în urechi. În sensul nu se scărpina ușurel cu ele. Își înfigea agrafele alea la maximum și apoi le rotea între două degete, de parcă încerca să prindă un post de radio. Părea groaznic de dureros, dar lui Edward părea să-i placă la nebunie chestia asta. Uneori își dădea ochii peste cap și începea să scoată gemete extatice. Bănuiesc că credea că nu-l vede nimeni, dar toți stăteam și ne uitam la el fascinați. O dată, în timpul unei astfel de sesiuni deosebit de intense, cînd agrafa de hîrtie intra din ce în ce mai adînc și la un moment dat părea că s-a înțepenit, John Price, redactorul-șef adjunct, a strigat: „Edward, te-ar ajuta dacă unul din noi ar trage din partea aialaltă?”.

Mă gîndeam la asta în timp ce ne legănam prin nesfîrșita zonă rurală a Austriei și m-am trezit rîzînd în hohote – un hohotit brusc, de om zărghit, care m-a speriat și pe mine la fel de tare ca și pe cei trei vecini de compartiment. Mi-am acoperit gura cu mîna, dar tot mi-au mai scăpat niște hohoteli – jenate, neajutorate. Ceilalți pasageri se uitau la mine de parcă îmi lipsea o doagă. Doar uitîndu-mă pe geam și concentrîndu-mă din răsputeri timp de 20 de minute am reușit să mă mai stăpînesc și să mă întorc la chinurile mai serioase pe care mi le provoca fulgul de porumb din nara mea.

În imensa Westbahnhof din Viena am plătit ca să mi se găsească un loc de cazare, apoi m-am plimbat prin centru, pe lunga și urîta Mariahilfer Strasse, întrebîndu-mă dacă nu cumva fusesem indus în eroare în ceea ce privește gloria Vienei. Pe doi kilometri și jumătate, de la gară pînă pe Ringstrasse, strada era mărginită de magazine de solduri care arătau cam sordid – genul de magazine care vînd mărfurile direct din cutii de carton – și clienți pe măsură. Era groaznic, dar aproape de palatul Hofburg am intrat în cercul fermecat al Ringstrasse și parcă a ieșit soarele dintre nori. Totul era minunat și poleit.

Hotelul meu, Wandl, nu era nemaipomenit de fermecător și de primitor, dar era destul de ieftin și liniștit și avea marele avantaj că se afla aproape în centrul geografic al orașului, chiar în spatele barocei Schottenkirche și foarte aproape de Graben, unul din cele două pietonale cu magazine care domină inima orașului. Celălalt este Kärntnerstrasse, care se intersectează cu Graben în unghi drept lîngă piața catedralei. Datorită lor, Viena are cea mai frumoasă arteră principală din Europa. Poate că

Strøget e nițel mai lungă, poate că altele au clădiri un pic mai interesante și vreo cîteva or fi puțin mai elegante, dar nici una nu le are pe toate. Nu mi-au trebuit decît cîteva minute ca să știu sigur că o să-mi placă Viena.

M-am dus mai întîi la catedrală. Este foarte impunătoare și gotică pe dinafară, dar înăuntru mi s-a părut ciudat de lipsită de viață – genul acela de loc care îți dă fiori pe șira spinării – și cam lăsată de izbeliște. Alama era întunecată și nelustruită, băncile erau uzate, marmura părea grea și moartă, ca și cum toată luminozitatea naturală fusese stoarsă din ea. Am răsuflat ușurat cînd am ieșit de acolo.

M-am dus la o *Konditorei* din apropiere pentru o cafea și o felie de tort de 15.000 de calorii și am pus la cale cum să atac orașul. Aveam la mine *Observer Guide to Vienna*, care includea și sfatul următor: „În Viena, cel mai bine e să luați muzeele pe rînd”. Oaaa, *mulțumesc*, m-am gîndit. Și eu, care în toți anii ăștia m-am dus la cîte două muzee odată și nu pricepeam de ce mă tot apucă depresia!

M-am hotărît să încep cu Kunsthistorisches Museum. Era fabulos – imens, grandios, plin de picturi extraordinare. Au un sistem nemaipomenit acolo. În fiecare sală este un raft cu cartonașe care îți povestesc istoria tablourilor din sala respectivă în patru limbi. Te plimbi cu un cartonaș în mînă, te uiți la tablouri și citești informațiile, apoi îl pui la locul lui pe raft înainte să treci în sala următoare, unde iei alt cartonaș. Mi s-a părut o idee grozavă.

Singura problemă la Kunstmuseum e că este enorm. Sălile sale înalte parcă nu se mai termină, iar eu nu vizitasem nici măcar o treime și deja devenea obositor. În astfel de situații, mai ales dacă am plătit o avere ca să intru și simt că abia peste

vreo două ore o să pot spune că merită banii, mă trezesc inventînd fără să vreau legende pentru tablourile la care mă uit: Salomeea, primind capul Sfîntului Ioan Botezătorul, spunînd: „Nu, eu am comandat un cheeseburger dublu” și un Sfînt Sebastian exasperat, plîngîndu-se: „Băieți, vă avertizez, pe următorul care mai trage cu săgeata îl pîrăsc”. Dar de data asta am făcut ceva care m-a uimit chiar și pe mine. Am plecat, hotărît să mă întorc ca să vizitez restul peste cîteva zile, deși intrarea costa mult.

Așa încît, ca să mai schimb, m-am dus la Muzeul Tutunului, aflat nu departe, pe lîngă Messepalast. Și aici era scumpă intrarea. În Viena cam toate lucrurile sînt scumpe. Intrarea costa 20 de șilingi, cam două treimi din biletul la Kunstmuseum, dar nu era nici pe două treimi la fel de mișto. În două încăperi nu foarte mari aveam la dispoziție vreo 25 de vitrine ticsite de pipe vechi (inclusiv cîteva grotesc de antisemite), trabucuri, chibrituri, țigări și tabachere. Pe pereții sălii mai mari era o galerie de tablouri nu tocmai excepționale, care nu aveau nimic în comun în afară de faptul că unul sau mai mulți dintre oamenii portretizați fumau. Nu recomand.

Și nici, trebuie să spun, Albertina. Aici intrarea costa și mai mult – 45 de șilingi. Cu banii ăștia, m-aș fi așteptat să mă lase să plec de acolo măcar cu o schiță. Am plătit totuși fără să crîcnesc deoarece citisem că Albertina are una dintre cele mai frumoase colecții de artă grafică din lume, iar mie îmi place foarte mult arta grafică, însă în realitate nu erau prea multe lucrări expuse. Era o clădire imensă, dar sectorul rezervat publicului se limita la opt săli micuțe din spate, toate cu podele scîrțîitoare, studenți care făceau schițe și desene deloc memorabile realizate de niște artiști în mare parte obscuri.

Standul cu cărți poștale de afară era plin de desene „din colecția muzeului Albertina” făcute de artiști ca Rubens și Dürer, dar eu nu văzusem nici unul din ele. Vînzătoarea nu știa engleză și, cînd i-am arătat o vedere cu un Dürer și am întrebat-o unde este originalul, ea îmi tot spunea, cu iritarea aceea pentru care sînt notorii vienezii: *Ja, ja, das ist ein postcard*, de parcă eu aș fi întrebat-o: „Nu vă supărați, asta e o vedere sau o pungă cu chipsuri?”, refuzînd măcar să încerce să priceapă ce o întreb, pînă cînd, în cele din urmă, n-am mai avut încotro: i-am tras un dos de palmă și am plecat.

Totuși, în afară de ea, vienezii nu mi s-au părut foarte bădărani și aroganți, ceea ce m-a cam dezamăgit, pentru că de multe ori auzisem că sînt cel mai nesuferit soi de oameni din toată Europa. În *The Double Eagle*, excelenta sa carte despre Viena, Budapesta și Praga, Stephen Brook notează că a cunoscut mulți străini care locuiau în acest oraș și care povesteau că au fost opriți pe stradă de necunoscuți și mustrați pentru că au trecut pe roșu sau și-au lăsat copiii să umble pe stradă descheiați la haină.

Brook mai garanta că la celebra Café Landtmann, pe Ringstrasse, chiar lîngă Burgtheater, „ospătarii și garderobierii se poartă cu tine de parcă ai fi un căcat” și la capitolul ăsta nu a fost deloc departe de experiența pe care am avut-o și eu. Nu m-am simțit *chiar* ca un excrement, dar ospătarii aveau într-adevăr acel aer de superioritate studiat pe care îl vezi în rîndurile unei anumite categorii de chelneri europeni. În tinerețe asta mă intimida întotdeauna, dar acum mă gîndesc: „Ce să spun, dacă ești așa de șmecher, cum de eu stau la masă și tu mă servești pe mine? Hai să fim serioși, dacă toată cariera ta nu implică nimic mai solicitant decît să plimbi toată ziua niște

tăvi cu mîncare între bucătărie și sala de mese, nu prea mai ai cui să-i fii așa de superior, nu? Poate doar agenților imobiliari”.

În general, cafenelele m-au dezamăgit cel mai mult în Viena. Am ajuns la momentul acela în viață cînd ideea mea de distracție nemaipomenită e să lenevesc jumătate de zi cu o cafea și un ziar, așa că un oraș plin de cafenele părea perfect pentru mine. Mă așteptasem ca acestea să fie mai deosebite, pline de fum, de farmec și de personaje exotice, dar nu erau de fapt decît niște restaurante. Cafeaua era OK, dar nu senzațională, iar chelnerii erau în general lenți și întotdeauna neprietenoși. Îți dau și ziare – și ce-i cu asta? Pot să-ți dau și eu ziare.

Chiar și Café Central, unde venea Troțki și stătea ore întregi în fiecare zi, tăind frunză la cîini, a fost o dezamăgire. Avea ceva atmosferă – tavane boltite, mese de marmură, pianist –, dar cafeaua costa 34 de șilingi și chelnerii erau indiferenți. Totuși, îmi place povestea despre cei doi vienezi care stăteau în Central la o cafea, discutînd politică. Unul din ei, care tocmai se întorsese de la Moscova, a prezis că în Rusia va avea loc în scurt timp o revoluție. „A, da?”, a făcut celălalt, neîncrezător, și a arătat cu capul în direcția lui Troțki, care, ca de obicei, freca menta pe-acolo. „Și cine o s-o conducă – ăla?”

Singura cafenea primitoare pe care am găsit-o a fost Hawalka, chiar după colț de hotelul meu. Era un local extraordinar, vechi, neîngrijit și așa de întunecos, că trebuia să merg pe bîjbîite pînă găseam o masă. Peste tot erau niște suporturi pentru ziare ce semănau cu bătătoarele de covoare. Un ospătar bătrîn, îmbrăcat mai degrabă ca un pictor decît ca un chelner, mi-a adus o cafea fără să mă întrebe dacă vreau și,

cînd și-a dat seama că sînt american, a început să culeagă numerele din *USA Today*.

— A, nu, vă rog, i-am spus eu cînd mi-a adus vreo cinci-șase, puneți-le pe foc și aduceți-mi niște ziare.

Dar cred că era cam tare de-o ureche și a scotocit toată încăperea, aducînd și alte numere, pe care le clădea într-un teanc pe masă.

— Nu, nu, am protestat eu, astea sînt pentru pus pe fundul sertarelor.

Dar el tot aducea și aducea, pînă cînd m-am ales cu un teanc de vreo 60 de centimetri. Chiar a deschis un număr și mi l-a așezat în față, așa că mi-am băut cafeaua și am petrecut o jumătate de oră citind articole despre Vanna White, Sylvester Stallone și alți mari gînditori ai epocii noastre.

Viena este cu siguranță cel mai grandios oraș pe care l-am văzut vreodată. De-a lungul Ringstrasse, clădirile colosale sînt dovada unui trecut imperial – clădirea parlamentului, Palatul de Justiție, Muzeul de Istorie Naturală, Kunsthistorisches Museum, opera, Burgtheater și mai ales Hofburgul, cu cele 2.600 de camere ale sale. Toate arată cam la fel – niște hardughii de granit și gresie cu statui ostile îngrămădite de-a lungul acoperișurilor și al frontoanelor. Dacă ar veni marțienii pe Pămînt, ar ateriza fără șovăire la Viena, crezînd că este capitala planetei.

Singurul lucru cu care înveți curînd să te obișnuiești la Viena este că Dunărea e complet neesențială în acest oraș. E atît de departe de centru, încît nici măcar nu apare pe majoritatea hărților turistice. Am încercat să merg pe jos pînă la Dunăre într-o după-amiază și n-am reușit să dau de ea. Am ajuns pînă

la Prater, marele și celebrul parc, care este mărginit de Dunăre la celălalt capăt, dar Praterul e atît de imens, încît, după jumătate de oră, mă dureau picioarele și părea că nu mai are rost să merg doar ca să văd cu ochii mei ceea ce am citit de o sută de ori: că Dunărea nu e albastră deloc. Așa că m-am plimbat pe aleea lungă și dreaptă numită Hauptallee, trecînd pe lîngă terenuri de sport aglomerate, leagăne, un stadion, cafenele, restaurante și în cele din urmă pe lîngă parcul de distracții, cu roata lui mare – cea făcută celebră de Orson Welles și Joseph Cotten în *Al treilea om.*

Un panou de lîngă roată, celebra Riesenrad, prezenta istoria ei în germană. A fost construită în 1896-1897 de un englez, Walter Bassett, am observat eu cu oarecare mîndrie în numele prietenilor și vecinilor mei. Presupun că l-a ajutat totuși cineva pe bătrînul Walter, pentru că e destul de mărișoară. Costa 25 de șilingi să te dai o tură, dar nu mergea în momentul ăla. Însă în restul parcului afacerile mergeau strună, deși mi-e greu să explic de ce, fiindcă nu părea să fie cine știe ce de capul lui.

Într-o după-amiază m-am dus la muzeul Sigmund Freud, în vechiul său apartament de pe Berggasse, cam la un kilometru și jumătate nord de centru. Berggasse e acum o stradă banală și destul de ștearsă, deși familia trăia destul de bine. Apartamentul avea 16 camere, dar dintre acestea doar patru sînt deschise publicului și nu conțin aproape nici un fel de mobilă, originală sau nu, doar cîteva fleacuri personale ale lui Freud: o pălărie și un baston, geanta lui de medic și un cufăr de călătorie. Totuși, asta nu împiedică trustul care se ocupă de muzeu să te taxeze cu 30 de șilingi dacă vrei să intri ca să arunci o privire.

Cele patru camere sînt aproape goale, în afară de pereți, pe care sînt înșirate 400 de fotografii și copii ale unor scrisori și ale altor documente legate de viața lui Freud – deși unele dintre acestea, trebuie precizat, sînt aproape ridicol de tangențiale: o fotografie cu *Moise* de Michelangelo, pe care Freud îl admirase cînd a făcut o călătorie în Italia, și o fotografie cu Sarah Bernhardt, inclusă aici nu pentru că Freud ar fi tratat-o, s-ar fi culcat cu ea sau măcar pentru că ar fi cunoscut-o, ci pentru că a văzut-o o dată pe scenă. Aproape toate efectele personale pe care le-a adunat Freud în jumătatea de secol cît a locuit în acest apartament – biblioteca, cele 2.500 de statuete clasice, mobilierul, celebra canapea de consultații – se află acum într-un muzeu mult superior din Hampstead pentru că, bineînțeles, Freud a fost alungat din Viena de naziști cu doi ani înainte să moară.

Ce mă surprinde pe mine este că i-a trebuit atîta ca să plece. Cu mult înainte de 1900 Freud era deja unul dintre cele mai respectate nume în medicină la nivel mondial, și totuși a fost făcut profesor la Universitatea din Viena abia în 1902, cînd avea aproape 50 de ani, pentru simplul motiv că era evreu.

Înainte de război erau 200.000 de evrei în Viena. Acum nu prea mai e nici unul. După cum notează Jane Kramer în cartea sa *Europenii*, majoritatea austriecilor n-au cunoscut niciodată vreun evreu austriac și totuși Austria cea mai înverșunat antisemită țară din Europa. Potrivit lui Jane Kramer, sondajele de opinie arată în mod repetat că vreo 70% din austrieci afirmă că nu le plac evreii, puțin peste 20% chiar îi urăsc și aproape o zecime dintre ei îi consideră pe evrei atît de respingători, încît sînt „fizic revoltați în prezența unui evreu”. Nu prea mi-ar fi venit să cred asta dacă n-aș fi văzut alt sondaj în *The*

Observer care dezvăluia că aproape 40% dintre austrieci credeau că evreii au fost cel puțin parțial responsabili pentru ceea ce li s-a întîmplat în timpul războiului și 48% credeau că cei 8.000 de evrei care au mai rămas în țară – și care, trebuie să precizez, înseamnă cam 0,001% din populația Austriei – încă se bucură de prea multă putere economică și influență politică.

Germanii, în ciuda trecutului lor rușinos, au făcut unele tentative emoționante către ispășire – Willy Brandt plîngînd în genunchi în ghetoul din Varșovia și Richard von Weizsäcker cerînd iertare lumii pentru păcatele țării la comemorarea a 50 de ani de la începutul războiului. Ce fac austriecii? Aleg ca președinte un fost ofițer al Wehrmachtului.

Mă gîndeam la toate astea în timp ce mergeam de la Muzeul Freud către hotelul meu, pe Karl-Lueger-Strasse. La un semafor, a oprit o limuzină neagră escortată de un polițist pe motocicletă. Pe bancheta din spate, citind nu știu ce hîrțoage, era – mă jur pe Dumnezeu – celebrul dr. Kurt Waldheim, mai sus menționatul ofițer al Wehrmachtului și actualul președinte al Austriei.

Mulți oameni nu prea știu care este diferența între cancelar și președinte în Austria, dar e foarte simplu. Cancelarul decide politica națională și conduce țara, în timp ce președintele îi adună pe evrei. Glumesc, desigur! N-aș sugera nici o clipă că președintele Waldheim ar avea ceva de-a face cu tratarea brutală a unor oameni nevinovați – oricum, nu astăzi. Mai mult decît atît, accept întru totul explicația domnului Waldheim că, atunci cînd a văzut că 40.000 de evrei sînt încărcați în camioane de vite la Salonic, chiar a crezut că sînt trimiși la mare, în vacanță.

Ca să fim corecți, ar trebui să precizez că Waldheim insistă că n-a știut niciodată că evreii din Salonic sînt trimiși la Auschwitz. Și hai să fim serioși – aceștia nu reprezentau decît *o treime din populația orașului* (sublinierea lor), așa că este, desigur, cît se poate de plauzibil ca un ofițer superior nazist să nu fi știut nimic despre ceea ce se întîmpla în zona aflată sub comanda lui.

Hai să-l mai lăsăm în pace. Adică, atunci cînd Cămășile brune au incendiat 42 dintre cele 43 de sinagogi din Viena de *Kristallnacht*, Waldheim a așteptat o săptămînă întreagă pînă să li se alăture. Iar după Anschluss, a așteptat *două săptămîni* înainte să intre în Liga Studenților Naziști. Dumnezeule, omul a fost practic un erou care a luptat în Rezistență. Nu știu ce-i cu tot scandalul ăsta.

Austria ar trebui să fie mîndră de el și de ea însăși pentru că a avut curajul să sfideze opinia publică mondială și să aleagă un om de calibrul lui, gata să treacă cu vederea faptul că e un mitoman, că a fost acuzat de crime de război, că are un trecut atît de tulbure și colcăind de neadevăruri, încît numai el știe ce a făcut. Trebuie să fii un popor cu adevărat special ca să susții un astfel de om.

Ce țară minunată!

1. Magnat de presă australiano-american care deține imperiul media News Corporation și care în 1981 a cumpărat *The Times* (n.tr.).

20

Iugoslavia

Am luat avionul pînă la Split, la jumătatea coastei adriatice a Iugoslaviei. Katz și cu mine ajunseserăm aici făcînd autostopul din Austria. Atunci a trebuit să stăm patru zile în soare pe marginea străzii, de fiecare dată undeva la mama naibii, uitîndu-ne cum trec pe lîngă noi mașini pline de nemți, așa încît chiar și după atîta vreme am simțit o oarecare plăcere că am parcurs aceeași distanță în doar cîteva ore. Nu aveam încotro: eram presat de timp. Trebuia să ajung în Bulgaria în șase zile, altfel îmi expira viza.

Am luat un autobuz de la aeroport pînă în oraș și m-am oprit în port, în starea aceea de oarecare nehotărîre care te cuprinde cînd ajungi brusc în altă țară, cînd o femeie cam trecută s-a apropiat de mine și mi-a zis conspirativ, ca și cum îmi oferea ceva ilicit:

— *Zimmer?* Cameră? Tu vrei?

— Da, vă rog, am răspuns, amintindu-mi brusc că așa găsisem cazare și cînd fusesem cu Katz în Split. Cît costă?

— Zece mii dinari, a zis ea.

Cinci dolari. Mi s-a părut o afacere bună. M-am gîndit că poate are acasă vreo patru vlăjgani care abia așteaptă să mă gîtuie și să-mi ia banii – mult timp am presupus că așa o să mor:

strangulat și aruncat în mare după ce mă duc cu un necunoscut care îmi oferă nu știu ce chilipir –, dar părea destul de cinstită. În plus, și ea trebuia să aibă încredere că nu sînt vreun criminal.

— OK, am zis. Să mergem.

Am luat un autobuz pînă în cartierul ei, urcînd 20 de minute pe un deal interminabil, și am coborît pe o stradă oarecare cu case, undeva la marginea orașului. Femeia m-a condus printr-un labirint complicat de trepte și străduțe însorite, pline de pisici costelive. Era genul de traseu pe care l-ai alege dacă ai vrea să scapi de niște urmăritori. Nu aș fi fost chiar surprins dacă mi-ar fi cerut să mă las legat la ochi. În cele din urmă am traversat o scîndură pusă peste un șănțuleț și o curte fără iarbă și am intrat într-o clădire cu patru niveluri care părea doar pe jumătate terminată. Lîngă casa scării era o betonieră. Începeam să am îndoieli. Era un loc perfect pentru o ambuscadă.

— Haideți, mi-a zis, iar eu am urcat scările în urma ei pînă la ultimul etaj și am intrat în apartament.

Era micuț și mobilat simplu, dar foarte curat și aerisit. Doi tipi cu tricouri, de vreo 20 și ceva de ani, cu niște mutre cam fioroase, stăteau la masă în bucătăria/sufragerie. O-o, am făcut eu în gînd, strecurîndu-mi ușurel mîna în buzunar și pipăindu-mi briceagul, conștient totuși că și în circumstanțe ideale tot îmi ia 20 de minute să-mi dau seama care-i lama și s-o trag afară dintre plăsele. Dacă tipii ăia mă atacau, probabil că aș fi ajuns să mă apăr cu scobitoarea și penseta.

Pînă la urmă, am descoperit că erau foarte de treabă. Nu că lumea asta e extraordinară? Erau băieții ei și mai rupeau ceva engleză pentru că lucrau ca ospătari în oraș. De fapt, unul tocmai trebuia să plece la serviciu și a spus că mă duce și pe

mine cu mașina dacă vreau. Am acceptat recunoscător, avînd în vedere că centrul era cam departe și nici nu eram deloc sigur unde mă aflu. El s-a îmbrăcat cu o jachetă roșie de chelner și m-a condus la o Škoda albastră și prăfuită, parcată pe o stradă din apropiere, a pornit motorul și a demarat în trombă, făcînd fundul mașinii să oscileze și pe mine să-mi încleștez mîinile pe cotieră. Parcă eram într-o scenă de urmărire dintr-un film, cînd mașinile răstoarnă tomberoane de gunoi și dărîmă tarabe cu legume.

— Am cam întîrziat, mi-a explicat el în timp ce împrăștia un cîrd de pietoni mai bătrîni de pe o zebră și vira pe două roți, intrînd pe un bulevard aglomerat fără să se oprească să vadă dacă nu cumva vin mașini.

Și chiar veneau mașini, dar i-au făcut loc, generoase, virînd în zidurile clădirilor. M-a lăsat lîngă piață și a dispărut înainte să apuc să-i zic măcar *mulțumesc*.

Splitul este un oraș minunat, cu un port frumos la Marea Adriatică și un grup de insulițe verzi profilîndu-se ispititor la doi-trei kilometri de țărm. Pe-acolo pe undeva era și Vis, unde eu și Katz petrecuserăm o săptămînă aproape minunată. Stăteam pe o terasă într-o dimineață, încercînd să ne anesteziem mahmureala cu niște cafea, cînd au venit la noi două suedeze și ne-au spus voioase:

— Bună dimineața! Ce mai faceți? Haideți cu noi. Noi mergem cu autobuzul pînă la o plajă din capătul celălalt al insulei.

Clar că ne-am ridicat fix în secunda aia și am plecat cu ele. Dacă le-ați fi văzut pe fetele alea, ați fi făcut la fel. Erau absolut superbe: sănătoase, bronzate, mirosind delicios a proaspăt, cu pielea netedă, cu dinți frumoși și un trup sculptat de un zeu

binevoitor. În timp ce mergeam cu Katz în spatele fetelor, clătindu-ne ochii cu emisferele perfecte ale feselor lor, l-am întrebat în șoaptă:

— Le cunoaștem de undeva?

— Habar n-am. Mă gîndesc că poate om fi intrat în vorbă cu ele azi-noapte la barul de lîngă cazinou.

— N-am fost la barul de lîngă cazinou.

— Ba da.

— Am fost noi acolo?

— Îhî.

— *Pe bune?*

Nu-mi mai aminteam nimic din noaptea trecută în afară de un șir de beri Bip care treceau prin fața mea, ca pe o linie de îmbuteliere. Am ignorat chestia asta, fără să-mi dau seama, ca toți tinerii, de altfel, că într-o singură vară îmi dezactivez grămăjoare de celule nervoase într-un ritm care în 17 ani avea să mă facă să stau de multe ori ca prostul în cămară sau în magazie, uitîndu-mă la lucrurile din jurul meu și încercînd să-mi amintesc de ce naiba am intrat acolo.

Ne-am dus cu un autobuz zgîlțîitor în cealaltă parte a insulei, într-un sat de pescari numit Komiža, am înotat în mare, am băut vreo două beri într-o crîșmă de pe plajă, am prins un autobuz înapoi spre Vis, am mai băut niște beri, am comandat ceva de mîncare, am mai băut niște beri, am stat la povești, ne-am comparat viețile, ne-am îndrăgostit.

Mă rog, cel puțin eu. O chema Marta. Avea 18 ani, era brunetă, din Uppsala, și mi se părea cea mai frumoasă făptură pe care o văzusem vreodată – deși trebuie precizat că în această etapă a călătoriei noastre pînă și Katz, într-o anumită lumină, începea să pară cît de cît mai OK. În orice caz, o găseam

superbă și era o minune că părea să creadă că eu am un oarecare farmec. Ea și tipa cealaltă, Trudi, s-au amețit rapid, au devenit foarte vorbărețe și au trăncănit mai tot timpul în suedeză, dar nu mai conta. Eu stăteam cu bărbia sprijinită în palme, sorbind din ochi această fantezie suedeză, înamorat pînă peste urechi, revenindu-mi din cînd în cînd doar cît să-mi șterg firișorul de salivă de pe bărbie și să mai iau cîte-o gură de bere. Din cînd în cînd ea își punea mîna pe brațul meu gol, învolburîndu-mi hormonii în delir, iar o dată s-a uitat la mine și m-a mîngîiat pe obraz cu dosul palmei. Aș fi vîndut-o și pe mama ca sclavă pe galeră și mi-aș fi înfipt un pumnal în coapsă pentru ea.

Era deja tîrziu cînd, la un moment dat, Katz și Trudi s-au dus la un pipi, iar Marta s-a întors spre mine, mi-a tras brusc capul către ea și mi-a băgat limba în gît. Aveam impresia că în gura mea se zbate un pește. Cînd mi-a dat drumul, mi-a șoptit, cu o expresie ciudată:

— Sînt nebună de dorință.

Eu nu-mi găseam cuvintele ca să-mi exprim aprecierea față de chestia asta. Apoi s-a întîmplat cel mai îngrozitor lucru. S-a schimbat brusc la față, căpătînd o expresie uimită, de parcă fusese lovită de glonțul unui lunetist. I s-au închis brusc ochii și a alunecat de pe scaun, de parcă i se topiseră toate oasele.

Eu am rămas cu gura căscată o clipă care mi s-a părut o veșnicie și apoi am strigat:

— Nu-mi face asta, Doamne, Dumnezeule nenorocit care ești!

Dar fata murise, era la fel de moartă cum ar fi fost dacă o lovea în plin un tir. M-am uitat spre cer.

— Cum ai putut să-mi faci una ca asta? Doar sînt *catolic*.

A apărut Trudi, țîțîind ca o mamaie, și a zis:

— Măi, măi, pe madmoazel ar cam trebui s-o ducem la culcare.

Eu m-am oferit s-o duc pe Marta în brațe pînă la hotelul lor, gîndindu-mă că măcar așa puteam să-mi pun labele păroase pe funduleţul ei splendid – măcar o clipă, înțelegeți, măcar ceva, acolo, care să mă ajute să rezist pînă la sfîrșitul secolului –, dar Trudi, mirosind, fără îndoială, ce aveam eu de gînd, nici n-a vrut s-audă. Avea o forță de taur în ea și nici n-am apucat să clipesc, că o și săltase pe Marta pe umăr și pornise în josul străzii, aruncându-mi un „Pa” din mers.

M-am uitat cum se îndepărtează, apoi mi-am înfipt privirea, întors pe dos, în berea din pahar. A venit și Katz și și-a dat seama după fața mea că în noaptea aia nu mai pupam noi îmbrățișări la pielea goală în valurile argintate de lună.

— Și acuma eu ce fac? a întrebat el, lăsîndu-se să alunece în scaun. Se dădea la mine lîngă toaleta bărbaților. Am un toroipan cît bîta lui Babe Ruth. Ce fac eu acuma?

— Păi, o să trebuiască să iei taurul de corn, am zis eu, dar lui nu i s-a părut deloc amuzant, cum nu mi s-a mai părut nici mie după ce m-am gîndit un pic, și ne-am petrecut restul serii bînd în tăcere.

Nu le-am mai văzut niciodată pe suedezele alea. Habar n-aveam la ce hotel stau, dar Vis era un oraș mic și eram siguri că o să ne întîlnim cu ele. Trei zile am umblat ca zăbăucii peste tot, ne-am uitat în restaurante lipindu-ne fața de geamuri, am colindat plajele în lung și-n lat, dar n-am mai dat de ele. După o vreme am început să mă întreb dacă nu cumva totul se întîmplase doar în imaginația mea înfierbîntată. Poate că Marta nu spusese niciodată „Sînt nebună de dorință”. Poate spusese

„Mă îmbăt cu ușurință”. Nu mai știam. Și, pe măsură ce devenea tot mai clar că dispăruse pentru totdeauna din viața mea, parcă începea să nu-mi mai pese.

M-am plimbat pe chei, căscînd gura la bărcile cu pînze, apoi m-am aventurat pe străduțele și prin curțile mîngîiate de soare care formează inima orașului Split. Cîndva, zona asta, de vreo 40 de acri, a fost palatul lui Diocletian. Dar după căderea Imperiului Roman s-au mutat aici intruși care au început să-și ridice case între zidurile ruinate ale palatului. De-a lungul secolelor s-a format o comunitate micuță. Curțile și atriumurile s-au transformat în piețe publice. Acum străduțele – unele atît de înguste, încît trebuie să mergi pieziș cu umărul înainte, dacă vrei să treci – sînt în mare parte mărginite de case și magazine și totuși persistă această impresie constantă, dezarmantă că te afli *în interiorul* unui palat. În multe fațade sînt încorporate părți din structura originală – scări care nu duc nicăieri, coloane care nu susțin nimic, nișe care este evident că adăposteau cîndva busturi romane. Efectul e că aceste case par că ar fi crescut ca prin minune din ruine. Este fascinant și nu mai există un asemenea oraș nicăieri în Europa.

M-am plimbat vreo două ceasuri, apoi am cinat devreme într-o piață înconjurată pe trei laturi de clădiri vechi și restaurante cu terase, iar pe latura deschisă dînd spre chei. Era o seară frumoasă, văratică, plină de miresme – simțeam un amestec ciudat, dar deloc neplăcut de vanilie, grătare și pește. Niște lăstuni se roteau și străfulgerau cerul deasupra mea și catargele iahturilor se legănau leneș pe apă. Era un colțișor atît de plăcut și amurgul se lăsa peste oraș atît de tihnit, încît am

rămas acolo o vreme, bînd beri Bip și uitîndu-mă la promenada de seară, *korzo*.

Fiecare om din oraș se îmbracă în hainele lui cele mai bune și iese seara la plimbare pe strada principală – familii, grupulețe de adolescenți aduși de umeri care par că se furișează, cete chicotitoare de adolescente gătite și date cu prea mult parfum, cupluri de tinere cu copilași care calcă apăsat, bătrîni cu nevestele lor. Era aceeași atmosferă prietenoasă și plăcută a grupulețelor care se adunau în piața din Capri, doar că aici se plimbau cu sutele în sus și-n jos de-a lungul cheiului. Iar asta părea să țină pînă tîrziu.

În timp ce beam a patra sau poate a cincea bere, am simțit brusc că mi se închid ochii de somn – îmi era așa de somn, că-mi venea să mă culc cu capul pe masă și să dorm acolo. M-am uitat la eticheta sticlei de bere și am descoperit alarmat că avea 12% alcool. Era la fel de tare ca vinul și eu băusem o găleată întreagă. Nici nu era de mirare că mă simțeam obosit. Am chemat chelnerul și am plătit.

E ciudat și periculos să bei singur. Poți să bei toată noaptea și să nu te simți amețit deloc, dar, cînd te ridici în picioare, să descoperi că, deși ți se pare că ai mintea destul de limpede, picioarele tale au hotărît să facă niște moonwalking sau altă chestie jenantă pe care nu poți s-o controlezi. Am traversat piața tîrîndu-mi un picior recalcitrant, de parcă aș fi fost împușcat în el, și mi-am dat seama că eram prea pilit ca să mai merg pe jos.

Am găsit un taxi pe chei, am urcat pe scaunul din dreapta, trezindu-l pe șofer, și mi-am dat seama că habar n-am unde trebuie să ajung. Nu știam nici numele străzii, nici numele femeii în seama căreia îmi lăsasem lucrurile, nici în ce zonă a

orașului locuia. Știam doar că era pe un deal. Brusc mi se părea că Splitul e plin de dealuri.

— Știți engleză? l-am întrebat pe șofer.

— *Nay*, a zis el.

— OK, să nu intrăm în panică. Vreau să merg cam în direcția aia. Pricepi?

— *Nay*.

— Încolo – mergi încolo.

Am umblat peste tot. Aparatul de taxat se învîrtea ca altimetrul unui avion în cădere liberă. Din cînd în cînd mai zăream cîte-un loc care mi se părea cunoscut, îl înșfăcam de braț și zbieram:

— Stînga! Fă la stînga aici!

Iar peste un minut ne trezeam în fața porților unei închisori sau ceva de genul ăsta.

— Nu, nu cred că am luat-o bine pe-aici, ziceam, nevrînd să-l demoralizez. Ei, măcar am încercat.

Pînă la urmă, cînd a devenit clar că șoferul era ferm convins că nu-s doar beat, ci și nebun și se gîndea să mă arunce afară din mașină, am nimerit fix pe strada cu pricina. Cel puțin așa credeam eu. I-am dat un teanc de dinari și am ieșit din mașină împleticindu-mă. Eram pe strada care trebuia – am recunoscut magazinul de la colț –, dar acum trebuia să mă descurc prin labirintul de trepte și alei. Noaptea totul arăta altfel, iar eu eram beat și obosit. Umblam bezmetic, speriindu-mă din timp în timp cînd mai călcam pe vreo mîță, și mă chinuiam să străpung bezna cu privirea, în căutarea unei clădiri cu patru niveluri și cu o scîndură la intrare.

Într-un tîrziu am găsit-o. Scîndura era mai subțire și mai instabilă decît îmi aminteam. Am pășit pe ea și, pe la jumătate,

s-a răsucit, iar eu mi-am pierdut echilibrul. Am căzut printr-un spațiu ca de smoală timp de o clipă – mie mi s-a părut mai mult și era chiar destul de plăcut –, fără să-mi dau seama că picioarele mele erau de o parte și de alta a scîndurii și că eram pe punctul de a ateriza fix pe organele mele reproducătoare.

Ei bine, am avut o surpriză, atît vă zic. M-am clătinat un moment, gemînd, apoi am căzut ca bolovanul în șanț cît eram de lung. Am rămas întins pe spate un minut cît o veșnicie, așteptînd să mi se umple din nou plămînii cu aer și întrebîndu-mă cumva ciudat de detașat dacă durerea surdă, indescriptibilă din vintre indica o leziune permanentă și povara jenantă a unei pungi urinare, pînă ce mi-a trecut prin cap că s-ar putea să existe șobolani prin șanțul ăla și că s-ar putea să fie interesați de mine. M-am ridicat imediat, m-am chinuit să mă cațăr pe peretele de pămînt moale al șanțului, am alunecat înapoi, m-am cățărat iar și m-am rostogolit afară. Am intrat șchiopătînd în clădire și am urcat cu chiu, cu vai la etajul al patrulea, unde am bătut la ușa femeii. După un minut o femeie cu bigudiuri a deschis ușa și s-a trezit nas în nas cu un american ciufulit, murdar, care nu era foarte stabil pe picioare și se ținea de prohab cu ambele mîini. Nu ne mai văzuserăm niciodată. Nimerisem la alt apartament.

Am încercat să-mi caut cuvintele ca să-i explic situația, dar n-am putut și am plecat fără să mai zic nimic, făcînd doar un gest vag din mînă. Am găsit apartamentul bun și am bătut la ușă, iar peste un minut am bătut din nou. În cele din urmă am auzit mișcare înăuntru și gazda mea a deschis ușa. Era în cămașă de noapte și avea o combinație înfricoșătoare de bigudiuri și mi-a zis ofticată ceva, bănuiesc, despre faptul că mă întorsesem la ora aia. Am încercat să-i explic una, alta, dar ea se

uitat la mine de parcă îi făcusem casa de mai mare rușinea, așa că m-am lăsat păgubaș. M-a condus la camera mea, lipăind din papuci pe hol. Băieții ei erau tot în camera aia – și dormeau buștean. Eu aveam patul de deasupra. Brusc, cinci dolari mi s-au părut o grămadă de bani. Femeia a închis ușa și a plecat, tîrșîindu-și picioarele.

Așa, îmbrăcat cum eram, am traversat camera pe întuneric și m-am aburcat în patul de sus, călcînd fără să vreau pe burta unuia din cei doi frați adormiți. „Umf”, a făcut el, ca un sac de box dezumflat, dar nu a părut să se trezească. M-am întins în pat și m-am chinuit zece minute să-mi împing testiculele înapoi la locul lor, după ce le-am localizat undeva în zona umerilor, deplasându-le încetișor în jos, de-a lungul corpului, ca pe o monedă rătăcită în căptușeala hainei. Apoi am încercat să dorm, dar fără prea mult succes.

Dimineață, cînd m-am ridicat în capul oaselor, am descoperit că cei doi frați nu mai erau acolo. M-am dus la bucătărie cu tot cu rucsac. În apartament era liniște, nu se auzeau decît ticăitul insistent al unui ceas și *pic-pic*-ul periodic al unei țevi din care picura apă, care făcea tăcerea și mai intensă. Nu știam dacă gazda plecase undeva sau era încă în pat. M-am spălat pe dinți la chiuvetă fără să fac gălăgie și am reușit să mă fac un picuț mai prezentabil dîndu-mi pe față cu apă rece, după care m-am șters cu un prosop de bucătărie. Apoi am scos o bancnotă de cinci dolari și am pus-o pe masă, după care am mai scos una și am pus-o lîngă cealaltă. Iar apoi am plecat.

Am mers pe jos pînă în centru și m-am dus la autogară. Avusesem intenția să iau autobuzul pînă la Belgrad, cum făcusem pe vremuri cu Katz, dar am descoperit că nu mai

exista nici o cursă directă în timpul zilei. Trebuia să merg pînă la Sarajevo, aflat la mijlocul distanței, și să sper că o să găsesc o legătură de acolo. Mi-am cumpărat un bilet pentru autobuzul de la 10 și, cum mai aveam două ore pînă atunci, am plecat să caut o cafea. Pe la mijlocul cheiului, chiar vizavi de două dintre cele mai luxoase hoteluri ale orașului, mi-au atras atenția un sunet vîscos și o putoare ca de balegă. M-am uitat peste marginea cheiului. O mică țeavă de scurgere vomita niște apă reziduală brută direct în port. Vedeai acolo de toate – rahați, prezervative răsucite, bucăți de hîrtie igienică. Era oribil – și la doar cîțiva metri de strada principală, de cafenele și de hoteluri. M-am hotărît să nu-mi mai beau cafeaua în locul obișnuit; am găsit o cafenea în centrul orașului vechi, care nu avea o priveliște așa de frumoasă, dar măcar aveam probabil mai puține șanse să mă molipsesc de holeră.

Autobuzul era aglomerat – autobuzele din Iugoslavia sînt mereu așa –, dar am găsit un loc mai în spate și m-am încleștat cu ambele mîini de bara din fața mea. Cînd traversasem Iugolslavia împreună cu Katz, dacă nu fusese palpitant, atunci nu fusese nimica. Drumurile prin munți erau extrem de periculoase, mult prea strîmte pentru un autobuz, pline de curbe imposibile și prăpăstii inimaginabil de adînci. Individul de la volan sigur scăpase de la casa de nebuni și reușise nu știu cum să se angajeze ca șofer pe autobuz. Tînăr și arătos, cu șapca pusă șmecherește pe-o sprînceană, conducea de parcă era posedat de niște demoni veseli, trecînd în curbe oarbe cu o viteză îngrozitoare, claxonînd încontinuu, fără să încetinească nici un moment. Cînta melodii ritmate și avea discuții însuflețite cu pasagerii – întorcîndu-se adesea pe scaun ca să le

spună în față ce avea de spus – în timp ce autobuzul se apropia de marginea drumului paradit care trecea pe buza prăpăstiilor. Îmi amintesc că de multe ori mi-am lipit fața de geam și nu am văzut drumul de sub noi – doar o cădere liberă și genul ăla de priveliști cum se văd din avion. Nu a existat nici un moment în care să ne despartă de acest zbor fără aripi mai mult de doi-trei centimetri din marginea șoselei.

Eu și Katz stăteam în față, iar șoferul, care, nu știu de ce, ne-a simpatizat din prima, s-a hotărît să ne amuze cu niște glumițe vizuale – ba se prefăcea că a adormit la volan cîteva clipe, după care se trezea speriat la timp ca să evite un camion care venea din față, ba se prefăcea că l-au lăsat frînele în timp ce coboram o pantă mai mult sau mai puțin verticală cu viteza la care zboară de obicei doar astronauții, făcîndu-ne pe mine și pe Katz să sărim unul în brațele celuilalt.

După-amiază, după multe astfel de ore palpitante, autobuzul a trecut de creastă și a început să coboare un versant abrupt, într-o vale largă și extraordinar de luxuriantă și de frumoasă. Nu mai văzusem în viața mea un peisaj așa de fascinant și de minunat. În toate orășelele și satele ieșeau oamenii de prin case, de parcă sosirea noastră era un fel de minune, și alergau pe lîngă autobuz, dînd uneori cîte o pungută cu cireșe pe geam vreunui prieten, șoferului și chiar și mie și lui Katz.

Am ajuns la Belgrad spre seară, am găsit prin nu știu ce minune un hotel ieftin și foarte drăguț de pe o colină și am cinat pe o terasă de pe un acoperiș, privind cum apune soarele deasupra Dunării și încep să se aprindă luminile orașului. Am băut o mulțime de beri și am mîncat cireșele care ne mai rămăseseră.

Fusese o zi aproape perfectă și abia așteptam s-o repet acum. Într-un fel ciudat, abia așteptam pericolele drumului de munte – era o combinație foarte agreabilă de teroare și incitare, ca și cum ai avea un atac de cord și ți-ar plăcea la nebunie. Autobuzul a străbătut străzile Splitului și a început să urce munții abrupți, de culoarea cimentului de la marginea orașului. Am descoperit dezamăgit că drumurile erau mai bune de cînd nu mai fusesem eu pe-acolo – în multe locuri fuseseră lărgite și în curbele mai periculoase fuseseră instalate grilaje de protecție –, iar șoferul nu părea să fie psihotic. Conducea cu ambele mîini pe volan și cu ochii la drum.

În mod clar, în călătoria aia nu avea să fie nimic spectaculos în afară de peisaje, iar din astea aveam din belșug. Majoritatea oamenilor nu-și dau seama cît de bogată și de frumoasă e Iugoslavia dacă te îndepărtezi de țărm. Este la fel de verde ca Anglia și la fel de pitorească precum Austria, dar nu prea vezi turiști pe nicăieri. La o oră sau două după ce pleci de pe coasta fierbinte, cu stațiunile ei aglomerate și hotelurile ca niște cutii de cereale, cobori de pe munții sterpi în această lume luxuriantă și necunoscută plină de livezi și cîmpuri, lacuri și păduri, ferme îngrijite și sate frumoase – un colț de Europă peste care nu a trecut timpul. Pe cîmpuri oamenii secerau și adunau fînul folosind seceri și furci și își arau tarlaua cu pluguri trase de cai. În sate aproape toate bătrînele erau îmbrăcate în haine cernite și aveau batic pe cap. Parcă era un tablou al vremurilor de demult.

După șapte ore chinuitoare și fierbinți de cînd plecaserăm din Split, am intrat în Sarajevo, capitala republicii Bosnia și Herțegovina. Acum chiar că eram în altă lume. Peste tot erau minarete și numele magazinelor și indicatoarele rutiere erau în

chirilice. Sarajevo este înconjurat de niște dealuri abrupte – în 1984 aici s-au organizat Jocurile Olimpice de Iarnă – și tăiat în două de un rîu îngust, repede și foarte drept, Miljacka. Strada care merge paralel cu acesta și care leagă zona nouă a orașului, de lîngă autogară, de centrul vechi, aflat la un kilometru și jumătate distanță, a fost scena celui mai celebru incident din istoria acestui oraș, asasinarea, în iunie 1914, a arhiducelui Franz Ferdinand.

Mi-am luat o cameră la Hotel Europa, o clădire întunecoasă și ștearsă care încă se mai agăța de amintirea gloriei sale de altădată. Nu aveam televizor în cameră și, cu toate luminile aprinse, abia dacă se adunau vreo 14 wați, dar patul părea destul de confortabil și în baie, am observat cu recunoștință, curgea apă fierbinte. Am făcut o baie bună și, mult mai înviorat, am ieșit să dau o raită prin oraș.

Sarajevo a fost o surpriză minunată, cu o mulțime de părculețe și piețe cu copaci. În centru se află unul dintre cele mai mari bazaruri din Europa, o serie de străduțe mărginite de prăvălioare care vînd obiecte de alamă și de aramă făcute manual. Dar, pentru că nu sînt turiști, nu există nici negustorii ăia enervanți care te trag de mînecă și îți bagă mărfuri sub nas, cum vezi prin bazarurile mai cunoscute din Istanbul și Tanger. Aici nu mă băga nimeni în seamă.

M-am plimbat pe dealurile abrupte, pe care se îngrămădeau case vechi și uneori dărăpănate, într-o harababură densă și pitorească, de-a lungul unor străzi pietruite care uneori urcau aproape vertical. A fost un urcuș dificil – chiar și pe localnici îi vedeam cum se opresc ca să-și mai tragă sufletul, sprijinindu-se cu mîna de ziduri –, dar de sus priveliștea erau memorabilă și exotică, cu soarele la apus conturînd siluetele minaretelor și

chemările la rugăciune ale muezinilor răsunînd deasupra acoperișurilor.

M-am întors în oraș la timp ca să mă alătur promenadei de seară de pe strada principală – aparent, singurul moment în care iugoslavii se mai înveseleau. Am studiat meniurile restaurantelor pe lîngă care treceam și l-am ales pe cel de la Hotel Central, care avea cam aceeași grandoare ofilită ca și Hotel Europa, ca un conac în care locuia un aristocrat sărăcit. Eu eram singurul client. Iugoslavia trecea printr-o perioadă de schimbări economice. Inflația ajunsese la cîteva sute la sută și dinarul scădea în fiecare zi, uneori chiar de două-trei ori pe zi, în beneficiul aproape jenant al turiștilor și în detrimentul localnicilor. O cină copioasă, cu supă, friptură, legume, pîine, bere și o cafea m-a costat doar opt dolari și totuși, în mod evident, eu eram singura persoană din oraș care își permitea să mănînce la restaurant.

Chelnerii, ca peste tot în Iugoslavia, erau indiferenți – nu atît ostili, cît apatici. Ospătarul meu a vărsat niște supă pe covor și pe fața de masă, iar între felurile de mîncare dispărea mult timp, lăsîndu-mă să mă uit la castroanele și farfuriile goale din fața mea, dar nu-l învinovățeam întru totul. Cînd vizitezi un loc în care tu poți trăi ca un belfer, bogăția ta face ca toți cei cu care vii în contact să se simtă ca niște slugi. La Split, observasem niște nemți care îi dădeau unui chelner bacșiș de parcă ăia erau bani de jucărie, aproape luîndu-l la mișto, și bănuiesc că omul a avut atîta minte ca să le scuipe nițel în mîncare. Speram că nu de asta întîrzia acum și chelnerul meu.

Dimineață m-am întors la autogară și am încercat să mă interesez de un autobuz spre Belgrad, dar fata de la ghișeul de

informații avea o discuție așa de pasionantă cu cineva la telefon, încît era clar că n-o să răspundă la nici un fel de întrebări. Am așteptat minute la rînd și chiar i-am spus ceva prin ferestruica ghișeului, dar s-a uitat la mine cu o privire goală și a continuat să vorbească la telefon, învîrtind firul pe deget. Într-un tîrziu, am plecat de acolo și am găsit un autobuz întrebîndu-i pe șoferi.

Călătoria spre Belgrad a durat opt ore; a fost mai cald și mai plictisitor decît în ziua precedentă, iar autobuzul a fost mai lent și mai aglomerat. Am stat lîngă un individ care nu era tocmai preocupat de igiena personală și mi-am petrecut cea ai mare parte a zilei dorindu-mi să știu cum se zice în sîrbo-croată „Nu vă supărați, dar picioarele dumneavoastră sînt nițel cam urît mirositoare. Mă întrebam dacă ați fi așa de amabil să le scoateți pe geam”. Treptat, ca să scap de miros, m-am lăsat cuprins de starea aceea de prostrație care părea să mă ajute tot mai des în perioadele cînd trebuia să ajung dintr-un loc în altul și am așteptat răbdător să apară Belgradul dincolo de parbriz.

Cînd am coborît din autobuz la Belgrad, m-am simțit tras pe sfoară. Călătorisem două zile și nu avusesem deloc parte de viteza nebună și aventura la care visam. Am găsit o cameră într-un hotel de modă veche care se numea Excelsior, cam scump, dar confortabil, și am plecat imediat, ca de obicei, să dau o raită prin oraș. Două zile am colindat, descoperind că nu mai țineam minte aproape nimic despre Belgrad. De dragul vremurilor de altădată, am încercat să localizez hotelul la care stătusem cu Katz, sperînd să pot lua cina pe terasa de pe acoperiș, dacă mai exista, dar mi-am dat seama în scurt timp că n-am nici o șansă să-l găsesc. Nu-mi aminteam destule detalii,

așa că nici nu știam de unde să încep să caut în orașul acela atît de întins.

Totuși, mi-a plăcut foarte mult Belgradul. Este arhetipul orașului central-european – bulevarde lungi cu clădiri imperturbabile, mohorîte, de cinci-șase etaje, printre care vezi parcuri și construcții monumentale cu cupole de aramă. Peste tot se simțea cumva atingerea moartă a planificării centralizate, dar pe lîngă ea și ușurarea că nu vezi firme occidentale – McDonald's, Benetton și altele asemenea.

Nu prea aveai ce face în Belgrad. M-am plimbat pe principalele străzi cu magazine pînă într-un parc din inima orașului numit Kalemegdan, amenajat în jurul unei vechi fortărețe, cu copaci, bănci și statui ale unor eroi iugoslavi și mai ales sîrbi. Cele mai multe bănci erau ocupate de oameni absorbiți de cîte-o tablă de șah, fiecare cu congregația lui de chibiți care le ofereau sfaturi gratis ambilor jucători. La marginea parcului era o terasă înaltă cu vedere către oraș și către punctul în care rîul Sava se varsă în Dunăre, rezultatul fiind monumental.

Într-o după-amiază am mers destul de mult, pînă în parcul Hajd, întins pe niște dealuri împădurite, unde avea Tito clădirile executivului și unde este îngropat astăzi. O alee lungă, pietruită urca pînă la mausoleul lui. Eram singurul vizitator și nici nu prea aveai ce vedea. Tito nu era, cum sperasem, conservat într-o vitrină de sticlă. Era ascuns cu grijă sub o lespede de marmură acoperită cu zeci de coroane și flori proaspete. Un soldat singuratic, ce părea extrem de tînăr, plictisit și stînjenit, stătea în poziție de drepți lîngă mormînt. Era clar că ar fi trebuit să stea cu privirea ațintită înainte, dar am văzut că se uita după mine cînd am intrat și am avut o

senzație foarte profundă că eu eram punctul culminant al acelei zile pentru el. „Și pentru mine”, am mormăit.

Am ieșit și brusc m-a copleșit gîndul că nu știu ce altceva să mai fac. În fața mea se întindea o panoramă a orașului pe care n-aveam nici un chef să-l explorez. Mi-am petrecut cea mai mare parte a după-amiezii stînd într-un parc, lîngă un teren de joacă, și uitîndu-mă cum niște părinți tineri își dau copiii în scrînciob. Îmi tot spuneam să mă ridic și să fac ceva, dar picioarele nu voiau să m-asculte și, oricum, tot ce aveam chef să fac era să stau și să mă uit la copii cum se joacă. Într-un tîrziu, mi-am dat seama că îmi era dor de casă. Of!

Dimineață m-am trezit mai optimist. În ziua aceea aveam să-mi împlinesc un mic vis. Aveam să-mi iau bilet la cușetă, la clasa I, dintr-o capitală europeană în alta. Asta mi se păruse mult timp culmea luxului, și-am luat micul dejun în restaurantul Hotelului Excelsior cu aplombul senin al celui care știe că i-a venit și lui rîndul. Planul meu era să-mi cumpăr bilet imediat după micul dejun și să-mi petrec ziua prin muzee înainte să plec seara la gară și să-mi iau în primire locul printre ducese scăpătate, sosii ale lui Hercule Poirot și alte personaje exotice care presupuneam că încă mai călătoresc la cușetă, la clasa I, în partea asta de lume.

Portarul de la hotel m-a sfătuit să nu-mi cumpăr bilet de la gară – „E ca la balamuc acolo”, a zis, dînd trist din cap –, ci să mă duc la sediul central al agenției de voiaj a statului, Sputnik, unde puteam să fac o rezervare cît de cît în liniște.

Biroul agenției Sputnik era ordonat, dar neprimitor și plin de cozi care înaintau cu viteza melcului. Mai întîi a trebuit să stau la o coadă ca să aflu la ce coadă să mă așez. Apoi a trebuit

să stau la altă coadă ca să rezerv o cușetă într-un vagon de dormit, dar astea, mi-a spus cu un dispreț nimicitor o urîtanie care se deghizase în femeie între două vîrste, erau toate rezervate de cîteva săptămîni și puteam să am eu și o sacoșă de bani, că tot nu găseam unul în momentul ăla. Ei, iac-așa se duce naibii încă un vis din viața asta a mea, m-am gîndit deprimat. Femeia mi-a zis să stau la o a treia coadă, unde *s-ar putea* să găsesc un loc într-un vagon normal, dacă am noroc, dar a făcut un gest cu mîna care mă lăsa să înțeleg că-s slabe șanse. A avut dreptate.

Fără să găsesc măcar un loc normal în trenul ăla, m-am întors la prima coadă ca să aflu dacă nu mai sînt și alte cozi la care aș putea să stau cu folos. Fata de la primul ghișeu, care, întîmplător, era singura persoană de treabă din clădirea respectivă, mi-a zis să stau la coada pentru biletele de avion, pentru că Iugoslavia în zborurile cu avionul erau aproape la fel de ieftine ca și biletele de tren. M-am dus și m-am așezat la coada pentru avion, care era extrem de lungă și de lentă, și, cînd mi-a venit rîndul, am descoperit că de fapt nici nu era coada pentru avion – ha, ha, ha! –, ci că ar fi trebuit să mă așez la aia din stînga. Așa că m-am dus și m-am așezat la coada cealaltă, ca să aflu în cele din urmă că nu erau locuri libere nici la avion, nici în ziua aia, nici a doua zi.

Începea să mă cuprindă un sentiment de frustrare neputincioasă, căruia îi dădeau tîrcoale și niște lacrimi de panică. Stăteam acolo de aproape două ore. I-am explicat fetei cît de răbdător am putut că *trebuia neapărat* să fiu la Sofia în ziua următoare, altfel îmi expira viza. Ea mi-a aruncat o privire care spunea: „Așa, și de ce naiba crezi că m-ar interesa pe mine

chestia asta?”, dar mi-a zis că o să-mi treacă numele pe lista de așteptare pentru zborul din seara aceea și să revin la ora 4.

M-am dus la autogară, sperînd că, prin cine știe ce minune, o să găsesc un autobuz spre Sofia. În autogară era haosul de pe lume – o grămadă de oameni se buluceau în jurul fiecărei case de bilete sau stăteau pe mormane de valize, așteptînd apatici sau izbucnind în mici răzmerițe localizate de fiecare dată cînd sosea vreun autobuz. În aer vibra o amestecătură de vreo zece limbi. Toate indicatoarele și afișele erau scrise cu chirilice. M-am uitat la tabelele cu sosiri și plecări de pe perete, dar habar n-aveam cum ar trebui să arate *Sofia* scrisă cu litere chirilice. Brusc, ideea de a fi neștiutor și liber într-o țară străină nu mi se mai părea chiar așa de exotică și de atrăgătoare. Nici măcar nu-mi dădeam seama care era ghișeul de informații. Eram neajutorat ca un copil.

Mi-a luat aproape toată după-amiaza ca să aflu că nu există autobuze către Sofia. Singura mea șansă era să iau un autobuz pînă la Niš și apoi altul mai departe, pînă la Dimitrovgrad, la granița Bulgariei, și să sper că de acolo oi găsi eu cu ce să ajung pînă la Sofia, care era la vreo 65 de kilometri. Asta mi-ar fi luat cel puțin trei zile, dar îmi doream așa de tare să plec din Iugoslavia și să ajung în altă țară, că mi-am luat un bilet pentru Niš cu 12 dolari, l-am băgat în buzunar și am urcat iar dealul ăla imens pînă la biroul agenției Sputnik.

Am ajuns la ora 4 și 2 secunde. La computerul unde se făceau rezervări pentru avion era altă fată. I-am spus cum stă treaba și ea mi-a căutat numele pe lista de așteptare. În clipa următoare m-a informat că numele meu nu e pe listă. M-am uitat la ea cu expresia unuia care și-a pierdut serviciul, i s-a

furat mașina și acum tocmai a aflat că nevastă-sa a fugit cu prietenul lui cel mai bun.

— Poftim? am făcut eu.

Ea mi-a răspuns că nu contează, pentru că mai erau o grămadă de locuri libere pentru zborul din seara aceea.

— Poftim? am făcut eu.

Ea s-a uitat la mine cu indiferență vădită. Un bilet pînă la Sofia costa 112 dolari. Doream un bilet?

Dacă doream un bilet? Mănînci, calule, ovăz?

— Da, am spus.

Ea a început să tasteze nu știu ce la computer și într-un tîrziu mi-a întins un bilet. Am simțit cum mă cuprinde un val de ușurare. Aveam să iau cina la Sofia – sau măcar o gustare de seară. Scăpam de Belgrad. Uraaa!

Am ieșit și am chemat un taxi.

— La aeroport! i-am zis șoferului, lipindu-mă de spătar cînd a pornit în trombă de lîngă bordură.

Îndreptîndu-mă înapoi în scaun, am văzut că șoferul era tînăr și vesel și-și purta șapca șmecherește, pe-o sprînceană. Conducea ca nebunul. A fost grozav.

21

Sofia

Abia așteptam să ajung în Bulgaria. Fusese de departe cel mai interesant – deși nu și cel mai confortabil – loc pe care îl vizitasem împreună cu Katz.

Îmi aminteam că Sofia era un oraș cu bulevarde largi pe care circulau atît de puține mașini, încît oamenii mergeau pe mijlocul străzii, dîndu-se la o parte doar ca să facă loc cîte unui ZiL negru care ducea niște nomenclaturiști către cine știe ce minister sumbru, orwellian. N-am mai fost niciodată într-un oraș așa de atemporal. Puteai să-l plasezi în orice moment din ultimii 40-50 de ani. Pur și simplu nu era nimic care să-ți sugereze în ce deceniu ești; în mod ciudat, forma puținelor mașini de pe stradă, hainele cu care erau îmbrăcați oamenii, aspectul magazinelor și al clădirilor nu țineau deloc seama de modă.

În Sofia era un magazin universal imens și întunecos numit TSUM, cel puțin la fel de mare ca londonezul Selfridges, întins pe cinci etaje și care nu conținea nici un singur produs care să pară că ar fi fost fabricat după 1938 – radiouri bondoace de bachelită, stilouri mari, negre și butucănoase care semănau cu trabucurile lordului Grade, mașini de spălat ce aveau motoare cu abur, chestii din astea. Îmi amintesc că eram la raionul

radio-TV, în mijlocul unei mulțimi de oameni care se uitau la nu știu ce film istoric în care doi actori cu niște bărbi ce păreau că le fuseseră agățate de urechi stăteau de vorbă într-un cabinet ai cărui pereți se vedea clar că erau din pînză pictată. Televizorul avea – și nu exagerez – un ecran alb-negru, rotund, de zece centimetri și *chestia asta* atrăgea o mulțime de oameni.

Atunci mi-am petrecut aproape o zi întreagă plimbîndu-mă prin TSUM, uluit, nu doar pentru că produsele erau extraordinar de demodate, ci și pentru că erau familii întregi care îl vizitau de parcă era nu știu ce muzeu fantastic al științei și tehnicii. Speram că lucrurile nu s-au schimbat.

Am ajuns pe aeroportul din Sofia pe la 9 și ceva. Casa de schimb valutar era închisă și, cum nu poți face rost de bani bulgărești în afara țării, eram efectiv fără un sfanț în buzunar. Am trezit un taximetrist din fața intrării și l-am întrebat dacă mă duce în oraș cu cinci dolari. Asta e ilegal și parcă-l și vedeam raportîndu-mă la doi indivizi îmbrăcați în trenciuri, însă el a fost încîntat să pună mîna pe niște valută forte și m-a dus cei 15 kilometri pînă în centru cu zece dolari. Taxiul, un Moskvici antic, era propulsat de o serie de explozii de fum albastru ale țevii de eșapament. Înainta vreo trei metri, se oprea și apoi se mai împleticea trei metri, împins de încă o explozie. N-am mai văzut aproape nici o altă mașină pe străzi.

M-a lăsat la Sheraton, în Piața Lenin, cam cel mai luxos dintre toate hotelurile la care stătusem în această călătorie, dar mi se spusese că e *singurul* loc unde merită să te cazezi în Sofia. Pînă cu vreo doi ani în urmă fusese Hotel Balkan, dar apoi a fost preluat de Sheraton și compania l-a renovat foarte frumos. Era tot numai marmură lucioasă și canapele de pluș. Eram impresionat.

Fata de la recepție mi-a explicat care era sistemul hotelului cu privire la valută, ceea ce m-a cam zăpăcit de cap. Unele dintre restaurantele, barurile și magazinele hotelului acceptau doar valută forte și altele acceptau doar leva bulgărești, dar mai era și o a treia categorie care acceptau și una, și alta. N-am reușit să rețin care și cum.

Am ieșit imediat să fac o plimbare, nerăbdător să dau o raită prin oraș. Am descoperit încîntat că îmi amintesc multe locuri. Acolo, în capătul celălalt al pieței, era statuia cea mare a lui Lenin. În fața ei era TSUM, la fel de imens cum mi-l aminteam și, evident, încă funcțional, iar după colț se afla Piața 9 Septemvri, un bulevard pavat cu cărămizi galbene și dominat de masivul sediu central al Partidului Comunist, care în scurt timp avea să fie devalizat și incendiat de mulțime. Am mers pe bulevard un timp și apoi m-am afundat pe străduțele întunecoase și înguste din centru.

Sofia este probabil unul dintre cele mai întunecate orașe din lume. Doar rarele străfulgerări ale vreunui tramvai care trecea pe la capătul celălalt al străzii mai luminau siluetele clădirilor. În rest mai erau cîte-un cerc palid de lumină sub stîlpii rari și cîte-o fîșie ce se strecura din cele cîteva baruri și restaurante care mai erau deschise și, fără excepție, aproape goale. Mai toate vitrinele magazinelor erau întunecate. Cu toate acestea, străzile erau pline de oameni, dintre care mulți își petrecuseră seara în oraș și acum stăteau în drum, făcînd semn puținelor taxiuri ce treceau în viteză.

Am dat o raită prin centru și am ieșit în față la TSUM. Mărfurile din vitrinele întunecate păreau mult mai actuale data trecută cînd fusesem în Sofia, dar cel puțin magazinul încă

funcționa. Aici, am hotărît eu, o să mă opresc mai întîi mîine-dimineață.

Însă, cînd am ieșit pe străzile scăldate în soare, TSUM-ul nu era deschis, așa că m-am plimbat pe un bulevard lung și drept care se chema Vitoșa, unde păreau să se afle majoritatea celorlalte magazine. Nici astea nu deschiseseră încă, dar deja se formau cozi lungi mai pe la toate ușile. Citisem că în Bulgaria situația e disperată – că oamenii se așezau la coadă la lapte încă de la 4 și jumătate dimineața, că prețurile unor produse crescuseră cu 800% într-un singur an, că țara avea o datorie de 10,8 miliarde de dolari și îi mai rămăseseră atît de puțini bani, încît la banca centrală nu mai erau fonduri decît pentru importurile care ar intra în țară în șapte minute –, dar nu mă așteptasem să văd cîteva sute de oameni stînd la coadă cît era strada de lungă doar ca să cumpere o pîine sau cîteva sute de grame de carne plină de zgîrciuri.

Cînd au deschis, la majoritatea magazinelor se postase cîte o acritură uriașă care nu lăsa să intre decît cîte o persoană odată. Rafturile erau mereu goale. Marfa se vindea direct dintr-o ladă pusă pe jos, lîngă tejghea, și probabil că, atunci cînd se golea lada, încuiau ușa și restul oamenilor care stăteau la coadă rămîneau cu buza umflată. Am văzut o femeie care a ieșit dintr-o brutărie cu o franzeluță în mînă și s-a așezat imediat la altă coadă imensă, la măcelăria de alături. Probabil că trebuie să facă asta în fiecare zi, cu tot ce au de cumpărat. Ce viață!

În 1973 nu era așa. Pe vremea aceea magazinele erau pline de mărfuri, dar nimeni nu părea să aibă bani să le cumpere. Acum stăteau cu banii în mînă, dar n-aveau pe ce să-i cheltuie.

Am intrat într-un magazin care se chema 1001 СТОКИ. Nu era un rînd ordonat, ci o buluceală de oameni aproape incredibilă în jurul ușii. De fapt, nici măcar n-am intrat din proprie inițiativă, ci mai degrabă am fost luat pe sus. Înăuntru oamenii se îmbulzeau în jurul unei singure vitrine frigorifice, fluturînd bancnote și făcînd tot posibilul ca să atragă atenția asupra lor. Toate celelalte vitrine frigorifice din magazin erau goale, deși la fiecare stătea cîte-un vînzător. M-am strecurat prin mulțime să văd ce erau oamenii ăia așa înnebuniți să cumpere și am descoperit că nu erau decît niște fleacuri – niște seturi de sticluțe de plastic, 20 de perii cu coadă lungă care nu știam la ce folosesc, niște scrumiere micuțe de sticlă și niște farfurii și tăvițe din folie de aluminiu, ca acelea care ți se dau gratis în Occident cînd cumperi ceva ce trebuie încălzit la cuptor.

Era evident că oamenii nu ieșiseră la cumpărături, ci la vînătoare, dispuși să ia orice găseau. Iar și iar, mergînd pe Vitoșa, încercam să pătrund cu privirea întunecimea vitrinelor și în clipa următoare descopeream că în spatele meu se adunaseră deja cîțiva oameni care se uitau peste umărul meu, să vadă ce zărisem interesant în magazin. Dar n-aveai ce să zărești. Într-un magazin de electrice pe lîngă care am trecut erau trei sisteme hi-fi rusești, două stereo și unul mono (cînd ați văzut ultima oară un hi-fi mono?), dar tuturor le lipsea cîte-un buton sau ceva și nu păreau că ar fi rezistat nici cinci minute.

În alt magazin nu se vindea nimic altceva decît două tipuri de conserve – conserve galbene și conserve verzi, clădite cu sutele în piramide ordonate pe toate rafturile. Era singurul magazin bine aprovizionat din cîte văzusem în ziua aia. Habar n-am ce era în conservele alea – după etichete nu puteai să-ți

dai seama –, dar presupun că trebuie să fi fost ceva nașpa rău, altfel s-ar fi vîndut de mult. De mult nu mai avusesem o dimineață așa de deprimantă.

M-am dus la TSUM fără să mă aștept la nimic bun – și nu am greșit deloc. Raioane întregi erau goale, inclusiv iubitul meu raion cu televizoare. Cel mai mare magazin universal din țară nu le putea oferi clienților săi nici măcar un televizor, un radio sau alt aparat electric. În unele raioane erau și cîte trei vînzători la o tejghea, deși nu aveau nimic de vîndut în afară, poate, de niște prosoape de bucătărie, dar în alte părți vedeam cîte o singură vînzătoare disperată care se chinuia să facă față unei mulțimi imense de oameni pentru că tocmai primise nu știu ce marfă pe care și-o doreau toți. La o tejghea de la etajul al treilea tocmai fusese adusă o cutie de carton plină cu șosete – sute și sute de șosete, toate identice, de culoarea muștarului, toate din bumbac subțire și de aceeași mărime, care se vindeau cu duzina – și oamenii cumpărau cu brațul. Bănuiesc că întîi cumperi ce găsești și după aia mai vezi ce poți să faci cu toate lucrurile alea – i le faci cadou lui socru-tău de Crăciun, mai dai unele la schimb pentru o bucată de carne, îl răsplătești pe un vecin care ți-a ținut și ție rînd.

Cel mai trist dintre toate raioanele era cel de jucării – un raft plin de ursuleți identici, făcuți dintr-un material sintetic, vreo 25 de camioane de plastic identice, cu roți strîmbe și etichete puse aiurea, care se dezlipeau, și 14 triciclete de metal, toate vopsite în aceeași nuanță de albastru și toate zgîriate sau lovite.

La ultimele două etaje erau raioane pline de cutii cu tot felul de mărunțișuri neidentificabile. Dacă ați desfăcut vreodată una din drăciile alea mecanice – o sonerie sau motorul unei mașini de spălat – și 150 de piese misterioase s-au împrăștiat de-a dura

în toate direcțiile, ei bine, piesele alea se vindeau la etajele de sus din TSUM: arcuri, rotițe și alte căcățele de metal care par că ar trebui montate cumva împreună. Erau zeci de oameni care cotrobăiau foarte serioși prin cutiile alea.

Cel mai aglomerat raion era la parter, care s-ar putea numi un fel de galanterie. Parcă era o scenă cu mulțimea dintr-un film cu Godzilla după ce s-a întins vestea că monstrul se îndreaptă spre oraș. Părea că nu se vînd acolo decît nasturi, curele de ceas și panglici, dar după aceea am văzut că toată lumea stătea la coadă pentru că tocmai se aduseseră deșteptătoare. Erau niște ceasuri simple, ieftine, de plastic, dar era limpede că toți cumpărătorii ar fi făcut moarte de om, numai să pună mîna pe un ceas din ăla. La raion erau niște vînzătoare absolut respingătoare, cum sper să nu mai văd niciodată în viața mea. Mă uitam la ele ca prostul, fascinat. Cînd un tînăr timid care mi s-a părut a fi nord-vietnamez a ajuns în sfîrșit la tejghea, ele pur și simplu l-au ignorat. El stătea cu banii în mîna întinsă și ele pur și simplu îi serveau pe oamenii din spatele lui. Nu știu de ce. În cele din urmă, una din vînzătoare i-a împins banii la o parte și i-a zis să se care de-acolo. Omul a făcut o față de ziceai c-o să-l apuce plînsul. Aproape că-mi venea și mie să plîng. Nu știu de ce erau așa de rele cu el. Dar tînărul și-a băgat banii în buzunar și a dispărut în mulțime.

Imaginați-vă cum e să trăiești așa. Imaginați-vă că veniți acasă de la serviciu și soțul sau soția vă spune: „Dragă, ghici ce? Am avut cea mai minunată zi la cumpărături. Am găsit o pîine, 15 centimetri de panglică, o chestiuță de metal care pare că ar fi utilă la ceva și o gogoașă”. *„Pe bune?* O gogoașă?” „Hm, de fapt, am mințit la faza cu gogoașa.”

Ciudat era că oamenii arătau uimitor de eleganți. Nu știu cum reușeau să se descurce avînd în vedere că nu se găsea aproape nimic de cumpărat. Pe vremuri, hainele pe care le purta toată lumea păreau create de directorul unei fabrici de tractoare rusești. Cînd am fost aici cu Katz, tot veneau la noi oameni care se ofereau să ne cumpere blugii. Un tip era așa de disperat după o pereche de Levi's, că se apucase efectiv să-și dezbrace pantalonii acolo, în stradă, și ne bătea la cap să-i urmăm exemplul, ca să facem schimb. Eu și Katz am încercat să-i explicăm că n-avem nevoie de pantalonii lui – erau făcuți dintr-un fel de *cînepă* – și l-am întrebat dacă n-are altceva, o soră mai mică sau ceva porno chirilic, dar se pare că nu avea nimic ca lumea, așa că l-am lăsat acolo, la un colț de stradă, cu inima frîntă și cu șlițul desfăcut. Însă acum toți erau îmbrăcați la fel de elegant ca în orice alt loc din Europa – ba chiar mai elegant, de vreme ce, evident, aveau atîta grijă și erau așa de mîndri de garderoba lor. Iar femeile erau pur și simplu frumoase, toate brunete cu ochi ca de ciocolată și cei mai minunați dinți albi. Sofia are, fără îndoială, cele mai frumoase femei din Europa.

M-am plimbat pe străzi aproape o săptămînă. Sofia e plină de monumente cu nume zdrobitor de socialiste – Stadionul Armatei Poporului, Monumentul Luptătorilor Antifasciști, Palatul Național al Culturii –, dar cele mai multe dintre ele se află în niște parcuri foarte frumoase, cu alei lungi cu castani, bănci, scrînciobe, uneori chiar și cîte-un lac pe care te poți plimba cu barca și adesea o priveliște încîntătoare spre munții verzi și pîcloși de la marginea orașului.

Am vizitat atracțiile turistice. M-am dus la vechiul palat regal din Piața 9 Septemvri, care adăpostește acum Galeria

Națională de Pictură și Sculptură, unde am înțeles brusc de ce nu sînt în stare să numesc nici măcar un singur artist bulgar, iar după aceea am traversat strada ca să mă uit la mormîntul lui Gheorghi Dimitrov, eroul lor național – cel puțin pînă la căderea Cortinei de Fier. Acum bulgarii păreau să nu mai fie chiar așa de siguri. Erau chiar vreo cîteva graffiti pe mausoleul lui – de neconceput cu doar două luni în urmă, sînt sigur – și nu mai puteai intra ca să te uiți la mumia lui, conservată într-o vitrină de sticlă, așa cum le place mult comuniștilor. Îmi amintesc că am fost cu Katz s-o vedem în ’73, iar el s-a aplecat tare deasupra vitrinei, a adulmecat ostentativ și mi-a zis pe un ton cam prea ridicat: „Cam miroase a ceva stricat pe-aici, nu?”, de era cît pe ce să fim arestați din cauza asta. Dimitrov era tratat ca un zeu. Acum, cînd comunismul se prăbușea, oamenii nici nu mai voiau să-l vadă.

M-am dus și la Muzeul Național de Istorie, la catedrala Aleksandr Nevski, la Muzeul Național de Arheologie și încă într-un loc sau două, dar în cea mai mare parte a timpului am făcut lungi plimbări și am așteptat să se însereze.

Seara era blîndă cu Sofia. Cînd magazinele erau închise, cozile dispăreau și oamenii ieșeau la plimbare pe străzi, părînd mult mai fericiți. Uneori mai era cîte o mică întrunire politică lîngă mormîntul lui Dimitrov și vedeai că oamenii se bucură de luxul bizar de a putea să vorbească liber. Într-o seară, în fața fostului palat regal, cineva a aranjat lîngă un zid niște fotografii cu membrii familiei regale aflați în exil, regele Simeon și ai săi. Oamenii se înghesuiau să se uite la poze. La început mi s-a părut ciudat, dar vă imaginați cum ar fi în Marea Britanie dacă familia regală ar fi fost alungată din țară acum 40 de ani (na, că v-am pus pe gînduri) și oamenii nu ar fi avut acces la nici un fel

de informații oficiale despre ea? Așa că acum, brusc, bulgarii puteau să vadă ce s-a ales de echivalentele prințesei Margaret și ducelui de Edinburgh și ale celorlalți. M-am uitat și eu la fotografii, sperînd cumva să descopăr că regele Simeon era acum manager la un Dairy Queen în Sweetwater, Texas, dar se părea că trăiește bine-mersi la Paris, așa că am refuzat invitația de a semna o petiție pentru restaurație.

În fiecare seară mă duceam să caut Club Babalu, unde eu și Katz mergeam în fiecare noapte cît am stat aici. De fapt, nu ăsta era numele lui; noi îi spuneam așa pentru că semăna foarte tare cu Clubul Babalu al lui Desi Arnaz din *I Love Lucy.* Parcă ar fi coborît direct din anii ’50 și era cel mai tare local din Sofia. Acolo mergeau oamenii să-și serbeze ziua de naștere.

Eu și Katz stăteam în fiecare noapte pe un balcon care dădea spre ringul de dans, bînd bere poloneză și uitîndu-ne la o trupă de rock’n-roll (folosesc expresia asta în sensul înțeles de bulgari) al cărei entuziasm aproape compensa faptul că băieții nu prea aveau deloc talent. Trupa cînta melodii pe care nu le mai auzise nimeni în restul lumii de 20 de ani – „Fernando’s Hideaway”, „Love Letters in the Sand”, „Green Door” – și tineri de vîrsta noastră dansau pe ele de parcă ar fi fost cele mai noi hituri, ceea ce poate chiar erau în Bulgaria. Cel mai mișto era că eu și Katz eram tratați ca niște vedete – turiștii americani erau foarte rari în Sofia pe vremea aia. (Și acum sînt la fel, că tot veni vorba.) Veneau tot felul de oameni la masa noastră, ne făceau cinste. Fetele ne invitau la dans. Ne îmbătam așa de tare în fiecare noapte, că am ratat vreo zece ocazii de a face sex, dar tot a fost foarte fain.

Îmi doream atît de mult să găsesc iar Clubul Babalu, încît l-am căutat prin tot orașul și am ajuns chiar pînă la gară, o

plimbare lungă și zadarnică, gîndindu-mă că, dacă refac traseul pe care îl urmasem cu Katz cînd am ajuns în oraș, poate îmi amintesc ceva, dar n-am avut norocul ăsta. Și apoi, într-o vineri seară, cînd treceam pe lîngă restaurantul de la Grand Hotel pentru a douăzecea oară în săptămîna aia, m-am oprit așa de brusc auzind zdrăngănelile unor chitări și niște boxe disonante, încît era să dau cu nasul de geam cînd m-am întors să văd ce e. Era Club Babalu! Trecusem de nenumărate ori pe lîngă el, dar, dacă n-aș fi auzit muzica aia îngrozitoare, nici nu l-aș fi băgat în seamă. Acum, brusc, recunoșteam fiecare centimetru pătrat din el. Uite și balconul. Uite și masa noastră. Mi se părea că pînă și chelnerițele îmi sînt vag cunoscute, deși ceva mai în vîrstă. M-a copleșit un noian de amintiri plăcute.

M-am îndreptat spre intrare, cu gînd să comand o bere poloneză, dar un tip de la ușă îmbrăcat într-un costum negru prea mare pentru el nu m-a lăsat să intru. Nu era obraznic, pur și simplu nu mă lăsa să intru. Nu înțelegeam de ce. În Bulgaria, după o vreme, te obișnuiești să nu înțelegi de ce, așa că mi-am văzut de drum. Peste vreo 20 de minute, după ce am înconjurat, ca în fiecare seară, imensa siluetă întunecată a catedralei Aleksandr Nevski, am trecut iar pe lîngă Hotel Grand și am realizat de ce nu fusesem lăsat să intru. Acum tocmai închideau. Era 9 și jumătate, vineri seara, și ăsta era cel mai animat local din oraș. Bulgaria, m-am gîndit eu în timp ce mă întorceam spre hotel, nu e o țară; e o experiență la limita morții.

Eu eram norocos că aveam posibilitatea să mă retrag cînd voiam în sanctuarul luxos al Hotelului Sheraton, unde puteam să găsesc bere rece și mîncare destul de bună și să mă uit la CNN, la televizorul din camera mea. M-am străduit să găsesc un

restaurant local care să arate cît de cît decent și n-am reușit. Sofia are cele mai apatice baruri și restaurante – anoste, slab luminate, avînd pe perete cel mult un calendar și tot mobilierul din pal melaminat. M-am oprit odată într-un local de lîngă parcul Juzen, dar meniul era în chirilice și nu pricepeam o boabă. M-am uitat în jur, să văd ce mănîncă alții, gîndindu-mă că aș putea să arăt cu degetul spre masa altcuiva, dar toți mîncau chestii care nici măcar nu semănau a mîncare – tot felul de fierturi și de legume apoase –, așa că m-am grăbit înapoi la hotel, unde meniul era în engleză și mîncarea era îmbietoare.

Dar am plătit pentru confortul meu cu cîte o doză de vinovăție de două ori pe zi. De fiecare dată cînd mîncam la Sheraton, eram cît se poate de conștient că eu mănînc mai bine decît nouă milioane de bulgari. Apartheidul ăsta economic mi se părea respingător, oricît era el de irezistibil. Cum poate să existe o țară în care cetățenilor li se interzice accesul în anumite locuri? Dacă un bulgar era, nu știu prin ce minune a cumpătării și spiritului întreprinzător, suficient de bogat, putea să intre în două dintre restaurantele hotelului, Wiener Café și Melnik Grill, dar intrarea în acestea era pe o străduță dosnică. Nu puteai să intri prin hotel. Trebuia să ieși pe ușă și să faci colțul. Oamenii de rînd nu puteau să intre în hotelul propriu-zis, ca mine. Probabil că pe lîngă el trec în fiecare zi sute de oameni care se întreabă cum o fi înăuntru. Ei bine, este splendid – unui bulgar i s-ar părea că oferă o viață de o bogăție și un confort aproape inimaginabile: un bar elegant unde poți să bei cocteiluri cu cuburi de gheață, restaurante unde se servesc feluri de mîncare pe care nu le-a mai văzut nimeni de ani întregi nicăieri în țara asta, un magazin cu bomboane de ciocolată, coniac, țigări și alte mărfuri de lux care sînt atît de

imposibil de obținut, încît bulgarul de rînd nici măcar n-ar îndrăzni să viseze la ele.

Mă miram că nu iau bătaie de fiecare dată cînd ies din hotel – pînă și eu mi-aș trage o mamă de bătaie, și eu știu ce băiat drăguț sînt –, dar toată lumea se purta frumos cu mine și era prietenoasă. Mereu veneau la mine oameni care mă întrebau dacă nu vreau să schimb bani, dar eu nu voiam, nu puteam. Era ilegal și, în plus, îmi ajungeau banii bulgărești pe care îi aveam deja: oricum nu aveam ce să cumpăr cu ei. De ce să stau la coadă două ceasuri ca să cumpăr un pachet de țigări cu leva cînd puteam să am țigări mai bune și mai ieftine în zece secunde la hotel?

— Îmi pare sincer rău, le tot ziceam, iar ei păreau să înțeleagă.

A început să mă obsedeze ideea de a încerca să cheltui niște bani, dar nu aveam pe ce, nu era absolut nimic. Unul dintre parcuri, am descoperit eu într-o duminică dimineață, era plin de artiști care își vindeau lucrările și m-am gîndit: „Grozav! O să cumpăr un tablou”. Dar toate erau oribile. Majoritatea erau OK din punct de vedere tehnic, dar subiectele erau așa de groaznice – apusuri în culori vii, cu nori portocalii și roz, și picturi suprarealiste, gen Salvador Dalí, cu obiecte care se topeau. Parcă erau așa de rupți de lume, încît nici nu mai știau ce să picteze.

Cu cît hălăduiești mai departe în Sofia, cu atît devine mai frumos. Eu mi-am făcut un obicei din plimbările lungi, de o zi, pe dealurile din sud-estul orașului, o zonă cu păduri, parcuri, cartiere cu blocuri foarte mari, străzi întortocheate și liniștite, case frumoase. Într-o zi, pe cînd mă întorceam în oraș, pe un pod care traversa rîul Slivnica și pe niște străduțe anonime cu

case, mi-am dat seama că ăsta chiar era un oraș foarte frumos. Mai mult, era cel mai european dintre toate orașele pe care le vizitasem. Nu existau malluri moderne, nici benzinării imense, nici McDonald’s sau Pizza Hut, nici reclame rotitoare la Coca-Cola. Nici un oraș în care ajunsesem vreodată nu rezistase mai bine la ispitele culturii americane. Era un oraș complet european. Aceasta era, mi-am dat eu seama cuprins de o neliniște profundă, Europa la care visasem în copilărie.

E greu de știut ce-o să se aleagă de Bulgaria. La vreo două săptămîni după vizita mea, oamenii de aici, într-o clipă de nebunie, au votat de bunăvoie un regim comunist; e singura țară din Europa de Est care și-a păstrat în mod voluntar vechea formă de guvernămînt.

Asta se întîmpla în 1990, anul în care comunismul a murit în Europa, și mi se părea ciudat că, printre toate cuvintele care s-au scris despre Cortina de Fier, nu a deplîns nimeni, nicăieri, sfîrșitul unui experiment nobil. Știu că comunismul n-a funcționat niciodată și că eu n-aș fi suportat să trăiesc sub comunism, dar mi se pare trist că singurul sistem economic ce pare să funcționeze este unul bazat pe interesul propriu și pe lăcomie.

Comunismul n-o să dureze în Bulgaria. N-are cum. Nici un popor nu va păstra un guvern care nu e în stare să-l hrănească sau să-i ofere jucării pentru copii. Sînt sigur că, dacă mă voi întoarce la Sofia peste cinci ani, o să fie plină de Pizza Hut și Laura Ashley și străzile or să fie ticsite de BMW-uri, iar toți oamenii vor fi mult mai fericiți. Nu pot să-i învinovățesc absolut deloc, dar mă bucur că am apucat să văd orașul ăsta înainte să se schimbe.

22

Istanbul

Eu și Katz ne-am dus de la Sofia la Istanbul cu Orient Express-ul. Eu crezusem că o să fie romantic – îmi imaginam un servitor cu turban trecînd cu o tavă de cafele dulci și prosoape fierbinți din partea casei –, dar în realitate a fost groaznic din toate punctele de vedere: cald, urît mirositor, sufocant, sărăcăcios, aglomerat, vechi, lent. În 1973, Orient Express-ul era doar un nume pe o bucată de metal ruginit de pe orice tren între Belgrad și Istanbul. Peste vreo doi ani a fost scos din funcțiune cu totul.

Cînd am plecat de la Sofia, eram singuri în compartiment, însă după vreo două opriri ușa s-a deschis brusc și o familie extinsă de grăsani gălăgioși, care păreau dovada vie a faptului că nu e recomandată consangvinizarea cronică, au dat buzna înăuntru, încărcați cu valize de carton și plase cu mîncare ce mirosea oribil. S-au trîntit pe banchete, înghesuindu-ne pe mine și pe Katz în colțuri opuse, și s-au apucat imediat să cotrobăie prin sacoșele cu mîncare, dîndu-și din mînă în mînă șervete pline de peștișori morți, dăraburi de pîine uscată, ouă fierte moi, bucăți umede de brînză cu un miros înțepător, de acru, care mi-a amintit de vara aceea cînd eu și familia mea ne-am întors din concediu și am descoperit că mama încuiase din

greșeală pisica în dulapul din dormitor, care rămăsese acolo în cele mai fierbinți trei săptămîni din anul respectiv. Mîncau clefăind, ștergîndu-și degetele butucănoase de haine, după care cădeau unul cîte unul într-o comă profundă, bolborositoare. Prin nu știu ce bizarerie a digestiei balcanicilor, s-au dilatat în timp de dormeau, strivindu-ne tot mai tare în colțurile unde eram izolați, pînă ce am ajuns să luăm forma peretelui, ca niște cocoloașe de plastilină. Și mai aveam de suportat încă 22 de ore la fel.

În această etapă a călătoriei noastre eu și Katz eram împreună de aproape patru luni și ne săturaserăm pînă-n gît unul de altul. Erau zile cînd ori ne certam ca proștii, ori nu vorbeam unul cu altul. În ziua aceea, nu schimbaserăm nici o vorbă, dar în toiul nopții, în timp ce trenul se tîra leneș prin pustiul mărăcinos din vestul Turciei, Katz m-a trezit dintr-o moțăială delirantă bătîndu-mă pe umăr și spunîndu-mi acuzator:

— Chestia aia de pe talpa ta e rahat de cîine?

M-am îndreptat puțin pe banchetă.

— Ce?

— Chestia aia de pe talpa ta e rahat de cîine?

— Nu știu, încă n-am primit rezultatele analizelor, i-am răspuns eu sec.

— Vorbesc serios, ăla-i rahat de cîine?

— De unde naiba să știu eu?

Katz s-a aplicat atît cît să se uite mai bine și să adulmece, precaut.

— Da, e rahat de cîine, a anunțat el, pe un ton ciudat de satisfăcut.

— Păi, ține-ți gura, să nu te-audă ăștia, că după aia or să vrea toți cîte o bucată.

— Ia du-te și curăță-ți papucii, da? Îmi fac greață.

Și uite-așa am început să ne ciorovăim, în șoapte apăsate.

— N-ai decît să te duci tu și să-i cureți.

— Da-s papucii tăi.

— Ei, na, mie-mi plac așa. În plus, mai taie din putoarea ăstuia de lîngă mine.

— Ei, na, pe mine mă fac să borăsc.

— Ei, na, mă doare undeva.

— Ei, na, eu cred că ești un cretin.

— A, da, pe bune?

— Da, pe bune. Ești un cretin încă de cînd am plecat din Austria.

— Ei bine, tu ești cretin de cînd te-ai născut.

— *Eu?*

O privire rănită.

— Asta chiar că-i bună. Tu ești cretin încă de cînd erai în burtă la maică-ta, Bryson. Tu ai trei tipuri de cromozomi: X, Y și cretin.

Și tot așa am ținut-o. Istanbulul, în mod clar, nu avea să fie o destinație de succes pentru noi. Katz detesta orașul ăla și mă detesta și pe mine. Eu îl detestam mai ales pe Katz, dar nu prea eram cine știe ce încîntat nici de Istanbul. Era, ca și trenul care ne-a dus acolo, înăbușitor, urît mirositor, aglomerat și sărăcăcios. Străzile erau pline de plozi care îți furau tot ce nu țineai bine cu amîndouă mîinile și mîncarea era pur și simplu oribilă, tot felul de brînzeturi împuțite și chestii vîscoase. Într-o seară erau să ne omoare după ce Katz l-a întrebat pe un chelner:

— Auzi, le puneți pe vaci să se balege direct în farfurie sau faceți voi platingul după aia?

Una dintre plăcerile constante ale lui Katz spre sfîrșitul călătoriei noastre era să spună astfel de lucruri candide unor oameni care nu înțelegeau ce vorbește, întrebîndu-l zîmbitor pe vreun polițist dacă e adevărat zvonul că acesta are puța mică sau zicîndu-i vreunui chelner morocănos:

— Ne aduci și nouă nota, Boris? Ne cam grăbim, că nevastă-ta ne-a promis cîte-o felație la fiecare.

Dar de data asta s-a întîmplat să dăm peste un chelner care lucrase într-o crîșmuță de pe lîngă Tottenham Court Road vreo 13 ani și a înțeles cît se poate de bine întrebarea lui Katz. Ne-a condus spre ușă ajutîndu-se de un satîr și făcînd anumite remarci cît se poate de justificate despre noblețea bucătăriei turcești și obrăznicia turiștilor tineri.

După ce i s-a interzis și această ultimă plăcere pe motiv că trebuie să fim mai prudenți și pentru că l-am amenințat că îl omor eu, cu mîna mea, dacă nu cumva mi-o ia înainte vreun turc care știe engleză, Katz, ofticat, n-a mai scos nici un cuvînt pînă cînd am plecat din Istanbul – doar se mai răstea la bișnițarii din Marele Bazar să se mai ducă dracului și să-l lase în pace, dar pentru asta îl iertam, considerînd că a fost provocat. Ajunseserăm la capătul drumului din toate punctele de vedere. A fost o săptămînă foarte lungă.

Mă întrebam acum, în timp ce mergeam cu taxiul de la aeroport pe străzile fierbinți, sufocante și aglomerate ale Istanbulului, dacă de data asta o să am o atitudine mai receptivă.

Lucrurile au început prost. Îmi rezervasem de la Sofia o cameră la Sheraton prin sistemul intern de rezervare al

companiei, dar hotelul s-a dovedit a fi la cîțiva kilometri de Cornul de Aur și de orașul vechi. Camera era curată și destul de elegantă, dar televizorul nu mergea, iar cînd m-am dus la baie ca să mă spăl pe mîini și pe față, țevile au început să trepideze și să zăngăne ca într-un film cu poltergeist și apoi, icnind, au scuipat niște zoaie groase și maronii. Am lăsat apa să curgă zece minute, dar nu s-a limpezit și a rămas tot vîscoasă. Pentru asta plăteam eu 150 de dolari pe noapte.

M-am așezat pe veceu, uitîndu-mă la apa care curgea la robinet și gîndindu-mă că turismul e o chestie tare ciudată. Călătorești cu avionul pînă în altă țară, renunțînd de bunăvoie la tot confortul căminului tău, apoi cheltui o grămadă de timp și de bani într-un efort în mare parte zadarnic de a regăsi confortul pe care nu l-ai fi pierdut dacă nu plecai de acasă.

Oftînd, mi-am clătit fața cu puțină apă din aia maronie, apoi am ieșit să dau o raită prin Istanbul. Este cel mai gălăgios, mai murdar și mai aglomerat oraș pe care l-am văzut vreodată. Peste tot e gălăgie – urlă claxoane, țipă sirene, oamenii strigă, muezinii își cîntă tînguirile, feriboturile de pe Bosfor își sună sirenele bubuitoare. Și peste tot este o agitație neîntreruptă – oameni ce împing cărucioare, cară tăvi cu mîncare sau cafea, cară poveri imense și diforme (am văzut un individ care căra în spate o canapea), din doi în doi metri oameni care vînd ceva: lozuri, ceasuri de mînă, țigări, parfumuri contrafăcute.

La fiecare pas se apropia de tine cineva care voia să-ți lustruiască pantofii, să-ți vîndă vederi sau ghiduri, să te conducă la magazinul de covoare al lui frate-su ori să te facă cumva să renunți la o mică sumă de bani. De-a lungul podului Galata, ticsit de pietoni, cerșetori și oameni cu poveri în spate, niște pescari amatori au scos din apa unsuroasă un pește care

părea mai toxic decît tot ce am văzut vreodată. La capătul podului doi tipi care traversau strada spre gara Sirkeci, croindu-și drum printre mașini, duceau după ei, în lanț, niște urși bruni. Nimeni nu-i băga în seamă. Istanbulul este, pe scurt, unul dintre orașele acelea mari și exaltante în care aproape orice pare posibil.

Singurul lucru cu adevărat insuportabil în orașul ăsta este muzica populară turcească. Nu scapi nicăieri de ea. Te asaltează din toate restaurantele, de la fiecare tarabă cu limonadă, din fiecare taxi care trece pe stradă. Dacă vă puteți imagina un bărbat căruia i se face vasectomie fără anestezie avînd în fundal o interpretare frenetică la sitar, vă puteți face o oarecare idee despre muzica populară turcească.

Am hoinărit vreo două ore, impresionat de tot acel tumult, uimit că putea exista atîta activitate într-un singur loc. Am trecut pe lîngă Moscheea Albastră și pe lîngă Hagia Sofia, dezlipindu-mi de pe mînecă tot felul de vînzători de vederi, și am încercat să vizitez palatul Topkapi, dar era închis. Așa că m-a îndreptat, după părerea mea, spre muzeul național de arheologie, dar nu l-am nimerit și m-am trezit la intrarea într-un parc mare, îmbietor și miraculos de liniștit, Gülhane. Era plin de umbră răcoroasă și de familii fericite. Erau și o grădină zoologică unde se putea intra gratis, evident, spre încîntarea copiilor, și pe undeva o cafenea unde cînta muzică turcească de tortură, dar suficient de încet ca să fie tolerabilă.

La capătul unei alei centrale care urca o coastă domoală, parcul oferea o priveliște superbă spre Bosfor, scînteietor și albastru. M-am așezat pe o terasă, am comandat o Coca-Cola și m-am uitat la casele albe de pe malul celălalt, pe coasta pămîntie a cartierului Üsküdar, aflat dincolo de strîmtoare, la

vreo trei kilometri. În depărtare, mașinile scînteiau în soarele fierbinte și feriboturile traversau cu stăruință Bosforul între cele două maluri și apoi spre Insulele Principilor, plutind într-o pîclă albăstrie. Era un loc minunat unde să pun punct.

Era clar că ajunsesem la capătul drumului. De aici începea Asia; ajunsesem la capătul Europei. Venise timpul să plec acasă. Biata nevastă-mea era însărcinată iar, ceea ce se întîmpla cam o dată la doi ani. Ăia mici, îmi spusese ea la telefon, începeau să-i spună „tată” oricărui bărbat pe care-l vedeau. Iarba gazonului crescuse. Unul dintre zidurile grădinii se năruia. Oile intraseră în fîneață. Vacile erau în porumb. Aveam o grămadă de treabă.

Și, recunosc, chiar voiam să mă întorc acasă. Îmi era dor de familia mea și de confortul casei mele. Mă săturasem să mă gîndesc în fiecare zi unde o să mănînc și unde o să dorm, mă săturasem de trenuri și de autobuze, mă săturasem să fiu înconjurat numai de străini, mă săturasem să fiu mereu confuz și să mă tot rătăcesc și mai ales mă săturasem să-mi țin singur de urît. De cîte ori, în ultimele zile, în timp ce eram într-un autobuz sau într-un tren, nu-mi ascultasem gîndurile care băteau cîmpii, dorindu-mi să pot să plec de-acolo și să scap de mine?

În același timp, simțeam un impuls irațional să merg mai departe. Inerția călătoriei are ceva care te face să vrei să mergi mai departe, să nu te mai oprești niciodată. Pînă la urmă, ajunsesem la porțile Asiei – era chiar acolo, în fața mea. *Asia.* Parcă nu-mi venea să cred. Puteam să ajung acolo în trei minute. Bani mai aveam. În fața mea se întindea un continent încă neexplorat.

Dar nu m-am dus. Am mai comandat o Cola și m-am uitat la feriboturi. În alte circumstanțe poate că m-aș fi dus. Dar asta,

desigur, nu mai are nici o importanță.